

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Η Ελληνική Οικονομία

4/17

Τριμηνιαία Έκθεση
Αρ. Τεύχους 90, Ιανουάριος 2018

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2018 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>,

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	7
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	13
<i>Επιτάχυνση παγκόσμιας ανάπτυξης το 2017, αναμένεται κλιμάκωσή της το τρέχον έτος...</i>	13
<i>Επιβράδυνση ανάπτυξης στο γ' τρίμηνο του 2017.....</i>	14
<i>Αύξηση ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας το 2017 στην περιοχή του 1,3%, επιτάχυνση ανάπτυξης σε 2,1% φέτος</i>	16
<i>Υλοποίηση Κρατικού Προϋπο-λογισμού 2017: υπέρβαση στόχων πρωτίστως από συγκράτηση δαπανών</i>	22
<i>Κρατικός Προϋπολογισμός 2018: επίτευξη στόχων με μεταβολές στην αναμενόμενη συμβολή συνιστωσών του δημοσιονομικού ισοζυγίου.....</i>	23
<i>Μικρή επιτάχυνση πτώσης της ανεργίας το προηγούμενο έτος, συνεχίζεται η κάμψη της με ηπιότερο ρυθμό το 2018.....</i>	24
<i>Μικρή επιβράδυνση της αύξησης τιμών το 2018.....</i>	24
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	27
2.1 <i>Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας.....</i>	27
2.2 <i>Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα</i>	43
Α) <i>Οικονομικό Κλίμα</i>	43
Β) <i>Δημοσιονομικές εξελίξεις Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2017 και Προϋπολογισμός 2018.....</i>	50
Γ) <i>Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις.....</i>	68
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	77
3.1 <i>Μακροοικονομικές Εξελίξεις.....</i>	77
3.2 <i>Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας.....</i>	105
3.3 <i>Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας.....</i>	116
3.4 <i>Απασχόληση – Ανεργία.....</i>	122
3.5 <i>Τιμές Καταναλωτή</i>	131
3.6 <i>Ισοζύγιο Πληρωμών.....</i>	140
4. ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ: ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΝΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΤΑΛΗΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	147
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	155

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το IOBE εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2017, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια περίοδο στην οποία συνεχίζεται η βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος εγχωρίως κατόπιν της ολοκλήρωσης της τρίτης αξιολόγησης του τρέχοντος Προγράμματος. Ωστόσο, αναμένονται στην προσεχή περίοδο εξελίξεις σε σημαντικά ζητήματα για τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, όπως στην αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους από τις αγορές, στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα (stress test, διαχείριση κόκκινων δανείων). Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE, και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες**, ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο περιγράφονται οι συνθήκες και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας μετά την ολοκλήρωση του τρέχοντος προγράμματος. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η **πρώτη ενότητα** αποτελεί τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος** στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2017, καθώς και τις προοπτικές για το τελευταίο τρίμηνό του και το 2018, βάσει της πλέον πρόσφατης έκθεσης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, και γ) την αποτίμηση υλοποίησης του **Κρατικού Προϋπολογισμού** στο σύνολο του 2017 και την αξιολόγηση της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού για το 2018.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι. Καταρχάς χαρτογραφείται το **μακροοικονομικό περιβάλλον** σε εκείνη την περίοδο και παρουσιάζονται οι τάσεις του στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, αλλά και για το 2018. Καταγράφονται οι **εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς** στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, ενώ παρουσιάζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας από την αρχή του 2017 έως τον Οκτώβριο. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην **αγορά εργασίας** στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του **πληθωρισμού** στο σύνολο του 2017. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του **ισοζυγίου πληρωμών** τους μήνες Ιανουάριο – Νοέμβριο.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση ειδικής μελέτης, σχετικά με τη σημασία και το δυνητικό ρόλο στο μέλλον της ελληνικής Τράπεζας Τροφίμων.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 22/01/2018. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί προς το τέλος Απριλίου του 2018.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Καθώς πλησιάζει η λήξη του τρίτου προγράμματος το ερχόμενο καλοκαίρι, τα ερωτήματα για την πορεία της οικονομίας πληθαίνουν. Το πρόγραμμα εξελίσσεται κανονικά, όσον αφορά τουλάχιστον το δημοσιονομικό του σκέλος, και η τρέχουσα αξιολόγηση φαίνεται πως ολοκληρώνεται χωρίς καθυστέρηση. Το εξωτερικό περιβάλλον είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό και, με αυτό ως πλαίσιο, αναζητείται η πρόσβαση στις αγορές για δανεισμό. Όμως, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας είναι ακόμη πολύ χαμηλός. Σηματοδοτεί, λοιπόν, η λήξη των προγραμμάτων την αρχή μιας αναπτυξιακής τροχιάς; Φτάσαμε στο τέλος της κρίσης;

Το 2017 ολοκληρώθηκε θετικά όσον αφορά τη δημοσιονομική ισορροπία αλλά με χαμηλότερο από τον επιθυμητό ρυθμό μεγέθυνσης. Η ελληνική οικονομία κινήθηκε σε ανάκαμψη, μετά τη στασιμότητα και μικρή οπισθοχώρηση των δυο προηγούμενων ετών, και μάλιστα σε συνθήκες δημοσιονομικής σταθεροποίησης, εξέλιξη σημαντική και ευπρόσδεκτη. Εκτός από την πολύ χαμηλή βάση εκκίνησης και την επίδραση μεταρρυθμιστικών πολιτικών, ειδικά στην αγορά εργασίας, δύο είναι οι βασικοί μοχλοί για την τρέχουσα ανάκαμψη. Πρώτον, σε έντονη αντίθεση με το παρελθόν και κυρίως με την περίοδο 2010-2015, υπάρχει πλέον συμφωνία μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης για την ανάγκη να εφαρμοστούν τα προγράμματα και να αποφεύγονται διενέξεις με τους δανειστές και εταίρους. Η ακραία πολιτική αντιπαράθεση και η συνακόλουθη έλλειψη αξιοπιστίας για την εφαρμογή του προγράμματος ήταν κύριος επιβαρυντικός παράγοντας για την οικονομία κατά τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, όσο η οικονομία απομακρύνεται από το καλοκαίρι του 2015, οι πληγές σταδιακά επουλώνονται. Υπάρχει ένα αξιοσημείωτο συσσωρευμένο δυναμικό ανάπτυξης που, όπως άλλωστε συνέβη και το 2014, λειτουργεί ευθέως ανάλογα με τη μείωση της αβεβαιότητας. Δεύτερον, η ισχυρή ανάπτυξη στο εξωτερικό περιβάλλον και ειδικά στην Ευρώπη, πλέον του αναμενόμενου, λειτουργεί ευεργετικά και τραβά την οικονομία προς τα πάνω μέσω της ενίσχυσης του εισαγόμενου τουρισμού, την αυξημένη ζήτηση για εξαγωγές αγαθών, το χαμηλότερο κόστος χρήματος και τη θετική εικόνα στο διεθνές κόστος ενέργειας.

Το 2018 θα είναι, συνολικά, ένα ιδιαίτερα σημαντικό και κρίσιμο έτος. Στο βαθμό που δεν θα εκδηλωθούν σημαντικές εκπλήξεις, η ανάκαμψη της οικονομίας θα συνεχιστεί, και σχετικά θα ενδυναμωθεί, κατά τη νέα χρονιά. Η κεντρική εκτίμηση είναι ότι η μεγέθυνση σε πραγματικούς όρους λίγο κάτω από 1,5% την περασμένη χρονιά θα αυξηθεί σε λίγο πάνω από 2% για την τρέχουσα. Η κεντρική αυτή πρόβλεψη, όμως, προϋποθέτει συστηματική, έστω και μικρή, βελτίωση του επενδυτικού κλίματος. Χωρίς ανάκαμψη των επενδύσεων, η οικονομία θα βρεθεί και πάλι σε οδυνηρή στασιμότητα.

Παρά την ανάκαμψη, δεν μπορεί να υποτιμάται το γεγονός πως ο ρυθμός μεγέθυνσης για το περασμένο έτος ήταν μόνο στο μισό από τον στόχο που είχε τεθεί από την οικονομική πολιτική μέσω του προϋπολογισμού και του προγράμματος. Η εξέλιξη αυτή συνιστά αποτυχία της πολιτικής, αλλά και προκαλεί δευτερογενείς επιπλοκές. Παράλληλα, η ελληνική οικονομία

κινείται βραδύτερα από σχεδόν όλες τις άλλες ευρωπαϊκές, τόσο τις ισχυρές όσο και της περιφέρειας. Συνολικά, ακόμη και μια μεγέθυνση λίγο άνω του 2% στην τρέχουσα χρονιά θα υπολείπεται του επιπέδου που αφενός θα σηματοδοτούσε τη σημαντική άμβλυση των κινδύνων για τους δυνητικούς επενδυτές και αφετέρου θα βελτίωνε αισθητά την κατάσταση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων που σήμερα κινούνται οριακά. Ειδικότερα, η ανεργία θα μειώνεται αλλά με επιβραδυνόμενο ρυθμό. Σε σύγκριση με τον μέσο όρο των ευρωπαϊκών οικονομιών, η απόκλιση θα αυξάνεται αντί να μειώνεται.

Ένα κρίσιμο ερώτημα αφορά τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει η οικονομία στο επόμενο διάστημα. Σε σχέση με το παρελθόν, ο πολιτικός κίνδυνος έχει υποχωρήσει, καθώς δεν υπάρχει πλέον ισχυρή δύναμη που να αντιμάχεται τη συμφωνία με τους εταίρους και τους δανειστές και να επιδιώκει εκτροπή εκτός του συμφωνημένου πλαισίου. Όμως μια ενδεχόμενη όξυνση της πολιτικής αντιπαράθεσης, και της αβεβαιότητας που θα προκαλούσε, δεν μπορεί να αποκλείεται, με τρόπο που θα απομάκρυνε τους μακροπρόθεσμους επενδυτές. Το βάρος των συσσωρευμένων ιδιωτικών χρεών και η καθυστέρηση στη στροφή του τραπεζικού συστήματος προς μια κανονική λειτουργία, αποτελεί επίσης σημείο που απαιτεί εντονότερη εγρήγορση. Το τέλος της κρίσης δεν θα πλησιάζει όσο δεν επανέρχεται ισχυρά η εμπιστοσύνη και οι καταθέσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η διεθνής οικονομία αποτελεί επίσης παράγοντα που μπορεί να μετατραπεί από θετικό σε αρνητικό μέσα στο επόμενο έτος.

Η αλλαγή στο εξωτερικό περιβάλλον κατά την περίοδο των ελληνικών προγραμμάτων δεν πρέπει να υποτιμάται. Η Ευρωζώνη δημιούργησε μηχανισμούς για να ελαχιστοποιήσει την επίπτωση των κρίσεων που προκύπτουν από οικονομικές και χρηματοπιστωτικές ανισορροπίες. Η Ευρώπη εμφανίζεται έτοιμη να εμβαθύνει την ολοκλήρωσή της, συμπεριλαμβανομένης της τραπεζικής και δημοσιονομικής ένωσης, ενώ η οικονομία προχωράει καλά, παρά την απόφαση για Brexit. Η παγκόσμια ανάπτυξη είναι ισχυρή, επιδεικνύοντας ίσως και υπερβολική διάθεση για ανάληψη κινδύνων και νέο δανεισμό, ενώ η προστατευτική ρητορική της Αμερικανικής πολιτικής δεν δείχνει ικανή να αντιστρέψει τη δυναμική του παγκόσμιου εμπορίου και της καινοτομίας.

Η ελληνική κρίση ξέσπασε με αφορμή τη χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε στις ΗΠΑ το 2008, που στη συνέχεια έθεσε ερωτηματικά για την βιωσιμότητα της Ευρωζώνης. Η ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα ήταν αδύναμη τουλάχιστον για τις δύο δεκαετίες που προηγήθηκαν, κυρίως λόγω των στρεβλών κινήτρων και της εσωστρεφούς επιχειρηματικής δραστηριότητας που αντικατόπτριζε τον υπερβολικό κρατικό έλεγχο. Σε συνδυασμό με ανεύθυνες δημοσιονομικές πολιτικές, αυτό οδήγησε σε υψηλά δίδυμα ελλείμματα που καθιστούσαν αδύνατη την περαιτέρω ανάπτυξη και πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Όταν τα προβλήματα αυτά δεν μπορούσαν να καλυφθούν πλέον από την παγκόσμια ευφορία της δεκαετίας του 2000, η Ελλάδα μετατράπηκε στο κέντρο της προσοχής παρά το μικρό μέγεθος της οικονομίας της, ακριβώς λόγω των παγκόσμιων επιπτώσεων που θα είχε μια δυνητική

χρεωκοπία. Στο πλαίσιο τριών διαδοχικών προγραμμάτων, η Ελλάδα απέκτησε πρόσβαση σε ένα εξαιρετικά μεγάλο δάνειο από τον «επίσημο τομέα», κράτη και διεθνείς οργανισμούς.

Η συγκυρία επιβάλλει λοιπόν και μια συνολική αξιολόγηση των εξελίξεων και προοπτικών σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Σχεδόν δέκα χρόνια ύφεσης και οκτώ χρόνια διαδοχικών προγραμμάτων διάσωσης και προσαρμογής, με πρωτοφανές μέγεθος και χαρακτήρα, είναι πραγματικά μεγάλο χρονικό διάστημα. Με ποια κληρονομιά βγαίνουμε από τα προγράμματα; Στη θετική πλευρά καταγράφεται πως η οικονομία σταθεροποιήθηκε, αποφεύχθηκε ένας πλήρης και μη αναστρέψιμος εκτροχιασμός, και η χώρα παρέμεινε στην ισχυρή νομισματική ένωση μαζί με τις πλέον αναπτυγμένες χώρες. Με την εξάλειψη των δίδυμων ελλειμμάτων υπάρχει δημοσιονομική και μακροοικονομική ισορροπία, ενώ δομικές μεταρρυθμίσεις που δρομολογήθηκαν έχουν σταδιακά θετική επίδραση στην ανάπτυξη. Το δημόσιο χρέος έχει χαρακτηριστικά που κάνουν την υπό όρους διαχείρισή του εφικτή, ενώ υπάρχουν οι συνθήκες για μια θετική πορεία των ομολόγων στους επόμενους μήνες. Επίσης, ο κίνδυνος εξόδου από την Ευρωζώνη, που αποτέλεσε αποτρεπτικό παράγοντα για επενδύσεις τα περασμένα χρόνια, είναι σήμερα εξαιρετικά χαμηλός. Στην αρνητική πλευρά, υπάρχει ακόμη έλλειψη εμπιστοσύνης, ιδίως σχετικά με τις επενδύσεις, και στο τραπεζικό και ασφαλιστικό σύστημα πολύ υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, συσσώρευση ιδιωτικών χρεών για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, μετανάστευση νέων στο εξωτερικό και αποδυναμωμένη μεσαία τάξη.

Με τη λήξη του τρέχοντος προγράμματος, δύσκολα βλέπει κανείς πώς θα το ακολουθήσει άλλο επίσημο πρόγραμμα, με την έννοια του νέου δανεισμού, κυρίως για πολιτικούς λόγους και παρά το γεγονός πως τα επιτόκια δανεισμού στις αγορές αναμένονται υψηλά. Ταυτόχρονα, οι κύριες υποχρεώσεις που συνεπάγονταν τα προγράμματα θα παραμένουν σε ισχύ. Δημοσιονομικά, βαθμοί ελευθερίας δύσκολα θα δημιουργηθούν, εφόσον άλλωστε έχουν αναληφθεί σχετικές δεσμεύσεις. Στο διακρατικό τμήμα του δημόσιου χρέους, τα βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα μέτρα καθιστούν την πορεία εξυπηρέτησης εφικτή αλλά υπό όρους, ενώ σημαντικότερες παρεμβάσεις δεν αναμένονται πριν η ελληνική οικονομία τεθεί αποφασιστικά σε στέρεο έδαφος και αξιόπιστη πορεία ανάπτυξης.

Εφόσον η εποπτεία λοιπόν της ελληνικής οικονομίας από τους πιστωτές της θα συνεχιστεί, στο ορατό μέλλον, κατ' ελάχιστον μέσω των μέτρων ρύθμισης του χρέους, το ζητούμενο θα πρέπει να είναι όχι το να αγνοηθεί ως περιορισμός αλλά να μετατραπεί σε εργαλείο για μείωση του κόστους χρηματοδότησης και ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης. Πρέπει να συνυπολογίζεται, πως μετά το καλοκαίρι του 2015 και την επιβολή ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, και μετά την έξοδο από τα προγράμματα των άλλων αδύναμων οικονομιών και με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης συνολικά στην Ευρωζώνη, η Ελλάδα δεν λογαριάζεται ως συστημικά επικίνδυνη. Στασιμότητα στην Ελλάδα, ακόμη και επί μακρόν, δεν θα ήταν μη ανεκτή οικονομικά και μη αποδεκτή πολιτικά από το ευρωπαϊκό περιβάλλον. Το αν η οικονομία θα τεθεί σε τροχιά ανάπτυξης θεωρείται πλέον ευθύνη μόνο της ίδιας της χώρας και το τι θα μπορεί να αποφασιστεί στο εξωτερικό, μικρή επίδραση μπορεί να έχει σχετικά.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, και καθώς πλησιάζουμε στο τέλος του τρίτου προγράμματος, θα πρέπει να δημιουργηθεί, όχι μόνο ένα «μαξιλάρι» στη δημόσια χρηματοδότηση, αλλά κυρίως ένα «μαξιλάρι» ανάπτυξης και αξιοπιστίας με επιτάχυνση των θεσμικών τομών. Το κέντρο του προβλήματος της οικονομίας μας εξακολουθεί να είναι η ιδιαίτερα ασθενής δυναμική των επενδύσεων και συνακόλουθα των εξαγωγών. Προϋπόθεση, λοιπόν, για ισχυρή ανάπτυξη είναι η μεταστροφή του επενδυτικού κλίματος, η οικοδόμηση εμπιστοσύνης από το ελληνικό πολιτικό σύστημα ότι θα είναι φιλικό προς τους επενδυτές, παρέχοντάς τους διαφανείς κανόνες, αποτελεσματική και επιτελική δημόσια διοίκηση και σταθερό και απλό φορολογικό πλαίσιο. Σε μια τέτοια κατεύθυνση, η δυναμική της οικονομίας θα μπορεί να ενισχυθεί σημαντικά και μέσα στο επόμενο έτος, καθαρά πάνω και από το 2%. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορεί να δρομολογήσει και πολλαπλά δευτερογενή θετικά αποτελέσματα, μέσω της διαδοχικής μείωσης των επιτοκίων.

Καθώς πλησιάζουμε στη λήξη του προγράμματος, δεν αποτελεί ίσως έκπληξη ότι, για μια ακόμη φορά, η έμφαση δίνεται στο δημοσιονομικό σκέλος της προσαρμογής. Ειδικότερα, η επιλογή να σταθεροποιηθεί η οικονομία δημοσιονομικά, κυρίως με αύξηση των φορολογικών συντελεστών και προσαρμογές στο ασφαλιστικό, φαίνεται πως εξυπηρετεί σήμερα τόσο την ελληνική κυβέρνηση, όσο και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Το να μην είναι το δημόσιο ταμείο ελλειμματικό, αποτελεί φυσικά μια απαραίτητη συνθήκη για την οικονομία μας. Αλλά δεν θα έπρεπε να είναι το κέντρο της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας, παρά μόνο ένα απαραίτητο υπόβαθρο για αυτήν, μια που το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας είναι κατά κύριο λόγο η χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Η αλήθεια είναι πως η πραγματική δομή της οικονομίας αλλάζει εξαιρετικά αργά, ο έλεγχος του κράτους κάθε άλλο παρά περιορίζεται και η σχετική σημασία του δημόσιου τομέα αυξάνεται.

Η επιτυχία της πορείας της οικονομίας θα εξαρτηθεί ευθέως και emphaticά από τον ρυθμό προόδου στη μείωση των εμπορίων εισόδου, ιδίως όσων σχετίζονται με τη δημόσια διοίκηση, και στο άνοιγμα των αγορών για παραγωγή. Κατά έναν παράδοξο τρόπο, συνεπώς, η Ελληνική οικονομία βρίσκεται ξανά σε ένα σταυροδρόμι απόφασης, παρόμοιο με εκείνο στην αρχή της κρίσης. Αν και αυτοί που σήμερα ελέγχουν την οικονομική πολιτική στην Ελλάδα, τόσο στο εσωτερικό όσο και οι πιστωτές, εμφανίζονται ευχαριστημένοι που η Ελλάδα επιστρέφει σε μια κανονικότητα, εάν οι προ-κρίσης συνήθειες παραμείνουν, τότε οι ρυθμοί ανάπτυξης θα παραμείνουν συστηματικά χαμηλότεροι από τους επιθυμητούς αλλά και αναγκαίους.

Είναι ενδιαφέρον πως, ως εάν δεν έχει μεσολαβήσει κανένα μάθημα, κάποιες πλευρές καλλιεργούν την ιδέα ότι με το τέλος του προγράμματος το ερχόμενο καλοκαίρι, η Ελλάδα θα απελευθερωθεί από τους περιορισμούς που της επέβαλε το πρόγραμμα και θα συνεχίσει τη φυσική της πορεία, από όπου σταμάτησε πριν από δέκα χρόνια. Αυτό αφορά πολιτικούς που μπορεί να μην επιθυμούν να αφήσουν τον υπερβολικό έλεγχο της οικονομίας, επιχειρήσεις που επιδιώκουν οφέλη από ειδική μεταχείριση και από μια δυσλειτουργική δημόσια διοίκηση που δημιουργεί εμπόδια εισόδου στις αγορές τους, καθώς επίσης και ομάδες

ειδικών συμφερόντων που είναι πρόθυμες να συμμετέχουν σε παίγνια αποκόμισης προσόδων. Όμως, η ελληνική οικονομία θα απαιτηθεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη των αγορών μεσοπρόθεσμα και αυτό μπορεί να το κάνει μόνο με το να γίνει περισσότερο ανοιχτή και λιγότερο ελεγχόμενη κεντρικά. Εάν δεν ακολουθήσει αυτή την τροχιά, τότε η τρέχουσα ανάκαμψη θα αποδειχθεί μόνο προσωρινή.

Το τέλος του προγράμματος ξεκάθαρα σημαίνει λιγότερη προστασία. Τώρα που τα μνημόνια τελειώνουν, γίνεται ξεκάθαρο πως το πρόβλημα μας δεν ήταν τα ίδια και βρισκόμαστε πάλι αντιμέτωποι με την πραγματικότητα της οικονομίας μας και με τις επιλογές που ακόμη πρέπει να γίνουν. Πώς θα πρέπει να μεταρρυθμιστεί η οικονομία ώστε να μπορεί να τοποθετείται στο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον; Αν όμως παρερμηνευτούν οι βαθμοί ελευθερίας, όταν η οικονομία θα κινηθεί χωρίς την προστασία του προγράμματος, μπορεί να αποδειχθεί μια οδυνηρή οπισθοδρόμηση και όχι η αρχή ενός ενάρετου κύκλου ανάπτυξης, όπως μπορεί και πρέπει να είναι.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επιτάχυνση παγκόσμιας ανάπτυξης το 2017, αναμένεται κλιμάκωσή της το τρέχον έτος

Η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 3,3% στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους, έναντι 2,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014. Επιπλέον, οι προσδοκίες συγκλίνουν σε επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης στο τελευταίο τρίμηνο του 2017 και το επόμενο έτος. Το ΑΕΠ στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) διευρύνθηκε στο τρίτο τρίμηνο κατά 2,3%, έναντι 2,1% στο προηγούμενο, ρυθμός που είναι ο ταχύτερος από το τρίτο τρίμηνο του 2015. Στις περισσότερες χώρες του G7 σημειώθηκε επιτάχυνση της ανάπτυξης έναντι του προηγούμενου τριμήνου. Εξαιρέση αποτέλεσαν το Ην. Βασίλειο στο οποίο η ανάπτυξη δεν μεταβλήθηκε, παραμένοντας στο 1,5% και ο Καναδάς, όπου μετά το 3,6% στο δεύτερο τρίμηνο, υποχώρησε στο 3,0%. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της ανάπτυξης σημειώθηκε στη Γερμανία (2,8% από 2,3%) και τη Γαλλία (2,2%, από 1,8%). Όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, η ανοδική δυναμική στις χώρες της Ευρωζώνης τροφοδοτήθηκε κυρίως από τη μεγέθυνση του διεθνούς εμπορίου και τη συνέχιση χαλαρής νομισματικής πολιτικής. Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, ο ρυθμός μεγέθυνσης στην Κίνα παρέμεινε για τέταρτο τρίμηνο στην

περιοχή του 6,8-6,9%. Αμετάβλητη για δεύτερο τρίμηνο ήταν η μεγέθυνση της οικονομίας της Ινδίας, στο 6,1%, ρυθμός χαμηλότερος του αντίστοιχου πρόπερσι (7,4%), εξαιτίας των επιδράσεων από την αντικατάσταση των χαρτονομισμάτων. Στη Λατινική Αμερική, η ανάκαμψη συνεχίστηκε και επιταχύνθηκε στη Βραζιλία στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, σε 1,4% από 0,2% στο προηγούμενο τρίμηνο, μετά από τρία έτη ύφεσης.

Η επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας αναμένεται να συνεχιστεί στο τελευταίο τρίμηνο και το προσεχές έτος. Στις αναπτυσσόμενες χώρες αυτή την τάση θα συντηρήσουν η συνέχιση της επεκτατικής νομισματικής πολιτικής, αν και με μικρότερη ένταση από πέρυσι, οι ιδιαίτερα υψηλές επιχειρηματική και καταναλωτική εμπιστοσύνη, οι αλλαγές στη φορολογική πολιτική στις ΗΠΑ και η ευφορία στις χρηματιστηριακές αγορές. Η ενισχυμένη ζήτηση από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες αποτελεί τον "κοινό παρανομαστή" της ταχύτερης μεγέθυνσης των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Επιμέρους πολιτικές επίσης συμβάλλουν στην οικονομική δραστηριότητά τους. Από την άλλη πλευρά, η παρατεταμένη βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος και της ζήτησης ενδεχομένως να έχει αρνητικό αντίκτυπο στις τιμές και τα επιτόκια. Η χαλαρή νομισματική πολιτική θα μπορούσε να οδηγήσει σε συσσώρευση νέων υποχρεώσεων από τις επιχειρήσεις. Επίσης, αυξάνεται η πιθανότητα διόρθωσης στις

χρηματοπιστηριακές αγορές, που θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στις προσδοκίες.

Αναλυτικά, στην Ευρωζώνη, η επεκτατική νομισματική πολιτική θα συνεχίσει να συντηρεί κατά κύριο λόγο την ανάπτυξη της, παρά την ήπια περιστολή της. Δεν αναμένεται απότομη μεταβολή της μεσοπρόθεσμα, καθώς και ο πληθωρισμός δεν συγκλίνει στο επιθυμητό επίπεδο του 2%, στο οποίο θα πρέπει να σταθεροποιηθεί. Η διεύρυνση του διεθνούς εμπορίου θα διατηρήσει τη θετική επίδραση των καθαρών εξαγωγών. Η ολοκλήρωση της δημοσιονομικής προσαρμογής στις περισσότερες χώρες αυξάνει την ευχέρεια κινήσεων στην οικονομική πολιτική. Σημαντικές προκλήσεις στην Ευρωζώνη παραμένουν η ενίσχυση της ευρωστίας των ευρωπαϊκών τραπεζών σε ορισμένες χώρες, η διαπραγμάτευση για το Brexit, η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Στις ΗΠΑ, την εξασθένιση της επίδρασης της χαλαρής νομισματικής πολιτικής από την FED υπεραντισταθμίζει το δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων, η συμβολή του οποίου αναμένεται να συνεχιστεί μεσοπρόθεσμα και να διαχυθεί στις οικονομίες της ευρύτερης περιοχής. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η αμερικανική οικονομία σχετίζονται με το αυξανόμενο επίπεδο μόχλευσης των επιχειρήσεων, την παρατεταμένη ευφορία στις χρηματαγορές που υπερβαίνει τα θεμελιώδη μεγέθη, καθώς και την ανησυχία ως προς την ακολουθούμενη πολιτική στο θέμα του προστατευτισμού από το διεθνές εμπόριο.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στις κυριότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες, σημαντικές προκλήσεις για την Κινεζική οικονομία είναι η ταχύτατα αυξανόμενη πιστωτική επέκταση, η μεγάλη αύξηση στις τιμές των ακινήτων συγκεκριμένων περιοχών και η τιθάσευση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η εξάρτηση από τις διεθνείς τιμές ενεργειακών αγαθών, η χαμηλή παραγωγικότητα, ο περιορισμένος δημοσιονομικός χώρος και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα καθορίζουν τις προοπτικές της ρωσικής οικονομίας.

Υπό αυτές τις συνθήκες και τις προοπτικές στην παγκόσμια οικονομία, **παραμένει η πρόβλεψη του IOBE για επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2017, στο 3,7% από 3,2% πρόπερσι, ο οποίος θα κλιμακωθεί περαιτέρω το 2018, στην περιοχή του 4,0%.**

Επιβράδυνση ανάπτυξης στο γ' τρίμηνο του 2017

Η ανάπτυξη στην Ελλάδα συνεχίστηκε για τρίτο τρίμηνο στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους, με ρυθμό ελαφρώς χαμηλότερο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, 1,3% από 1,6%, ίδιο με εκείνο στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 (1,2%). Στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι το εγχώριο προϊόν αυξήθηκε κατά 1,1%, αντισταθμίζοντας την οριακή πτώση του στη συγκεκριμένη περίοδο πρόπερσι (0,1%), καθώς και το 2015 (0,6%).

Σε επίπεδο τάσεων στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ σε αυτό το χρονικό διάστημα του περασμένου έτους, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη έναντι του επιπέδου της στην αντίστοιχη περίοδο του 2016 (-0,1%), κατά την οποία είχε παρουσιάσει οριακή πτώση (-0,3%)**. Η σταθερότητά της προήλθε από την ήπια άνοδό της κατά το αρχικό εξάμηνο του 2017 κατά 0,4%, αφού κατά το καλοκαιρινό τρίμηνο περιορίστηκε κατά 1,0%. Μεταξύ των δύο συνιστωσών της, αύξηση παρουσίασε μόνο ιδιωτική κατανάλωση, της τάξης του 0,6%, αφού οι καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου περιορίστηκαν κατά 2,6%, πτώση που είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων τεσσάρων ετών.

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 12,9% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, ωστόσο η άνοδος ήταν μικρότερη της αντίστοιχης το 2016 (+17,0%). Η τάση τους μεταβλήθηκε εκ νέου στο τρίτο τρίμηνο, αυτή τη φορά από πτωτική σε ανοδική (+10,6%). Όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, πριν την ανακοίνωση των στοιχείων του ΑΕΠ του τρίτου τριμήνου, η αύξηση των επενδύσεων στο χρονικό διάστημα Ιουλίου - Σεπτεμβρίου δεν οφείλεται στην αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, αλλά στη αλλαγή τάσης στα αποθέματα σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2016, από μείωση σε διεύρυνση. **Η σημαντική διεύρυνση των αποθεμάτων στο σύνολο της**

περιόδου Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου (+€2,45 δισεκ.), αποτελεί την κύρια αιτία των υψηλότερων επενδύσεων, καθώς σε αυτή οφείλεται το 80,5% της ανόδου τους, με το υπόλοιπο τμήμα της να προέρχεται από το μεγαλύτερο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου.

Στην πλευρά του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, **οι εξαγωγές ήταν 7,5% περισσότερες πέρυσι**, σε αντίθεση με την υποχώρησή τους κατά 4,0% ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος τους συνεχίστηκε στο τρίτο τρίμηνο, με ρυθμό χαμηλότερο από ότι στο αμέσως προηγούμενο, 7,8% έναντι 9,8%. Η αύξηση των εξαγωγών στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2017 οφείλεται κυρίως στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών, κατά 11,0%, ύστερα όμως από τη μεγαλύτερη μείωσή τους το 2016 (-13,5%). Η διεθνής ζήτηση για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα επίσης ενισχύθηκε, κατά 5,0%, όσο και πρόπερσι (+5,1%).

Παρά την πτώση της κατανάλωσης και του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο περασμένο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, οι **εισαγωγές** συνέχισαν να αυξάνονται με υψηλό ρυθμό, παρουσιάζοντας επιτάχυνση σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, από 5,0% σε 9,3%. Ακολούθως, **διαμορφώθηκαν στο σύνολο των πρώτων τριών τριμήνων του 2017 8,5% υψηλότερα από ότι στην ίδια περίοδο πρόπερσι**, όταν ήταν αμετάβλητες. Οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό από τις εισαγωγές προϊόντων, κατά 11,1% έναντι 7,8%. Η ταχύτερη διεύρυνση των εισαγωγών σε σύγκριση με τις εξαγωγές επέφερε επιδείνωση του ισοζυγίου του εξωτερικού

τομέα σε εθνικολογιστικούς όρους για δεύτερο συνεχόμενο έτος, κατά 2,9% ή €648 εκατ., με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στα €4,2 δισεκ. (3,0% του ΑΕΠ). **Εκτός από επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου, η αύξηση των εισαγωγών, η οποία υπερβαίνει εκείνη της εγχώριας ζήτησης (σύνολο ιδιωτικών καταναλωτικών δαπανών και επενδύσεων), καθώς έφθασε τα €3,6 δισεκ., έναντι €2,06 δισεκ. (ελαστικότητα ζήτησης εισαγωγών ως προς την εγχώρια ζήτηση 3,5), αναδεικνύει την ισχυρή προτίμηση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων για εισαγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες έναντι των εγχωρίως παραγόμενων. Αυτή η τάση οδηγεί σε υποκατάσταση των δεύτερων από τα πρώτα, επιδρώντας ανασχετικά στην αύξηση του εγχώριου προϊόντος.**

Αύξηση ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας το 2017 στην περιοχή του 1,3%, επιτάχυνση ανάπτυξης σε 2,1% φέτος

Η πολύ γρηγορότερη από τις προηγούμενες αξιολογήσεις ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, η οποία απέτρεψε την κλιμάκωση της αβεβαιότητας που συνήθως προξενεί αυτή η διαδικασία, διαμόρφωσε κατά κύριο λόγο το οικονομικό περιβάλλον στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους και στην αρχή του 2018. Το σύνολο των επιδράσεων της δεν θα περιοριστεί σε αυτήν την περίοδο, αλλά εξαρτάται από τα μέτρα πολιτικής τα οποία λήφθηκαν για την ολοκλήρωσή της, καθώς και τις δεσμεύσεις για την υλοποίηση ενεργειών

πολιτικής ενόψει της επόμενης αξιολόγησης. Από την έκβαση της τέταρτης και τελευταίας αξιολόγησης του τρέχοντος προγράμματος θα εξαρτηθούν και οι διαπραγματεύσεις για την οριστικοποίηση των μεσοπρόθεσμων μέτρων για τη διευκόλυνση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, τα οποία θα καθορίσουν τη δυνατότητα του ελληνικού κράτους να το αναχρηματοδοτεί μέσω των αγορών κεφαλαίου, με βιώσιμο τρόπο. Εκτός από την έκβαση των αξιολογήσεων, το οικονομικό κλίμα προβλέπεται να βελτιώσει προσεχώς η καλυτέρευση των αξιολογήσεων της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού κράτους από τους οίκους αξιολόγησης και η πραγματοποίηση στις επόμενες εβδομάδες έκδοσης νέου ομολόγου του.

Η μεγάλη πλειονότητα των μέτρων τα οποία νομοθετήθηκαν για την ολοκλήρωση της αξιολόγησης είναι ρυθμιστικές πολιτικές, όχι δημοσιονομικές παρεμβάσεις. Αρκετές εστιάζουν σε κάποιους κλάδους και δραστηριότητες (π.χ. καζίνο, Ορυχεία – Λατομεία, φαρμακεία). Όμως, ορισμένες εξ' αυτών αφορούν σε μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων, επομένως η επίδρασή τους θα είναι εκτεταμένη. Ως πλέον σημαντική θεωρείται η θέσπιση του Χρηματιστηρίου Ενέργειας, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη λειτουργία της σχετικής αγοράς κυρίως για τους μεγάλους πελάτες της, τις επιχειρήσεις, αφού θα αποκτήσουν πολύ μεγαλύτερη ευελιξία στην πραγματοποίηση των προμηθειών ενέργειας που χρειάζονται. Η διαμεσολάβηση για την επίλυση νομικών διαμαχών μπορεί να

συμβάλλει σημαντικά στην διευθέτηση πολλών υποθέσεων οι οποίες εκκρεμούν για χρόνια στα δικαστήρια. Η επίδραση αυτών των μεταρρυθμίσεων αναμένεται να γίνει αισθητή κυρίως στα επόμενα έτη, όταν θα δημιουργηθούν, στελεχωθούν και λειτουργήσουν οι σχετικές επιχειρήσεις και δημόσιες υπηρεσίες, όταν υπάρξει επαρκής αριθμός διαμεσολαβητών σε σχέση με τις εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις κ.λπ.

Παρότι από την προσφάτως ολοκληρωθείσα αξιολόγηση δεν προέκυψαν πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα, για το τρέχον έτος, είχαν προσδιοριστεί στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2018-2021 μέτρα για φέτος, τα οποία τέθηκαν σε ισχύ από την αρχή του 2018 (κατάργηση έκπτωσης 1,5% στην παρακράτηση φόρου κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων φυσικών προσώπων και έκπτωσης φόρου για τις ιατρικές δαπάνες, αύξηση εισφορών ελεύθερων επαγγελματιών, αύξηση ΦΠΑ σε νησιά του ΒΑ Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, επιβολή φόρου διαμονής σε τουριστικά καταλύματα κ.ά.). Τα νέα μέτρα θα ασκήσουν πιέσεις κυρίως στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Εφόσον οι σχετικές προβλέψεις εσόδων στον Προϋπολογισμό του 2018 επαληθευτούν, οι επιπτώσεις τους ίσως να είναι μεγαλύτερες εκείνων από τις αλλαγές στη φορολογία το 2017. Τις επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής θα μετριάσει στο τέλος του 2017 και στην αρχή του 2018 η καταβολή κοινωνικού μερίσματος, ο προϋπολογισμός του οποίου ήταν αυξημένος σε σύγκριση με το 2016.

Επίδραση από το δημόσιο τομέα στην οικονομική δραστηριότητα, μεγαλύτερη από την περυσινή, αναμένεται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Η έκταση της χαμηλής υλοποίησης του ΠΔΕ πέρυσι αντανακλάται στο γεγονός ότι οι χρηματοδοτήσεις μέσω αυτού ήταν οι λιγότερες τουλάχιστον από το 2000. Ο προϋπολογισμός των ενισχύσεων φέτος είναι ίδιος με τον περυσινό (€6,75 δισεκ.), επομένως €800 εκατ. υψηλότερος του τελικού ύψους τους πέρυσι. Λαμβάνοντας υπόψη και τη μεγάλη καθυστέρηση στην υλοποίηση του ΠΔΕ το 2017, αυτή το τρέχον έτος μάλλον θα είναι περισσότερο εμπροσθοβαρής και επομένως η ώθηση που θα δώσει στις επενδύσεις και την απασχόληση ισχυρότερη της περυσινής.

Μεγαλύτερη ώθηση στις επενδύσεις το τρέχον έτος από ότι το 2017 αναμένεται από τις ιδιωτικοποιήσεις και τις παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, για τις οποίες η διαδικασία αδειοδότησης των σχετικών επενδυτικών σχεδίων βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο ή ολοκληρώνεται. Η υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και ιδιωτικοποιήσεων το 2017 ήταν μικρότερη της αναμενόμενης, καθώς δεν πραγματοποιήθηκαν όλες οι προγραμματισμένες ενέργειες, με σημαντικότερη μεταξύ των μη υλοποιημένων την πώληση του 66% του ΔΕΣΦΑ. Για το τρέχον έτος ο προγραμματισμός ενεργειών του ΤΑΙΠΕΔ περιλαμβάνει την ολοκλήρωση περισσότερων διαγωνιστικών διαδικασιών από κάθε άλλο έτος από το 2011, συγκεκριμένα 14 για τις οποίες δεν έχουν υποβληθεί

δεσμευτικές προσφορές και δύο για τις οποίες έχουν υποβληθεί (ΟΛΘ, επέκταση παραχώρησης αερολιμένα Αθηνών). Ανεξαρτήτως του αριθμού των ιδιωτικοποιήσεων και των παραχωρήσεων οι οποίες θα ολοκληρωθούν εντός του νέου έτους, η επίδρασή τους στην οικονομία θα γίνει σταδιακά αισθητή τα επόμενα χρόνια, καθώς για την αδειοδότηση των συνοδευτικών επενδύσεων απαιτείται σημαντικό χρονικό διάστημα.

Εξελίξεις αναμένονται το 2018, ιδίως στο αρχικό εξάμηνό του, στο τραπεζικό σύστημα, ως προς την πρόοδο διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, τη διενέργεια πλειστηριασμών και κυρίως, από τη νέα αξιολόγηση της κεφαλαιακής του επάρκειας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Οι πρόσφατες, επιτυχείς εκδόσεις καλυμμένων ομολόγων από τις μεγαλύτερες τράπεζες (Εθνική, Eurobank, Πειραιώς), συνολικού ύψους €1,75 δισεκ., με όχι υψηλές αποδόσεις (χαμηλότερα του 3%) και συμμετοχή και ξένων επενδυτών, αφενός έχουν αυξήσει την κεφαλαιακή τους επάρκεια, αφετέρου αναδεικνύουν την ενίσχυση της αξιοπιστίας τους στο επενδυτικό κοινό. Κατόπιν αυτών των εκδόσεων και εφόσον προκύψουν νέες κεφαλαιακές ανάγκες από το επερχόμενο stress test, θεωρείται αρκετά πιθανή η κάλυψή τους με νέες εκδόσεις, αλλά και χαμηλότερες αποδόσεις. Αυτή τη δυνατότητα θα ευνοήσουν η ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, όπως επίσης η αναμενομένη έκδοση προσεχώς νέου ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο. Υφίσταται και η δυνατότητα ανακεφαλαιοποίησης από τα

αδιάθετα κεφάλαια του προγράμματος χρηματοδότησης τα οποία προορίζονται για το τραπεζικό σύστημα, μεγέθους περίπου €10 δισεκ., τα οποία κρίνονται επαρκή.

Ανεξαρτήτως του τρόπου κάλυψης ενδεχόμενων κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών οι οποίες θα προκύψουν από το προσεχές stress test, αυτές δεν αναμένεται να μεταβάλλουν την πιστοδοτική πολιτική τους και να προχωρήσουν σε πιστωτική επέκταση, τουλάχιστον μέχρι την ανακρίνωση των αποτελεσμάτων του και, εφόσον κάποιες τράπεζες χρειαστούν ανακεφαλαιοποίηση, έως την ολοκλήρωσή της. Στη μεταβολή της τάσης των πιστώσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα προς τον ιδιωτικό τομέα μπορεί να συμβάλει καθοριστικά η άνοδος που παρουσιάζουν οι καταθέσεις από τον Μάιο του 2017, εφόσον συνεχιστεί και ενισχυθεί.

Η προβλεπόμενη συνέχιση της ήπιας πιστωτικής συρρίκνωσης τουλάχιστον στο αρχικό εξάμηνο του φέτος, θα ωθήσει τις επιχειρήσεις σε αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων χρηματοδότησής τους. Οι μεγάλες επιχειρήσεις, ιδίως οι εισηγμένες σε χρηματιστηριακές αγορές, θα επιδιώξουν την πρόσβαση σε χρηματοδότηση μέσω των κεφαλαιαγορών, εγχωρίως και στο εξωτερικό, με επιτόκια χαμηλότερα των τραπεζικών δανείων. Η επιτυχής ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, χωρίς παρατεταμένες διαπραγματεύσεις, και η προσεχής έκδοση ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο, ευνοούν την πραγματοποίηση νέων εταιρικών εκδόσεων.

Μεγαλύτερη στήριξη της ρευστότητας των επιχειρήσεων φέτος σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά αναμένεται από την καταβολή από το ελληνικό Δημόσιο ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους προμηθευτές του. Ένα μεγάλο μέρος της δόσης του δανείου η οποία είναι συνδεδεμένη με την τρίτη αξιολόγηση, συγκεκριμένα €1,5 δισεκ., αφορούν στην πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του. Δεδομένης της δέσμευσης του ελληνικού Δημοσίου ότι για κάθε ευρώ δανείου για αυτόν το σκοπό, θα εισφέρει μισό ευρώ ίδιων πόρων, κατόπιν ολοκλήρωσης της καταβολής της δόσης, θα είναι διαθέσιμο για την κάλυψη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ποσό €2,25 δισεκ. Επιπλέον, παρότι η τελευταία υποδότηση της προηγούμενης αξιολόγησης, ύψους €800 εκατ., η οποία καταβλήθηκε τον Οκτώβριο, προοριζόταν για αυτό το θέμα, διαμορφώνοντας μαζί με την εθνική συμμετοχή ένα συνολικό διαθέσιμο ποσό ύψους €1,2 δισεκ., εντούτοις οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις περιορίστηκαν τον Νοέμβριο κατά €390 εκατ. Συνεπώς, εφόσον δεν δημιουργήθηκαν σε αυτόν το μήνα πολλές νέες οφειλές, ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων τα οποία προοριζόταν για την κάλυψή τους παρέμενε στην αρχή του Δεκεμβρίου αναξιοποίητο. Με τα ποσά για αυτόν το σκοπό από την προηγούμενη και τη νέα δόση, μπορεί να καλυφθεί μεγάλο μέρος των ληξιπρόθεσμων οφειλών, οι οποίες στο τέλος του Νοεμβρίου του 2017 έφθαναν, μαζί με τις εκκρεμείς επιστροφές φόρων, περίπου τα €3,9 δισεκ.

Τόνωση της ρευστότητας και ευρύτερα, της δραστηριότητάς τους, παρουσίασαν το περασμένο έτος οι εξαγωγικές επιχειρήσεις, λόγω της κλιμάκωσης της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, που είναι ο σημαντικότερος προορισμός των ελληνικών εξαγωγών, και της επιτάχυνσης του παγκόσμιου εμπορίου. Η συνέχιση αυτών των τάσεων το 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών, θα διατηρήσει τις επιδράσεις τους. Από την άλλη πλευρά, η εισαγωγική ζήτηση ενισχύεται έντονα, ως αποτέλεσμα της συσσώρευσης των αναγκών επιχειρήσεων και νοικοκυριών εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, αλλά και της διεύρυνσης του εγχώριου προϊόντος. Αυτή η επίδραση επενεργεί ανασχετικά στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών – υπηρεσιών.

Από τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη, καθώς και τις αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως όσες σχετίζονται με τις αξιολογήσεις του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα και την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη, στην πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, η **αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών** στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι θα συνεχιστεί στο τελευταίο τρίμηνό του, με ρυθμό παρόμοιο με εκείνον από την αρχή του περασμένου έτους έως τον Σεπτέμβριο, κυρίως λόγω της διατήρησης μεγάλου μέρους της αύξησης της απασχόλησης σε αυτό το χρονικό διάστημα και –σε μικρό βαθμό– από την καταβολή υψηλότερου από

πρόπερσι κοινωνικού μερίσματος τον Δεκέμβριο. **Παρά τη διεύρυνση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας της εξασθένισης που παρουσίασε η άνοδος τους στο προηγούμενο τρίμηνο η μέση αύξησή τους στο σύνολο του 2017 εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 0,8%.**

Τη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα συντηρήσουν και θα ενισχύσουν ελαφρώς το 2018 πρωτίστως η περαιτέρω αύξηση των εξαγωγών, προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και η ανάκαμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας, που θα τονώσουν την απασχόληση και το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Ανασχετικά στην άνοδο της θα επενεργήσουν τα νέα δημοσιονομικά μέτρα. Υπό αυτές τις επιδράσεις, **θεωρείται πλέον πιθανή η συνέχιση της αύξησης της κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα φέτος, με ρυθμό ελαφρώς υψηλότερο του περυσινού, στην περιοχή του 1,3%.**

Στην πλευρά του δημόσιου τομέα, παρά την τμηματική εκταμίευση της δόσης η οποία συνδεόταν με τη δεύτερη αξιολόγηση από τον Ιούλιο έως τον Οκτώβριο πέρυσι, η οποία χαλάρωσε τυχόν περιορισμούς στη ρευστότητα του κράτους, από τις πλέον πρόσφατες τάσεις σε συνιστώσες της **δημόσιας κατανάλωσης** προκύπτει περιστολή της και στο καταληκτικό τρίμηνο του 2017, σε μικρότερο βαθμό από ότι στα προηγούμενα. **Κατόπιν του περιορισμού της καταναλωτικής δαπάνης**

του δημόσιου τομέα σε όλα τα τρίμηνα του περασμένου έτους, ο μέσος ρυθμός πτώσης της πέρυσι εκτιμάται ότι ήταν της τάξης 1,8%.

Ως προς την τάση της δημόσιας κατανάλωσης το τρέχον έτος, λόγω της συνέχισης της δημοσιονομικής προσαρμογής κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων, από άμεσους και έμμεσους φόρους, καθώς και από εισφορές, όχι από περιστολή των δημόσιων δαπανών, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη η ήπια αύξησή της. Άλλωστε, σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2018, η δαπάνη από τον Τακτικό Προϋπολογισμό για μισθούς και συντάξεις, με την πρώτη κατηγορία δαπανών να αποτελεί την κύρια συνιστώσα της δημόσιας κατανάλωσης, θα αυξηθεί φέτος σε σύγκριση με το 2017, κατά 3,6%, περισσότερο από ότι προβλεπόταν στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (1,4%). **Ακολουθως, κρίνεται ότι η δημοσιονομική πολιτική η οποία θα ασκηθεί το 2018 καθιστά δυνατή μια επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης, περίπου κατά 1,5%.**

Η συνέχιση της μείωσης των πιστώσεων από το τραπεζικό σύστημα και η εκτεταμένη υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, θεωρείται πως άσκησαν πιέσεις στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου. Ωστόσο, το σύνολο των **επενδύσεων** μάλλον αυξήθηκε, λόγω της εκτεταμένης μεταβολής της τάσης των αποθεμάτων σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016, από πτωτική

σε ανοδική. Κατόπιν αυτών των τάσεων στο καταληκτικό περυσινό τρίμηνο, οι επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο μάλλον περιορίστηκαν και στο σύνολο του 2017. Παρά αυτό το γεγονός, **η διεύρυνση των αποθεμάτων, σε αντίθεση με τον περιορισμό τους ένα χρόνο νωρίτερα, οδήγησε σε άνοδό τους το 2017, η τελική ένταση της οποίας εκτιμάται σε 13,5%.**

Ως προς τις εκτιμώμενες προοπτικές για τις επενδύσεις κατά το τρέχον έτος, η επερχόμενη προσομοίωση ακραίων καταστάσεων και η διαδικασία διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, θα επενεργήσουν αποτρεπτικά στη μεταβολή της περιοριστικής πιστοδοτικής πολιτικής από το τραπεζικό σύστημα, τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας του stress test. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την κατόπιν σταδιακή μεταβολή της τάσης στην παροχή πιστώσεων είναι, ευνόητα, η κάλυψη τυχόν νέων κεφαλαιακών αναγκών, αλλά και η συνέχιση και κλιμάκωση της επιστροφής καταθέσεων που εκδηλώθηκε στην περίοδο Μαΐου – Νοεμβρίου 2017. Ύστερα από την υπό-υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων το προηγούμενο έτος, είναι αρκετά πιθανή η μεγαλύτερη συμβολή του φέτος στην επενδυτική δραστηριότητα, αφού ο προϋπολογισμός του δεν διαφέρει από τον περυσινό και είναι εφικτή μια περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του. Οι δυσχέρειες άντλησης κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα και το ΠΔΕ, θα αντιμετωπιστούν από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους μέσα από τις κεφαλαιαγορές.

Η συνέχιση της ενίσχυσης της εξαγωγικής ζήτησης, από την κλιμάκωση της ανάπτυξης σε οικονομικές περιφέρειες που συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους (Ευρωζώνη) ή στους αναδυόμενους (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική) εξαγωγικούς προορισμούς των ελληνικών εξαγωγών, θα τονώσει την επενδυτική δραστηριότητα σε εξωστρεφείς κλάδους της Μεταποίησης, όπως επίσης στους τομείς του Τουρισμού και των Μεταφορών. Ενίσχυση των επενδύσεων θα προέλθει φέτος από την εκκίνηση υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – παραχωρήσεις, που θα ευνοήσουν τη δραστηριότητα στον Κατασκευαστικό τομέα. **Συνισταμένη των επιδράσεων από τους παραπάνω παράγοντες στην υλοποίηση επενδύσεων φέτος, αναμένεται να είναι η αύξησή τους με διψήφιο ρυθμό άνοδου, περίπου κατά 16%, ενδεχομένως και περισσότερο.**

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, οι **εξαγωγές αγαθών** εκτιμάται ότι διευρύνθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους από την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε ορισμένους από τους κυριότερους προορισμούς τους (ΕΕ, ΗΠΑ), όπως επίσης από τη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου εγχωρίως και την αύξηση των εξαγωγών μεταφορικών υπηρεσιών. Η διαρκής άνοδος σε όλες τις βασικές κατηγορίες εξαγωγών εκτός των καυσίμων πέρυσι, συνεπάγεται ότι η συνεχής ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου από τον Απρίλιο του 2017 έως το τέλος του δεν είχε κάποια αισθητή αρνητική επενέργεια στην ανταγωνιστικότητα των

εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων και διατιθέμενων υπηρεσιών. **Κατόπιν της μικρής κλιμάκωσης της ανόδου των εξαγωγών στο καταληκτικό τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, το σύνολο των εξαγωγών πέρυσι διαμορφώθηκε σχεδόν 8% υψηλότερα σε σχέση με το 2016.**

Η συνεχιζόμενη με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξη στην ΕΕ και τις ΗΠΑ το 2018, όπως και σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες, με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, θα αποτελέσει τον πλέον καθοριστικό παράγοντα της νέας διεύρυνσής τους φέτος. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ένταση στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα ευνοήσουν για ακόμα ένα έτος το διεθνή τουρισμό στην Ελλάδα και τις μεταφορές μέσω αυτής. Ανασχετικά στην ανοδική τάση των εξαγωγών θα επενεργήσει μόνο ενδεχόμενη περαιτέρω σημαντική ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, εξέλιξη η οποία δεν θεωρείται ως η πλέον πιθανή. Συνεπώς, **αναμένεται νέα αύξηση των εξαγωγών το 2018, στην περιοχή του 7,0%.**

Η άνοδος της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης στο καταληκτικό τρίμηνο του 2017 θα συντηρήσει τη διεύρυνση των **εισαγωγών**. Την εγχώρια αγοραστική δύναμη ευνόησε στο τέλος του περασμένου έτους η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. **Κατόπιν της ισχυρής αύξησης των εισαγωγών στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, στο σύνολό του αυτές θα είναι 8-8,5% υψηλότερες από πρόπερσι.**

Η αύξηση των εισαγωγών θα συνεχιστεί το 2018, από την ελαφρώς μεγαλύτερη εγχώρια κατανάλωση και την κλιμάκωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, αλλά και εξαιτίας της υψηλής ελαστικότητας των εισαγωγών προς τις μεταβολές της εγχώριας ζήτησης. Ωστόσο η επίδραση των επενδύσεων στις εισαγωγές δεν θα είναι αντίστοιχη της προβλεπόμενης σημαντικής ανόδου τους, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών θα αφορά σε κατασκευαστικά έργα. Πάρα ταύτα, η υψηλή ελαστικότητα των εισαγωγών προς την εγχώρια ζήτηση **αναμένεται να οδηγήσει σε διψήφιο ποσοστό ανόδου των εισαγωγών φέτος.**

Λαμβάνοντας υπόψη τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2017 και τις μεταβολές τους νωρίτερα σε αυτό το έτος, παραμένει η πρόβλεψη αύξησης του ακαθάριστου προϊόντος της ελληνικής οικονομίας πέρυσι, της τάξης του 1,3%. Συνισταμένη των αναμενόμενων το 2018 εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν το ΑΕΠ, αποτελεί η πρόβλεψη επιτάχυνσης του ρυθμού αύξησής του, στο 2,1%.

Υλοποίηση Κρατικού Προϋπολογισμού 2017: υπέρβαση στόχων πρωτίστως από συγκράτηση δαπανών

Βάσει των προσωρινών στοιχείων για το σύνολο του προηγούμενου έτους, **οι βασικοί (ταμειακοί) στόχοι του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2017 επιτεύχθηκαν.** Το έλλειμμα του διαμορφώθηκε σε **€4.241 εκατ., έναντι στόχου ελλείμματος €5.123 εκατ.**

βάσει του Προϋπολογισμού του 2018, ενώ **το πρωτογενές ισοζύγιο ήταν πλεονασματικό, κατά €1,97 δισεκ.**, περίπου €1,1 δισεκ. περισσότερα από το σχετικό στόχο στο φετινό Προϋπολογισμό. Όπως κατά την εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού εντός του 2017, η **υπέρβαση έναντι του στόχου οφείλεται κυρίως στη συγκράτηση των δαπανών**, κατά €1,75 δισεκ.: Οι **δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού** ήταν κατά €949 εκατ. λιγότερες του στόχου, εξαιτίας της συγκράτησης των πρωτογενών δαπανών κατά €1,16 δισεκ., αλλά και των λιγότερων των προγραμματισμένων **ενισχύσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων**, κατά €800 εκατ. Τα **καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού** παρουσίασαν υστέρηση έναντι του στόχου κατά €868 εκατ., η οποία όμως οφείλεται αποκλειστικά στις λιγότερες εισροές του ΠΔΕ από την ΕΕ, της τάξης των €1,2δισεκ. και όχι στα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, τα οποία ήταν υψηλότερα κατά €110 εκατ. των αναμενόμενων.

Κρατικός Προϋπολογισμός 2018: επίτευξη στόχων με μεταβολές στην αναμενόμενη συμβολή συνιστωσών του δημοσιονομικού ισοζυγίου

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2018, η πρόβλεψη πρωτογενούς πλεονάσματος Γενικής Κυβέρνησης για το τρέχον έτος βάσει της μεθοδολογίας της δανειακής σύμβασης με τον ESM είναι €7,05 δισεκ. ή 3,82% του ΑΕΠ, μεγαλύτερη του στόχου που τέθηκε στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 κατά €425 εκατ.

(€6,63 δισεκ. ή 3,53% του ΑΕΠ). Σε σύγκριση με το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018 - 2021, παρατηρείται εκ νέου, κατόπιν του Προσχεδίου του Προϋπολογισμού 2018, προς τα κάτω αναθεώρηση των προβλεπόμενων εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού, κατά €764 εκατ., πρωτίστως από λιγότερες εισπράξεις άμεσων φόρων, κατά €687 εκατ. Όμως και οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού είναι περιορισμένες κατά €916 εκατ., κυρίως από τη μείωση των πληρωμών τόκων κατά €700 εκατ., βελτιώνοντας οριακά το ταμειακό ισοζύγιο του (-€943 εκατ. από -€1,1 δισεκ.). Από την άλλη πλευρά, το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA 2010 επιβαρύνεται από αλλαγές στις εθνικολογιστικές προσαρμογές, λόγω της διεύρυνσης της διαφοράς δεδουλευμένων τόκων – ταμειακών τόκων κατά €1 δισεκ. και της μεταφοράς εσόδων από την τελευταία δόση του ΕΝΦΙΑ για το περασμένο έτος τον Ιανουάριο του 2018 στο 2017. Προκειμένου να αντισταθμιστούν οι επιδράσεις των εθνικολογιστικών προσαρμογών σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης και να επιτευχθεί ο στόχος για το πρωτογενές πλεόνασμα, προβλέπεται ένα πολύ μεγαλύτερο του αναμενόμενου στο ΜΠΔΣ θετικό ισοζύγιο στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ). Το πλεόνασμά του έχει εκ νέου αναθεωρηθεί προς τα επάνω στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2018 σε σχέση με το προσχέδιό του τον περασμένο Οκτώβριο, κατά €270 εκατ., στα €1,79 δισεκ., έναντι

πρόβλεψης πλεονάσματος στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 ύψους €128 εκατ.

Μικρή επιτάχυνση πτώσης της ανεργίας το προηγούμενο έτος, συνεχίζεται η κάμψη της με ηπιότερο ρυθμό το 2018

Νέα εξασθένιση της ανεργίας κατά το καλοκαιρινό τρίμηνο πέρυσι, στο 20,2%, ποσοστό που είναι το χαμηλότερο από το τελευταίο τρίμηνο του 2011 και 2,4 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από ότι στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Κατόπιν αυτής της πτώσης ο **αριθμός των ανέργων διαμορφώθηκε το γ' τρίμ. του 2017 στις 970,1 χιλ., δηλαδή χαμηλότερα του ενός εκατ., για πρώτη φορά μετά από ακριβώς έξι έτη. Από την αρχή του 2017 έως τον Σεπτέμβριο, το μέσο ποσοστό ανεργίας ήταν 21,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πρόπερσι.** Η υποχώρηση της ανεργίας στα τρία πρώτα τρίμηνα του περασμένου έτους προήλθε κατά 77% από την αύξηση της απασχόλησης και κατά 23% από τη μείωση του εργατικού δυναμικού.

Στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών και της διεύρυνσης της ιδιωτικής κατανάλωσης, θα διατηρήσουν τις περισσότερες θέσεις εργασίας οι οποίες δημιουργήθηκαν στα προηγούμενα τρίμηνά του. Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένονται το φθινόπωρο και από τον κατασκευαστικό κλάδο, κατόπιν της συνεχούς αύξησης της επιφάνειας και του όγκου νέων οικοδομικών αδειών κατά το δεύτερο και

το τρίτο περυσινό τρίμηνο. Για αυτούς τους λόγους, **θεωρείται ότι η αύξηση της ανεργίας ήταν μικρή στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, με αποτέλεσμα στο σύνολο του 2017 να διαμορφωθεί στο 21,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το 2016.** Για το 2018 εκτιμάται περαιτέρω αποκλιμάκωση της ανεργίας, κυρίως από την προβλεπόμενη νέα ενίσχυση της εξαγωγικής ζήτησης η οποία θα δημιουργήσει και φέτος θέσεις εργασίας στη Μεταποίηση, τον Τουρισμό και τις Μεταφορές. Μεγαλύτερη συμβολή στην απασχόληση αναμένεται από τον Κατασκευαστικό τομέα, από την εκκίνηση επενδύσεων σε ιδιωτικοποιήσεις και την ευρύτερη ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας. Διεύρυνση της απασχόλησης, μόνιμης αλλά και προσωρινής, αναμένεται να λάβει χώρα στο δημόσιο τομέα. **Συνισταμένη των παραπάνω επιδράσεων θα είναι η υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας κατά το τρέχον έτος στην περιοχή του 20%, ίσως και ελαφρώς χαμηλότερα.**

Μικρή επιβράδυνση της αύξησης τιμών το 2018

Στο σύνολο του 2017, η ελληνική οικονομία εμφάνισε ήπιο πληθωρισμό, έπειτα από τέσσερα έτη συνεχόμενου αποπληθωρισμού. Ο εθνικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) αυξήθηκε κατά μέσο όρο πέρυσι κατά 1,1% σε σχέση με το 2016, όταν είχε μειωθεί κατά 0,8%. Βασικές αιτίες για την ανοδική τάση των τιμών το 2017 παρέμειναν καθ' όλη τη διάρκειά του ή στο μεγαλύτερο τμήμα του

η άνοδος των διεθνών τιμών πετρελαίου, οι επιδράσεις των αυξήσεων σε έμμεσους φόρους τον Ιούλιο του 2016 και στην αρχή του 2017, όπως επίσης η επιβολή νέων έμμεσων φόρων από το ξεκίνημα του περασμένου έτους.

Η ισχυρότερη αυξητική επίδραση στις τιμές το 2018 αναμένεται να προέλθει από τις αυξήσεις έμμεσων φόρων (ΦΠΑ στα νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και την επιβολή νέων (φόρος διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα). Όμως, δεδομένης της ήπιας επίπτωσης από ευρύτερες εξελίξεις στους έμμεσους φόρους πέρυσι, οι φετινές αυξήσεις δεν προβλέπεται να οδηγήσουν σε επιτάχυνση του πληθωρισμού. Σε ότι αφορά τις επιδράσεις της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, παρά την έντονη αύξησή της στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, η άνοδος τιμών εγχωρίως στη Στέγαση και τις Μεταφορές αποκλιμακώθηκε έντονα, εξέλιξη η οποία μόνο μερικώς οφείλεται στην ανατίμηση του ευρώ. Ακολουθώντας, ενδεχόμενη συνέχιση της ανόδου της τιμής του πετρελαίου φέτος, κατά 10-15%, θα ασκήσει μικρή ανοδική επίδραση στις τιμές, ενώ εκ νέου θα ανασχεθεί από την αναμενόμενη ήπια περαιτέρω ανατίμηση του ευρώ. Σε συνδυασμό με τις αλλαγές στον τρόπο υπολογισμού των χρεώσεων Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας από 01/01/2018, οι οποίες αναμένεται κατά μέσο όρο να αυξηθούν, αλλά και να αντισταθμιστούν από μειώσεις στις χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ, θεωρείται πλέον πιθανό το ενεργειακό κόστος να μεταβληθεί μόνο οριακά φέτος. Συνεπώς, **προς το παρόν**

δεν υφίσταται κάποιος παράγοντας που θα κλιμακώσει στο τρέχον έτος την αύξηση των τιμών σε σχέση με το 2017, για αυτόν το λόγο η άνοδος τους εκτιμάται ότι θα είναι ηπιότερη, στην περιοχή του 0,8%.

Ειδική Μελέτη: «Τράπεζα Τροφίμων: Μέσο αντιμετώπισης της επισιτιστικής ένδειας και της σπατάλης τροφίμων στην Ελλάδα»

Η βαθιά και παρατεταμένη οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει σοβαρές κοινωνικές προεκτάσεις. Ως αποτέλεσμα της εκτεταμένης πτώσης του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της υψηλής ανεργίας, σημαντικό μέρος του πληθυσμού φαίνεται πως αντιμετωπίζει δυσκολίες στην εξασφάλιση επαρκών ποσοτήτων θρεπτικών τροφίμων. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η λειτουργία των τραπεζών τροφίμων, οι οποίες συνεισφέρουν καθοριστικά τόσο στην καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας (food poverty), όσο και στη μείωση της σπατάλης τροφίμων.

Στη μελέτη που παρουσιάζεται συνοπτικά στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης, αναλύονται τα στοιχεία για την έκταση της επισιτιστικής ένδειας και της σπατάλης τροφίμων στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται τα διαθέσιμα εργαλεία για την καταπολέμηση αυτών των κοινωνικών προβλημάτων, με έμφαση στον θεσμό της τράπεζας τροφίμων.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 3,3% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2017, έναντι 2,9% στο αντίστοιχο εννεάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014 ενώ υπάρχει προσδοκία για περαιτέρω επιτάχυνση το τέταρτο τρίμηνο του 2017 και το επόμενο έτος. Στις πλέον πρόσφατες προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου¹, αναθεωρήθηκε προς τα πάνω η επιτάχυνση του παγκόσμιου ρυθμού ανάπτυξης, στο 3,7% για το 2017 και 3,9% για αμφότερα τα έτη 2018 και 2019.

Η επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας κατά τη διάρκεια του 2017 οφείλεται κυρίως στην περαιτέρω τόνωση των επενδύσεων, του εμπορίου και της μεταποίησης σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, σε συνδυασμό με ενδυνάμωση της καταναλωτικής και επιχειρηματικής εμπιστοσύνης, που δίνουν ώθηση στην κατανάλωση και τις επενδύσεις. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες η διατήρηση της θετικής δυναμικής τροφοδοτείται από τη βελτίωση του διεθνούς εμπορίου, τη συνέχιση παροχής άφθονης ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες σε Ευρωζώνη, Ιαπωνία και Ηνωμένο Βασίλειο, την παρατεταμένη ευφορία των χρηματαγορών, και την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική των ΗΠΑ. Στις

αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι προοπτικές ανάκαμψης στηρίζονται στην ανθεκτική εγχώρια ζήτηση της Κίνας, την επιστροφή σε ανάπτυξη της Βραζιλίας και της Ρωσίας, και την αναθέρμανση της ζήτησης από τις ανεπτυγμένες οικονομίες.

Στην πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ για την παγκόσμια οικονομία, ο ρυθμός επέκτασης του όγκου διεθνούς εμπορίου αναθεωρήθηκε σημαντικά προς τα πάνω, τόσο για το 2017 όσο και για τα έτη 2018 και 2019. Ενώ ο όγκος του διεθνούς εμπορίου αυξήθηκε κατά 2,5% το 2016, σημειώθηκε σημαντική ισχυροποίησή του το 2017, με αποτέλεσμα να αναμένεται ετήσιος ρυθμός αύξησης 4,7%, ενώ υπάρχει προσδοκία για αντίστοιχα υψηλούς ρυθμούς επέκτασης το 2018 (4,6%) και το 2019 (4,4%).

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας είναι ότι η συντριπτική πλειονότητα των χωρών του κόσμου βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης, φαινόμενο που αναφέρεται και ως «συγχρονισμένη παγκόσμια ανάπτυξη». Δεδομένων αυτών των οικονομικών συνθηκών διεθνώς, το ΔΝΤ προβλέπει θετικό ρυθμό ανάπτυξης το 2018 (Ιανουάριος 2018) σε όλες τις γεωγραφικές ζώνες του πλανήτη. Εξαιρέση αποτελούν ορισμένες χώρες της Μέσης Ανατολής, Λατινικής Αμερικής και Υποσαχάριας Αφρικής, κυρίως οικονομίες που βασίζονται στις εξαγωγές πετρελαίου ή που υποφέρουν από πολιτική αστάθεια. Ένα

¹ IMF World Economic Outlook Update, Ιανουάριος 2018

τέτοιο θετικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, αποτελεί μεγάλη ευκαιρία, αλλά και πρόκληση για τους ασκούντες πολιτική. Αφενός είναι ευκαιρία προκειμένου η οικονομική πολιτική να επικεντρωθεί στην ποιότητα της ανάπτυξης «χωρίς αποκλεισμούς», στην εφαρμογή δομικών μεταρρυθμίσεων που αυξάνουν το δυνητικό προϊόν, και στη

χρηστή δημοσιονομική διαχείριση, ειδικά σε χώρες με υψηλά επίπεδα δανεισμού, λόγω της μειωμένης ανάγκης για επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές και της μεγάλης ρευστότητας σε ιστορικά χαμηλό κόστος που παρέχει το τρέχον διεθνές περιβάλλον νομισματικής πολιτικής.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Χώρα / Περιφέρεια	2016	2017 Εκτίμηση	2018		2019	
			Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*
Παγκόσμια	3,2	3,7	3,9	0,2	3,9	0,2
Ανεπτυγμένες	1,7	2,3	2,3	0,3	2,2	0,4
Αναπτυσσόμενες	4,4	4,7	4,9	0,0	5,0	0,0
ΗΠΑ	1,5	2,3	2,7	0,4	2,5	0,6
Ιαπωνία	0,9	1,8	1,2	0,5	0,9	0,1
Καναδάς	1,4	3,0	2,3	0,2	2,0	0,3
Ηνωμένο Βασίλειο	1,9	1,7	1,5	0,0	1,5	-0,1
Ευρωζώνη	1,8	2,4	2,2	0,3	2,0	0,3
<i>Γερμανία</i>	<i>1,9</i>	<i>2,5</i>	<i>2,3</i>	<i>0,5</i>	<i>2,0</i>	<i>0,5</i>
<i>Γαλλία</i>	<i>1,2</i>	<i>1,8</i>	<i>1,9</i>	<i>0,1</i>	<i>1,9</i>	<i>0,0</i>
<i>Ιταλία</i>	<i>0,9</i>	<i>1,6</i>	<i>1,4</i>	<i>0,3</i>	<i>1,1</i>	<i>0,2</i>
Αναδυόμενη Ευρώπη	3,2	5,2	4,0	0,5	3,8	0,5
<i>Τουρκία **</i>	<i>3,2</i>	<i>6,1</i>	<i>4,9</i>		<i>4,7</i>	
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,4	6,5	6,5	0,0	6,6	0,1
<i>Κίνα</i>	<i>6,7</i>	<i>6,8</i>	<i>6,6</i>	<i>0,1</i>	<i>6,4</i>	<i>0,1</i>
<i>Ινδία</i>	<i>7,1</i>	<i>6,7</i>	<i>7,4</i>	<i>0,0</i>	<i>7,8</i>	<i>0,0</i>
Κοινοπολιτεία Ανεξ. Κρατών	0,4	2,2	2,2	0,1	2,1	0,0
<i>Ρωσία</i>	<i>-0,2</i>	<i>1,8</i>	<i>1,7</i>	<i>0,1</i>	<i>1,5</i>	<i>0,0</i>
Μέση Ανατολή & Βόρ. Αφρική	4,9	2,5	3,6	0,1	3,5	0,0
Λατινική Αμερική	-0,7	1,3	1,9	0,0	2,6	0,2
<i>Βραζιλία</i>	<i>-3,5</i>	<i>1,1</i>	<i>1,9</i>	<i>0,4</i>	<i>2,1</i>	<i>0,1</i>
Υποσαχάρεια Αφρική	1,4	2,7	3,3	-0,1	3,5	0,1
Παγκόσμιο Εμπόριο	2,5	4,7	4,6	0,6	4,4	0,5

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Οκτώβριο 2017

** Εκτιμήσεις από OECD Economic Outlook, Νοέμβριος 2017

Πηγή: World Economic Outlook Update, IMF, Ιανουάριος 2018

Αφετέρου, η τρέχουσα συγκυρία παρουσιάζει σημαντικές **προκλήσεις**. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, βάσει και των εκθέσεων διεθνών οργανισμών, παρατηρείται επιβράδυνση της αύξησης της παραγωγικότητας, γήρανση του πληθυσμού, χαμηλός πληθωρισμός και χαμηλή αύξηση μισθών, ανισοκατανομή του εισοδήματος, παρατεταμένη ευφορία στις κεφαλαιαγορές, η οποία υπερβαίνει τα θεμελιώδη μεγέθη, κίνδυνοι στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, σταδιακή ανάγκη για συρρίκνωση των ισολογισμών των κεντρικών τραπεζών, πολιτικός λαϊκισμός, και γεωπολιτικές εντάσεις. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες προστίθενται προκλήσεις από τις υψηλές ταχύτητες πιστωτικής επέκτασης σε χώρες όπως η Κίνα, ο υψηλός δανεισμός σε ξένο νόμισμα, ο περιορισμένος «δημοσιονομικός χώρος», οι σκέψεις περί εμπορικού προστατευτισμού, και η έκθεση στον κίνδυνο μιας απότομης αύξησης των αμερικανικών επιτοκίων, που θα προκαλούσε φυγή επενδυτικών κεφαλαίων από αυτές τις χώρες αυτές και πίεση στο νόμισμά τους.

Στις **ανεπτυγμένες οικονομίες** ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 2,2% στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2017, έναντι 1,6% στο αντίστοιχο εξάμηνο του 2016, επίδοση αντίστοιχη με αυτή το 2015. Το ΑΕΠ των χωρών - μελών του ΟΟΣΑ αυξήθηκε κατά 2,5% σε αυτήν την περίοδο πέρυσι, έναντι 1,7% στο ίδιο εννεάμηνο του 2016, καταγράφοντας επιτάχυνση για τέταρτο

συνεχόμενο τρίμηνο. Στις ισχυρές οικονομίες παγκοσμίως (G20), ο ρυθμός μεγέθυνσης στην περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι ανήλθε στο 3,7%, επίδοση που είναι η υψηλότερη από το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2011². Σε όλες τις παραπάνω ζώνες ισχυρών οικονομιών καταγράφεται επιτάχυνση του ρυθμού μεγέθυνσης στο τρίτο τρίμηνο του 2017 σε σχέση με το δεύτερο, αλλά και σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016.

Οι ανεπτυγμένες οικονομίες παράγουν το 41,8% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Στις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ αναθεωρήθηκε προς τα πάνω η επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης των ανεπτυγμένων οικονομιών για το 2017 και το 2018, στο 2,3%, αλλά και για το 2019, στο 2,2%, με τις μεγαλύτερες αναθεωρήσεις προς τα πάνω να προκύπτουν για την οικονομία των ΗΠΑ, της Ευρωζώνης και της Ιαπωνίας.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, **στις ΗΠΑ** το τρίτο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε επιτάχυνση του ρυθμού μεγέθυνσης για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο, στο 2,3%, έναντι 2,2% το δεύτερο τρίμηνο και 1,5% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Η επιτάχυνση βασίζεται σε αύξηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, με την επιχειρηματική εμπιστοσύνη να παραμένει δυνατή. Βάσει των πρόσφατων προβλέψεων του ΔΝΤ, αναμένεται στις ΗΠΑ ρυθμός ανάπτυξης 2,3% το 2017 2,7% το 2018, και 2,5% το 2019, ενισχυμένος από την προηγούμενη

² Πηγές: IMF International Financial Statistics, <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545864>

και OECD Quarterly National Accounts, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=QNA>

εκτίμηση κατά 0,1, 0,4 και 0,6 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Ως προς τη δημοσιονομική πολιτική και τις επιδράσεις της, στο τέλος του 2017 ψηφίστηκε ένα δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων στο εισόδημα και το κεφάλαιο, ενισχύοντας τις προοπτικές για κατανάλωση και κυριότερα για επενδύσεις το 2018. Εν τω μεταξύ η FED συνεχίζει σταδιακά την πορεία προς ένα λιγότερο χαλαρό νομισματικό πλαίσιο, πολιτική που φαίνεται να μην επηρεάζεται από την επερχόμενη αλλαγή στην ηγεσία της τον Φεβρουάριο του 2018. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η αμερικανική οικονομία σχετίζονται με το αυξανόμενο επίπεδο μόχλευσης των επιχειρήσεων, τις επιπτώσεις από την προωθούμενη προ-κυκλική δημοσιονομική πολιτική, την παρατεταμένη ευφορία στις χρηματαγορές πέρα από τα θεμελιώδη μεγέθη, καθώς και την αβεβαιότητα που προκύπτει από μια διακυβέρνηση που παρουσιάζεται απρόβλεπτη σε θέματα όπως ο προστατευτισμός στο εμπόριο.

Στην **Ευρωζώνη**, της οποίας οι τάσεις παρουσιάζονται αναλυτικά στην επόμενη υποενότητα, ο ρυθμός μεγέθυνσης επιταχύνθηκε για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι, στο 2,6%, έναντι 2,4% το δεύτερο τρίμηνο και 1,7% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, η αύξηση του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε στο 1,7%, έναντι 1,9% το δεύτερο τρίμηνο και 2,0% ένα έτος νωρίτερα. Οι εκκρεμείς διαπραγματεύσεις για τη μετά-Brexit περίοδο ασκούν πιέσεις στην στερλίνα, οι οποίες μεταφράζονται σε αύξηση του πληθωρισμού και πίεση στην

ιδιωτική κατανάλωση, ενώ παράλληλα δημιουργούν αβεβαιότητα, η οποία επιβαρύνει τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές, κυρίως στο πεδίο των επενδύσεων. Στον αντίποδα, η μείωση των επιτοκίων από την Τράπεζα της Αγγλίας στα τέλη του 2017 αντιστάθμισε τις αρνητικές πιέσεις σε στερλίνα και επενδύσεις. Ταυτόχρονα όμως, το υψηλό ιδιωτικό χρέος των νοικοκυριών δημιουργεί προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα. Στον **Καναδά**, ο ρυθμός μεγέθυνσης επιβραδύνθηκε ελαφρώς το τρίτο τρίμηνο του 2017, εν μέρει λόγω της χειροτέρευσης του εξωτερικού ισοζυγίου μετά την ανατίμηση του καναδικού δολαρίου, αλλά παρέμεινε στο υψηλό 3,0%, έναντι 3,6% το δεύτερο τρίμηνο και 1,5% στο τρίτο τρίμηνο του 2016.

Στην **Ιαπωνία**, ο ρυθμός μεγέθυνσης ενισχύθηκε στο 2,1% το τρίτο τρίμηνο του 2017, κατόπιν ανάπτυξης 1,7% στο δεύτερο τρίμηνο και 0,9% στο τρίτο τρίμηνο του 2016. Βοηθούμενη από τις εξαγωγές και τη δημοσιονομική επέκταση, η χώρα διανύει δύο χρόνια ήπιας αλλά σταθερής ανάκαμψης, που είναι η μακρύτερη περίοδος ανάπτυξης της την τελευταία δεκαετία. Η μεταβολή των τιμών ήταν οριακά θετική το 2017, ενώ η νομισματική πολιτική αναμένεται να συνεχιστεί διασταλτική μέχρι οι τιμές να πλησιάσουν το στόχο πληθωρισμού του 2%. Για τη σταθεροποίηση της αναθέρμανσης της οικονομικής δραστηριότητας, πρόκληση αποτελεί το υψηλό δημόσιο χρέος (221% του ΑΕΠ το 2017) σε συνδυασμό με το δημοσιονομικό

έλλειμμα, λόγω της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

Οι **αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες** αναπτύχθηκαν με μέσο ρυθμό 4,2% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2017, έναντι 3,9% ένα χρόνο νωρίτερα, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014. Από αυτές τις χώρες προέρχεται το 58,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων του ΔΝΤ, αναμένεται επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων οικονομιών το δεύτερο εξάμηνο του 2017, με το ρυθμό μεταβολής στο σύνολο του έτους να αγγίζει το 4,7% το 2017, 4,9% το 2018 και 5,0% το 2019. Γεωγραφικές ζώνες με διαχρονικές εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα, όπως η αναδυόμενη Ευρώπη και η Μέση Ανατολή - Βόρεια Αφρική, παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2017, 5,1% και 2,9% αντίστοιχα, παρά την πρόσφατη επιβράδυνση στη δεύτερη ζώνη, κυρίως από τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες. Στη συνέχεια της υποενότητας γίνεται αναφορά στις τάσεις σε πέντε από αυτές τις οικονομίες, οι οποίες παράγουν συνολικά το 31,6% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της **Κίνας** αναμένεται να αναπτυχθεί με 6,8% το 2017, έναντι 6,7% το 2016, κυρίως λόγω της επιτάχυνσης της εγχώριας ζήτησης και ειδικά της κατανάλωσης. Ο ρυθμός ανάπτυξης έμεινε σταθερός στο τρίτο τρίμηνο του 2017, στο 6,8%, κυρίως λόγω της συγκράτησης των επενδύσεων. Ο ρυθμός μεγέθυνσης της Κίνας προβλέπεται

να επιβραδυνθεί οριακά το 2018 και 2019, σε 6,6% και 6,4% αντίστοιχα (ΔΝΤ Ιανουάριος 2018), με συμβολή στην ανάπτυξη κυρίως από τις επενδύσεις σε υποδομές. Σημαντικές προκλήσεις για την Κινεζική οικονομία είναι η ταχύτατα αυξανόμενη πιστωτική επέκταση, η μεγάλη αύξηση στις τιμές των ακινήτων συγκεκριμένων περιοχών, το αυξανόμενο δημοσιονομικό έλλειμμα και η ανάγκη για πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος. Με το μέγεθος της οικονομίας της Κίνας να ξεπερνά το 16%-17% του παγκόσμιου ΑΕΠ, η αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών και η σταδιακή μετάβαση σε ένα πιο ανοιχτό μοντέλο οικονομίας, επηρεάζουν τις τάσεις στην παγκόσμια οικονομία και ειδικά το εμπόριο.

Στην **Ινδία**, η ανάπτυξη επιταχύνθηκε το δεύτερο εξάμηνο του 2017 κυρίως λόγω ανάκαμψης της κατανάλωσης. Έτσι, ο ρυθμός μεγέθυνσης προβλέπεται να διαμορφωθεί σε 6,7% για το 2017, 7,4% το 2018, και 7,8% για το 2019 (ΔΝΤ Ιανουάριος 2018), από αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγικότητας ως αποτέλεσμα πρόσφατων μεταρρυθμίσεων. Σημαντικές προκλήσεις για την Ινδική οικονομία είναι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που ξεπερνούν το 10% του συνόλου τους και το σημαντικό δημοσιονομικό έλλειμμα.

Στη **Ρωσία**, έπειτα από την ύφεση του 2015-2016, η ανάκαμψη συνεχίστηκε για τέταρτο τρίμηνο με ρυθμό 2,5%, βασιζόμενη τόσο στην κατανάλωση όσο και τις επενδύσεις, από 2,3% το προηγούμενο τρίμηνο και ήπια ύφεση 0,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Η

ανάκαμψη στη Ρωσία αναμένεται να φτάσει το 1,8% το 2017 και να σημειώσει μικρή επιβράδυνση το 2018 και 2019 σε 1,7% και 1,5% αντίστοιχα. Η εξάρτηση από τις διεθνείς τιμές ενεργειακών αγαθών, η χαμηλή παραγωγικότητα, οι εισοδηματικές ανισότητες, ο περιορισμένος δημοσιονομικός χώρος και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα, είναι οι κύριες προκλήσεις που η χώρα καλείται να αντιμετωπίσει.

Στην **Βραζιλία** συνεχίστηκε το τρίτο περυσινό τρίμηνο η ανάπτυξη, κατά 1,4%, για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, για πρώτη φορά έπειτα από τρία χρόνια ύφεσης. Η οικονομία αναμένεται να ανακάμψει ήπια έπειτα από βαθιά ύφεση τριών ετών, με ρυθμό 1,1% το 2017, 1,9% το 2018 και 2,1% το 2019. Σε συνέχεια των πολιτικών αναταράξεων, πρόκληση αποτελεί το διψήφιο ποσοστό ανεργίας, σε συνδυασμό με το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα.

Στην **Τουρκία** καταγράφεται σημαντική επιτάχυνση του ρυθμού μεγέθυνσης το 2017, ο οποίος εκτιμάται ότι τελικά θα διαμορφωθεί στο 6,1%,³ έναντι 3,2% το 2016, μεταξύ άλλων λόγω της αύξησης των εξαγωγών, που ευνοήθηκαν από την υποτίμηση της λίρας, και εξαιτίας του αποτελέσματος βάσης, καθότι το δεύτερο εξάμηνο του 2016 σηματοδεύτηκε από την

απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος στη χώρα. Ταυτόχρονα, ο πληθωρισμός αυξήθηκε σε διψήφιο ρυθμό εντός του 2017. Σημαντική πρόκληση για την Τουρκική οικονομία είναι η αβεβαιότητα που δημιουργεί η πολιτική αστάθεια και ένταση στις εξωτερικές σχέσεις, τα αρνητικά ισοζύγια σε εξωτερικό αλλά και δημοσιονομικό τομέα, καθώς και το ότι, σύμφωνα με εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, το ΑΕΠ της έχει ήδη ξεπεράσει αισθητά το δυνητικό του επίπεδο, με αποτέλεσμα η οικονομία να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο της «υπερθέρμανσης».

Οι εκτιμήσεις του IFO για το **οικονομικό κλίμα** στην παγκόσμια οικονομία το τέταρτο τρίμηνο του 2017 εμφανίζουν συνέχεια της θετικής τάσης. Αναλυτικά, το ισοζύγιο εκτιμήσεων για το παγκόσμιο οικονομικό κλίμα βελτιώθηκε περαιτέρω, στις 17,1 μονάδες, που αποτελεί μέγιστο επίπεδο εξαετίας. Αναφορικά με την παρούσα κατάσταση, το θετικό ισοζύγιο αυξήθηκε στο επίπεδο των 12 μονάδων, παραμένοντας θετικό για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο, μετά από έξι έτη αρνητικών τιμών. Ανάκαμψη καταγράφεται στις προσδοκίες, όπου το ισοζύγιο διαμορφώθηκε στις 16,9 μονάδες, έναντι 14,0 στο προηγούμενο τρίμηνο, αν και αυτή οφείλεται κυρίως στις αναδυόμενες οικονομίες.

³ Economic Outlook, OECD, Νοέμβριος 2017

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Ισοζύγια)

Τρίμηνο/Έτος	IV/15	I/16	II/16	III/16	IV/16	I/17	II/17	III/17	IV/17
Οικονομικό Κλίμα	-5,1	-7,0	-3,5	-6,6	-0,7	3,0	13,5	13,2	17,1
Παρούσα Κατάσταση	-17,6	-14,2	-17,4	-16,8	-14,9	-8,7	5,1	12,5	17,2
Προσδοκίες	8,2	0,5	11,6	4,1	14,6	15,5	22,2	14,0	16,9

Πηγή: IFO, World Economic Survey, Vol. IV, Νοέμβριος 2017

Πίνακας 2.3

IFO - Εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη (Ισοζύγια)

Τρίμηνο/Έτος	IV/15	I/16	II/16	III/16	IV/16	I/17	II/17	III/17	IV/17
Οικονομικό Κλίμα	16,9	13,3	6,6	4,6	8,3	17,3	26,4	35,2	37,0
Παρούσα Κατάσταση	3,8	1,8	-2,6	6,2	2,4	8,0	21,9	33,4	42,9
Προσδοκίες	30,9	25,5	16,2	2,9	14,3	27,0	31,0	37,1	31,3

Πηγή: IFO, World Economic Survey, Vol. IV, Νοέμβριος 2017

Στην Ευρωζώνη συνεχίστηκε η βελτίωση του οικονομικού κλίματος στο τέταρτο τρίμηνο του 2017, με τον δείκτη να ανέρχεται στις 37,0 μονάδες, έναντι 35,2 στο τρίτο τρίμηνο, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2000. Ως προς την αποτίμηση της παρούσας κατάστασης, το ισοζύγιο αυξήθηκε στις 42,9 μονάδες, από 33,4 μονάδες στο προηγούμενο τρίμηνο, επίδοση που είναι η καλύτερη της δεκαετίας. Αντιθέτως, το ισοζύγιο των προσδοκιών υποχώρησε στις 31,3 μονάδες, έναντι 37,1 μονάδων το τρίτο τρίμηνο του 2017, ωστόσο παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Στο ισοζύγιο προσδοκιών, η αρνητική μεταβολή προέρχεται από χώρες με πολιτικές εξελίξεις, όπως η Ισπανία και η Αυστρία.

Ο **ρυθμός πληθωρισμού** στις ανεπτυγμένες οικονομίες της ομάδας G7 κυμάνθηκε στο 1,8% το 2017, έναντι 0,8% το 2016, αλλά εξακολουθεί να είναι ελαφρώς χαμηλότερος του στόχου των μεγαλύτερων κεντρικών τραπεζών. Το

φαινόμενο παραμένει εντονότερο στην Ιαπωνία και την Ευρωζώνη, όπου ο ρυθμός μεταβολής τιμών ήταν 0,4% και 1,5% αντίστοιχα το 2017, με τον «πυρήνα» πληθωρισμού χωρίς την επίδραση των τιμών του πετρελαίου να είναι ακόμα χαμηλότερος, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ανεπαρκής ως προς τον στόχο πληθωρισμού «κοντά στο 2%». Ο ρυθμός πληθωρισμού στις μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες οικονομίες BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότιο Αφρική) μειώθηκε σε χαμηλά επίπεδα οκταετίας στο 3,3% το 2017, από 5,9% το 2016. Αυτό εν μέρει οφείλεται στο ότι οι διεθνείς τιμές πρώτων υλών σε τρόφιμα και μέταλλα παρέμειναν σε χαμηλά επίπεδα το 2017, καθώς και ότι οι περισσότερες κεντρικές τράπεζες των χωρών αυτών διατήρησαν πολιτικές χαμηλών επιτοκίων.

Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, η **στάση νομισματικής πολιτικής** παραμένει εν γένει διασταλτική παρέχοντας άφθονη ρευστότητα, προκειμένου να ενισχυθεί το

επίπεδο των τιμών κοντά στο στόχο πληθωρισμού, με τις πρώτες κινήσεις σταδιακής αντιστροφής της τάσης το 2017 να προέρχονται από τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Χαρακτηριστικό της ασκούμενης σε αυτό το πλαίσιο πολιτικής αποτελεί το ότι την περίοδο 2008-2017 τρεις από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες (ΗΠΑ, Ευρωζώνη, και Ιαπωνία) έχουν τετραπλασιάσει το μέγεθος του ισολογισμού τους, ξεπερνώντας στο σύνολο τα €12 τρισεκ., μέσα από προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης. Καθώς φαίνεται ότι κάποιες οικονομίες, όπως η αμερικάνικη, βρίσκονται κοντά στον στόχο του πληθωρισμού, και όσο οι οικονομικοί δείκτες θα βελτιώνονται, παρατηρείται στροφή προς πιο «σφιχτό» πλαίσιο νομισματικής πολιτικής. Οι διεθνείς οργανισμοί προτρέπουν η μετάβαση να μη γίνει βιαστικά, αλλά σταδιακά και με ένα προβλέψιμο από τις αγορές και τους επενδυτές τρόπο. Η Fed, όπως αναμενόταν, προέβη σε μικρή αύξηση των επιτοκίων τον Δεκέμβριο του 2017, την πέμπτη μετά τον Δεκέμβριο του 2015, ενώ έχει δημιουργήσει προσδοκίες για περαιτέρω άνοδο επιτοκίων την επόμενη διετία, πολιτική που δε φαίνεται να επηρεάζεται από την αλλαγή στην ηγεσία της τον ερχόμενο Φεβρουάριο. Αντιστοίχως, σε τρεις κινήσεις μικρής αύξησης των επιτοκίων έχει προβεί και η Τράπεζα του Καναδά από τον Ιούλιο του 2017. Παράλληλα η ΕΚΤ μειώνει σταδιακά το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης αλλά διατηρεί τα χαμηλά επιτόκια, μιας και οι πληθωριστικές προσδοκίες παραμένουν χαμηλές. Επισημαίνεται ότι οι εντεινόμενες

διαφορές μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών ως προς την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, με διασταλτική πολιτική σε Ευρώπη, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο και αυξανόμενη τάση συσταλτικής νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ, ενδέχεται να προκαλέσουν μεταβολές στη κίνηση κεφαλαίων και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, με πιθανά αποτελέσματα όπως μεσοπρόθεσμη ενίσχυση του δολαρίου, η οποία θα έχει επιπτώσεις ιδιαίτερα σε αναδυόμενες αγορές.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Το τρίτο τρίμηνο του 2017, οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης συνέχισαν να επιτυγχάνουν επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης, σε 2,8% από 2,5% και 2,4% αντίστοιχα το δεύτερο τρίμηνο. Η ΕΕ-28 αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 2,5% στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι, έναντι 1,9% στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2007. Αντίστοιχα, η Ευρωζώνη αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 2,4% στο τρία πρώτα τρίμηνα του 2017, έναντι 1,7% το 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη επίσης από το 2007.

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου,⁴ για το έτος 2017 αναμένεται ανάπτυξη 2,4% στην Ευρωζώνη και οι προοπτικές για τη διετία 2018-2019 εμφανίζονται εξίσου θετικές με ανάπτυξη 2,2% και 2,0% αντίστοιχα και βελτιωμένες σε σχέση με προηγούμενες εκτιμήσεις κατά

⁴ World Economic Outlook, IMF, Ιανουάριος 2018

0,3 ποσοστιαίες μονάδες για αμφότερα τα έτη.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη και στις δύο ζώνες χωρών την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2017 έδωσαν οι καθαρές εξαγωγές, οι οποίες είχαν θετική επίδραση στο ΑΕΠ για πρώτη φορά μετά τα μέσα του 2015. Η θετική επίδραση προήλθε από την ισχυρότερη αύξηση των εξαγωγών σε σύγκριση με την ενίσχυση των εισαγωγών. Αυτό το αποτέλεσμα αντιστάθμισε την εξασθένιση της θετικής επίδρασης της κατανάλωσης σε αμφότερες τις ζώνες χωρών, ενώ η θετική επίδραση των επενδύσεων παρέμεινε σταθερή.

Η διάρθρωση των συνιστωσών δαπάνης του ΑΕΠ παραμένει παραπλήσια μεταξύ ΕΕ-28 και Ευρωζώνης, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 76% και 75% του ΑΕΠ αντίστοιχα στις δύο ζώνες, τις επενδύσεις να αποτελούν το 21% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 47% και 49% αντίστοιχα, και τις εισαγωγές το 44% και 45% αντίστοιχα.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-28 το τρίτο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκαν σε Ιρλανδία (10,4%), Ρουμανία (8,6%), Μάλτα (7,7%), Λετονία (6,2%), Πολωνία (5,2%) και Τσεχία (5,0%). Στον αντίποδα, **ο χαμηλότερος ρυθμός ανάπτυξης στην ΕΕ-28 το**

τρίτο τρίμηνο του 2017 καταγράφηκε στην Ελλάδα (1,1%), και ακολούθως σε Δανία (1,5%), Ηνωμένο Βασίλειο (1,7%), Ιταλία (1,7%) και Βέλγιο (1,7%).

Σε ότι αφορά το **οικονομικό κλίμα** και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN⁵ συνέχισε να βελτιώνεται το τέταρτο τρίμηνο του 2017 και άγγιξε τις 0,91 μονάδες τον Δεκέμβριο, μηνιαία επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2006, αποτυπώνοντας το θετικό κλίμα στην οικονομία της Ευρωζώνης.

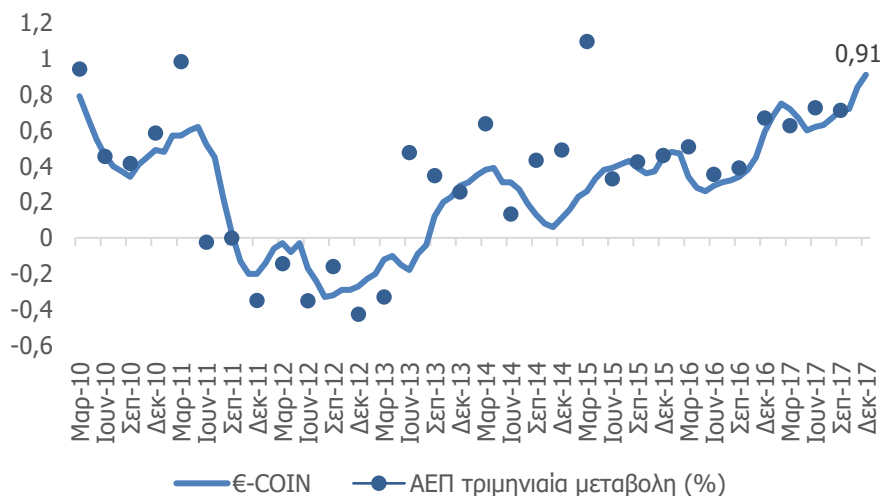
Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνέχισε να βελτιώνεται κατά τη διάρκεια του 2017, με το επίπεδό του να διαμορφώνεται στις 116 μονάδες σε ΕΕ-28 και Ευρωζώνη τον Δεκέμβριο, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2000 σε αμφότερες τις δύο ζώνες. Η βελτίωση του οικονομικού κλίματος στην ΕΕ-28 τον περασμένο Δεκέμβριο ήταν της τάξης των 1,6 μονάδων σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και 6,9 μονάδων σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα το 2016. Η βελτίωση του οικονομικού κλίματος στην Ευρωζώνη τον Δεκέμβριο του 2017 έφτασε τις 1,4 μονάδες σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και σε 8,2 μονάδες σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους.

⁵ Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη

σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης

Πηγή: CEPR () και Bank of Italy

Πίνακας 2.4

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (μ.ο. 1990-2017=100)

Μήνας	Ιαν-16	Φεβ-16	Μαρ-16	Απρ-16	Μάι-16	Ιουν-16	Ιουλ-16	Αυγ-16	Σεπτ-16	Οκτ-16	Νοε-16	Δεκ-16
ΕΕ-28	106,8	105,4	104,7	105,2	105,6	105,7	104,6	103,7	105,5	106,8	107,2	109,0
Ευρωζώνη	105,0	103,9	102,9	103,9	104,5	104,3	104,4	103,5	104,8	106,3	106,6	107,8

Μήνας	Ιαν-17	Φεβ-17	Μαρ-17	Απρ-17	Μάι-17	Ιουν-17	Ιουλ-17	Αυγ-17	Σεπτ-17	Οκτ-17	Νοε-17	Δεκ-17
ΕΕ-28	108,6	108,9	109,1	110,6	109,8	111,3	112,2	111,9	113,1	114,2	114,3	115,9
Ευρωζώνη	108,0	108,0	108,0	109,7	109,3	111,1	111,3	111,9	113,1	114,1	114,6	116,0

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), Ιανουάριος 2018

Συνολικά στο τέταρτο τρίμηνο του 2017, ο δείκτης στην ΕΕ διαμορφώθηκε 2,4 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2017 και 7,1 μονάδες έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2016, ενώ στην Ευρωζώνη, ο δείκτης ήταν 2,8 μονάδες ανώτερος του τρίτου τριμήνου του 2017 και κατά 8,0 σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Σε επίπεδο χωρών ΕΕ-28, σημειώθηκε βελτίωση κλίματος σε 24 χώρες μεταξύ τρίτου και τέταρτου τριμήνου του 2017, με τις μεγαλύτερες σε Μάλτα (+6,2 μονάδες),

Σλοβενία (+5,4 μονάδες), Κύπρο (4,5 μονάδες) και Αυστρία (4,5 μονάδες). Αντιθέτως, επιδείνωση κλίματος σημειώθηκε σε τέσσερις χώρες, τη Σλοβακία (-1,2 μονάδες), τη Ρουμανία (-0,7 μονάδες), τη Λιθουανία (-0,4 μονάδες) και την Εσθονία (-0,1 μονάδες). Στην Ελλάδα, το οικονομικό κλίμα στο τέταρτο περυσινό τρίμηνο παρέμεινε στο επίπεδο του τρίτου τριμήνου, παρά τη βελτίωση τον Δεκέμβριο. Το επίπεδο του δείκτη οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα παρέμεινε σε αυτή την περίοδο το χαμηλότερο μεταξύ

όλων των χωρών μελών της ΕΕ-28 και υπολείπεται κατά 16,5 μονάδες του μέσου όρου της ένωσης.

Πληρέστερη πληροφόρηση για τα βασικά οικονομικά μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ έως το τρίτο τρίμηνο του 2017, καθώς και για τις δυνητικές τάσεις τους κατά το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υποενότητας. Παρουσιάζονται τα στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο του 2017, αλλά και οι προβλέψεις για την περίοδο 2018-2019, όπως αυτές προκύπτουν για τη μεν ζώνη χωρών ΕΕ-28 από την έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Νοέμβριος 2017), και, όπου υπάρχουν νεότερες εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη, από την πιο πρόσφατη έκθεση της ΕΚΤ (Δεκέμβριος 2017).

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το τρίτο τρίμηνο του 2017, η

ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύθηκε κατά 2,0%, έναντι αύξησης 2,1% στο δεύτερο τρίμηνο και 2,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, ενώ στην Ευρωζώνη η κατανάλωση διευρύνθηκε κατά 1,9%, έναντι ίδιας αύξησης στο δεύτερο τρίμηνο και 1,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Στο σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών κατά 2,0% και 1,9% σε ΕΕ και Ευρωζώνη αντίστοιχα, ενώ προβλέπει οριακά μικρότερες αυξήσεις για το 2018 και 2019. Ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, ισχυρή άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης στο δεύτερο τρίμηνο του έτους εμφάνισαν η Ρουμανία (+12,8%), η Λετονία (+5,8%), η Πολωνία (+4,9%) και η Βουλγαρία (+4,9%) ενώ στον αντίποδα, αναιμικό ρυθμό μεταβολής στην ιδιωτική κατανάλωση παρουσίασαν η Ελλάδα (0,0%), το Βέλγιο (+1,0%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (+1,0%).

Πίνακας 2.5

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
ΑΕΠ	2,3	2,1	1,9	2,4	2,3	1,9
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,0	1,8	1,6	1,9	1,7	1,6
Δημόσια Κατανάλωση	1,2	1,5	1,3	1,2	1,2	1,2
Ακαθάριστες επενδύσεις	3,8	3,7	3,1	4,4	4,3	3,4
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	4,7	4,4	4,2	5,0	5,1	4,1
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	4,7	4,6	4,3	5,1	5,2	4,4
Απασχόληση	1,4	1,0	0,8	1,7	1,3	1,0
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	7,8	7,3	7,0	9,1	8,4	7,8
Πληθωρισμός	1,7	1,7	1,8	1,5	1,4	1,5
Ίσοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-1,2	-1,1	-0,9	-1,1	-0,9	-0,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	83,5	81,6	79,8	87,0	85,1	83,1
Ίσοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	1,7	1,8	1,8	3,1	2,9	2,7

Πηγές: Για την ΕΕ-28, European Economic Forecast, European Commission, Φθινόπωρο 2017. Για την Ευρωζώνη, Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area, Δεκέμβριος 2017.

Η διεύρυνση της **δημόσιας κατανάλωσης** επιταχύνθηκε οριακά στην ΕΕ και συνέχισε με τον ίδιο ρυθμό στην Ευρωζώνη στο τρίτο τρίμηνο του 2017, σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο, ενώ παραμένει χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, σε αμφότερες τις ζώνες. Συγκεκριμένα, η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,1% και στις δύο ζώνες, έναντι 1,4% σε ΕΕ και 1,7% σε Ευρωζώνη το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ρυθμό αύξησης 1,2% σε αμφότερες τις ζώνες, ρυθμό που προβλέπει ότι θα παραμείνει σε αντίστοιχα επίπεδα το 2018 και 2019. Στις χώρες με τη μεγαλύτερη αύξηση στο τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, περιλαμβάνονται η Ρουμανία (+9,2%), η Μάλτα (+6,0%) και η Λετονία (+4,6%), ενώ μείωση της δημόσιας κατανάλωσης σημειώθηκε στην Ελλάδα (-2,2%) και οριακή αύξηση σε Πορτογαλία (+0,2%) και Ηνωμένο Βασίλειο (+0,3%).

Οι **επενδύσεις** αυξήθηκαν μεν το τρίτο τρίμηνο του 2017 σε ΕΕ και Ευρωζώνη, κατά 2,3% και 3,3% αντίστοιχα, αλλά με πιο αργό ρυθμό σε σχέση με το 4,6% σε αμφότερες τις ζώνες στο προηγούμενο τρίμηνο. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ρυθμό αύξησης των επενδύσεων 3,8% στην ΕΕ και 4,4% στην ΕΖ, και προβλέπει εξίσου υψηλούς ρυθμούς το 2018. Στο τρίτο τρίμηνο του 2017, σημαντική άνοδος επενδύσεων καταγράφηκε σε Λετονία (+48,1%), Εσθονία (+21,4%), Ουγγαρία (+18,3%) και Βουλγαρία (+14,6%), ενώ μείωση επενδύσεων σημειώθηκε σε

Ιρλανδία (-33,1%), Ηνωμένο Βασίλειο (-3,7%) και Δανία (-3,5%).

Οι **εξαγωγές** αγαθών και υπηρεσιών συνέχισαν να αυξάνονται σημαντικά στο τρίτο τρίμηνο του 2017, με ρυθμό 6,0% και 5,6% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, έναντι αύξησης 4,7% και 4,5% το δεύτερο περυσινό τρίμηνο και ηπιότερης διεύρυνσης 3,2% στο τρίτο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει αύξηση κατά 4,7% και 5,0% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, με το ρυθμό να παραμένει το ίδιο υψηλός το 2018, ειδικά στην ΕΖ. Η ισχυρότερη άνοδος εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε σε Σλοβενία (+12,9%), Λιθουανία (+11,7%) και Ρουμανία (+8,8%), με την **Ελλάδα να καταλαμβάνει την 7^η θέση (+7,8%)**, ενώ μείωση παρουσίασαν οι εξαγωγές σε δύο χώρες, τη Μάλτα (-0,8%) και την Εσθονία (-0,2%).

Οι **εισαγωγές** ενισχύθηκαν λιγότερο από τις εξαγωγές σε αμφότερες ΕΕ και ΕΖ στο τρίτο τρίμηνο του 2017, κατά 4,2% και 4,3% αντίστοιχα, έναντι μεγαλύτερων αυξήσεων και στις δύο ζώνες το δεύτερο τρίμηνο του 2017, της τάξης του 4,6% και 4,4%, και 5,1% και 4,8% αντίστοιχα στο τρίτο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ρυθμό αύξησης εισαγωγών 4,7% και 5,1% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, ενώ προβλέπει αντίστοιχα υψηλούς ρυθμούς για το 2018. Υψηλός ρυθμός αύξησης των εισαγωγών το τρίτο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε στη Λετονία (+14,9%), τη Λιθουανία (+14,5%), τη Ρουμανία (+11,3%) και τη Σλοβενία (+10,9%), **με την Ελλάδα να**

καταλαμβάνει την 6^η θέση (+9,3%), ενώ κάμψη των εισαγωγών σημειώθηκε σε Ιρλανδία (-12,9%) και Μάλτα (-4,4%).

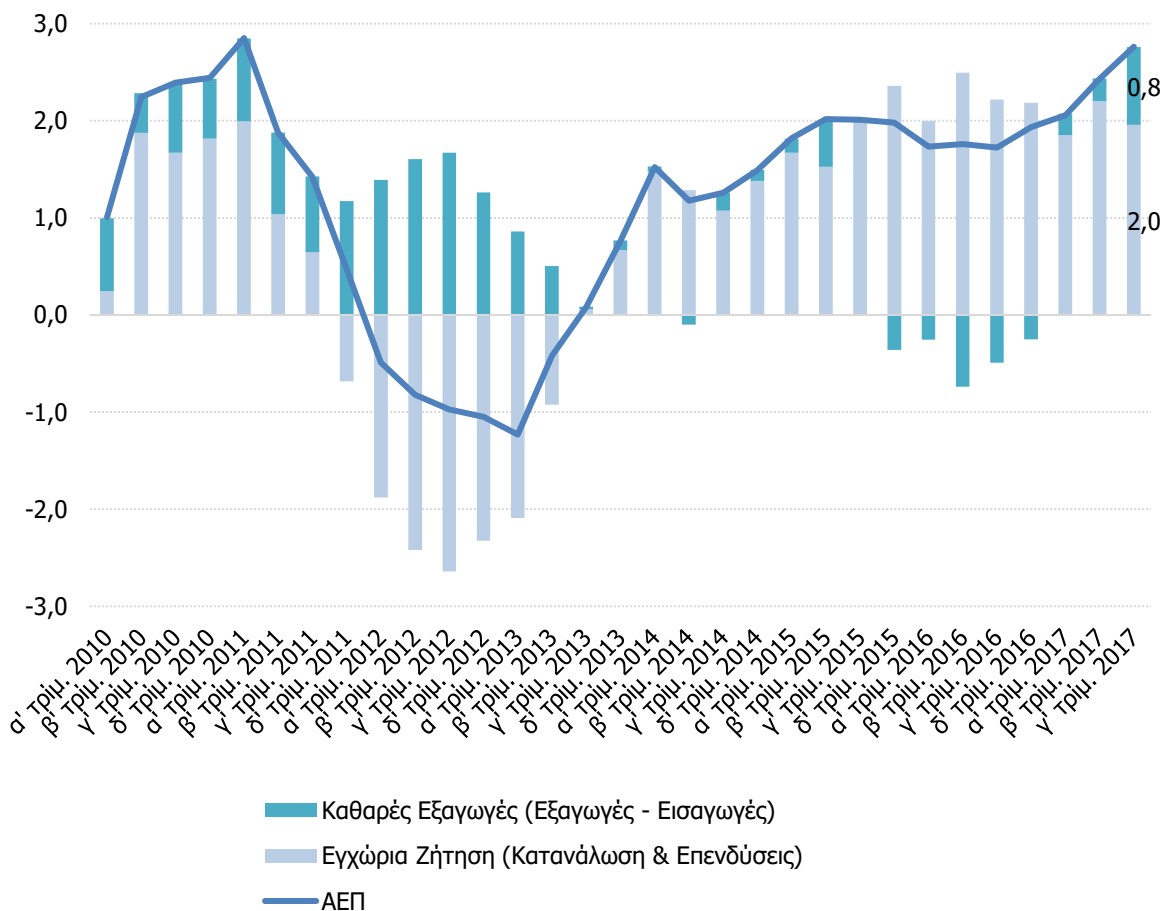
Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, παρατηρείται ότι από τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2017, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών εμφανίζεται θετική και αυξανόμενη (+0,8% το τρίτο τρίμηνο), αντανακλώντας την άνοδο του διεθνούς εμπορίου, μετά από μια περίοδο αρνητικής συμβολής που ξεκίνησε στο τέλος του 2015. Η θετική συμβολή της

εγχώριας ζήτησης παραμένει σημαντική (+2,0%) αν και εξασθενεί ελαφρώς, λόγω κάμψης της επίδρασης της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης, ενώ η συμβολή των επενδύσεων εμφανίζεται σταθερή.

Ο εναρμονισμένος **πληθωρισμός** κυμάνθηκε στο 1,7% και 1,4% στην ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα τον Δεκέμβριο του 2017, ενώ ο εναρμονισμένος πληθωρισμός για το σύνολο του προηγούμενου έτους διαμορφώθηκε σε 1,7% και 1,5% αντίστοιχα, έναντι 0,3% και 0,2% το 2016.

Διάγραμμα 2.2

Μεταβολή ΑΕΠ Ευρωζώνης - Συμβολή συνιστωσών στον πραγματικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Ο Εν.ΔΤΚ χωρίς τα ενεργειακά αγαθά αυξήθηκε κατά 1,5% και 1,2% στην ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα τον Δεκέμβριο, με την αντίστοιχη ετήσια μεταβολή πέρυσι να διαμορφώνεται σε 1,4% και 1,2% αντίστοιχα, έναντι αύξησης 0,8% και 0,9% το 2016. Για τα έτη 2018 και 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι ο πληθωρισμός θα κυμανθεί στην ΕΖ κοντά στο 1,5%, δηλαδή ελαφρώς χαμηλότερα του στόχου της ΕΚΤ για 2%. Σε όλο το 2017, τον υψηλότερο πληθωρισμό είχαν η Λιθουανία με 3,7%, η Εσθονία με 3,7%, η Λετονία με 2,9% και το Ην. Βασίλειο με 2,7%, ενώ **τον χαμηλότερο πληθωρισμό** παρουσίασαν η Ιρλανδία με 0,3%, η Κύπρος με 0,7%, η Φινλανδία με 0,8% και **η Ελλάδα με 1,1%.**

Η **απασχόληση**, με βάση τα στοιχεία εργατικού δυναμικού της Eurostat, ενισχύθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2017 στην ΕΕ και στην ΕΖ, κατά 1,5% και 1,4%, έναντι ανόδου 1,4% και 1,3% αντίστοιχα στο δεύτερο τρίμηνο του 2017 και 1,4% και 1,7% το τρίτο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει αύξηση κατά 1,4% και 1,7% στις δύο ζώνες αντίστοιχα, με σταδιακή επιβράδυνση της αύξησης το 2018 και 2019. Ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το τρίτο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε στη Σλοβενία (+5,5%), τη Βουλγαρία (+5,0%), το Λουξεμβούργο (+5,0%), και την Κύπρο (+4,5%), ενώ συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε μόνο σε Λιθουανία (-1,1%) και Δανία (-0,2%). **Η Ελλάδα παρουσιάζεται στην**

13^η θέση της κατάταξης με αύξηση 2,1%.

Η **ανεργία** υποχώρησε στο 7,5% στην ΕΕ το τρίτο τρίμηνο του 2017, έναντι 7,7% στο δεύτερο τρίμηνο, ενώ κάμψη καταγράφηκε και στην Ευρωζώνη, με πτώση του ποσοστού ανεργίας στο 9,0%, από 9,2%. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ποσοστό ανεργίας 7,8% και 9,1% στις δύο ζώνες αντίστοιχα, και προβλέπει περαιτέρω μείωση το 2018 και 2019, έναντι 8,6% και 10,0% αντίστοιχα το 2016. Στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, **το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε στην Ελλάδα, με 20,7%**, ενώ ακολουθούν η Ισπανία με 16,8%, η Ιταλία με 11,2%, η Κροατία με 10,8%, η Κύπρος με 10,5% και η Γαλλία με 9,5%. Στον αντίποδα βρίσκονται η Τσεχία με 2,8% και η Γερμανία με 3,7%.

Παρά την πρόοδο στους δείκτες, δύο σημαντικές προκλήσεις στην αγορά εργασίας της Ευρωζώνης επισημαίνονται στις πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών. Συγκεκριμένα, αφενός, ενώ η είναι η ανεργία υποχωρεί σταθερά, ο ρυθμός αύξησης των μισθών υπολείπεται σημαντικά, μεταξύ άλλων λόγω του μειούμενου ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, αλλά και λόγω δημογραφικών αλλαγών στη διάρθρωση του εργατικού δυναμικού⁶. Αφετέρου, καταγράφεται μεγάλη αύξηση στην μερική απασχόληση σε πολλές χώρες

⁶ "Recent wage dynamics in advanced economies: drivers and implications", World Economic Outlook, Chapter 2, IMF, Οκτώβριος 2017

μέλη, η οποία συχνά δεν είναι οικειοθελής, αλλά μειώνει τους δείκτες ανεργίας.

Αναφορικά με τις **δημοσιονομικές επιδόσεις**, βελτίωση καταγράφεται και στις δύο ζώνες, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Νοέμβριος 2017) να προβλέπει ότι το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης θα περιοριστεί το 2017, σε 1,2% και 1,1% του ΑΕΠ σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, έναντι αντίστοιχων ελλειμμάτων 1,7% και 1,5% το 2016. Επίσης, προβλέπεται τα ελλείμματα να υποχωρήσουν περαιτέρω το 2018, στο 1,1% του ΑΕΠ στην ΕΕ και στο 0,9% του ΑΕΠ στην ΕΖ. Οι χώρες με το υψηλότερο έλλειμμα το 2017 αναμένεται να είναι η Ισπανία (-3,1%), η Ρουμανία (-3,0%) και η Γαλλία (-2,9%), ενώ τα σχετικά υψηλότερα πλεονάσματα αναμένονται σε Τσεχία (+1,2%), Κύπρο (1,1%), Γερμανία (+0,9%), Σουηδία (+0,9%) και Μάλτα (0,9%). Εντός Ευρωζώνης, η Γαλλία και η Ισπανία είναι οι δύο χώρες οι οποίες παραμένουν υπό παρακολούθηση με βάση τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (EDP) και οφείλουν να συμμορφωθούν με έλλειμμα κάτω του 3% έως το 2017 και 2018 αντίστοιχα. Βελτίωση καταγράφεται και στο δημόσιο χρέος σε ΕΕ και ΕΖ το 2017, με πρόβλεψη για μέσο όρο 83,0% και 89,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ενώ αναμένεται περαιτέρω συρρίκνωσή του το 2018. Παρά την πρόοδο, το δημόσιο χρέος παραμένει ιδιαίτερα υψηλό σε πολλές χώρες μέλη, ενώ η θετική οικονομική συγκυρία αποτελεί ευκαιρία για βελτίωση των δημοσιονομικών ισοζυγίων, ειδικά σε χώρες των οποίων το ΑΕΠ εκτιμάται ότι έχει ξεπεράσει το δυνητικό του επίπεδο, με

αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κίνδυνος για «υπερθέρμανση».

Ως προς το **πλαίσιο νομισματικής πολιτικής**, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα συνεχίζει να ασκεί διασταλτική νομισματική πολιτική μέσα από σταθερά πολύ χαμηλά επιτόκια αλλά και μη συμβατικά εργαλεία ποσοτικής χαλάρωσης (Q-E). Το υφιστάμενο πρόγραμμα αγοράς ομολόγων περιορίστηκε από το τέλος του 2017, από μηνιαίο όγκο €60 δισεκ. σε €30 δισεκ., έως τον Σεπτέμβριο του 2018, οπότε η τράπεζα αναμένεται να πάρει αποφάσεις ως προς την παράτασή του ή όχι το επόμενο έτος. Ενόσω οι αγορές προεξοφλούν ότι τα επιτόκια πρόκειται να παραμείνουν στα ίδια χαμηλά επίπεδα τουλάχιστον για το 2018, η ΕΚΤ έχει τρεις επιλογές ως προς την εξέλιξη του προγράμματος Q - E προς το τέλος του 2018: η πρώτη είναι να αποφασίσει να διακόψει την αγορά νέων ομολόγων στο τέλος του Σεπτεμβρίου, η δεύτερη να το παρατείνει, αλλά με περαιτέρω μείωση του όγκου μηνιαίων αγορών, και η τρίτη να το παρατείνει χρονικά ως έχει. Με βάση τα έως σήμερα δεδομένα, οι δύο πρώτες επιλογές δείχνουν επικρατέστερες, ενώ ακόμα και στην πρώτη επιλογή, είναι πιθανό η ΕΚΤ να εξακολουθεί να αντικαθιστά τα ομόλογα που λήγουν, κρατώντας έτσι αμείωτη την έκθεσή της για κάποιο επιπλέον χρονικό διάστημα. Υπενθυμίζεται ότι από τις αρχές του 2015 όταν και ξεκίνησε το πρόγραμμα Q - E, η ΕΚΤ έχει αγοράσει ομόλογα συνολικής αξίας €2,3 τρισεκ. Η απόφαση που θα παρθεί θα συμβιβάζει διαφορετικές εκτιμήσεις μελών της ΕΚΤ σε σχέση με τη σωστή

διαχείριση αφενός της επιτάχυνσης του ρυθμού ανάπτυξης των μελών της Ευρωζώνης, αφετέρου με της «αντίστασης» του γενικού επιπέδου των τιμών να αυξηθεί με ετήσιο ρυθμό κοντά στο στόχο του 2%, καθώς και της ενίσχυσης της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου. Διεθνείς οργανισμοί όπως το ΔΝΤ επισημαίνουν ότι η παρούσα στάση της ΕΚΤ είναι εποικοδομητική και ότι δεν κρίνεται σκόπιμο άμεσα να στραφεί προς μια αυστηρότερη πολιτική, δεδομένων των αντιστάσεων στις τρέχουσες τιμές, των διατηρούμενων χαμηλών πληθωριστικών προσδοκιών αλλά και των διαφορετικών τάσεων στην οικονομική δραστηριότητα στα κράτη μέλη.

Η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σειρά από **προκλήσεις** που απασχολούν τους ασκούντες πολιτική:

- Κίνδυνοι για το τραπεζικό σύστημα: πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων σε κάποιες χώρες μέλη, με επιπτώσεις στην ρευστότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και τις επενδύσεις
- Ανάγκη εμβάθυνσης της νομισματικής ένωσης και ισχυροποίησης των θεσμών της
- Ανάγκη χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης για μέλη με υψηλό επίπεδο δημοσίου χρέους, στα οποία δίνεται η ευκαιρία άσκησης αντικυκλικής πολιτικής
- Ανάγκη άμβλυνσης των μακροοικονομικών ανισορροπιών εντός της Ευρωζώνης, καθώς αυτές δυσχεραίνουν την από κοινού αντιμετώπιση δυσμενών σοκ
- Χαμηλή αύξηση παραγωγικότητας της εργασίας και επενδυτικό κενό, ειδικά σε τομείς όπως οι υποδομές και η εκπαίδευση
- Δημογραφική τάση γήρανσης του πληθυσμού με επιπτώσεις στην βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος πολλών χωρών μελών
- Προσφυγικές ροές και δυνατότητες ένταξης στην οικονομική δραστηριότητα
- Πολιτικές εξελίξεις και εκλογικοί κύκλοι. Οι επικείμενες εκλογές στην Ιταλία τον Μάρτιο του 2018 και οι παρατεταμένες διαβουλεύσεις στη Γερμανία στην προσπάθεια για σχηματισμό κυβέρνησης δημιουργούν αβεβαιότητα σε σχέση με τη στάση που οι χώρες θα κρατήσουν μεταξύ της ευκαιρίας εμβάθυνσης της νομισματικής ένωσης, και του αυξανόμενου ευρω-σκεπτικισμού
- Η διαπραγματεύση για το BREXIT προς το παρόν επηρεάζει αρνητικά περισσότερο τη Βρετανική οικονομία και λιγότερο την οικονομία της Ευρωζώνης, όμως αποτελεί πηγή αβεβαιότητας και για τις δύο
- Γεωπολιτικές εντάσεις στην ευρύτερη περιοχή, αλλά και αποσχιστικές τάσεις σε συγκεκριμένες περιοχές εντός της ένωσης, που επηρεάζουν, μεταξύ άλλων,

την επενδυτική και την καταναλωτική εμπιστοσύνη

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A) Οικονομικό Κλίμα

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και στην πορεία του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα:

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος το τέταρτο τρίμηνο του 2017 διαμορφώθηκε στο ίδιο επίπεδο σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο, ενώ έχει βελτιωθεί συγκριτικά με το αντίστοιχο προπέρσινο χρονικό διάστημα. Η σταθεροποίηση των προσδοκιών σε αυτά τα επίπεδα αντανακλά τη σχετική άμβλυση της αβεβαιότητας για την πορεία της οικονομίας και την ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης του τρέχοντος προγράμματος, χωρίς τις παρατεταμένες διαδικασίες προηγούμενων αξιολογήσεων. Οι φορολογικές και λοιπές επιβαρύνσεις που επηρεάζουν τις προσδοκίες πολιτών και επιχειρήσεων έχουν ήδη σε μεγάλο βαθμό προεξοφληθεί κατά το προηγούμενο διάστημα. Επιπλέον, οι προσδοκίες έχουν σταθεροποιηθεί σε επίπεδο που είναι υψηλότερο και αυτού πριν ένα έτος, εξέλιξη η οποία θεωρείται συνεπής με την

ανάκαμψη που έχει σημειώσει έκτοτε η ελληνική οικονομία. Η τάση του ελληνικού δείκτη εντάσσεται, χωρίς όμως να συμπορεύεται πάντα, σε μια τάση συνολικής βελτίωσης κλίματος των προσδοκιών στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, όπου τόσο τα νοικοκυριά, όσο και οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν ενισχυμένη αισιοδοξία, παράλληλα με την εμπέδωση ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης. Πάρα ταύτα, ο δείκτης στην Ελλάδα απέχει όμως ακόμη πολύ από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2017 σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου καταγράφει σταθερότητα, κινούμενος εκ νέου κατά μέσο όρο στις 99,2 (από 99,3 μον. το προηγούμενο τρίμηνο) μονάδες, σε επίπεδο υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περσινό (στις 94,1 μον. κατά μέσο όρο). Συνολικά το 2017 ο δείκτης διαμορφώθηκε στις 96,6 μονάδες, υψηλότερα από το μέσο όρο του 2016 (91,3 μον.).

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος δείκτης διαμορφώθηκε υψηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 114,9 (από 112,1) μονάδες το δ' τρίμηνο του περασμένου έτους κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη και στις 114,9 (από 112,1) μονάδες στην ΕΕ. Συνολικά το 2017, ο δείκτης κλίματος της Ευρωζώνης έφτασε κατά μέσο όρο στις 111,3 μονάδες (από

104,8 μον. το 2016) και στην ΕΕ στις 111,7 (από 105,9) μονάδες.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώθηκαν σημαντικά το δ' τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο, ενώ στις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές καταγράφουν επιδεινώση. Η βελτίωση είναι έντονη στην πλευρά της ζήτησης, όπου σημειώνεται άνοδος στο μέσο δείκτη τριμήνου στην πολύ χαμηλή κατά τα άλλα καταναλωτική εμπιστοσύνη. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περσινό τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες έχουν αυξηθεί στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες και έχουν επιδεινωθεί στο Λιανεμπόριο και τις Κατασκευές, με την καταναλωτική εμπιστοσύνη να έχει καταγράψει σημαντική άνοδο. Συνολικά το 2017 σε σχέση με το 2016, οι προσδοκίες έχουν βελτιωθεί στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες και έχουν επιδεινωθεί στις Κατασκευές και το Λιανεμπόριο. Ως προς την Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, το σχετικό μέσο ετήσιο ισοζύγιο πέρυσι ήταν σημαντικά υψηλότερο συγκριτικά με το αντίστοιχο του 2016. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -52,7 (από -57,4) μονάδες, σε υψηλότερη επίδοση έναντι της αντίστοιχης προπέρσινης (-65,0 μονάδες). Σε επίπεδο ευρωπαϊκών χωρών, οι Έλληνες

κατατάσσονται μακράν πρώτοι στην κλίμακα απαισιοδοξίας. Ο αντίστοιχος μέσος ευρωπαϊκός δείκτης βελτιώνεται το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο στην Ευρωζώνη (στις -0,2 από -1,5 μον.), αλλά και στην ΕΕ (-1 από -2,1 μον.). Η επίδοση αυτή είναι σημαντικά υψηλότερη και στις δύο ζώνες σε σχέση με προπέρσινά επίπεδα (-6,5 και -5,7 μον. αντίστοιχα σε Ευρωζώνη και ΕΕ). Συνολικά στο προηγούμενο έτος, ο δείκτης στην Ελλάδα έφθασε κατά μέσο όρο τις -63 μονάδες (από -68 μον. το 2016). Η καταναλωτική εμπιστοσύνη έχει βελτιωθεί και σε ΕΕ και Ευρωζώνη: διαμορφώθηκε πέρυσι στις -2,5 και -2,7 μονάδες αντίστοιχα, έναντι -6,3 και -7,7 ένα έτος νωρίτερα.

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη είναι ανοδικές στο τελευταίο τρίμηνο του 2017 σε σχέση με το προηγούμενο. Οι προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο και οι αντίστοιχες για την οικονομική κατάσταση της χώρας βελτιώνονται, όπως συμβαίνει και με τις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, με την πρόθεση για αποταμίευση να καταγράφει οριακή επιδείνωση.

Πιο συγκεκριμένα, κατά το δ' τρίμηνο του έτους, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο μειώνεται κατά μέσο όρο στο 58% (από 62%), με το 20% να κρίνει εκ νέου ότι θα παραμείνει αμετάβλητη. Επίσης, υποχωρεί στο 63% (από 68%) το ποσοστό

των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 21% (από 20%) να θεωρεί ότι δεν θα μεταβληθεί. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευσή τους το επόμενο 12μηνο αυξάνεται στο 91% (από 88%), ενώ στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, υποχωρεί στο 59% (από 62%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 14% (από 10%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» κινείται στο δ' τρίμηνο του 2017 στο 14% (από 16%), οριακά χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο προπέρσινο τρίμηνο (15%), ενώ παραμένει στο 10% το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ (από 9% πέρυσι). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» αυξάνεται στο 63% (από 60%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» διαμορφώνεται στο 13% (από 14% το προηγούμενο τρίμηνο και 12% το δ' τρίμηνο του 2016).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη **Βιομηχανία** κατά το δ' τρίμηνο του περασμένου έτους διαμορφώθηκε στις 95,1 μονάδες, από 93,9 στο προηγούμενο τρίμηνο, υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη επίδοση το 2017 (91,2 μονάδες). Συνολικά πέρυσι, ο δείκτης έφθασε κατά μέσο όρο στις 93 μονάδες (από 91,2 μον. το 2016). Στα βασικά

στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής βελτιώθηκε κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο (+15 από +13 μον. κατά μέσο όρο), ενώ οριακή επιδείνωση καταγράφουν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -15 από -14 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν αποκλιμάκωση (στις +9 από +12 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι πτωτικές. Οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου επιδεινώνονται, με τις τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα και τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού να μεταβάλλονται επίσης αρνητικά. Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο μειώνεται στις -3 (από +6) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού υποχωρεί οριακά στο 70,1% (από 71,1%), ενώ τέλος, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων διαμορφώνονται στους 4,5 (από 4) κατά μέσο όρο.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το υπό εξέταση τρίμηνο βελτιώνεται σε σχέση με το προηγούμενο, φθάνοντας στις 93,6 (από 85,3) μονάδες, σε σαφώς κατώτερη επίδοση συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι (99,5 μον.). Συνολικά το 2017, ο δείκτης έφθασε κατά μέσο όρο στις 98 μονάδες (από 91,4 μον. το 2016). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων κινείται στη -1 (από

-12) μονάδα. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 38% (από 30%) κρίνει ότι οι πωλήσεις του αυξήθηκαν, με το 39% (από 42%) να εκτιμά το αντίθετο, ενώ ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο ισοσκελισμένος δείκτης αυξάνεται κατά 12 μονάδες, με τα αποθέματα να εκτιμώνται σε χαμηλότερα επίπεδα (στις +2 από +6 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, θετική είναι η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (-1 από -9 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο βραχυπρόθεσμων προβλέψεων υποχωρεί οριακά, στις +10 μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το ισοζύγιο της -1 μονάδας το παραμένει ως έχει, με το 6% (από 9%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 89% (από 84%) να προβλέπει σταθερότητα. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, το δ' τρίμηνο του προηγούμενου έτους καταγράφεται βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών σε όλους, εκτός από τα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** επιδεινώθηκαν κατά το δ' τρίμηνο του 2017, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 47,5 (από 59) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε οριακά χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αντίστοιχο προπέρσινο (48,1 μον.). Συνολικά το 2017, ο δείκτης έφθασε κατά μέσο όρο τις 50,4 μονάδες (από 55,7 μον. το 2016). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα χάνουν έδαφος, με

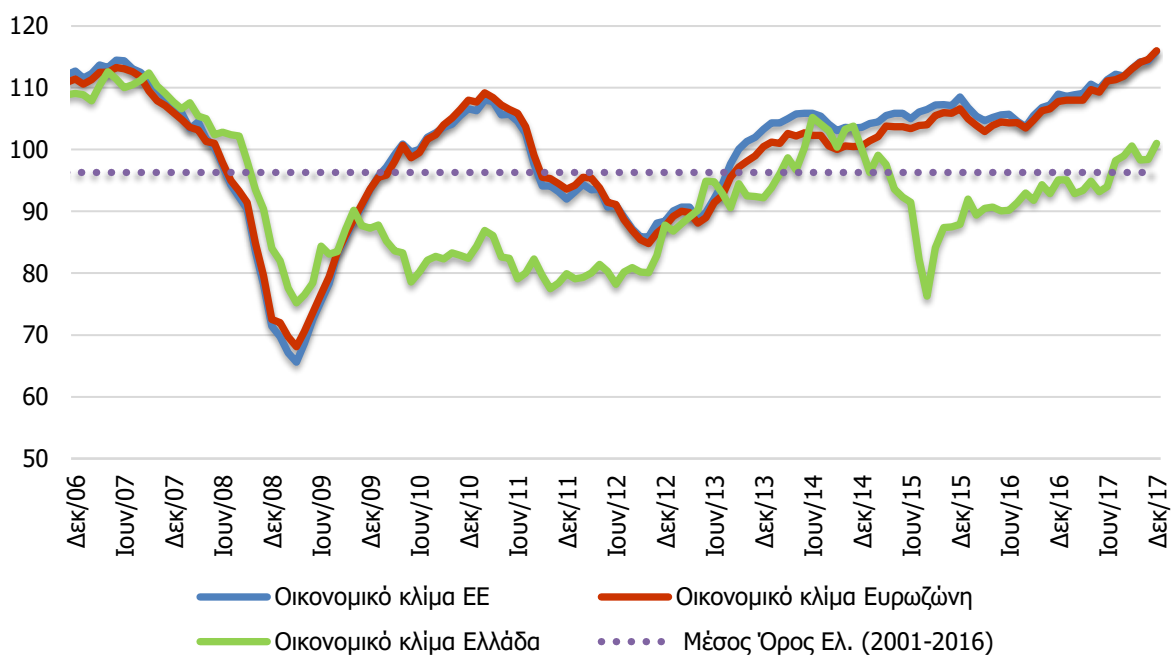
το σχετικό ισοζύγιο να φθάνει στις -45 (από -39) μονάδες και το 53% (από 44%) των επιχειρήσεων να αναμένουν λιγότερες θέσεις εργασίας. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες τους είναι λιγότερο αισιόδοξες (στις -64 από -49 μον. ο δείκτης), ενώ και οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών μεταβάλλονται αρνητικά (στις -29 από -32 μον. το σχετικό ισοζύγιο). Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα διαμορφώνονται στους 8,2 (από 7,8). Το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών αμβλύνεται κατά 6 μονάδες, στις -23, με το 30% (από 34%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 7% (από 5%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του κινείται στο 9% (από 12%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 27% κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 45% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 18% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως βασικότερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, η επιδείνωση των συνολικών επιχειρηματικών προσδοκιών του τομέα το εξεταζόμενο τρίμηνο προέρχεται από τις Κατασκευές Δημοσίων Έργων (στις 35,3 από 54,7 μον. το μέσο ισοζύγιο), αφού στις Ιδιωτικές Κατασκευές το μέσο σχετικό ισοζύγιο κερδίζει έδαφος (στις 80,1 από 66,3 μον.).

Στις **Υπηρεσίες**, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το δ' τρίμηνο του 2017 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο κινήθηκε πτωτικά, στις 88,9 (από 93,2) μονάδες, υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο (82 μον.). Συνολικά το 2017, ο δείκτης έφθασε κατά μέσο όρο στις 86,6 μονάδες (από 76,1 μον. το 2016). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση χάνουν έδαφος, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται στις +11 (από +17) μονάδες κατά μέσο όρο. Επιδείνωση καταγράφουν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+12 από +23 μον. το μέσο ισοζύγιο), με τις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να βελτιώνονται οριακά (+10 μον. το ισοζύγιο). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, πτωτικά κινείται και το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση

(στις -2 από +2 μον. κατά μέσο όρο), εξέλιξη ανάλογη με εκείνη στις τιμές, όπου ο δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -5 (από -1) μονάδες. Τέλος, μειώνεται στο 24% (από 32%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 36% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 17% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 20% τους λοιπούς παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση και την κρίση, τον κεφαλαιακό έλεγχο, το κλείσιμο των τραπεζών, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες βελτιώνονται το δ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το γ' τρίμηνο στην Πληροφορική και τις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και επιδεινώνονται στους υπόλοιπους.

Διάγραμμα 2.3

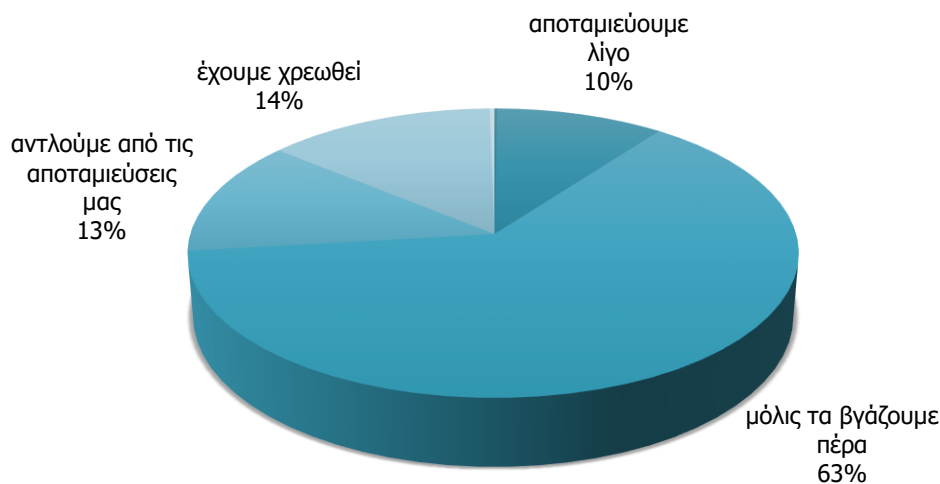
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2016=100, εποχικά εξομαλυσμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.4

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, (μέσος όρος Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2017)

Πηγή: ΙΟΒΕ

Πίνακας 2.6

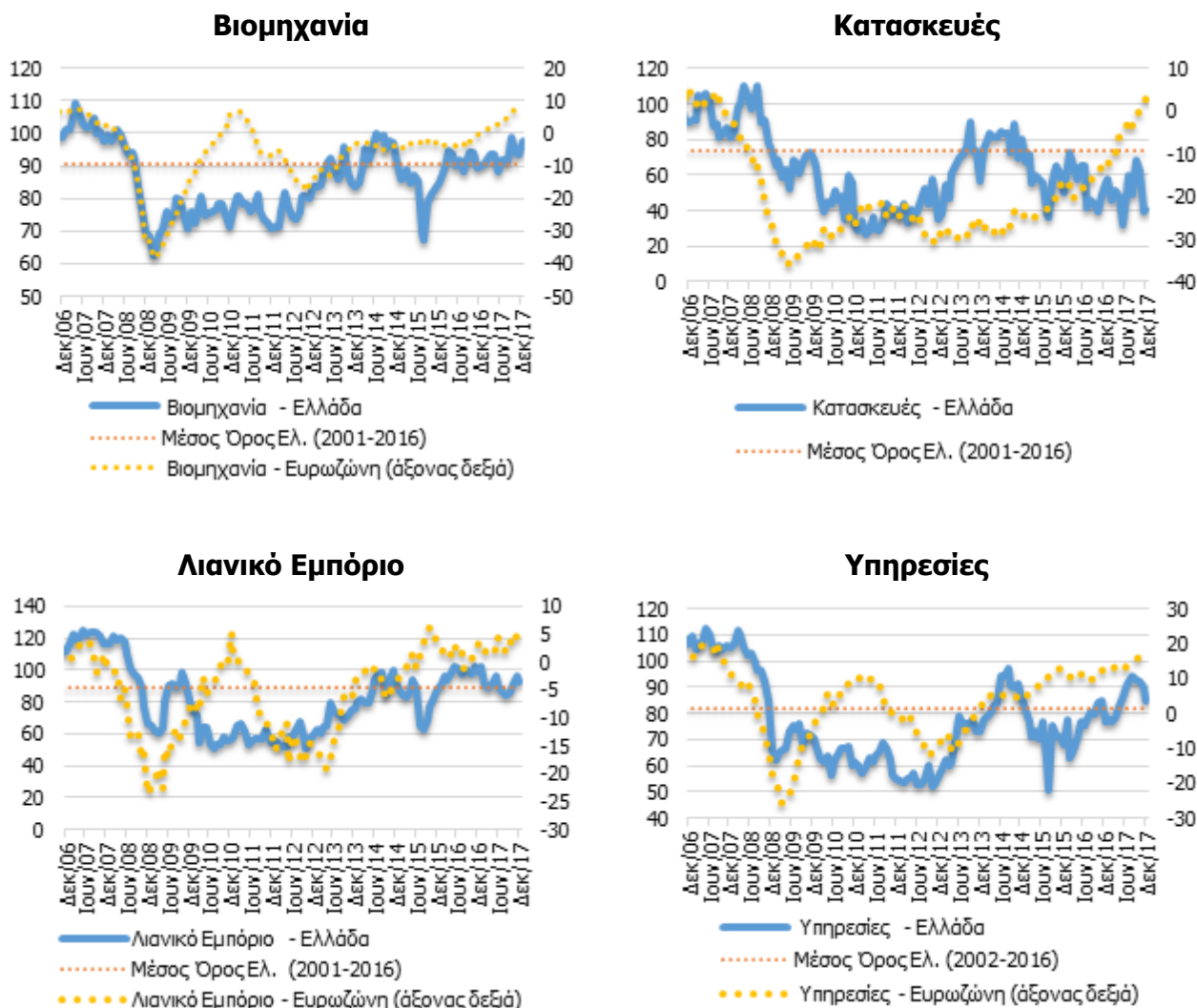
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-28	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2006	108,3	108,3	104,9	101,5	91,1	110,8	103,7	-33,3
2007	111,0	110,6	108,4	102,8	92,5	120,8	106,6	-28,5
2008	93,3	94,3	97,4	91,9	95,2	102,5	97,8	-46,0
2009	79,3	80,2	79,7	72,1	65,5	80,4	70,1	-45,7
2010	101,2	101,6	79,3	76,2	45,2	59,5	62,9	-63,4
2011	100,3	102,4	77,6	76,9	34,2	58,9	61,7	-74,1
2012	90,9	90,6	80,0	77,2	43,2	57,1	54,8	-74,8
2013	95,7	93,8	90,4	87,8	65,0	70,2	70,4	-69,3
2014	105,1	101,6	99,3	94,6	81,5	89,1	87,2	-55,0
2015	106,2	104,2	89,4	81,9	56,4	81,0	70,6	-50,7
2016	105,9	104,9	91,3	91,3	55,7	98,0	76,1	-68,0
α' τρίμηνο 2017	108,9	107,9	93,8	92,0	52,0	94,1	77,9	-71,8
β' τρίμηνο 2017	111,3	111,1	94,0	92,0	49,1	90,0	90,9	-68,8
γ' τρίμηνο 2017	112,4	112,1	99,3	93,9	59,0	85,3	93,2	-57,4
δ' τρίμηνο 2017	114,8	114,9	99,2	95,1	47,5	93,6	88,9	-52,7

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

Διάγραμμα 2.5

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

Πηγή: ΙΟΒΕ

B) Δημοσιονομικές εξελίξεις Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2017 και Προϋπολογισμός 2018

Τα αποτελέσματα του 2016

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα⁷ δημοσιονομικά στοιχεία, τα οποία καταρτίζονται με τη μεθοδολογία των εθνικών λογαριασμών (ESA 2010), το 2016 η Γενική Κυβέρνηση (ΓΚ) παρουσίασε,

μετά από δεκαετίες, πλεόνασμα ύψους €790 εκατ. ή 0,5% του ΑΕΠ. Επίσης, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ για το 2016 έφθασε τα €6.441 εκατ. ή 3,7% του ΑΕΠ, υπερβαίνοντας κατά πολύ τον αντίστοιχο στόχο του τρίτου Μνημονίου, δηλαδή 0,5% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 2.7).

Όμως, παρά το πλεόνασμα, το χρέος της ΓΚ αυξήθηκε το 2016 κατά €3.273 εκατ.

⁷ Γνωστοποίηση της ΕΛΣΤΑΤ προς την Eurostat τον Οκτώβριο του 2017

και στο τέλος του έτους διαμορφώθηκε σε €315 δισεκ. ή 180,8% του ΑΕΠ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο δανεισμό ύψους περίπου €3,5 δισεκ., που πραγματοποιήθηκε μετά την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης, για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του. Όσο συνεχίζει να αυξάνεται το υπόλοιπο του χρέους, τόσο σε απόλυτο ύψος, όσο και ως ποσοστό του ΑΕΠ, η δημοσιονομική προσαρμογή παραμένει ημιτελής και δεν δικαιολογείται κανένας εφησυχασμός ως προς αυτή.

Εκτιμήσεις για τα αποτελέσματα του 2017

Το 2017 η ΓΚ επιστρέφει σε έλλειμμα⁸, το οποίο εκτιμάται σε €1.086 εκατ., ή 0,6% του ΑΕΠ, ελαφρά μειωμένο σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη για έλλειμμα 0,8% του ΑΕΠ, ή €1.461 εκατ.). Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα εκτιμάται σε 2,6% του ΑΕΠ (ή 2,4% σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης). Το αποτέλεσμα αυτό υπερβαίνει τη συμβατική υποχρέωση της χώρας για πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 1,75% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 2.7).

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων για το 2017 προκύπτει ότι το βελτιωμένο αποτέλεσμα της ΓΚ θα προέλθει από

διαφορετικές πηγές από ό,τι προβλεπόταν στον Προϋπολογισμό του 2017, αλλά και στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018 - 2021 (Μάιος 2017). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2018 (Πίνακας 3.2), το - προσαρμοσμένο σε εθνικολογιστική βάση - έλλειμμα του ΚΠ το 2017 θα παρουσιάσει υπέρβαση ύψους €1.325 εκατ.

Αυτή η αρνητική εξέλιξη αντισταθμίζεται πλήρως από το διευρυμένο πλεόνασμα όλων των άλλων φορέων της ΓΚ σε σχέση με τον Προϋπολογισμό του 2017. Συγκεκριμένα, το πλεόνασμα των λοιπών φορέων της Κεντρικής Κυβέρνησης (ΑΚΑΓΕ, Νοσοκομεία κ.λπ.) θα είναι αυξημένο κατά €262 εκατ., το πλεόνασμα των ΟΤΑ κατά €101 εκατ. και το πλεόνασμα των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) κατά €1.337 εκατ. Επισημαίνεται ότι αρχικά για τους ΟΚΑ προβλεπόταν έλλειμμα €252 εκατ. για το 2017, το οποίο στον Προϋπολογισμό του 2018 εκτιμάται ότι θα μεταστραφεί σε πλεόνασμα ύψους € 1.085 εκατ.⁹. Επομένως, το 78,7% της βελτίωσης προέρχεται από τους ΟΚΑ.

⁸ Τα στοιχεία για το 2017 και το 2018 προέρχονται από την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2018 (Πίνακας 3.2).

⁹ Αντίστοιχα, το 2018 το πλεόνασμα των ΟΚΑ (εκτός Νοσοκομείων), σε εθνικολογιστική βάση, αναμένεται να διαμορφωθεί σε €1.785 εκατ., έναντι πρόβλεψης του ΜΠΔΣ 2018 - 2021 για πλεόνασμα μόλις €175 εκατ.

Πίνακας 2.7

Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση (ESA 2010 - % στο ΑΕΠ)

	2013	2014	2015	2016	2017*		2018**
					Αρχικό	Εκτιμ.	
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης (χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα)	-2,4	-3,6	-3,0	0,5	-0,8	-0,6	0,6
Πρωτογενές αποτέλεσμα Γ Κ (χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα)	1,6	0,4	0,6	3,7	2,5	2,6	4,2
Πρωτογενές αποτέλεσμα Γ Κ (Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης)	1,2	0,3	+0,25	3,8	2,0	2,4	3,8
Στόχος ΣΧΔ	-	-	-0,25	0,50	1,75	1,75	3,5

*Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις.

** Προϋπολογισμός 2018

Πηγές: (α) ΕΛΣΤΑΤ, Γνωστοποίηση στοιχείων στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Οκτώβριος 2017 και (β) Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2017

Επιπλέον εκτιμάται ότι οι ενοποιημένοι τόκοι της ΓΚ θα είναι μειωμένοι κατά €173 εκατ. σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη. Έτσι, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 2,6% του ΑΕΠ, έναντι αρχικού στόχου για πρωτογενές πλεόνασμα 2,5% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 2.7).

**Κρατικός Προϋπολογισμός
Ιανουάριος – Νοέμβριος 2017**

Ενώ το 2016, στο οποίο η καλή πορεία των εσόδων αποτέλεσε το κύριο χαρακτηριστικό της εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ), στο αντίστοιχο ενδεκάμηνο του 2017 η επίτευξη των στόχων για το ισοζύγιο και το πρωτογενές ισοζύγιο βασίζεται στην εκτεταμένη συγκράτηση των δαπανών. Σημαντικό τμήμα αυτής οφείλεται στο ότι η εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη καθυστέρηση από οποιαδήποτε άλλη

χρονιά στο παρελθόν. Αν και πολλές φορές μεγάλο μέρος των δαπανών του ΠΔΕ πραγματοποιείται τον Δεκέμβριο, δεδομένης της υπό υλοποίησής του στην περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, είναι πολύ πιθανό οι δημόσιες επενδύσεις να υπολείπονται έναντι του στόχου για μία ακόμη φορά, όπως συνέβη και το 2016. Αυτή η εξέλιξη θα συμβεί ενώ η χώρα χρειάζεται μεγάλες επενδύσεις επί σειρά ετών, προκειμένου να αντισταθμιστεί η αποεπένδυση που σημειώνεται από το 2011 και να βρεθεί σε σταθερή τροχιά ανάκαμψης.

Τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ), προ επιστροφών φόρων, μεν έχουν υπερβεί τον στόχο¹⁰ του ενδεκαμήνου, αλλά δεν παρουσιάζουν βελτίωση έναντι του 2016, παρά το γεγονός ότι επηρεάστηκαν θετικά το 2017 από ένα πλήθος ευνοϊκών παραγόντων (βλέπε ανάλυση εσόδων ΤΠ παρακάτω). Η

¹⁰ Όλοι οι στόχοι για το 2017 περιλαμβάνονται στο Πίνακα 3.16 (σελ. 95) της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού του 2017.

σταθερότητα που παρουσιάζουν οφείλεται σε ένα βαθμό στο ότι, τα έσοδα του ΠΔΕ φθάνουν μόλις το 42% των αντίστοιχων περσινών εισπράξεων, με το προϋπολογισμένο ετήσιο ποσό να είναι ουσιαστικά το ίδιο με εκείνο για το 2016 (βλ. Πίνακα 2.8).

Συνολικά οι δαπάνες του ΤΠ στο ενδεκάμηνο έχουν συγκρατηθεί κατά €1,7 δισεκ. σε σχέση με το στόχο. Επίσης, έως το τέλος Νοεμβρίου είχε εκταμιευθεί μόνο το 45% των προϋπολογισμένων ετήσιων ενισχύσεων μέσω του ΠΔΕ, ενώ το 2016 είχε πραγματοποιηθεί το 51% και το 2015, παρά τις μεγάλες ταμειακές δυσχέρειες, είχε εκταμιευθεί το 58%. Ακολούθως, για τον Δεκέμβριο υπολείπονται χρηματοδοτήσεις επενδύσεων ύψους €3,7 δισεκ., προκειμένου να επιτευχθεί ο ετήσιος στόχος. Επιπλέον, σημειώνεται ότι στο ενδεκάμηνο καταβλήθηκαν €4,8 δισεκ. για επιστροφές φόρων, έναντι €2,7 δισεκ. το 2016, υπερβαίνοντας κατά πολύ και τον αντίστοιχο στόχο (€2,9 δισεκ.). Αυτή η υπέρβαση συνδέεται με τις δεσμεύσεις στο πλαίσιο της τρέχουσας δανειακής σύμβασης, για εθνική συμμετοχή στην εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών αντίστοιχη της χρηματοδότησης από το δάνειο η οποία προορίζεται για αυτόν το σκοπό.

Συνολικά, από την υπέρβαση των δαπανών για επιστροφές φόρων και την υστέρηση των εσόδων του ΠΔΕ, διαμορφώθηκε στο ενδεκάμηνο ένα «άνοιγμα» συνολικού ύψους €3,7 δισεκ. Αυτό καλύφθηκε πλήρως από τη συγκράτηση των δαπανών του ΤΠ και του ΠΔΕ, καθώς και από τη μικρή υπεραπόδοση των εσόδων του ΤΠ,

αφού από αυτές τις τρεις πηγές εξοικονομήθηκαν συνολικά €4,4 δισεκ.

Συνισταμένη των παραπάνω αποτελεί το ότι, εκ πρώτης όψεως, οι δημοσιονομικές εξελίξεις στο ενδεκάμηνο εμφανίζονται ικανοποιητικές, αφού το έλλειμμα του ΚΠ υπολείπεται του στόχου κατά €0,3 δισεκ. (βλ. Πίνακα 2.8).

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο ΚΠ

Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου ο ΚΠ παρουσίασε έλλειμμα €774 εκατ. ή 0,4% του ΑΕΠ, έναντι πλεονάσματος €1.580 εκατ. στην αντίστοιχη περίοδο του 2016 και στόχου για έλλειμμα €1.084 εκατ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ περιορίστηκε σε €4.647 εκατ. σε σχέση με €6.984 εκατ. την ίδια περίοδο του 2016 (Πίνακας 2.8). Παρά την επιδείνωση έναντι του 2016, η διαμόρφωση του ελλείμματος του ΚΠ κάτω από το στόχο οφείλεται αποκλειστικά: (α) στην συγκράτηση των δαπανών του ΚΠ (ΤΠ και ΠΔΕ) κατά €3.152 εκατ. και (β) στην αυξημένη απόδοση των εσόδων (προ επιστροφών φόρων) κατά €1.237 εκατ., σε σχέση με το στόχο.

Επισημαίνεται ότι το αποτέλεσμα του 2017 αλλάζει ριζικά, ανάλογα με τον τρόπο καταχώρησης των καταπτώσεων εγγυήσεων. Εάν οι καταπτώσεις καταχωρηθούν και το 2016 και το 2017 σε καθαρή βάση (πάγια πρακτική που ακολουθούσαν έως και το 2016), τότε το 2017 υπάρχει επιδείνωση σε σχέση με το 2016. Αντιθέτως, εάν εμφανισθούν σε ακαθάριστη βάση, όπως εφαρμόζεται από το 2017, τότε πέρυσι σημειώθηκε

σημαντική βελτίωση έναντι του 2016. Αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η διαφορά¹¹ στα ετήσια στοιχεία μεταξύ καθαρής και ακαθάριστης βάσης είναι πολύ μεγάλη το 2016, € 1.236 εκατ., ενώ το 2017 είναι μόλις €207 εκατ. Για το 2017 δημοσιεύονται μηνιαία στοιχεία μόνο σε ακαθάριστη βάση, ενώ για το 2016 υπάρχουν και στις δύο βάσεις¹².

Επισημαίνεται ότι εάν οι δαπάνες του ΠΔΕ φθάσουν το προϋπολογισμένο ύψος (€6.750 εκατ.) έως το τέλος του έτους, όπως προβλέπεται και στις πρόσφατες εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών¹³, τότε τον Δεκέμβριο θα πραγματοποιηθούν καταβολές ενισχύσεων ύψους €3.697 εκατ. Επίσης, σύμφωνα με τις ίδιες εκτιμήσεις του Υπουργείου, οι δαπάνες του ΤΠ τον Δεκέμβριο θα διαμορφωθούν σε €7.668 εκατ. Δηλαδή τον Δεκέμβριο θα εκταμειευθούν συνολικά €12,1 δισεκ.

¹¹ Η διαφορά εντοπίζεται αποκλειστικά στις καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων εντός Γενικής Κυβέρνησης

¹² Οι καταπτώσεις σε καθαρή βάση για το ενδεκάμηνο του 2016 είναι €325 εκατ., ενώ σε ακαθάριστη €1.552 εκατ. Η αλλαγή τρόπου παρουσίασης από καθαρή σε ακαθάριστη βάση στο Μηνιαίο Δελτίο αυξάνει το έλλειμμα του 2016 κατά €1.227 εκατ. Αντιθέτως, η διαφορά μεταξύ καθαρής και ακαθάριστης βάσης το 2017, για όλο το έτος, είναι μόνο €207

εκατ. Για να ελαχιστοποιηθεί η επίδραση αυτής της μεθοδολογικής μεταβολής, στον Πίνακα 2.8 και σε όλο το κείμενο, τα στοιχεία για το ενδεκάμηνο του 2016 είναι σε καθαρή βάση, ενώ του 2017 σε ακαθάριστη, λόγω έλλειψης μηνιαίων στοιχείων σε καθαρή βάση.

¹³ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, Πίνακας 3.2, σελ. 55.

Πίνακας 2.8
Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2017

	Ιανουάριος-- Νοέμβριος			% Μεταβολή		2014	2015	2016	2017 Προϋπ.	2017 Εκτιμ.	2018 Προϋπ.	% Μεταβολή			
	2015 ^[4]	2016	2017	2016/1 5	2017/1 6							15/1 4	16/1 5	17/1 6	18Π/17
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	44.936	48.051	45.130	6,9	-6,1	51.367	51.421	54.152	54.529	52.142	54.244	0,1	5,3	3,7	4,0
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	41.030	44.761	43.748	9,1	-2,3	46.650	46.589	49.980	50.374	48.715	50.509	-0,1	7,3	-2,5	3,7
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ^[1]	43.615	47.442	48.590	8,8	2,4	50.020	49.510	53.243	53.663	54.292	54.157	-1,0	7,5	2,0	-0,2
Μείον επιστροφές φόρων	2.585	2.681	4.842	3,7	80,6	3.370	2.922	3.263	3.289	5.577	3.648	-13,3	11,7	70,9	-34,6
2. Έσοδα ΠΔΕ	3.906	3.290	1.382	-15,8	-58,0	4.717	4.832	4.172	4.155	3.427	3.735	2,4	-13,7	-17,9	9,0
Από τα οποία: έσοδα από ΕΕ	3.502	3.074	1.146	-12,2	-62,7	4.649	3.900	3.861	3.975	3.177	3.555	-16,1	-1,0	-17,7	11,9
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	46.181	46.471	45.905	0,6	-1,2	55.063	54.952	55.702	56.286	57.265	55.188	-0,2	1,4	2,8	-3,6
3. Δαπάνες ΤΠ	42.485	42.995	42.847	1,2	-0,3	48.472	48.575	49.418	49.536	50.515	48.438	0,2	1,7	2,2	-4,1
Πρωτογενείς δαπάνες ^[2,3]	36.901	37.591	37.426	1,9	-0,4	42.902	42.775	43.841	43.987	44.514	43.238	-0,3	2,5	1,5	-2,9
Τόκοι	5.584	5.404	5.421	-3,2	0,3	5.569	5.800	5.577	5.550	6.000	5.200	4,1	-3,8	7,6	-13,3
4. Δαπάνες ΠΔΕ	3.696	3.476	3.058	-6,0	-12,0	6.592	6.377	6.284	6.750	6.750	6.750	-3,3	-1,5	7,4	0,0
III. Έλλειμμα/ πλεόν. ΚΠ (I-II)	-1.245	1.580	-774			-3.696	-3.530	-1.551	-1.757	-5.123	-943				
% στο ΑΕΠ	-0,7	0,9	-0,4			-2,1	-2	-0,9	-1,0	-2,9	-0,5				
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-1.455	1.766	901			-1.822	-1.956	562	838	-1.800	2.071				
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	210	-186	-1.676			-1.875	-1.574	-2.112	-2.595	-3.323	-3.015				
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	4.339	6.984	4.647			1.873	2.270	4.026	3.793	877	4.257				
% στο ΑΕΠ	2,5	4,0	2,6			1,1	1,3	2,3	2,1	0,5	2,3				
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	176.312	174.199	178.579			178.656	176.312	174.199	181.204	178.579	184.691				

Πηγές: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμού 2016, 2017 και 2018, Υπουργείο Οικονομικών (Πίνακας 3.2).

[1] Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου.

[2] Περιλαμβάνονται καταπτώσεις εγγυήσεων, εξοπλιστικά προγράμματα, προμήθειες ΕFSF και ανάληψη χρέους φορέων Γεν. Κυβέρνησης.

[3] Οι καταπτώσεις εγγυήσεων έχουν καταχωρηθεί σε "καθαρή βάση" για τα έτη 2014, 2015 και 2016 και σε "ακαθάριστη βάση" για το 2017 και 2018. Όσον αφορά τα μηνιαία στοιχεία, το 2015 και το 2016 είναι σε καθαρή βάση και το 2017 σε ακαθάριστη.

[4] Περιλαμβάνονται έσοδα ύψους €555εκατ. από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, έσοδα €191 εκατ. από την εκχώρηση αδειών, έσοδα €284 εκατ. από τις ρυθμίσεις ληξιπρόθεσμων οφειλών (της μιας εβδομάδος και των 100 δόσεων), κλπ.

Έσοδα ΤΠ

Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2017 οι εισπράξεις του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) αυξήθηκαν κατά 2,4% έναντι του 2016 και έφθασαν τα €48.590 εκατ. Όμως τα έσοδα του 2017 περιλαμβάνουν και εφάπαξ εισπράξεις ύψους €1.272 εκατ. από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων, ενώ οι αντίστοιχες εισπράξεις του 2016 ήταν μόνο €82 εκατ. (Πίνακας 2.9).

Επιπλέον, στα έσοδα του ΦΠΑ έχουν συμπεριληφθεί €296 εκατ., τα οποία στη συνέχεια καταχωρήθηκαν στις επιστροφές φόρων και τελικά εμφανίστηκαν στις εισπράξεις από την παραχώρηση των αεροδρομίων¹⁴. Εάν αφαιρεθούν τα έκτακτα έσοδα, τότε τα έσοδα του 2017 είναι κατά 0,7% λιγότερα έναντι του ενδεκαμήνου του 2016.

Πίνακας 2.9

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	Ιανουάριος-Νοέμβριος			% μεταβολή	
	2015	2016	2017	2016/15	2017/16
1. Καθαρά έσοδα ΚΠ (2+4)	44.936	48.051	45.130	6,9	-6,1
2. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	41.030	44.761	43.748	9,1	-2,3
Επιστροφές φόρων	2.585	2.681	4.842	3,7	80,6
3. Έσοδα ΤΠ	43.615	47.442	48.590	8,8	2,4
Άμεσοι Φόροι	17.741	19.605	18.444	10,5	-5,9
--Φόροι στο εισόδημα	10.931	12.119	11.685	10,9	-3,6
--Φόροι στην περιουσία	2.644	3.145	2.809	18,9	-10,7
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.601	1.581	1.786	-1,2	13,0
--Λοιποί άμεσοι φόροι	2.565	2.760	2.164	7,6	-21,6
Έμμεσοι Φόροι	20.658	22.550	23.926	9,2	6,1
--Φόροι συναλλαγών	13.000	14.291	15.193	9,9	6,3
Από τα οποία:	12.488	13.825	14.656	10,7	6,0
ΦΠΑ					
--Φόροι κατανάλωσης	6.949	7.215	7.470	3,8	3,5
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	429	720	923	67,8	28,2
--Λοιποί έμμεσοι φόροι	280	325	340	16,1	4,6
Μη φορολογικά έσοδα	5.217	5.287	6.220	1,3	17,6
--Απολήψεις από ΕΕ	90	387	271	330,0	-30,0
--Μη τακτικά έσοδα	1.751	768	694	-56,1	-9,6
Από τα οποία: ANFA's και SMP's	291	375	345	28,9	-8,0
--Άδειες και δικαιώματα	214	82	1.272	-61,7	1.451,2
--Λοιπά	3.162	4.051	3.982	28,1	-1,7
4. Έσοδα ΠΔΕ	3.906	3.290	1.382	-15,8	-58,0

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2017

¹⁴ Ο χειρισμός αυτός δεν επηρεάζει το έλλειμμα ή το πρωτογενές αποτέλεσμα, αλλοιώνει όμως τους ρυθμούς

μεταβολής μεταξύ 2016 και 2017, καθώς και μεταξύ 2017 με 2018.

Πέραν των εκτάκτων εσόδων, τα έσοδα του 2017 έχουν επηρεαστεί θετικά και από σειρά άλλων παραγόντων όπως: (α) τα φορολογικά μέτρα¹⁵ του Ιουνίου 2016, με σημαντικότερο την αύξηση του κανονικού συντελεστή ΦΠΑ από 23 σε 24%, οπότε υπήρχε ένα ευνοϊκό "αποτέλεσμα βάσης" στο πεντάμηνο Ιανουαρίου – Μαΐου 2017, (β) τη σημαντική άνοδο των συναλλαγών με ηλεκτρονικά μέσα, (γ) την αύξηση των υφιστάμενων και την επιβολή νέων ειδικών φόρων κατανάλωσης¹⁶ (ΕΦΚ) από 1^{ης} Ιανουαρίου 2017, (δ) την άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης σε τρέχουσες τιμές κατά 1,8% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου, (ε) την εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων, (στ) την κατάργηση των μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ σε ορισμένα από τα νησιά του Αιγαίου και (ζ) την άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου κατά 1,1%. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω, οι εξελίξεις στα έσοδα δεν θεωρούνται ικανοποιητικές .

Οι εισπράξεις από **άμεσους φόρους** μειώθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 5,9% έναντι του προηγούμενου έτους και περιορίστηκαν σε €18,4 δισεκ. (Πίνακας 2.9). Η μεγαλύτερη υστέρηση (-10,7%) εντοπίζεται στα έσοδα από τους φόρους περιουσίας και σε μικρότερο βαθμό στη φορολογία εισοδήματος (-3,6%). Ειδικότερα, η μείωση των εσόδων από τους

φόρους περιουσίας οφείλεται: (α) στο γεγονός ότι το πρώτο δίμηνο του 2016 είχαν καταβληθεί δύο δόσεις ΕΝΦΙΑ του προηγούμενου έτους, ενώ το 2017 μόνο μία¹⁷ και (β) η μοναδική αυτή δόση, του Ιανουαρίου του 2017, ήταν χαμηλή, καθώς το 38% του ετήσιου ΕΝΦΙΑ είχε καταβληθεί τον Σεπτέμβριο του 2016, με την πρώτη δόση.

Στη φορολογία εισοδήματος η υστέρηση εντοπίζεται αποκλειστικά στα έσοδα από τα νομικά πρόσωπα (-14,8%), τα οποία περιορίστηκαν σε €2.988 εκατ., έναντι €3.508 εκατ. το 2016. Αντιθέτως, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων σημείωσαν μικρή άνοδο έναντι του 2016 (+1,4%). Όμως, σε σχέση με τον αρχικό στόχο, τα έσοδα εκτιμάται ότι θα υστερήσουν κατά €0,9 δισεκ. σε ετήσια βάση¹⁸, καθώς τα εισοδήματα που δηλώθηκαν το 2017 από ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες κ.λπ. ήταν μειωμένα, παρά την άνοδο του ΑΕΠ, ήταν σημαντικά μειωμένα¹⁹. Αντίθετα με τις εξελίξεις στη φορολογία εισοδήματος, οι εισπράξεις από άμεσους φόρους παρελθόντων ετών (ΠΟΕ) αυξήθηκαν κατά 13,0%, λόγω των αναγκαστικών μέτρων είσπραξης των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο.

Η παρατηρούμενη μεγάλη μείωση των εισπράξεων από τους λοιπούς άμεσους φόρους (-21,6%) οφείλεται στις

¹⁵ Το μόνο μέτρο του 2016 που επίδρασε αρνητικά στα έσοδα του 2017 ήταν η αύξηση της προκαταβολής φόρου σε ορισμένες κατηγορίες φορολογουμένων, η οποία αφαιρείται τον επόμενο χρόνο.

¹⁶ Πέραν των αυξημένων εισπράξεων από αυτούς τους φόρους, επηρεάζονται θετικά και οι εισπράξεις του ΦΠΑ, καθώς οι ΕΦΚ περιλαμβάνονται στη φορολογική βάση του ΦΠΑ.

¹⁷ Τον Φεβρουάριο του 2016 οι εισπράξεις ήταν €373 εκατ., ενώ τον Φεβρουάριο του 2017 μόνο €81 εκατ.

¹⁸ Οι εισπράξεις στο ενδεκάμηνο πέρυσι ήταν €7.629 εκατ. Τον Δεκέμβριο του 2016 εισπράχθηκαν €647 εκατ. Τον περασμένο Δεκέμβριο εκτιμάται ότι εισπράχθηκαν €661 εκατ., επομένως σε όλο το έτος €8.290 εκατ., έναντι πρόβλεψης για ετήσια έσοδα €9.172 εκατ.

¹⁹ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 57.

ασφαλιστικές εισφορές των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίες έως το 2016 περιλαμβάνονταν σε αυτήν την κατηγορία, ενώ από το 2017 αποτελούν έσοδο του ΕΦΚΑ (επίσης Πίνακας 2.9).

Στο ενδεκάμηνο οι εισπράξεις από την **έμμεση φορολογία**, οι οποίες ενισχύθηκαν τόσο από τα μέτρα του Ιουνίου 2016 και του Ιανουαρίου 2017, όσο και από άλλους παράγοντες, σημείωσαν άνοδο 6,1% έναντι του 2016, φθάνοντας τα €23,9 δισεκ. Μέσα σε δύο χρόνια, τα έσοδα αυτά έχουν αυξηθεί κατά περίπου €3,3 δισεκ., λόγω αύξησης υφιστάμενων και επιβολής νέων φόρων.

Ειδικότερα, τα έσοδα από τον ΦΠΑ αυξήθηκαν κατά 6,0% και διαμορφώθηκαν στα €14.656 εκατ. Οι εισπράξεις του επηρεάστηκαν ευνοϊκά και από τους επτά παράγοντες που προαναφέρθηκαν, αλλά και από τις αυξημένες εισαγωγές βαρυτελών αγαθών όπως π.χ. αυτοκινήτων, με αποτέλεσμα ο ΦΠΑ εισαγομένων στο δεκάμηνο²⁰ Ιανουαρίου – Οκτωβρίου να σημειώσει αύξηση 10,8%. Όμως, στα έσοδα του ΦΠΑ συμπεριλαμβάνονται εισπράξεις ύψους €296 εκατ., οι οποίες στη συνέχεια καταχωρήθηκαν ως επιστροφές φόρων και τελικά εμφανίστηκαν στις εισπράξεις από την παραχώρηση των αεροδρομίων²¹. Χωρίς αυτά τα έσοδα ο ρυθμός αύξησης περιορίζεται σε 3,9%. Λαμβάνοντας υπόψη όλους τους ευνοϊκούς παράγοντες που προαναφέρθηκαν, η αύξηση των εσόδων

του ΦΠΑ κατά 3,9% δεν θεωρείται ικανοποιητική.

Τον Ιανουάριο του 2017 αυξήθηκαν οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης (ΕΦΚ) στα καύσιμα και στον καπνό, ενώ ταυτόχρονα επιβλήθηκαν νέοι ΕΦΚ στον καφέ, στο ηλεκτρονικό τσιγάρο και στη σταθερή τηλεφωνία. Λόγω αυτών των μέτρων, τα έσοδα από τους φόρους κατανάλωσης αυξήθηκαν κατά 3,5% έναντι του 2016. Από τις επιμέρους κατηγορίες, άνοδο 8,8% σε σχέση με το 2016 σημείωσαν οι εισπράξεις από τον ΕΦΚ καυσίμων. Αντιθέτως, σημαντικά μειωμένα έναντι του 2016(-8,9%) είναι τα έσοδα από τη φορολογία καπνού, λόγω της εκτεταμένης αποθεματοποίησης που πραγματοποιήθηκε τους τελευταίους μήνες του 2016, καθώς η αύξηση της φορολογίας είχε νομοθετηθεί από το καλοκαίρι του. Μεγάλη άνοδο (45,9%), κατέγραψαν τα τέλη κυκλοφορίας, παραπλήσια με την αύξηση των εισπράξεων από το τέλος ταξινόμησης αυτοκινήτων (48,0%). Επίσης, ιδιαίτερα αυξημένες είναι και οι εισπράξεις από έμμεσους φόρους παρελθόντων ετών (+28,2%), λόγω της εντατικοποίησης των προσπαθειών και των αναγκαστικών μέτρων είσπραξης των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο.

Τέλος, οι εισπράξεις από μη φορολογικές πηγές αυξήθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 17,6% έναντι του 2016, αποκλειστικά λόγω των εσόδων από την παραχώρηση των αεροδρομίων, ύψους €1.272 εκατ. Εάν και από τα δύο ενδεκάμηνα αφαιρεθούν όλα τα έσοδα της υποκατηγορίας « άδειες

²⁰ Προς το παρόν δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία ενδεκαμήνου.

²¹ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 61-62.

και δικαιώματα», τότε τα μη φορολογικά έσοδα εμφανίζουν μείωση 4,9% έναντι του 2016, καθώς οι εισπράξεις από όλες τις άλλες υποκατηγορίες είναι μειωμένες.

Επιστροφές φόρων

Οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις για τη δεύτερη αξιολόγηση του τρίτου Μνημονίου, στη διάρκεια των οποίων είχε διακοπεί η χρηματοδότηση προς την Ελλάδα, προκάλεσαν μεταξύ άλλων και τη διόγκωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου. Στο πλαίσιο αυτό, με την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης συμφωνήθηκε η διάθεση ποσού €800 εκατ. τον Ιούλιο και άλλων €800 εκατ. έως τον Οκτώβριο για τη μείωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών, συμπεριλαμβανομένων και των επιστροφών φόρων. Παράλληλα, για τον ίδιο σκοπό, θα έπρεπε να διατεθούν από εθνικούς πόρους €400 εκατ. το καλοκαίρι και άλλα €400 το φθινόπωρο, όπως και έγινε. Έτσι, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές προς τους προμηθευτές μειώθηκαν από €4.096 τον Μάρτιο σε €3.141 τον Νοέμβριο και οι εκκρεμούσες επιστροφές φόρων από €2.114 εκατ. τον Αύγουστο σε €776 εκατ. τον Νοέμβριο. Σημειώνεται ότι το δίμηνο Ιουλίου–Αυγούστου οι ανεξόφλητες επιστροφές φόρων αυξήθηκαν κατά €862 εκατ., εξαιτίας της εκκαθάρισης των φορολογικών δηλώσεων. Λόγω αυτών των

εξελιξεν οι επιστροφές φόρων σημείωσαν ασυνήθιστα μεγάλη άνοδο και στο ενδεκάμηνο έφθασαν τα €4.842 εκατ., 80,6% περισσότερες έναντι του 2016. Υπενθυμίζεται ότι στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και τα €296 εκατ. που προαναφέρθηκαν. Χωρίς αυτά, ο ρυθμός αύξησης διαμορφώνεται στο 69,6%.

Δαπάνες ΤΠ

Στην εξεταζόμενη περίοδο οι δαπάνες του ΤΠ σημείωσαν μικρή μείωση 0,3% σε σχέση με το 2016 και συγκρατήθηκαν στα €42,8 δισεκ., ενώ υπολείπονται του αρχικού στόχου κατά €1,7 δισεκ.²². Η συγκράτηση εντοπίζεται αποκλειστικά στις πρωτογενείς δαπάνες (-0,4%), ενώ οι πληρωμές για τόκους είναι οριακά αυξημένες (0,3%) έναντι του 2016 (Πίνακας 2.10).

Από τις επιμέρους κατηγορίες των πρωτογενών δαπανών, οι πληρωμές για αποδοχές και συντάξεις μειώθηκαν κατά 32,9%, επειδή από την αρχή του 2017 οι συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων καταβάλλονται από τον ΕΦΚΑ και περιλαμβάνονται στις κοινωνικές δαπάνες. Στον αντίποδα, οι πληρωμές για μισθούς στο ενδεκάμηνο σημείωσαν αύξηση 2,4%. Όπως προκύπτει και από τον Προϋπολογισμό του 2018, η αύξηση των πληρωμών για μισθούς θα συνεχιστεί, τείνοντας έτσι να λάβει μόνιμο χαρακτήρα.

²² Οι στόχοι αναφέρονται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2017, σελ. 95.

Πίνακας 2.10

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού - (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	Ιανουάριος- Νοέμβριος			% μεταβολή	
	2015	2016	2017	2016/15	2017/16
1. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	46.181	46.471	45.905	0,6	-1,2
2. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού	42.485	42.995	42.847	1,2	-0,3
Τόκοι	5.584	5.404	5.421	-3,2	0,3
Πρωτογενείς δαπάνες	36.901	37.591	37.426	1,9	-0,4
--Αποδοχές & συντάξεις	17.116	16.536	11.095	-3,4	-32,9
Μισθοί	10.975	10.495	10.744	-4,4	2,4
Λοιπές παροχές	322	251	241	-22,0	-4,0
Συντάξεις	5.819	5.790	110	-0,5	-98,1
--Κοινωνικές δαπάνες	11.256	11.142	16.375	-1,0	47,0
Επιχορηγήσεις ασφ. ταμείων	10.077	9.755	14.856	-3,2	52,3
Κοινωνική προστασία	778	920	1.152	18,3	25,2
Επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ	360	420	315	16,7	-25,0
Λοιπές	41	47	51	14,6	8,5
-Λειτουργικές & λοιπές	6.178	6.878	7.172	11,3	4,3
Επιχορηγήσεις	1.035	1.171	1.205	13,1	2,9
Καταναλωτικές	1.052	1.071	1.085	1,8	1,3
Αντικριζόμενες	2.058	2.053	2.124	-0,2	3,5
Λοιπές*	2.033	2.583	2.758	27,1	6,8
--Αποδιδόμενοι πόροι	2.352	3.036	2.785	29,1	-8,3
3. Δαπάνες ΠΔΕ	3.696	3.476	3.058	-6,0	-12,0

*Περιλαμβάνουν κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες, προμήθειες ΕFSF, καταπτώσεις εγγυήσεων, ανάληψη χρεών και εφημερίες ιατρών ΕΣΥ.

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2017, ΓΛΚ, Δεκέμβριος 2017. Για τις στήλες του 2015 και του 2016 έχουν χρησιμοποιηθεί τα δελτία του ενδεκαμήνου 2015 και 2016 αντίστοιχα.

Από το 2016 άλλαξε ο τρόπος καταχώρησης των δαπανών για εφημερίες ιατρών ΕΣΥ και για τις λοιπές παροχές προς το προσωπικό των νοσοκομείων, που εμφανίζονται πλέον στην 'επιχορήγηση των νοσοκομείων' και στις 'επιχορηγήσεις φορέων', οι οποίες εδώ συμπεριλαμβάνονται στις Λοιπές δαπάνες.

Οι κοινωνικές δαπάνες κατέγραψαν άνοδο 47,0% έναντι του προηγούμενου έτους, λόγω της πρόσθετης επιχορήγησης του ΕΦΚΑ για την καταβολή των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων. Συνολικά, η επιχορήγηση του ΕΦΚΑ από τον ΤΠ αυξήθηκε στο ενδεκάμηνο κατά 52,3% και έφθασε τα €13,3 δισεκ., εκ των οποίων τα €4,8 δισεκ. αφορούν στους συνταξιούχους του Δημοσίου. Οι επιχορηγήσεις για τον ΟΑΕΔ είναι μειωμένες κατά €105 εκατ. και οι δαπάνες για το ΕΚΑΣ κατά €394 εκατ. σε σχέση με το 2016. Επίσης, οι λοιπές

εισοδηματικές ενισχύσεις μειώθηκαν κατά €94 εκατ. και η έκτακτη οικονομική ενίσχυση για την 'άνθρωπιστική κρίση' κατά €187 εκατ. Αντιθέτως, οι πληρωμές για το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης στο ενδεκάμηνο ήταν λιγότερες, στα €485 εκατ., ενώ δεν υπήρχαν το 2016. Επίσης, στο ενδεκάμηνο περιλαμβάνονται εφάπαξ δαπάνες ύψους €315 εκατ. που αφορούν τις επιστροφές αδικαιολογήτως καταβληθέντων υψηλότερων ασφαλιστικών εισφορών (υγείας) στον Ε.Ο.Π.Υ.Υ.

Οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 4,3% σε σχέση με το προηγούμενο ενδεκάμηνο και έφθασαν τα €7,2 δισεκ. Η άνοδος προέρχεται κυρίως από τις λοιπές δαπάνες (6,8%) και συγκεκριμένα από την επιχορήγηση των νοσοκομείων η οποία αυξήθηκε κατά 11,1%. Άνοδος επίσης σημειώθηκε στις επιχορηγήσεις και ειδικότερα σε αυτές των συγκοινωνιακών φορέων (+26,4%), λόγω των μεγάλων καθυστερήσεων στην εισαγωγή του ηλεκτρονικού εισιτηρίου και της απουσίας ελέγχου, καθώς και στις επιδοτήσεις γεωργίας (13,8%). Αντιθέτως, οι αναλήψεις χρεών φορέων Γενικής Κυβέρνησης μειώθηκαν από €553 εκατ. το 2016 σε €192 εκατ. το 2017 (Πίνακας 2.12α).

Εκτιμάται ότι τον Δεκέμβριο θα υπάρξουν πιέσεις για την περαιτέρω αύξηση των δαπανών, επειδή χορηγήθηκε το έκτακτο επίδομα των €720 εκατ. και στη συνέχεια ανακοινώθηκαν άλλα έξι επιδόματα: (α) το επίδομα νεανικής αλληλεγγύης, (β) η αύξηση της συνολικής δαπάνης του επιδόματος για πετρέλαιο θέρμανσης από €50 εκατ. σε €70 εκατ., (γ) το επίδομα στους ανέργους της Μάντρας, (δ) το επίδομα σε αστέγους και (ε) το έκτακτο επίδομα στα 27 νησιά του Βόρειου και Ανατολικού Αιγαίου καθώς και στο νομό Έβρου, λόγω κατάργησης του μειωμένου ΦΠΑ και (στ) η αναδρομική αύξηση του επιδόματος θέρμανσης για την χειμερινή περίοδο 2016-2017. Το συνολικό κόστος όλων αυτών δεν είναι γνωστό. Πάρα ταύτα, για την κάλυψη τριών εξ' αυτών (

(α), (β), (στ)) εκτιμάται ότι θα χρειαστούν €55 εκατ.

Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων

Όπως προαναφέρθηκε, η καθυστέρηση στην εκτέλεση του ΠΔΕ στο ενδεκάμηνο είναι μεγαλύτερη από κάθε άλλη χρονιά. Έως τον Οκτώβριο είχαν εκταμιευθεί μόλις €1.979 εκατ., αλλά τον Νοέμβριο εκταμιεύθηκαν άλλα €1.079 εκατ. Αντίστοιχη είναι και η υστέρηση στα έσοδα, με αποτέλεσμα το ΠΔΕ να παρουσιάσει σημαντικό έλλειμμα, ύψους €1.676 εκατ. Σε ετήσια βάση εκτιμάται στον Προϋπολογισμό του 2018²³ ότι οι πληρωμές για επενδύσεις θα φθάσουν τα €6.750 εκατ., επιτυγχάνοντας τον αρχικό στόχο. Αυτό όμως συνεπάγεται ότι Δεκέμβριο θα εκταμιευθούν €3.692 εκατ., δηλαδή περισσότερα από όσα δαπανήθηκαν στους έντεκα προηγούμενους μήνες, εξέλιξη η οποία θεωρείται δύσκολο να επιτευχθεί (Πίνακας 2.8).

Τα έσοδα στο ενδεκάμηνο είναι μειωμένα κατά 58,0% έναντι του 2016 και έχουν περιοριστεί σε €1.382 εκατ., έναντι αντίστοιχων εισπράξεων €3.290 εκατ. πρόπερσι και στόχου για εισπράξεις €3.159 εκατ. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην έντονη υποχώρηση των εσόδων από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία είναι μειωμένα κατά 62,7% έναντι του 2016. Σε ετήσια βάση εκτιμάται²⁴ ότι τα έσοδα θα φθάσουν τα €3.427 εκατ., ενώ αρχικά είχαν προϋπολογισθεί σε €4.155 (Πίνακας 2.8). Δηλαδή, προκειμένου να επαληθευτούν οι εκτιμήσεις, θα πρέπει τον

²³ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 66.

²⁴ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 62.

Δεκέμβριο να εισπραχθούν €2.045 εκατ., το οποίο θεωρείται μάλλον αδύνατο.

Η καθυστέρηση των εκταμιεύσεων για επενδύσεις, περισσότερο από ό,τι το 2015 και το 2016, είναι δύσκολο να ερμηνευθεί, καθώς δεν υπάρχουν οι ταμειακές δυσχέρειες του 2015. Εξάλλου η μεγάλη ανάγκη για επενδύσεις αναγνωρίζεται και στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2018 (σελ. 79-80). Λόγω της μεγάλης καθυστέρησης είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα περικοπούν τελικά οι δημόσιες επενδύσεις του 2017, όπως ακριβώς συνέβη και το 2016.

Επισημαίνεται επίσης το γεγονός ότι τα έσοδα από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα τελευταία χρόνια βαίνουν συνεχώς μειούμενα, τόσο στο ενδεκάμηνο, όσο και σε ετήσια βάση (Πίνακας 2.8). Στην παρούσα συγκυρία, οι εισροές από τα Ταμεία της Ένωσης, εκτός του ότι χρηματοδοτούν το σύνολο σχεδόν των δημόσιων επενδύσεων, ενισχύουν και τη ρευστότητα της οικονομίας, καθώς οι δυνατότητες τραπεζικού δανεισμού είναι πολύ περιορισμένες. Εξάλλου, η δημιουργία υποδομών μέσω του ΠΔΕ θα δημιουργήσει ευνοϊκότερες συνθήκες για τις ιδιωτικές επενδύσεις, οι οποίες είναι απολύτως αναγκαίες για την επαναφορά της οικονομίας σε αναπτυξιακή τροχιά.

Ο Προϋπολογισμός του 2018

Όπως και τα προηγούμενα χρόνια η δημοσιονομική πολιτική παραμένει έντονα περιοριστική το 2018. Η δημοσιονομική προσαρμογή βασίζεται κυρίως σε φορολογικά μέτρα, αυτά που λήφθηκαν

τον Μάιο του 2017, όχι στον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών. Οι όποιες περικοπές στις δαπάνες εστιάζονται στις συντάξεις και στις επενδύσεις. **Αυτό το μείγμα δημοσιονομικής πολιτικής θεωρείται ότι αμβλύνει τα κίνητρα για αποταμίευση, για προσφορά εργασίας και για ανάληψη επιχειρηματικού ρίσκου. Έτσι, πλήττονται οι προοπτικές διατηρήσιμης ανάκαμψης της οικονομίας.**

Το αποτέλεσμα της ΓΚ, σε εθνικολογιστική βάση, προβλέπεται να μεταστραφεί από έλλειμμα 0,6% το 2017 σε πλεόνασμα 0,6% του ΑΕΠ το 2018. Το πρωτογενές πλεόνασμα προβλέπεται να αυξηθεί στο 4,2% του ΑΕΠ, έναντι 2,6% το 2017, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος του τρίτου Προγράμματος για πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7).

Η βελτίωση των δημοσιονομικών επιδόσεων το 2018 βασίζεται: (α) στη μείωση των επιστροφών φόρων κατά €1,929 εκατ., ή 1,0% του ΑΕΠ, σε σχέση με το 2017, (β) στην περαιτέρω διεύρυνση του πλεονάσματος των ΟΚΑ κατά €700 εκατ. ή 0,4% του ΑΕΠ, κυρίως λόγω της περυσινής περικοπής των επικουρικών συντάξεων, οι οποίες φέτος θα ισχύσουν για όλο το έτος, της μη αναπροσαρμογής των συντάξεων βάσει της μεταβολής του ΑΕΠ και της αύξησης των ασφαλιστικών εισφορών, (γ) στη μείωση ή κατάργηση σημαντικών φορολογικών απαλλαγών, (δ) στην εισαγωγή φόρου διαμονής από 1-1-2018 και (ε) σε ένα αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο. Το σενάριο αυτό προβλέπει επιτάχυνση του πραγματικού ρυθμού ανάπτυξης στο

2,5%, παρά την έντονα συσταλτική δημοσιονομική πολιτική, βάσει της επίδρασης της στο κυκλικά προσαρμοσμένο πρωτογενές αποτέλεσμα, το οποίο στηρίζεται σε άνοδο των επενδύσεων κατά 11,4%, (έναντι εκτίμησης 5,1% το 2017), σε συγκράτηση της αύξησης των εισαγωγών στο 3,8%, έναντι 6,0% το 2017, και σε άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 1,2%.

Όμως, για την επίτευξη αυτών των φιλόδοξων μακροοικονομικών στόχων απαραίτητες προϋποθέσεις είναι η ομαλοποίηση των οικονομικών συνθηκών, με την χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, η επίλυση του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων, την ταχύτατη προώθηση των αποκρατικοποιήσεων και τη συνεπή εφαρμογή του εν εξελίξει προγράμματος στήριξης της οικονομίας, καθώς απομένουν πάρα πολλά να γίνουν στο μικρό χρονικό διάστημα που απομένει έως την ολοκλήρωσή του. Επίσης, η συμμετοχή της χώρας στην ποσοτική χαλάρωση θα βελτιώνει σημαντικά τις δυνατότητες χρηματοδότησης και θα μειώνει δραστικά το κόστος δανεισμού των ελληνικών επιχειρήσεων, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά τους. Ωστόσο, για την επίτευξη των περισσότερων από τα παραπάνω, χρειάζεται ακόμα σειρά ενεργειών, συνεπώς προς το παρόν δεν έχουν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες.

Κρατικός Προϋπολογισμός 2018

Σε επίπεδο ΚΠ (σε τροποποιημένη ταμειακή βάση), προβλέπεται για το 2018 μεγάλη βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα του ΚΠ θα μειωθεί από €5.123 εκατ. (ή 2,9% του ΑΕΠ), σε €943 εκατ. ή 0,5% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα προβλέπεται σχεδόν να πενταπλασιαστεί και να φθάσει τα €4.257 εκατ., έναντι €877 εκατ. πέρυσι. Σύμφωνα με το νέο Προϋπολογισμό, το έλλειμμα του ΚΠ το 2018 εντοπίζεται αποκλειστικά στο ΠΔΕ, ενώ ο ΤΠ προβλέπεται να παρουσιάσει πλεόνασμα ύψους €2,1 δισεκ (Πίνακας 2.8).

Αυτή η μεγάλη βελτίωση θα προέλθει αφενός από τη σημαντική μείωση των επιστροφών φόρων, αφετέρου από τη συγκράτηση των δαπανών του ΤΠ. Ειδικότερα, οι επιστροφές φόρων περιορίζονται στα €3.648 εκατ., μειωμένες κατά €1.929 εκατ. σε σχέση με το 2017. Εφόσον αυτό συμβεί, αυξάνει σημαντικά τα καθαρά έσοδα του ΤΠ, ενώ τα έσοδα προ επιστροφών φόρων θα παραμείνουν στο επίπεδο του 2017. Αντιθέτως, οι δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να μειωθούν κατά 4,1% , ή €2.077 εκατ. σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η συγκράτηση θα προέλθει τόσο από τις πρωτογενείς δαπάνες, όσο και από τις πληρωμές τόκων.

Έσοδα ΤΠ

Τα έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) προϋπολογίζονται σε €54,2 δισεκ., οριακά μειωμένα (-0,2%) έναντι του 2017

(Πίνακας 2.11). Όμως, τα έσοδα του 2017 έχουν ενισχυθεί σημαντικά από έκτακτες εισπράξεις ύψους €1.542 εκατ., οι οποίες προέρχονται κυρίως από την εκχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων, ενώ τα αντίστοιχα έσοδα του 2018 προβλέπονται σε €1.110 εκατ. Επίσης, ένα ποσό ύψους €296 εκατ., που συνδέεται με την εκχώρηση των αεροδρομίων, αρχικά καταχωρήθηκε ως έσοδο ΦΠΑ, μετά εμφανίσθηκε ως επιστροφή φόρου, και τελικά καταχωρήθηκε στις εισπράξεις από την παραχώρηση των αεροδρομίων²⁵. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές προκειμένου να είναι τα μεγέθη συγκρίσιμα, τότε τα έσοδα του 2018, προ επιστροφών φόρων, θα αυξηθούν έναντι του 2017 κατά 1,1%.

Το 2018 τα έσοδα από άμεσους φόρους αναμένεται να σημειώσουν άνοδο 2,4% και να φθάσουν τα €20.766 εκατ. Η αύξηση εντοπίζεται κυρίως στις εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων (+5,5%), λόγω της κατάργησης από 1/1/2018 της έκπτωσης 1,5% στην παρακράτηση φόρου μισθωτών και συνταξιούχων. Αντιθέτως, τα έσοδα από τα νομικά πρόσωπα προβλέπεται να μειωθούν κατά 3,2% σε σχέση με το 2017. Αύξηση 5,9% προβλέπεται και στα έσοδα

από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας (ΕΝΦΙΑ), ενώ οι εισπράξεις από άμεσους φόρους παρελθόντων ετών (ΠΟΕ) και από τους λοιπούς άμεσους φόρους αναμένεται να είναι μειωμένες έναντι του 2017 (Πίνακας 2.11).

Οι εισπράξεις από έμμεσους φόρους προβλέπεται να αυξηθούν το 2018 κατά 1,8% και να φθάσουν τα €27,4 δισεκ. (Πίνακας 2.11). Εάν από τα έσοδα του 2017 αφαιρεθούν τα €296 εκατ., για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, τότε ο ρυθμός μεταβολής αυξάνεται σε 2,9%. Τα έσοδα από τον ΦΠΑ προβλέπεται να σημειώσουν άνοδο 0,5%. Εάν όμως διορθωθεί ο ΦΠΑ του 2017 όπως προηγουμένως, τότε ο ρυθμός μεταβολής ενισχύεται σε 2,4%. Άνοδος 4,7% προβλέπεται και στα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, λόγω της προσδοκώμενης μεγάλης αύξησης (11,9%) στις εισπράξεις από τη φορολογία καπνού. Αυτή η πρόβλεψη στηρίζεται στο γεγονός ότι τα αντίστοιχα έσοδα του 2017 ήταν χαμηλά, για του λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω. Αντιθέτως, οι εισπράξεις από έμμεσους φόρους παρελθόντων ετών αναμένεται να μειωθούν το 2018, μετά από τρία χρόνια σημαντικών αυξήσεων.

²⁵ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 62. Ο χειρισμός αυτός δεν επηρεάζει τα καθαρά έσοδα και το έλλειμμα του 2017, δε αλλοιώνει τους ρυθμούς μεταβολής

του ΦΠΑ, των έμμεσων φόρων και των συνολικών εσόδων, τόσο του 2017 ως προς το 2016, όσο και του 2018 προς το 2017.

Πίνακας 2.11

Ετήσια έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού - (εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	2015	2016	2017 Προϋπολ.	2017 Εκτιμ ήσεις	2018 Προϋπολ.	% 16/15	% 17/ 16	% 18/ 17
1. Καθαρά Έσοδα ΚΠ	51.421	54.152	54.529	52.142	54.244	5,3	-3,7	4,0
2. Καθαρά έσοδα ΤΠ	46.589	49.980	50.374	48.715	50.509	7,3	-2,5	3,7
Επιστροφές φόρων	2.922	3.263**	3.289	5.577	3.648	11,7	70,9	-34,6
3. Έσοδα ΤΠ	49.510	53.243	53.663	54.292	54.157	7,5	2,0	-0,2
Άμεσοι φόροι	19.758	21.839	20.415	20.288	20.766	10,5	-7,1	2,4
--Φόροι εισοδήματος	12.093	13.379	13.659	12.897	13.307	10,6	-3,6	3,2
--Φόροι περιουσίας	3.180	3.604	3.132	3.200	3.379	13,3	-	5,9
							11,2	
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.700	1.765	1.291	1.821	1.718	3,8	3,2	-5,7
--Λοιποί άμεσοι φόροι	2.785	3.091	2.333	2.370	2.362	11,0	-	-0,3
							23,3	
Έμμεσοι φόροι	23.773	25.680	26.443	26.917	27.390	8,0	4,8	1,8
--Φόροι συναλλαγών	14.254	15.540	15.985	16.354	16.441	9,0	5,2	0,5
Από τα οποία: ΦΠΑ	13.629	15.010	15.476	15.767	15.845	10,1	5,0	0,5
--Φόροι κατανάλωσης	8.760	9.033	9.547	9.267	9.706	3,1	2,6	4,7
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	450	753	549	922	851	67,3	22,4	-7,7
--Λοιποί έμμεσοι	310	354	362	374	392	14,2	5,6	4,8
Μη φορολογικά έσοδα	5.979	5.724	6.805	7.086	6.001	-4,3	23,8	-15,3
--Απολήψεις από ΕΕ	428	415	523	510	331	-3,0	22,9	-35,1
--Μη τακτικά έσοδα	1.825	803	618	694	618	-56,0	-	-11,0
							13,6	
Από τα οποία: ANFA's, SMP'	291	375	345	345	314	28,9	-8,0	-9,0
--Άδειες & Δικαιώματα	254	106	2.044	1.542	1.110	-58,3	1354	-28,0
							,7	
--Λοιπά	3.472	4.400	3.620	4.340	3.942	26,7	-1,4	-9,2
4. Έσοδα ΠΔΕ	4.832	4.172	4.155	3.427	3.735	-13,7	-	9,0
							17,9	

* Δεν περιλαμβάνονται έσοδα ύψους 126 εκατ. ευρώ τα οποία προστέθηκαν μετά την ψήφιση του Προϋπολογισμού του 2016, λόγω της αλλαγής του τρόπου καταχώρησης των καταπτώσεων (στο σκέλος των δαπανών) από "καθαρή" σε "ακαθάριστη βάση".

**Δεν περιλαμβάνονται επιστροφές φόρων ύψους €1.026 εκατ. οι οποίες καταβλήθηκαν από ειδική πίστωση.

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2017.

Τέλος, τα μη φορολογικά έσοδα το 2018 προβλέπεται να μειωθούν κατά 15,3% και να περιοριστούν σε €6,0 δισεκ. Η πτώση θα προέλθει από τις μειωμένες εισπράξεις από όλες τις επιμέρους κατηγορίες, όπως απολήψεις από την ΕΕ, έσοδα από τη διακράτηση ελληνικών ομολόγων, εισπράξεις από την εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων κλπ. (Πίνακας 2.11).

Δαπάνες ΤΠ

Οι δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να μειωθούν το 2018 κατά 4,1% έναντι του προηγούμενου έτους και να συγκρατηθούν στα €48.438 εκατ. (βλ. Πίνακα 2.12). Σύμφωνα με το νέο Προϋπολογισμό, ο περιορισμός αυτός των δαπανών θα προέλθει τόσο από τις πληρωμές για

τόκους (-13,3%), όσο και από τις πρωτογενείς δαπάνες (-2,9%).

Η Εισηγητική Έκθεση²⁶ δεν αναφέρει γιατί οι δαπάνες για τόκους θα είναι τόσο μειωμένες το 2018. Ενδεχομένως αυτό να οφείλεται στην πρόσφατη βελτίωση των όρων βραχυπρόθεσμου δανεισμού του Δημοσίου, ή στην ανταλλαγή ομολόγων του Νοεμβρίου 2017.

Όσον αφορά τις πρωτογενείς δαπάνες, αυτές περιορίζονται στα €43.238 εκατ., σε σχέση με €44.514 εκατ. το 2017. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη σημαντική μείωση

κατά 7,6%, ή €1.599 εκατ., των επιχορηγήσεων προς τα ασφαλιστικά ταμεία και των δαπανών "κοινωνικής προστασίας", των λειτουργικών δαπανών (-13,6%) και των λοιπών δαπανών (-5,3%). Αντίθετα, οι αποδόσεις σε τρίτους και οι δαπάνες για αποδοχές προβλέπεται να σημειώσουν άνοδο το 2018 (Πίνακας 2.12). Σημειώνεται ότι η προβλεπόμενη άνοδος του κονδυλίου για αποδοχές²⁷, για δεύτερο συνεχές έτος είναι ιδιαίτερα ανησυχητική.

Πίνακας 2.12

Ετήσιες Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού - (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	2015	2016 ¹	2017 Προϋπο λ.	2017 Εκτιμή- σεις	2018 Προϋπο λ.	% Μεταβολή		
						16/15	17/16	18 Π/17
1. Δαπάνες Κ Π	54.952	55.702	56.286	57.265	55.188	1,4	2,8	-3,6
2. Δαπάνες Τ Π	48.575	49.418	49.537	50.515	48.438	1,7	2,2	-4,1
Τόκοι	5.800	5.577	5.550	6.000	5.200	-3,8	7,6	-13,3
Πρωτογενείς Δαπάνες	42.775	43.841	43.987	44.514	43.238	2,5	1,5	-2,9
--Αποδοχές & Συντάξεις	18.359	18.065	12.337	12.217	12.660	-1,6	-32,4	3,6
--Ασφαλιστικές και κοινωνικές δαπάνες	14.715	15.638	20.210	21.037	19.438	6,3	34,5	-7,6
--Αποδόσεις σε τρίτους	2.786	3.236	3.119	3.108	3.262	16,2	-4,0	5,0
--Λειτουργικές και άλλες δαπάνες	5.469	5.297	5.754	6.173	5.333	-3,1	16,5	-13,6
--Λοιπές Δαπάνες*	1.446	1.605	1.567	1.632	1.545	11,0	1,7	-5,3
--Αποθεματικό	--	---	1.000	346	1.000	---	--	---
3. Δαπάνες Π.Δ.Ε.	6.377	6.284	6.750	6.750	6.750	--1,5	7,4	0,0

*Βλέπε ανάλυση Λοιπών Δαπανών στον Πίνακα 2.12α κατωτέρω

** Για λόγους συγκρισιμότητας στο 2016 δεν περιλαμβάνονται δαπάνες ύψους €2.824 εκατ. που αφορούν υποχρεώσεις προηγούμενων ετών, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν από ειδική πίστωση και εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2018.

Πηγές: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2016 , 2017 και 2018, Υπουργείο Οικονομικών (Πίνακας 3.2)

²⁶ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 68 και 70.

²⁷ Στην κατηγορία " Αποδοχές και Συντάξεις" το 2018 δεν υπάρχουν δαπάνες για συντάξεις.

Η συγκράτηση των λοιπών δαπανών οφείλεται κυρίως στο ότι το 2018 δεν προβλέπεται ανάληψη χρεών φορέων ΓΚ, όπως συνέβη το 2017 (€192 εκατ.). Αντίθετα, οι αμυντικές δαπάνες και οι πληρωμές για καταπτώσεις εγγυήσεων θα είναι αυξημένες έναντι του 2017 (Πίνακας 2.12α).

Προϋπολογισμός Δημόσιων Επενδύσεων

Όπως προαναφέρθηκε, το έλλειμμα του ΚΠ το 2018 αναμένεται να προέλθει αποκλειστικά από το ΠΔΕ, το έλλειμμα του οποίου προβλέπεται να διαμορφωθεί σε €3.015 εκατ., ή 1,6% του ΑΕΠ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται αποκλειστικά στα χαμηλά έσοδα, με τον αντίστοιχο στόχο να είναι ο

χαμηλότερος της τελευταίας δεκαετίας²⁸. Αντιθέτως, οι δαπάνες του ΠΔΕ προβλέπεται να παραμείνουν ακριβώς οι ίδιες για τρίτο συνεχές έτος.

Συγκεκριμένα, ο στόχος για τις δαπάνες έχει τεθεί και πάλι στα €6.750 εκατ., παρά το γεγονός ότι στην Εισηγητική αναφέρεται ρητά²⁹ ότι οι δημόσιες επενδύσεις «... στηρίζουν την αναπτυξιακή διαδικασία και τον εκσυγχρονισμό της χώρας...». Εξάλλου είναι γνωστό και τεκμηριωμένο ότι στην Ελλάδα οι δημόσιες επενδύσεις έχουν τον μεγαλύτερο πολλαπλασιαστή από όλες τις άλλες δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού.

Πίνακας 2.12α

Ανάλυση κατηγορίας «Λοιπών Δαπανών» - (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	2015	2016	2017 Προϋπ.	2017 Εκτιμ.	2018 Προϋπ.	% Μεταβολή		
						16/15	17/16	18Π/17
Προμήθειες δανείων EFSF	178	65	75	75	65	-63,5	15,4	-13,3
Ανάληψη χρεών φορέων Γ. Κ.	---	553	---	192	---	---	---	---
Καταπτώσεις εγγυήσεων	703*	403*	1017**	890**	970**	---	---	---
Εντός Γ.Κ.	(650)*	(371)*	(876)*	(855)**	(927)**	---	---	---
Εκτός Γ.Κ.	(53)	(32)	(141)	(35)	(43)	---	---	---
Αμυντικές δαπάνες	565	584	475	475	510	3,4	-18,7	7,4
Σύνολο	1.446	1.605	1.576	1.632	1.545	11,0	1,7	-5,3

*Σε καθαρή βάση

** Σε ακαθάριστη βάση

Πηγές: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2016 , 2017 και 2018, Υπουργείο Οικονομικών

²⁸ Οι στόχοι των εσόδων του ΠΔΕ τα πρόσφατα έτη ήταν: 2008: €3,9 δισεκ., 2009: €3,7 δισεκ., 2010: €3,9 δισεκ., 2011: €3,9 δισεκ., 2012: €4,8 δισεκ., 2013: €5,1 δισεκ.,

2014: €5,0 δισεκ., 2015: €4,7 δισεκ., 2016: €4,4 δισεκ. και 2017: €4,2 δισεκ.

²⁹ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 79.

Τα έσοδα του ΠΔΕ για το 2018 προβλέπεται να είναι μόνο €3.735 εκατ. Αυτό οφείλεται στις χαμηλές εισπράξεις από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες προϋπολογίστηκαν σε €3.555 εκατ., παρά το γεγονός ότι το ΕΣΠΑ 2014-2020 είναι σε πλήρη εξέλιξη και η Εισηγητική Έκθεση αναφέρει³⁰ ότι το 2018 θα επιταχυνθούν τα έργα του ΕΣΠΑ. Τα ίδια έσοδα του ΠΔΕ είναι επίσης χαμηλά και προβλέπονται σε €180 εκατ.

Γ) Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

Από την ανοδική τάση των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2017, προκύπτει ότι συνεχίστηκε η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα μέσα από αύξηση των καταθέσεων. Πάρα ταύτα, συνεχίζεται η πιστωτική συρρίκνωση από τις τράπεζες προς τον ιδιωτικό τομέα, λόγω της επιφυλακτικότητας ενόψει της προσεχούς άσκησης προσομείωσης ακραίων καταστάσεων από την ΕΚΤ και των αποτελεσμάτων από τις διαδικασίες ρύθμισης - πώλησης του μεγάλου όγκου των κόκκινων δανείων. Στις θετικές τάσεις που καταγράφονται, τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα μειώνονται, όπως και ο βαθμός εξάρτησης των τραπεζών από την έκτακτη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα, ενώ πραγματοποιήθηκε περαιτέρω χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών, το δεύτερο εξάμηνο 2017 ενισχύθηκε η επιστροφή ιδιωτικών καταθέσεων από νοικοκυριά και επιχειρήσεις, γεγονός που

δείχνει σταδιακή ανάκαμψη της εμπιστοσύνης τους. Αυτή την εξέλιξη ευνοήσαν η επιτυχής ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης (Ιούλιος 2017), καθώς και της επόμενης, σε ιδιαίτερα μικρό χρονικό διάστημα, η εφαρμογή των βραχυπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους, η επιστροφή του ελληνικού Δημοσίου στις αγορές κεφαλαίου, η συνέχιση της αύξησης της απασχόλησης και ευρύτερα, της ήπιας ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας και η προοπτική σταθεροποίησης και εξομάλυνσης της κίνησης κεφαλαίων. Κατά την περίοδο Ιουλίου - Νοεμβρίου 2017, το σύνολο των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα αυξήθηκε κατά €3,6 δισεκ. Η άνοδος των καταθέσεων προήλθε κυρίως από νοικοκυριά (€1,9 δισεκ.), αλλά και μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις (€1,1 δισεκ.). Από τον Αύγουστο 2015 έως σήμερα οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα έχουν διευρυνθεί κατά €10,0 δισεκ., εκ των οποίων €2,9 δισεκ. προέρχονται από νοικοκυριά και €7,2 δισεκ. από μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις. Πάρα ταύτα, το απόθεμα των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων παραμένει σημαντικά χαμηλότερο σε σύγκριση με τον Νοέμβριο 2014, κατά €34,4 δισεκ., εκ των οποίων €31,0 δισεκ. από νοικοκυριά και €1,0 δισεκ. από μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις.

Η μέση μηνιαία καθαρή εισροή καταθέσεων την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου 2017 διαμορφώθηκε στα €390 εκατ. για τα νοικοκυριά και στα €221 εκατ. για τις μη χρηματοοικονομικές επιχειρή-

³⁰ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, σελ. 81.

σεις, έναντι -€153 εκατ. και +€112 εκατ. αντίστοιχα το πρώτο εξάμηνο του 2017. Η μέση μηνιαία εισροή καταθέσεων από τον Αύγουστο 2015 έως τον περασμένο Νοέμβριο ήταν θετική για αμφότερα τα νοικοκυριά και τις μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις (+€103 εκατ. και +€258 εκατ. αντίστοιχα).

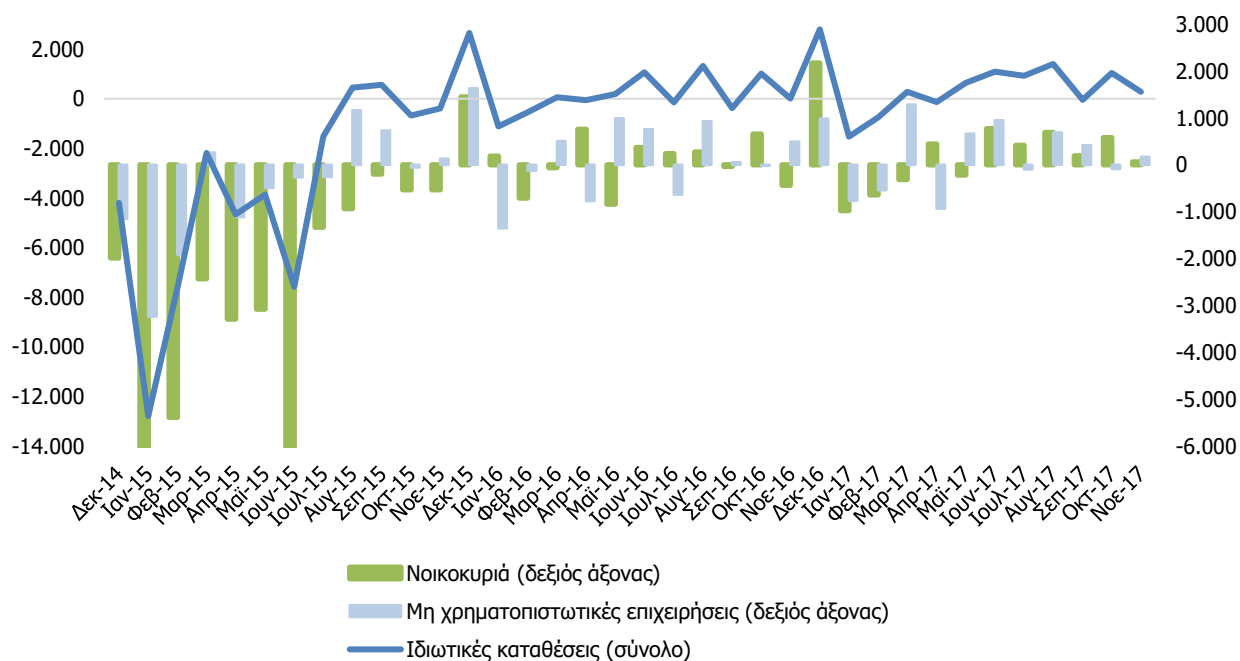
Η αύξηση των καταθέσεων οφείλεται εν μέρει σε εισροές τραπεζογραμμάτων στο σύστημα, που συνεπάγεται εξασθένιση του αποθησαυρισμού «κάτω από το στρώμα». Γεγονός που τεκμηριώνει αυτή την εξέλιξη είναι το ότι τα τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία μειώθηκαν από το υψηλό επίπεδο των €50,2 δισεκ. τον Αύγουστο 2015 σε €35,5 δισεκ. τον Νοέμβριο 2017, με την κατανομή τραπεζογραμμάτων από την ΕΚΤ σε αυτούς τους μήνες στην Ελλάδα να αντιστοιχεί σε €27,7 δισεκ. και €30,4 δισεκ. αντίστοιχα. Επομένως, υπήρξε σταδιακή μείωση του αποθέματος αποθησαυρισμού σε φυσικό χρήμα, αφού τα τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία πέραν της κατανομής της ΕΚΤ από €22 δισεκ. το 2015 περιορίστηκαν σε περί τα €5 δισεκ. τον Νοέμβριο του 2017. Το κλίμα αποκατάστασης της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα ενθαρρύνεται και από την συνεχιζόμενη σταδιακή χαλάρωση των κεφαλαιακών περιορισμών, με την πλέον πρόσφατη ρυθμιστική αλλαγή, επίσης τον περασμένο Νοέμβριο, να επιτρέπει την

ανάληψη έως 100% των χρημάτων που μεταφέρονται με έμβασμα από το εξωτερικό, αλλά και αύξηση του ορίου πληρωμών στο εξωτερικό από τραπεζικά υποκαταστήματα. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά σε μια μεγαλύτερη διεύρυνση των καταθέσεων επενεργεί η επιφυλακτικότητα νοικοκυριών και επιχειρήσεων ως προς το επερχόμενο stress test και τις επιλογές διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων τους που θα ακολουθήσουν οι τράπεζες.

Το δεύτερο μεγαλύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά την **χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα**. Στην πρόσφατη περίοδο, συνεχίστηκε με γοργό ρυθμό ο περιορισμός της εξάρτησης των τραπεζών από το μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA), η χρηματοδότηση του οποίου μειώθηκε σε €19,9 δισεκ. το Νοέμβριο 2017, από €30,9 δισεκ. τον Αύγουστο 2017 και €86,8 δισεκ. τον Ιούνιο 2015. Επίσης, η συνολική χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα συνεχίζει να μειώνεται με ταχύ ρυθμό, με το υπόλοιπο να διαμορφώνεται τον περασμένο Νοέμβριο στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2008, σε €32,9 δισεκ., από €45,3 δισεκ. τον Αύγουστο 2017 και €126,6 δισεκ. τον Ιούνιο 2015.

Διάγραμμα 2.6

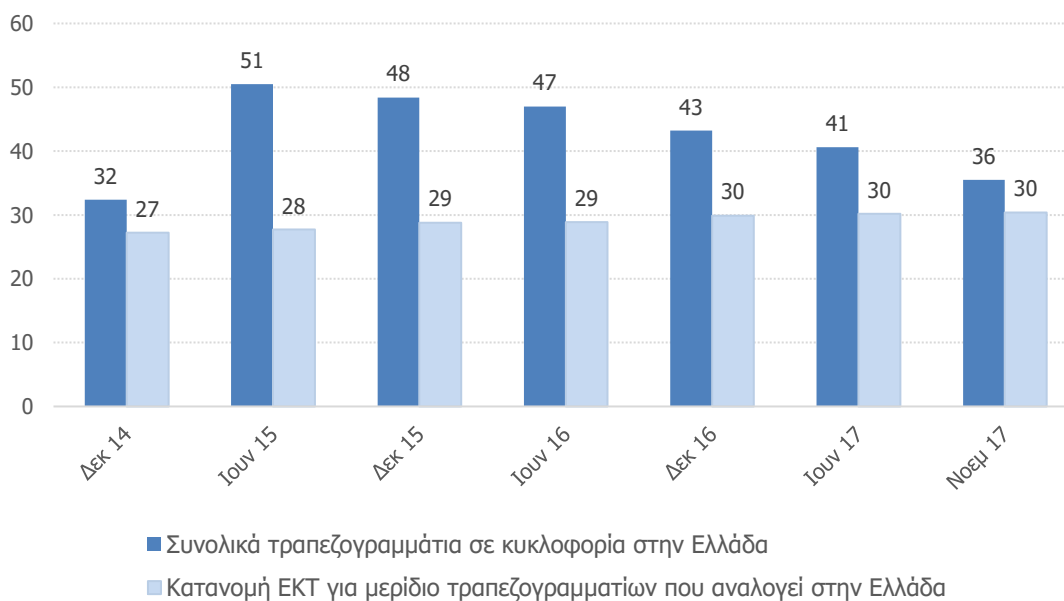
Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες (εκατ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 2.7

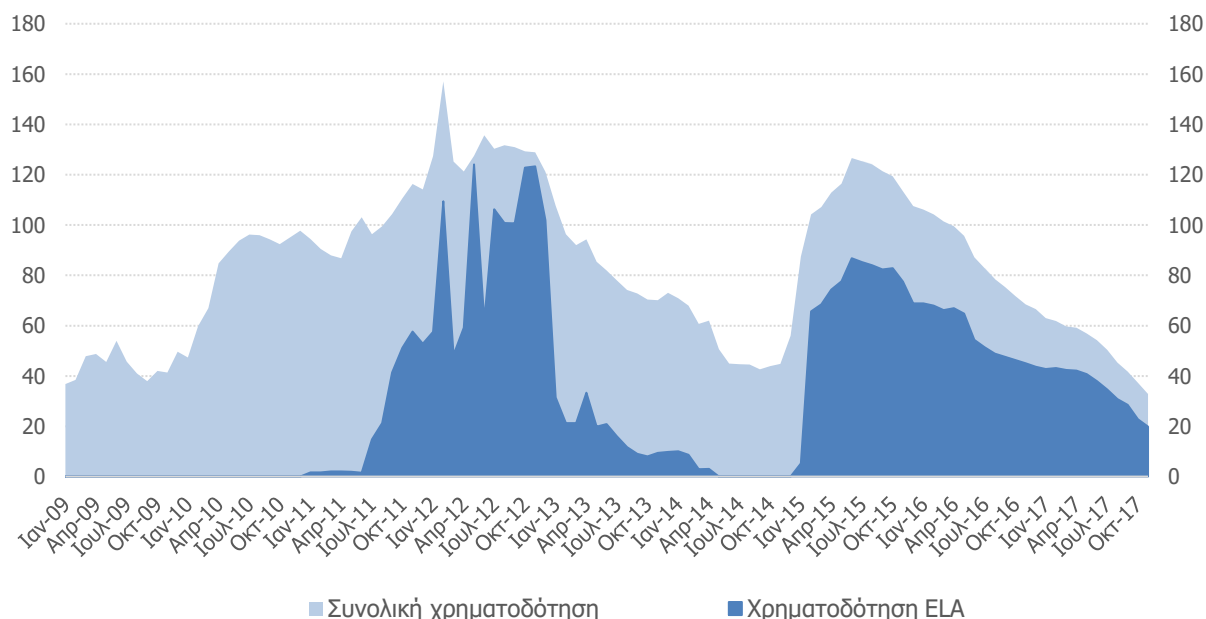
Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 2.8

Χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Στην πλευρά των εξελίξεων **ενεργητικό των τραπεζών**, παραμένει υποτονική η πιστοδοτική δραστηριότητά τους. Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, συνέχισε να συρρικνώνεται το δεύτερο εξάμηνο του 2017, αλλά με μειούμενη ένταση. Την περίοδο Ιουλίου - Νοεμβρίου 2017, η ετήσια μεταβολή των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα ήταν ελαφρώς αρνητική, -1,0%, προερχόμενη από τη συρρίκνωσή τους κατά 2,3% προς τα νοικοκυριά, ενώ προς τους ελεύθερους επαγγελματίες και τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις ουσιαστικά ήταν αμετάβλητη (-0,1% προς αμφοτέρους). Οι αντίστοιχοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής το πρώτο εξάμηνο του 2017 ήταν -1,3% για τον ιδιωτικό τομέα, -2,6% για νοικοκυριά, -1,3% για ελεύθερους επαγγελματίες και -0,1% για μη χρηματοπιστωτικές

επιχειρήσεις. Μεταξύ των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας εμφανίζεται έντονη διαφοροποίηση της τάσης της χρηματοδότησης από τις τράπεζες, με πιστωτική επέκταση σε κλάδους όπως οι μεταφορές και logistics, η ενέργεια και ο τουρισμός (Πίνακας 2.11).

Έπειτα από μια περίοδο αυστηροποίησης των κριτηρίων τραπεζικού δανεισμού το 2015 και 2016, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το τρίτο τρίμηνο 2017 έδειξε ότι τα πιστωτικά κριτήρια των δανείων προς τις επιχειρήσεις παρέμειναν στάσιμα από την αρχή του 2017. Η εκτίμηση για το τέταρτο τρίμηνο του 2017 είναι ότι θα είναι αμετάβλητα. Παρομοίως, η ζήτηση πιστώσεων είναι σχετικά αμετάβλητη το 2017, όπως το 2015 και 2016, σε αντιδιαστολή με τη μικρή ενίσχυση που εμφάνισε το 2014.

Πίνακας 2.12

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου τομέα - (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	1/17	2/17	3/17	Οκτ. 17	Νοε. 17
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-1,5	-1,1	-1,0	-0,9	-0,9
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,7	-2,5	-2,3	-2,3	-2,2
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-1,9	-0,7	-0,1	0,0	-0,1
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	-0,4	0,2	-0,2	0,0	0,0
Γεωργία	-2,1	-3,9	-6,4	-5,2	-5,4
Βιομηχανία	-2,5	-3,4	-4,2	-4,5	-3,8
Εμπόριο	1,4	2,4	1,8	2,2	2,4
Τουρισμός	2,4	2,2	1,5	-0,1	0,2
Ναυτιλία	-1,0	-0,7	0,6	-0,2	0,4
Κατασκευές	-1,8	-2,9	-2,0	-0,4	-3,0
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	1,7	8,0	2,7	2,3	-1,2
Μεταφορές και logistics	9,3	45,0	39,0	27,7	35,2
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)					
Καταναλωτική πίστη	8,17	8,85	9,10	8,67	9,14
Στεγαστική πίστη	2,74	2,73	2,74	2,57	2,92
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	4,48	4,41	4,43	4,75	4,33

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Μεσοπρόθεσμα, η προβλεπόμενη οικονομική ανάκαμψη που συνεπάγεται και αποκλιμάκωση της ανεργίας, η περαιτέρω ενίσχυση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα από τα αποτελέσματα του επερχόμενου stress test, από τα οποία η πιθανότητα να προκύψουν εκτεταμένες κεφαλαιακές ανάγκες θεωρείται πολύ μικρή, η κάμψη της αβεβαιότητας ευρύτερα για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, από την ολοκλήρωση της προσεχούς αξιολόγησης του τρέχοντος προγράμματος και την οριστικοποίηση – εφαρμογή των μεσοπρόθεσμων μέτρων για τη διευκόλυνση εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, αναμένεται να κλιμακώσουν την αύξηση των καταθέσεων, ενισχύοντας την πιστοδοτική

δυνατότητα των τραπεζών. Ωστόσο, η τάση της παροχής πιστώσεων δεν αναμένεται να μεταβληθεί βραχυπρόθεσμα και πλέον πιθανή θεωρείται η συνέχιση της πιστωτικής συρρίκνωσης, αν και σε μικρότερο βαθμό, τουλάχιστον έως ότου ολοκληρωθεί το stress test και αποκαταθούν ενδεχόμενα κενά στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζικών ιδρυμάτων. Καθοριστικοί παράγοντες για την πιστοδοτική πολιτική μετά από αυτό το γεγονός θα είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση των κόκκινων δανείων, η πρόσβαση στη διασυνοριακή τραπεζική αγορά και τα προγράμματα συγχρηματοδότησης με την ΕΤΕπ, ενώ μεγάλες επιχειρήσεις θα στηριχθούν περισσότερο

σε εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης, όπως η έκδοση ομολόγων.

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Ανοίγματα (ΜΕΑ) συνέχισαν να υποχωρούν σταδιακά το τρίτο τρίμηνο του 2017, κατά 2,4% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο, αλλά ο ρυθμός μείωσής τους πρέπει να επιταχυνθεί προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι των επιχειρησιακών σχεδίων για το 2018 και 2019 που έχουν συμφωνηθεί από τις τράπεζες και τον SSM. Το συνολικό ύψος των ΜΕΑ τον Σεπτέμβριο 2017 καταγράφηκε περίπου 7,6% ή €8,2 δισεκ. χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Επισημαίνεται ότι ο στόχος για σωρευτική μείωση 40% έως το τέλος 2019 παραμένει. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΑ παρουσιάζονται υψηλότερα μεταξύ ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων (66,5% τον Σεπτέμβριο σε σχέση με 67,8% τον Ιούνιο), μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (59,0% τον Σεπτέμβριο σε σχέση με 59,8% τον Ιούνιο), ενώ ακολουθούν οι μεγάλες επιχειρήσεις (24,5% τον Σεπτέμβριο σε σχέση με 25,0% τον Ιούνιο). Ο τριμηνιαίος δείκτης αθέτησης (default rate) παραμένει υψηλότερος από το ρυθμό αποκατάστασης της εξυπηρέτησης δανείων (cure rate). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η έως τώρα μείωση των ΜΕΑ να βασίζεται κυρίως σε διαγραφές δανείων (€1,1 δισεκ. το τρίτο τρίμηνο πέρυσι, σε σχέση με €1,9 δισεκ. στο προηγούμενο) και πωλήσεις «κόκκινων χαρτοφυλακίων» (€1,8 δισεκ. το τρίτο τρίμηνο σε σχέση με €0,4 δισεκ. σε όλο το πρώτο εξάμηνο του 2017). Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των ΜΕΑ,

επισημαίνεται ότι σημαντικό ποσοστό τους αφορά καθυστερήσεις άνω των δύο ετών, ενώ πολλά ήδη ρυθμισμένα δάνεια παρουσιάζουν εκ νέου καθυστερήσεις στην εξυπηρέτησή τους.

Πρόσφατες ρυθμιστικές αλλαγές, όπως το αδειοδοτικό πλαίσιο για εταιρίες διαχείρισης πιστωτικών απαιτήσεων, η θεσμοθέτηση και εφαρμογή του εξωδικαστικού συμβιβασμού ρύθμισης οφειλών, και η έναρξη ηλεκτρονικών πλειστηριασμών, αναμένεται να συμβάλουν στην ταχύτερη συρρίκνωση του αποθέματος των ΜΕΑ, ενός εκ των βασικότερων ανασταλτικών παραγόντων σε νέα τραπεζική χρηματοδότηση.

Το **κόστος χρήματος** παρουσίασε μόνο μικρές διακυμάνσεις το δεύτερο εξάμηνο του 2017, ενώ παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, ενώ τα επιτόκια νέων καταθέσεων υποχώρησαν οριακά, σε 0,29% την περίοδο Ιουλίου - Νοεμβρίου 2017, έναντι 0,31% στο πρώτο εξάμηνό του, τα επιτόκια νέων χορηγήσεων αυξήθηκαν σε 4,77% την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου 2017, από 4,65% στο εξάμηνο που προηγήθηκε. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στα επιτόκια καταναλωτικής πίστης, τα οποία αυξήθηκαν από 8,5% το πρώτο εξάμηνο του 2017 σε 9,0% στο επόμενο πεντάμηνο, σε αντίθεση με τα επιτόκια στεγαστικής πίστης και νέου τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τα οποία παρέμειναν κοντά στα επίπεδα του πρώτου εξαμήνου, σε 2,74% και 4,47% αντίστοιχα. Σύμφωνα με το συνθετικό δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της

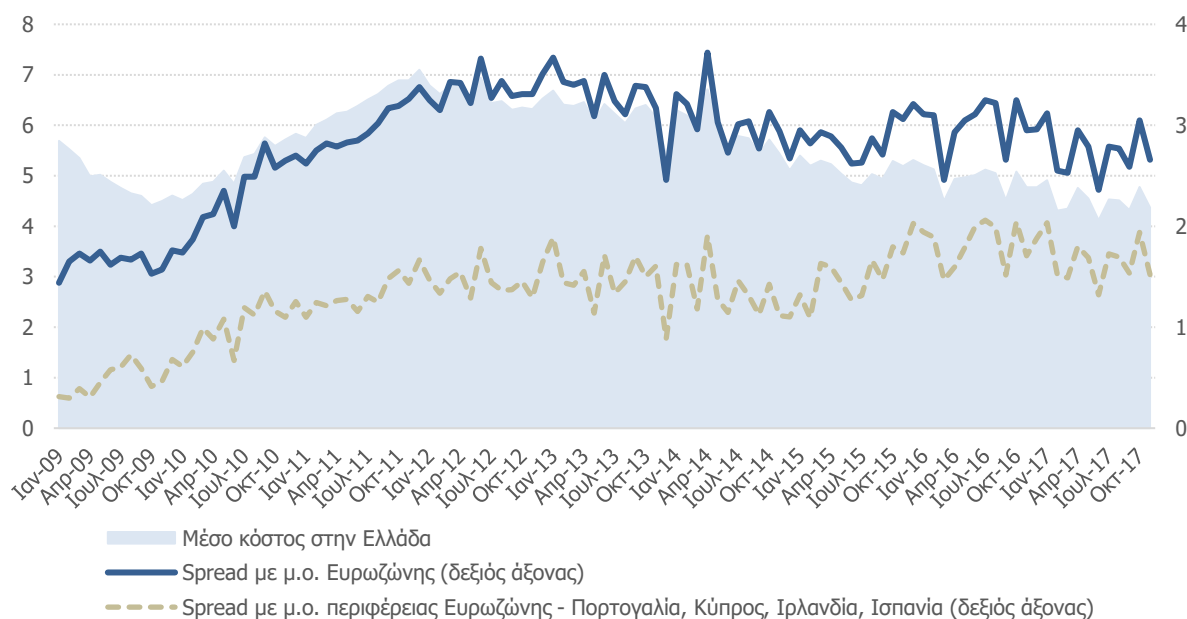
ΕΚΤ, τον Νοέμβριο του 2017, το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις κυμάνθηκε στο 4,4%, σε σχέση με μέσο κόστος 4,5% το 2017. Σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης, το κόστος δανεισμού για τις επιχειρήσεις παραμένει 270 μονάδες βάσεις υψηλότερο, αλλά και 150 μονάδες υψηλότερο από τον μέσο όρο χωρών της περιφέρειας της Ευρωζώνης που ολοκλήρωσαν προγράμματα στήριξης (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Κύπρος, Ισπανία). Αυτή η διαφορά είναι σημαντικά υψηλότερη από τα επίπεδα προ κρίσης.

Όσον αφορά το κόστος νέου δανεισμού από τις αγορές για το Ελληνικό Δημόσιο, έπειτα από τη δοκιμαστική έκδοση πενταετούς ομολόγου τον Ιούλιο 2017, το Νοέμβριο τα ομόλογα του PSI ομαδοποιήθηκαν και ανταλλάχθηκαν με

νέους τίτλους, με λήξεις από το 2023 έως το 2042, πράξη που βελτίωσε τη ρευστότητά τους και διέυρυνε το ενδιαφέρον τοποθέτησης σε μη μοχλευμένους επενδυτές. Σε συνδυασμό με την προοπτική έγκαιρης ολοκλήρωσης της τρίτης αξιολόγησης και το θετικό διεθνές επενδυτικό κλίμα, σημειώθηκε σημαντική πτώση των αποδόσεων του δεκαετούς ομολόγου στο τέλος του 2017, κάτω από το 4,4%, αλλά και του spread, που διαμορφώθηκε σε ελάχιστο επίπεδο οκταετίας. Ωστόσο, παραμένει σημαντικά υψηλότερο στο τέλος του 2017 από άλλες χώρες της Ευρωζώνης, στις 410 μονάδες βάσης σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο, και στις 310 μονάδες βάσης σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών της περιφέρειας που πρόσφατα συμμετείχαν σε προγράμματα στήριξης.

Διάγραμμα 2.9

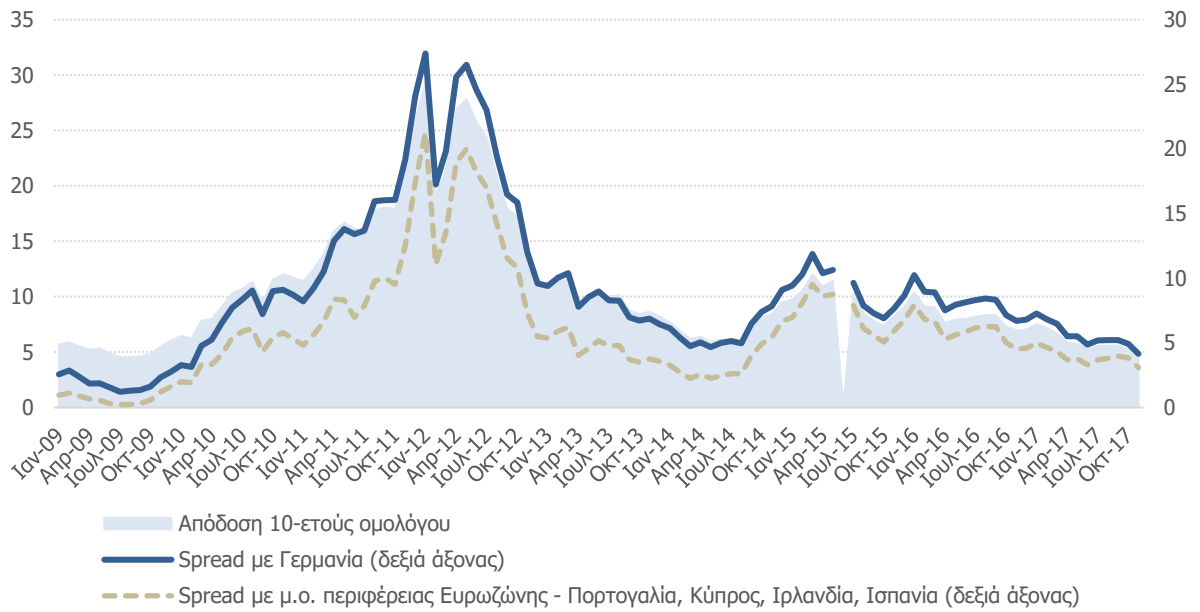
Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.10

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Πηγή: ΕΚΤ

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη στην Ελλάδα συνεχίστηκε για τρίτο τρίμηνο στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους, με ρυθμό ελαφρώς χαμηλότερο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, 1,3% από 1,6%, ωστόσο ουσιαστικά ίδιο με εκείνον στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 (1,2%). Στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι το εγχώριο προϊόν αυξήθηκε κατά 1,1%, αντισταθμίζοντας την οριακή πτώση του στη συγκεκριμένη περίοδο πρόπερσι (0,1%), καθώς και σε αυτό το χρονικό διάστημα το 2015 (0,6%). Η μικρή επιβράδυνση της ανόδου του εγχώριου προϊόντος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στο ότι η ιδιωτική κατανάλωση δεν διευρύνθηκε έναντι της ίδιας περιόδου ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ στο δεύτερο τρίμηνο η αντίστοιχη μεταβολή ήταν ήπια αυξητική. Η επιβράδυνση της αύξησης των εξαγωγών σε συνδυασμό με το ότι η άνοδος της εισαγωγικής ζήτησης συνεχίστηκε με αμείωτο ρυθμό, επιδείνωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, ασκώντας περαιτέρω πιέσεις στο ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο του 2017. Αντιθέτως, ανασχετικά σε μια εντονότερη εξασθένιση της ανάκαμψης επίδρασε η αύξηση των επενδύσεων, η οποία όμως δεν προήλθε από τον υψηλότερο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου, αλλά από την αλλαγή της τάσης στα αποθέματα σε σύγκριση με το

αντίστοιχο προπέρσινο τρίμηνο, από πτωτική σε ανοδική.

Αναλυτικά ως προς τις τάσεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη έναντι του επιπέδου της στην αντίστοιχη περίοδο του 2017 (-0,1%), κατά το οποίο είχε παρουσιάσει οριακή πτώση (-0,3%). Η σταθερότητά της προήλθε από την ήπια άνοδό της κατά το αρχικό εξάμηνο του 2017 κατά 0,4%, αφού κατά το καλοκαιρινό τρίμηνο περιορίστηκε κατά 1,0%. Μεταξύ των δύο συνιστωσών της, αύξηση παρουσίασε μόνο ιδιωτική κατανάλωση, της τάξης του 0,6%, όταν ένα έτος νωρίτερα ήταν αμετάβλητη. Οι καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου περιορίστηκαν κατά 2,6%, πτώση που είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων τεσσάρων ετών και έπεται της οριακής περιστολής της στο αντίστοιχο εννεάμηνο του 2016 (-0,3%).

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 12,9% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους, άνοδος ωστόσο μικρότερη της αντίστοιχης το 2016 (+17,0%). Η τάση τους μεταβλήθηκε εκ νέου στο τρίτο τρίμηνο, αυτή τη φορά από πτωτική σε ανοδική (+10,6%). Όμως, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία, η αύξηση των επενδύσεων στο χρονικό διάστημα Ιουλίου - Σεπτεμβρίου οφείλεται στη διαφορετική τάση των

αποθεμάτων σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2016, καθώς πέρυσι αυτή ήταν αυξητική, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα περιοριζόντουσαν. Η ενίσχυση των επενδύσεων κατά το τρίτο τρίμηνο αποκλειστικά από τα αποθέματα αποτυπώνεται στο γεγονός ότι ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου μειώθηκε σε αυτό το χρονικό διάστημα αισθητά, κατά 8,5%. Η σημαντική διεύρυνση των αποθεμάτων, κατά €2,45 δισεκ., αποτελεί την κύρια αιτία των υψηλότερων επενδύσεων στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2017, καθώς σε αυτή οφείλεται το 80,5% της ανόδου τους, με το υπόλοιπο τμήμα της να προέρχεται από το μεγαλύτερο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου, κατά 2,6%, αύξηση μικρότερη της αντίστοιχης πρόπερσι (5,0%).

Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου, ο εξοπλισμός μεταφορών αποτελεί τη μοναδική η οποία εμφανίζει αύξηση στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου, σε όλα τα τρίμηνά του, αλλά έντονα φθίνοντα ρυθμό. Συνολικά στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2017, οι επενδύσεις αυτής της κατηγορίας ήταν 63,4% περισσότερες από πρόπερσι, όταν υποχωρούσαν κατά 7,5%. Μεταξύ των υπόλοιπων κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου, στις οποίες επικρατεί πτωτική τάση, η ευρύτερη υποχώρηση σημειώθηκε στις άλλες κατασκευές και τον εξοπλισμό τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, κατά 10,6% και 9,3% αντίστοιχα, κατόπιν εκτεταμένης αύξησης στην πρώτη κατηγορία κατά 33,2% το 2016 και εντονότερης κάμψης στη δεύτερη

(20,3%). Έπονται σε μείωση οι κατοικίες, παραμένοντας σε πτωτική τροχιά για ενδέκατο έτος, με ρυθμό που είναι ο μικρότερος από την αρχή της καθοδικής τους πορείας (7,8%, έναντι 15,2%). Οριακή κάμψη καταγράφεται στα αγροτικά προϊόντα (-0,5%), το μηχανολογικό εξοπλισμό (-0,4%) και τα λοιπά προϊόντα (-0,2%), έπειτα από άνοδο στην πρώτη και την τρίτη κατηγορία το προηγούμενο έτος, κατά 19,4% (η μεγαλύτερη μεταξύ των κατηγοριών κεφαλαίου) και 3,2% αντίστοιχα, ενώ οι επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό είχαν περιοριστεί κατά 6,4%.

Στην πλευρά του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, οι **εξαγωγές** ήταν 7,5% περισσότερες στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, σε αντίθεση με την υποχώρησή τους κατά 4,0% στο ίδιο χρονικό διάστημα το 2016. Η άνοδός τους συνεχίστηκε στο τρίτο τρίμηνο, με ρυθμό χαμηλότερο από ότι στο αμέσως προηγούμενο, 7,8% έναντι 9,8%. Η αύξηση των εξαγωγών οφείλεται κυρίως στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών, κατά 11,0%, ύστερα όμως από τη μεγαλύτερη μείωσή τους ένα έτος νωρίτερα (-13,5%). Η διεθνής ζήτηση για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα ήταν 5,0% μεγαλύτερη, άνοδος ίδιας έκτασης με την αντίστοιχη πρόπερσι (+5,1%). Προκειμένου να αναδειχθούν τυχόν επιδράσεις των capital controls στην εξαγωγική δραστηριότητα, από τη σύγκριση του επιπέδου το 2017 με εκείνο στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2015, στη μεγαλύτερη διάρκεια του οποίου αυτά δεν βρίσκονταν εν ισχύ, οι εξαγωγές στο

προηγούμενο έτος ήταν €1,4 δισεκ. ή 3,3% περισσότερες.

Παρά την πτώση της κατανάλωσης και του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο περασμένο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, οι **εισαγωγές** συνέχισαν να αυξάνονται με υψηλό ρυθμό, παρουσιάζοντας επιτάχυνση σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, σε 9,3% από 5,0%. Ακολουθώντας, διαμορφώθηκαν στο σύνολο των πρώτων τριών τριμήνων του 2017 8,5% υψηλότερα από ότι στην ίδια περίοδο πρόπερσι, όταν ήταν αμετάβλητες. Οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό από τις εισαγωγές προϊόντων, κατά 11,1% έναντι 7,8%, κατόπιν όμως της έντονης κάμψης των πρώτων στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016, κατά 16,4%, ενώ οι εισαγωγές αγαθών είχαν διευρυνθεί κατά 4,1%. Δεδομένου ότι οι εισαγωγές αγαθών αποτελούσαν σε εκείνη την περίοδο πρόπερσι το 83,5% του συνόλου των εισαγωγών, η συμβολή τους στη διεύρυνση των εισαγωγών το 2017 είναι πολύ μεγαλύτερη εκείνης των εισαγωγών υπηρεσιών. **Η ταχύτερη διεύρυνση των εισαγωγών σε σύγκριση με τις εξαγωγές επέφερε επιδείνωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα σε εθνολογιστικούς για δεύτερο συνεχόμενο έτος, κατά 2,9% ή €648 εκατ., με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στα €4,2 δισεκ. ή 3,0% του ΑΕΠ.**

Εκτός από επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου, η έκταση της αύξησης των εισαγωγών, η οποία υπερβαίνει εκείνη της εγχώριας ζήτησης (σύνολο ιδιωτικών καταναλωτικών δαπανών και

επενδύσεων), καθώς έφθασε τα €3,6 δισεκ., έναντι €2,06 δισεκ. (ελαστικότητα ζήτησης εισαγωγών ως προς την εγχώρια ζήτηση 3,5), αναδεικνύει την ισχυρή προτίμηση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων για εισαγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες έναντι των εγχωρίως παραγόμενων, που οδηγεί σε υποκατάσταση των δευτέρων από τα πρώτα. Παρόμοια τάση είχε σημειωθεί στο προηγούμενο έτος στο οποίο η ελληνική οικονομία είχε παρουσιάσει ήπια αύξηση του ΑΕΠ, το 2014, με το φαινόμενο για το ίδιο χρονικό διάστημα να είναι ελαφρώς εντονότερο (ελαστικότητα ζήτησης 4,8).

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στο περασμένο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου ήταν 1,2% υψηλότερη από ότι πριν ένα χρόνο, υπεραντισταθμίζοντας την τότε πτώση της κατά 1,0%. Μεταξύ των κλάδων, όσοι παρουσίασαν ενίσχυση της παραγωγής έναντι του προηγούμενου έτους ήταν οριακά λιγότεροι από εκείνους στους οποίους αυτή αυξήθηκε, τέσσερις έναντι πέντε, ενώ σε δύο κλάδους το προϊόν ουσιαστικά δεν μεταβλήθηκε. Η μεγαλύτερη αύξηση παραγωγής στην περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι έναντι του ίδιου χρονικού διαστήματος του 2016 σημειώθηκε, όπως και νωρίτερα εντός του περασμένου έτους, στη Βιομηχανία, φθάνοντας το 7,4%, σε συνέχεια παραπλήσιας αύξησης ένα χρόνο νωρίτερα (+7,1%). Έπεται με μικρή διαφορά σε διεύρυνση δραστηριότητας ο κλάδος των Τεχνών - διασκέδασης – ψυχαγωγίας, +7,0%, πολύ μεγαλύτερη

από ότι πριν ένα χρόνο (+2,1%). Ίδιας έκτασης ενίσχυση του προϊόντος τους παρουσιάζουν το Χονδρικό – λιανικό εμπόριο, μεταφορές – αποθήκευση, ξενοδοχεία – εστιατόρια και οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες, 2,0% και 1,9% αντίστοιχα, σε αντίθεση με τις πτώσεις κατά 6,7% και 1,7% στο προηγούμενο έτος. Ο κλάδος του οποίου η προστιθέμενη αξία παραγωγής δεν μεταβλήθηκε, και μάλιστα για δεύτερο έτος, είναι αυτός της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (+0,2% το 2017, σε συνέχεια του 0% πρόπερσι).

Μεταξύ των κλάδων οι οποίοι βρίσκονται σε ύφεση, την εντονότερη κάμψη παρουσιάζουν οι Κατασκευές, έντασης 12,6%, σε αντίθεση με την κατακόρυφη ανάπτυξή τους κατά 32,2% το 2016, λόγω της ολοκλήρωσης αρκετών δημόσιων έργων. Η υποχώρηση της δραστηριότητας στις Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες εξακολουθεί να είναι η δεύτερη μεγαλύτερη, της τάξης του 6,7%, αρκετά εντονότερη από ότι στην αντίστοιχη περίοδο της προηγούμενης χρονιάς (-1,5%). Στους υπόλοιπους τρεις βασικούς κλάδους η υποχώρηση είναι παραπλήσια στην περιοχή του 1%. Το προϊόν του Πρωτογενή τομέα υποχώρησε κατά 1,2%, σε συνέχεια της δεύτερης μεγαλύτερης μεταξύ των βασικών κλάδων μείωσης (-8,5%) και της Δημόσιας διοίκησης – άμυνας – κοινωνικής ασφάλισης κατά 1,1%, όσο περίπου πρόπερσι (-1,7%). Η προστιθέμενη αξία της Ενημέρωσης-επικοινωνίας ήταν 1,1% μικρότερη από πρόπερσι, όταν επίσης

βρισκόταν σε πτωτική τροχιά, με ρυθμό 3,1%.

Η συνέχιση της αύξησης του ΑΕΠ για τρίτο τρίμηνο στους μήνες Ιούλιο – Σεπτέμβριο της προηγούμενης χρονιάς είχε θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση εγχωρίως και ακολούθως περιόρισε την **ανεργία**. Η απασχόληση αυξήθηκε κατά 2,3% (+87,0 χιλ.), περισσότερο από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016 (+1,7% ή +65,6 χιλ.), και, σε συνδυασμό με τον περιορισμό του εργατικού δυναμικού κατά 35,5 χιλ., είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των ανέργων κατά 122,5 χιλ., στις 970,1 χιλ., δηλαδή χαμηλότερα του ενός εκατομμυρίου, για πρώτη φορά μετά από ακριβώς έξι έτη (γ' τρίμ. 2011). Ακολούθως, το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε κατά 2,4 ποσοστιαίες μονάδες, στο 20,2%, που είναι το μικρότερο από το τελευταίο τρίμηνο του 2011. Από την αρχή του 2017 έως τον Σεπτέμβριο, το μέσο ποσοστό ανεργίας ήταν 21,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πρόπερσι.

Σε επίπεδο κλάδων, οι περισσότερες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν σε ορισμένους από τους κλάδους με τη μεγαλύτερη αύξηση προϊόντος. Συγκεκριμένα, στα πρώτα τρία τρίμηνα του προηγούμενου έτους η απασχόληση διευρύνθηκε στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο κατά μέσο όρο κατά 20,5 χιλ. (+3,1%), στις Υπηρεσίες παροχής καταλύματος, και εστίασης κατά 13,8 χιλ. (+3,6%) και στη Μεταποίηση κατά 9,1 χιλ. (+2,6%). Σημαντική συμβολή στην ενίσχυση της απασχόλησης εγχωρίως είχε η αύξησή της στις Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής

μέριμνας, κατά 9,8 χιλ. (+4,5%). Ενδεικτικό των θετικών εξελίξεων στην απασχόληση είναι το γεγονός ότι υποχώρησε μόνο σε τρεις από τους 20 μονοψήφιους κατά NACE Rev.2 κλάδους της ελληνικής οικονομίας: Στη Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία (μέσος όρος -4,3 χιλ. ή -0,9% στο α' εξαμ.), στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας (-2,1 χιλ. ή -35,8%) και στα Ορυχεία - Λατομεία (-1,6 χιλ. ή -11,7%).

Στην πλευρά των εξελίξεων στο πεδίο των **τιμών**, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, ο ρυθμός ανόδου του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή επιβραδύνθηκε κατά το τρίτο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στο 1,0%, από 1,3% στο αμέσως προηγούμενο. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού έλαβε χώρα παρά την αύξηση από την 1^η Ιανουαρίου του 2017 ορισμένων έμμεσων φόρων (πετρέλαιο και υγραέριο κίνησης, καπνός, τσιγάρα) και την επιβολή νέων (σταθερή τηλεφωνία, εισαγωγή καφέ), ωστόσο είναι συναφής με την επιβράδυνση της ενίσχυσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών σε τρέχουσες τιμές στο τρίτο τρίμηνο στο 1,2%, από 2,2% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου της προηγούμενης χρονιάς η μέση μεταβολή του ΓΔΤΚ ήταν +1,2%, έναντι αποπληθωρισμού 1,0% στην αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Η συνέχιση της ανόδου των τιμών στο τρίτο τρίμηνο, με ηπιότερο ρυθμό,

προήλθε εκ νέου από τις παραπάνω μεταβολές στους έμμεσους φόρους, καθώς και από την υψηλότερη τιμή του πετρελαίου, της οποίας η διαφορά με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2016 διευρύνθηκε. Η επίδραση αυτών των παραγόντων αποτυπώνεται στις μεταβολές στις κατηγορίες αγαθών – υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο ΓΔΤΚ, αφού την υψηλότερη αύξηση τιμών παρουσίασαν τα «Αλκοολούχα Ποτά – Καπνός», οι «Μεταφορές» και η «Στέγαση», που επηρεάζονται από αυτούς (7,3%, 6,4% και 2,4% αντίστοιχα). Ακολούθησαν σε αύξηση τιμών τα «Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια» και οι «Επικοινωνίες», με 1,8% και 1,3% αντίστοιχα. Στις υπόλοιπες κατηγορίες αγαθών – υπηρεσιών του ΓΔΤΚ οι τιμές υποχώρησαν, με εξαίρεση τις Υπηρεσίες Εκπαίδευσης, οι τιμές των οποίων ήταν αμετάβλητες. Παρότι στις παραπάνω κατηγορίες αγαθών – υπηρεσιών σημειώθηκε αύξηση τιμών, εντούτοις σε όλες ο ρυθμός μεταβολής τους ήταν χαμηλότερος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, με εξαίρεση τα «Αλκοολούχα Ποτά – Καπνός», κατηγορία στην οποία η αύξηση των τιμών διευρύνθηκε. Εκτός αυτών, η «Διατροφή – Μη Αλκοολούχα Ποτά» ήταν η μοναδική κατηγορία με πτώση του ρυθμού μεταβολής των τιμών, που ήταν η μεγαλύτερη μεταξύ όλων των κατηγοριών. Συνεπώς, η εξασθένιση της ανόδου της καταναλωτικής ζήτησης κατά το περασμένο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου αποτυπώθηκε κυρίως στα προϊόντα και τις υπηρεσίες με αύξηση τιμών.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2000	189.923	4,0%	165.192	2,8%	43.107	12,5%	42.996	21,9%	62.939	22,5%
2001	197.881	4,2%	171.609	3,9%	44.998	4,4%	42.997	0,0%	62.115	-1,3%
2002	205.774	4,0%	179.614	4,7%	45.982	2,2%	39.900	-7,2%	59.976	-3,4%
2003	217.727	5,8%	187.087	4,2%	54.545	18,6%	39.627	-0,7%	64.428	7,4%
2004	228.110	4,8%	193.967	3,7%	54.192	-0,6%	46.914	18,4%	67.044	4,1%
2005	229.924	0,8%	200.678	3,5%	48.462	-10,6%	48.499	3,4%	68.698	2,5%
2006	242.767	5,6%	207.998	3,6%	59.903	23,6%	50.972	5,1%	77.761	13,2%
2007	250.457	3,2%	216.978	4,3%	64.948	8,4%	56.384	10,6%	88.882	14,3%
2008	249.876	-0,2%	221.542	2,1%	58.983	-9,2%	58.484	3,7%	89.820	1,1%
2009	239.099	-4,3%	219.963	-0,7%	43.176	-26,8%	47.775	-18,3%	71.683	-20,2%
2010	226.037	-5,5%	207.094	-5,9%	38.648	-10,5%	49.963	4,6%	69.215	-3,4%
2011	205.312	-9,2%	188.127	-9,2%	30.223	-21,8%	49.997	0,1%	63.491	-8,3%
2012	190.282	-7,3%	173.952	-7,5%	22.978	-24,0%	50.578	1,2%	57.529	-9,4%
α' 2013	46.005	-5,2%	41.628	-8,0%	5.887	6,3%	12.581	-1,5%	14.152	-3,0%
β' 2013	46.040	-3,4%	41.732	-4,4%	5.017	-13,3%	12.886	4,5%	13.770	-3,3%
γ' 2013	46.245	-1,7%	42.193	-1,4%	5.370	1,6%	13.183	6,9%	14.378	0,1%
δ' 2013	45.966	-2,3%	42.242	0,0%	4.441	-30,3%	12.733	-3,1%	13.263	-7,5%
2013	184.257	-3,2%	167.796	-3,5%	20.714	-9,9%	51.383	1,6%	55.563	-3,4%
α' 2014	46.349	0,7%	42.078	1,1%	4.864	-17,4%	13.287	5,6%	14.162	0,1%
β' 2014	46.266	0,5%	42.051	0,8%	5.483	9,3%	13.475	4,6%	15.002	8,9%
γ' 2014	46.840	1,3%	42.162	-0,1%	5.991	11,6%	14.374	9,0%	15.170	5,5%
δ' 2014	46.225	0,6%	42.011	-0,5%	5.739	29,2%	14.211	11,6%	15.512	17,0%
2014	185.680	0,8%	168.302	0,3%	22.077	6,6%	55.348	7,7%	59.846	7,7%
α' 2015	46.371	0,0%	42.273	0,5%	4.792	-1,5%	14.989	12,8%	16.396	15,8%
β' 2015	46.458	0,4%	42.412	0,9%	4.325	-21,1%	15.050	11,7%	15.689	4,6%
γ' 2015	45.732	-2,4%	41.282	-2,1%	5.056	-15,6%	13.217	-8,1%	13.018	-14,2%
δ' 2015	46.473	0,5%	42.056	0,1%	6.050	5,4%	13.674	-3,8%	14.986	-3,4%
2015*	185.033	-0,3%	168.023	-0,2%	20.223	-8,4%	56.929	2,9%	60.088	0,4%
α' 2016	46.185	-0,4%	41.727	-1,3%	5.519	15,2%	13.560	-9,5%	14.844	-9,5%
β' 2016	46.014	-1,0%	41.658	-1,8%	6.084	40,7%	13.517	-10,2%	15.388	-1,9%
γ' 2016	46.289	1,2%	42.223	2,3%	4.984	-1,4%	14.457	9,4%	14.840	14,0%
δ' 2016	46.066	-0,9%	41.807	-0,6%	5.115	-15,5%	14.309	4,6%	15.768	5,2%
2016*	184.554	-0,3%	167.414	-0,4%	21.703	7,3%	55.843	-1,9%	60.839	1,3%
α' 2017	46.373	0,4%	41.883	0,4%	7.155	29,6%	14.271	5,2%	16.497	11,1%
β' 2017	46.744	1,6%	41.848	0,5%	6.055	-0,5%	14.842	9,8%	16.157	5,0%
γ' 2017	46.889	1,3%	41.799	-1,0%	5.514	10,6%	15.582	7,8%	16.228	9,3%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2017, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Ανακεφαλαιώνοντας, η σταθερή υψηλή αύξηση των εισαγωγών από την αρχή του 2017 αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Δεδομένης της μικρής αύξησης του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα και της πολύ μεγαλύτερης διεύρυνσης των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών, μάλλον οι πολύ περισσότερες από πρόπερσι εισαγωγές αφορούν σε αγαθά και υπηρεσίες για τα νοικοκυριά, όχι σε εξοπλισμό για τις επιχειρήσεις, εξέλιξη η οποία δεν ευνοεί και περιορίζει περαιτέρω την παραγωγική δυναμικότητα του εγχώριου παραγωγικού συστήματος.

Η κλιμάκωση της εισαγωγικής ζήτησης από τα νοικοκυριά αποτελεί ένδειξη μιας πιθανής ανόδου των εισοδημάτων τους, την οποία ευνοεί και η διεύρυνση της απασχόλησης που προαναφέρθηκε. Τα στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών για τις αμοιβές της εξαρτημένης εργασίας επιβεβαιώνουν ότι ανήλθαν ελαφρώς ταχύτερα από το ΑΕΠ στην περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, με ρυθμό ο οποίος είναι ο υψηλότερος από το δεύτερο εξάμηνο του 2009, στην περιοχή του 2,0%. Η αύξηση των εισαγωγών σε προϊόντα και υπηρεσίες για τους καταναλωτές αναδεικνύει και τις επιπτώσεις των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, που προξένησαν συσσώρευση των αναγκών τους τις οποίες ήθελαν να καλύψουν με εισαγωγές. Επιπλέον, η διάθεση των υψηλότερων εισοδημάτων σε μεγάλο βαθμό για καταναλωτικούς σκοπούς και όχι η αποταμίευσή τους, θεωρείται ότι σχετίζονται με την

παραμένουσα αβεβαιότητα για την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος, καθώς και για τον τρόπο διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά και με τις χαμηλές αποδόσεις των αποταμιευτικών προϊόντων που διαθέτει. Ανεξαρτήτως των λόγων για τους οποίους τα νοικοκυριά δεν αποταμιεύουν, αυτό το γεγονός στερεί ιδιαίτερα αναγκαίους επενδυτικούς πόρους από την ελληνική οικονομία.

Συνεπώς, έως ότου καλυφθεί η συσσωρευμένη ζήτηση των νοικοκυριών για εισαγωγές εξαιτίας των capital controls και μέχρι να λάβουν χώρα εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα οι οποίες θα αποκαταστήσουν σε μεγάλο βαθμό την εμπιστοσύνη τους σε αυτό, η διεύρυνση της οικονομικής δραστηριότητας, της απασχόλησης και των εισοδημάτων εγχωρίως, θα διοχετεύεται σε μεγάλο βαθμό σε εισαγωγές, συνιστώντας εκροή από το εγχώριο παραγωγικό σύστημα και αποτελώντας πρόσκομμα στην ανάπτυξή του, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν. Προκειμένου οι επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας να αντιμετωπιστούν, κυρίως σε ότι αφορά τις επενδύσεις και τη συντήρηση - αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας, απαιτείται η αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πηγών επενδυτικών κεφαλαίων (Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, χρηματιστήριο, ευρωπαϊκοί χρηματοδοτικοί οργανισμοί).

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Με την πολύ γρηγορότερη από τις προηγούμενες αξιολογήσεις ολοκλήρωσή της, η οποία απέτρεψε την κλιμάκωση της

αβεβαιότητας που συνήθως προξενεί αυτή η διαδικασία εξαιτίας της μεγάλης διάρκειάς της και των έντονων πολιτικών εξελίξεων οι οποίες συνήθως λαμβάνουν χώρα, η τρίτη αξιολόγηση του τρέχοντος προγράμματος διαμόρφωσε κατά κύριο λόγο το οικονομικό περιβάλλον στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους και στην αρχή του 2018. Ωστόσο το σύνολο των επιδράσεων της δεν θα περιοριστεί σε αυτήν την περίοδο, αλλά εξαρτάται από τα μέτρα πολιτικής τα οποία λήφθηκαν για την ολοκλήρωσή της, καθώς και τις δεσμεύσεις για την υλοποίηση ενεργιών πολιτικής ενόψει της επόμενης αξιολόγησης. Από την έκβαση της τέταρτης και τελευταίας αξιολόγησης θα εξαρτηθούν σε μεγάλο βαθμό και οι διαπραγματεύσεις για την οριστικοποίηση των μεσοπρόθεσμων μέτρων για τη διευκόλυνση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, τα οποία με τη σειρά τους θα καθορίσουν τη δυνατότητα του ελληνικού κράτους να το αναχρηματοδοτεί μέσω των αγορών κεφαλαίου με βιώσιμο τρόπο.

Εκτός από την έκβαση των αξιολογήσεων, το οικονομικό κλίμα προβλέπεται να βελτιώσει περαιτέρω προσεχώς, βραχυπρόθεσμα ή και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, η καλύτερευση των αξιολογήσεων της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού κράτους από τους οίκους αξιολόγησης και η πραγματοποίηση στις επόμενες εβδομάδες έκδοσης νέου ομολόγου του, διαδικασία η οποία μάλλον θα επαναληφθεί και άλλες φορές εντός του νέου έτους. Αυτές οι εξελίξεις θα συμβάλλουν καθοριστικά στην

ενίσχυση της εμπιστοσύνης στη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και στις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, όπως και η επίσημη πιστοποίηση τον Απρίλιο της επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων της προηγούμενης χρονιάς, από την Eurostat.

Προκειμένου να διατηρηθεί το συγκριτικά με αντίστοιχες περιόδους στο παρελθόν σαφώς λιγότερο αβέβαιο οικονομικό περιβάλλον, με τις όποιες αντιξοότητες αυτό παρουσιάζει και στην τρέχουσα περίοδο, χρειάζονται ολοκλήρωση της επόμενης αξιολόγησης με παρόμοιο τρόπο με την τρίτη αξιολόγηση, καθώς και η επίτευξη συμφωνίας για τα μεσοπρόθεσμα μέτρα ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους χωρίς πολυκύμαντες διαπραγματεύσεις. Ο αντίκτυπος της χωρίς μεγάλες καθυστερήσεις ολοκλήρωσης αμφότερων, θα αποτυπωθεί κυρίως στις επενδύσεις, αλλά και στην κατανάλωση και ακολούθως στις εισαγωγές.

Εξελίξεις αναμένονται ιδίως στο αρχικό εξάμηνο του 2018 στο τραπεζικό σύστημα, ως προς την πρόοδο διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, τη διενέργεια πλειστηριασμών και τη νέα αξιολόγηση της κεφαλαιακής του επάρκειας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Εφόσον προκύψουν από αυτή κεφαλαιακές ανάγκες οι οποίες μπορούν να καλυφθούν από τα αδιάθετα κεφάλαια στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος χρηματοδότησης ή με έκδοση ομολογιακών δανείων, δεν θα επακολουθήσουν απότομες μεταβολές στην τραπεζική χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας, όπως θα δειχθεί από την ανάλυση η οποία

θα ακολουθήσει. Ο προγραμματισμός των ιδιωτικοποιήσεων δεν περιλαμβάνει πολλές ενέργειες, όμως σε πολλές από όσες ολοκληρώθηκαν στα πρόσφατα έτη αναμένεται η εκκίνηση της υλοποίησης επενδύσεων. Η περαιτέρω επιτάχυνση της οικονομίας της ΕΕ το 2018, βασικού προορισμού των ελληνικών εξαγωγών και ευρύτερα, η κλιμάκωση της εμπορικής δραστηριότητας παγκοσμίως θα συντηρήσουν την υψηλή άνοδο των εξαγωγών κατά των περασμένο έτος. Οι συνθήκες και οι τάσεις που μόλις αναφέρθηκαν, αποτελούν τις βασικές υποθέσεις στις οποίες στηρίζονται οι μακροοικονομικές προβλέψεις του IOBE και συνοψίζονται στο πλαίσιο 3.1.

Αναλυτικά, η επίτευξη συμφωνίας σε υπηρεσιακό επίπεδο (staff level agreement) στην αρχή του περασμένου Δεκεμβρίου μεταξύ των επίσημων δανειστών και της ελληνικής κυβέρνησης, σε όχι μεγάλο χρονικό διάστημα από το ξεκίνημα της τρίτης αξιολόγησης, απότρεψε την κλιμάκωση της επιφυλακτικότητας για την ολοκλήρωσή της, όπως επανειλημμένως έχει συμβεί στο παρελθόν για αξιολογήσεις προγραμμάτων χρηματοδοτικής στήριξης. Η επίτευξη της συμφωνίας συνεπάγεται τη νομοθέτηση

ορισμένων μέτρων, τα οποία αποτελούν ρυθμιστικές πολιτικές, όχι δημοσιονομικές παρεμβάσεις (Ν.4512/2018). Τα σημαντικότερα εξ' αυτών αφορούν: α) σε αλλαγές στη λειτουργία της αγοράς ενέργειας, με τη λειτουργία Χρηματιστηρίου Ενέργειας, στο οποίο μελλοντικά θα περιλαμβάνεται αγορά φυσικού αερίου, καθώς και η περιβαλλοντολογική αγορά, β) στην εποπτεία και τη διαδικασία ελέγχων των οικονομικών δραστηριοτήτων και των προϊόντων, προκειμένου να ενισχυθούν η εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεων και ακολούθως η ανταγωνιστική λειτουργία των αγορών, γ) στην εξωδικαστική επίλυση μέσω διαμεσολάβησης αστικών και εμπορικών υποθέσεων, δ) στις προϋποθέσεις κήρυξης απεργίας από πρωτοβάθμια σωματεία, ε) στην προώθηση της διαδικασίας των ηλεκτρονικών πλειστηριασμών στ) στην απλοποίηση διαδικασιών έρευνας και εκμετάλλευσης για εξορυκτικές δραστηριότητες, ζ) στην αδειοδότηση και λειτουργία των καζίνο και η) στην αξιολόγηση των φαρμάκων και την αποζημίωση όσων τα χρησιμοποιούν και τον καθορισμό ελάχιστου ωραρίου λειτουργίας των φαρμακείων.

Πλαίσιο 3.1

Υποθέσεις βασικού μακροοικονομικού σεναρίου IOBE

- Επιτυχής ολοκλήρωση επόμενων αξιολογήσεων τρέχοντος Προγράμματος Χρηματοδοτικής Ενίσχυσης, χωρίς εκτεταμένες χρονικά διαδικασίες
- Βελτίωση πιστοληπτικής ικανότητας και αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους και με εκδόσεις ομολόγων
- Προσδιορισμός – εφαρμογή μεσοπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους
- Κάλυψη ενδεχόμενων κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών από το προσεχές stress – test της ΕΚΤ και συνέχιση μείωσης των κόκκινων δανείων σύμφωνα με τους επιχειρησιακούς στόχους τραπεζών και SSM
- Επιτάχυνση ανάπτυξης στην ΕΕ και κλιμάκωση διεθνούς εμπορίου το 2018
- Ολοκλήρωση αδειοδοτήσεων – εκκίνηση επενδύσεων σε αποκρατικοποιήσεις

Από τις ρυθμιστικές αλλαγές που μόλις παρατέθηκαν, είναι προφανές ότι η αρκετές εστιάζουν σε κάποιους κλάδους και δραστηριότητες. Όμως, ορισμένες εξ' αυτών αφορούν σε μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων, επομένως η επίδρασή τους θα είναι εκτεταμένη. Ως πλέον σημαντική θεωρείται η θέσπιση του Χρηματιστηρίου Ενέργειας, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη λειτουργία της σχετικής αγοράς κυρίως για τους μεγάλους πελάτες της, τις επιχειρήσεις, αφού θα αποκτήσουν πολύ μεγαλύτερη ευελιξία στην πραγματοποίηση των προμηθειών ενέργειας που χρειάζονται, αλλά θα είναι ευκολότερη και η κάλυψη έκτακτων αναγκών. Η διαμεσολάβηση για την επίλυση νομικών διαμαχών μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην διευθέτηση πολλών υποθέσεων οι οποίες εκκρεμούν για χρόνια στα δικαστήρια, ενώ και οι αλλαγές στην εποπτεία και τη διαδικασία ελέγχων των οικονομικών δραστηριοτήτων αναμένεται να έχουν θετικές επιδράσεις στη λειτουργία πολλών αγορών. Ωστόσο η επίδραση

αυτών των μεταρρυθμίσεων αναμένεται να γίνει αισθητή κυρίως στα επόμενα έτη, όταν θα δημιουργηθούν, στελεχωθούν και λειτουργήσουν οι σχετικές επιχειρήσεις, δημόσιες υπηρεσίες, όταν υπάρξει επαρκής αριθμός διαμεσολαβητών σε σχέση με τις εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις κ.λπ.

Παρότι από την προσφάτως ολοκληρωθείσα αξιολόγηση δεν προέκυψαν πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα, για το τρέχον έτος και τα επόμενα, είχαν προσδιοριστεί στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2018-2021 (Ν.4472/2017) μέτρα τα οποία τέθηκαν σε ισχύ από την αρχή του 2018. Τα σημαντικότερα εξ' αυτών είναι η αύξηση του ΦΠΑ σε νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων,³¹ η επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, η κατάργηση της έκπτωσης 10% επί του φόρου στις ιατρικές δαπάνες, εφόσον αυτές υπερβαίνουν το 5% του ετήσιου ατομικού εισοδήματος, καθώς και της έκπτωσης

³¹ Έχουν εξαιρεθεί από την κατάργηση της έκπτωσης στο ΦΠΑ λόγω προσφυγικών ροών έως τις 30/06/2018 η Λέσβος, η Χίος, η Σάμος, η Κως και η Λέρος

1,5% στην παρακράτηση φόρου κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων μισθωτών και συνταξιούχων. Επιπλέον, έχει γίνει αύξηση ή επέκταση υφιστάμενων άμεσων φόρων, όπως η αύξηση των εισφορών των ελεύθερων επαγγελματιών, επειδή αυτές πλέον περιλαμβάνονται στις ακαθάριστες αποδοχές τους και η επέκταση της εισφοράς από τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις για ακόμα ένα έτος. Νέοι φόροι οι οποίοι είχε προγραμματιστεί να επιβληθούν από 1/1/2018 είναι ο φόρος υπεραξίας στις πωλήσεις ακινήτων, στη διαφορά ανάμεσα στην τιμή κτήσης και την τιμή πώλησης, και ο φόρος στα εισοδήματα από βραχυπρόθεσμες μισθώσεις ακίνητης περιουσίας, ωστόσο η εφαρμογή του πρώτου φόρου αναστάληκε για το 2018.

Τα νέα μέτρα θα ασκήσουν πιέσεις κυρίως στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018, τα έσοδα από το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων φέτος προβλέπεται να είναι €456 εκατ. αυξημένα σε σύγκριση με πέρυσι, εξαιτίας της φορολόγησης της βραχυπρόθεσμης μείωσης ακινήτων, της κατάργησης της έκπτωσης στις ιατρικές δαπάνες και της έκπτωσης 1,5% στην παρακράτηση φόρου. Παρά τη διεύρυνση των ακαθάριστων αποδοχών των ελεύθερων επαγγελματιών από τη συμπερίληψη σε αυτές των εισφορών τους, οι εισπράξεις από το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων εκτιμάται ότι θα υπολείπονται εκείνων του 2017 κατά €111 εκατ. Η υποχώρηση οφείλεται στη σημαντικά υψηλότερη προκαταβολή

φόρου η οποία εισπράχθηκε το προηγούμενο έτος και δεν αναμένεται να είναι παραπλήσιου ύψους φέτος, πιθανότατα λόγω της μείωσης της σχετικής φορολογικής βάσης, καθώς πολλοί ελεύθεροι επαγγελματίες σταμάτησαν τη δραστηριότητά τους, τουλάχιστον υπό το συγκεκριμένο εργασιακό καθεστώς. Πολλοί εφάρμοσαν άλλες δυνατότητες που παρέχει το τρέχον φορολογικό σύστημα, όπως η σύμπραξη με συναδέλφους τους προκειμένου να ιδρύσουν Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες, η πληρωμή τους μέσω τίτλων κτήσης. Το σύνολο των εισπράξεων άμεσων φόρων βάσει των προβλέψεων στον Κρατικό Προϋπολογισμό, στους οποίους περιλαμβάνονται οι φόροι περιουσίας και οι άμεσοι φόροι προηγούμενων οικονομικών ετών, θα είναι €478 εκατ. υψηλότερο από ότι την προηγούμενη χρονιά.

Στο σκέλος των εσόδων από την έμμεση φορολογία, παρά την αύξηση του ΦΠΑ σε νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, οι σχετικές εισπράξεις αναμένεται να διευρυνθούν μόλις κατά €78 εκατ., εξέλιξη η οποία μάλλον επίσης σχετίζεται και με τη σημαντική μείωση του αριθμού ελεύθερων επαγγελματιών. Τα έσοδα από φόρους κατανάλωσης θα ενισχυθούν αισθητά, κατά €439 εκατ., από την αύξηση των εσόδων από καπνικά προϊόντα, τα οποία υποχώρησαν έντονα πέρυσι από την αποθεματοποίηση που έγινε το 2016, αλλά και από το νέο φόρο διαμονής στα τουριστικά καταλύματα. Οι παραπάνω τάσεις στους άμεσους και τους έμμεσους φόρους αναδεικνύουν την ένταση των περιοριστικών επιδράσεων

των μεταβολών στη φορολογία στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και την κερδοφορία των επιχειρήσεων κατά το νέο έτος. Εφόσον οι σχετικές προβλέψεις επαληθευτούν, οι επιπτώσεις τους ίσως και να είναι μεγαλύτερες εκείνων από τις αλλαγές στη φορολογία το 2017, κατά το οποίο μιν οι αυξήσεις των έμμεσων φόρων διεύρυναν τα έσοδά τους κατά €1,2 δισεκ., δε οι εισπράξεις άμεσων φόρων περιορίστηκαν κατά €1,55 δισεκ. Από την άλλη πλευρά, τις επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής θα μετριάσει στο τέλος του 2017 και στην αρχή του 2018 η καταβολή κοινωνικού μερίσματος, ο προϋπολογισμός του οποίου ήταν αισθητά αυξημένος σε σύγκριση με το 2016.

Επισημαίνεται ότι, παρά τις αναμενόμενες αυξήσεις στα τακτικά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού από τους άμεσους και έμμεσους φόρους, το μεγαλύτερο μέρος της επιδιωκόμενης βελτίωσης του πρωτογενούς αποτελέσματος της Γενικής Κυβέρνησης το τρέχον έτος, της τάξης του 1,75% του ΑΕΠ, θα προέλθει από μια κατηγορία φορέων, τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ). Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τους προβλέπεται στην Προϋπολογισμό του 2018 να διαμορφωθεί περίπου στα €1,8 δισεκ., €1,65 δισεκ. υψηλότερα από την αντίστοιχη εκτίμηση στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 και €700 εκατ. παραπάνω από πέρυσι. Η σημαντική βελτίωσή του θα προέλθει πρωτίστως μέσω περαιτέρω συγκράτησης των δαπανών, από τον περιορισμό των πληρωμών συντάξεων, τη μη τιμαριθμική αναπροσαρμογή τους η οποία είχε θεσμοθετηθεί από το 2018, και

τις περικοπές λοιπών δαπανών. Όμως, αναμένεται και διεύρυνση των εσόδων των ΟΚΑ, μεταξύ άλλων λόγω από τις υψηλότερες εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών, επειδή αυτές πλέον θα συμπεριλαμβάνονται στα έσοδά τους. Ωστόσο, η σημαντική πτώση του αριθμού τους πέρυσι και οι άλλες σχετικές εξελίξεις που προαναφέρθηκαν, δημιουργούν αμφιβολίες για την επίτευξη αυτού του στόχου. Επομένως, θεωρείται πιθανή η μικρότερη της επιδιωκόμενης επιβάρυνση με εισφορές φέτος όσων παρέχουν επαγγελματικές υπηρεσίες. Εφόσον κατά την προσεχή αξιολόγηση παρατηρηθούν σημαντικές αποκλίσεις στα πραγματοποιούμενα έσοδα των ΟΚΑ το 2018 από το στόχο, θα αναζητηθούν άλλες δημοσιονομικές παρεμβάσεις για την αναπλήρωση αυτής της υστέρησης, σε άλλους τομείς της Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και στα έσοδα και τις δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού. Μια τέτοια εξέλιξη μάλλον θα επιφέρει πρόσθετες επιβαρύνσεις για νοικοκυριά και επιχειρήσεις.

Επιδράσεις από το δημόσιο τομέα στην οικονομική δραστηριότητα, ελαφρώς διαφορετικές από τις περυσινές, αναμένονται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Όπως έχει επανειλημμένως επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι πολύ χαμηλές εισροές από την ΕΕ για το συγχρηματοδοτούμενο σκέλος του ΠΔΕ αποτέλεσαν τη βασική αιτία της υπό-εκτέλεσής του το 2017. Βάσει των προσωρινών στοιχείων εκτέλεσης του

Κρατικού Προϋπολογισμού για το σύνολο του προηγούμενου έτους, τα έσοδα από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ δεν ξεπέρασαν τα €1,96 δισεκ., ποσό που αντιστοιχεί στο 61,8% του στόχου και στο 50,9% των κοινοτικών εισροών το 2016. Αντιθέτως, στην πλευρά των ίδιων εσόδων του ΠΔΕ, που αποτελούν μικρό τμήμα του συνόλου τους, σημειώθηκε υπέρβαση του στόχου, μάλλον προκειμένου εν μέρει να αντισταθμιστεί η υστέρηση από την ΕΕ (€485 εκατ. έναντι στόχου €250 εκατ.). Ως συνέπεια, οι ενισχύσεις που εκταμιεύτηκαν ήταν της τάξης των €5,95 δισεκ., σχεδόν 12% λιγότερες του στόχου. Η έκταση της χαμηλής υλοποίησης του ΠΔΕ πέρυσι αντανακλάται στο γεγονός ότι οι χρηματοδοτήσεις μέσω αυτού ήταν οι λιγότερες τουλάχιστον από το 2000.

Η υπό-εκτέλεση του ΠΔΕ πέρυσι και το γεγονός ότι δεν αξιοποιήθηκαν όσοι χρηματοδοτικοί πόροι είχε αρχικά προγραμματιστεί, ενισχύει τις δυνατότητες διεύρυνσής του κατά το νέο έτος. Άλλωστε, ο προϋπολογισμός των ενισχύσεων είναι ίδιος με τον περυσινό (€6,75 δισεκ.), επομένως υψηλότερος του αναμενόμενου τελικού ύψους τους πέρυσι. Επίσης, δεδομένης της μεγάλης καθυστέρησης στην υλοποίηση του ΠΔΕ το 2017, αυτή το τρέχον έτος μάλλον θα είναι περισσότερο εμπροσθοβαρής και επομένως η ώθηση που θα δώσει στις επενδύσεις και την απασχόληση μεγαλύτερη εκείνης στο προηγούμενο έτος.

Μεγαλύτερη ώθηση στις επενδυτική δραστηριότητα τη νέα χρονιά από ότι το 2017 αναμένεται από τις ιδιωτικοποιήσεις

και τις παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, για τις οποίες η διαδικασία αδειοδότησης των σχετικών επενδυτικών σχεδίων βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο ή ολοκληρώνεται. Ευνόητα, εάν αυτές οι αδειοδοτικές διαδικασίες διευκολυνθούν και επισπευστούν, θα ξεκινήσουν ταχύτερα οι επενδύσεις και οι επιδράσεις τους στην ελληνική οικονομία. Σε ότι αφορά την πρόοδο υλοποίησης του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και ιδιωτικοποιήσεων, το 2017 ήταν μικρότερη της αναμενόμενης, καθώς δεν πραγματοποιήθηκαν όλες οι προγραμματισμένες ενέργειες, με σημαντικότερες μεταξύ των μη υλοποιημένων την πώληση του 66% του ΔΕΣΦΑ. Ακολουθώντας, τα έσοδα του δημοσίου διαμορφώθηκαν σε €1,66 δισεκ., περίπου €350 εκατ. λιγότερα από το στόχο στον Προϋπολογισμό του 2017 (€2,03 δισεκ.). Για το τρέχον έτος ο προγραμματισμός ενεργειών περιλαμβάνει την ολοκλήρωση περισσότερων διαγωνιστικών διαδικασιών από κάθε άλλο έτος από το 2011, συγκεκριμένα 14 για τις οποίες δεν έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και δύο για τις οποίες έχουν υποβληθεί (ΟΛΘ, επέκταση παραχώρησης αερολιμένα Αθηνών). Το σύνολο των εκτιμώμενων εισπράξεων από αυτές τις διαγωνιστικές διαδικασίες και όσες έχουν ολοκληρωθεί τα προηγούμενα χρόνια αλλά το τμήμά τους καταβάλλεται τμηματικά, φθάνει τα €2,74 δισεκ. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό του αριθμού διαγωνιστικών διαδικασιών που ολοκληρώθηκαν ανά έτος, ο οποίος έχει φτάσει έως τις 9, ο φετινός στόχος θεωρείται ιδιαίτερα φιλόδοξος, καθώς και

οι εκτιμήσεις των εισπράξεων. Ανεξαρτήτως του αριθμού των ιδιωτικοποιήσεων και των παραχωρήσεων οι οποίες θα ολοκληρωθούν εντός του νέου έτους, η επίδρασή τους στην οικονομία θα γίνει σταδιακά αισθητή τα επόμενα χρόνια, καθώς, όπως προκύπτει από όσες πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν, για την αδειοδότηση των συνοδευτικών επενδύσεων απαιτείται σημαντικό χρονικό διάστημα.

Εκτός από τη μη κλιμάκωση της αβεβαιότητας στην ελληνική οικονομία από την ολοκλήρωση σε μικρό χρονικό διάστημα της τρίτης αξιολόγησης και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης εγχωρίως και διεθνώς στις προοπτικές της, αυτό το γεγονός πρακτικά συνεπάγεται τη λήψη της συνδεδεμένης με αυτή δόσης του δανείου από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας. Ένα μεγάλο μέρος αυτής, €1,5 δισεκ., αφορά στην πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του ελληνικού Δημοσίου. Δεδομένης της δέσμευσης του ελληνικού Δημοσίου ότι για κάθε ευρώ δανείου για αυτόν το σκοπό, θα εισφέρει μισό ευρώ ίδιων πόρων, την προσεχή περίοδο, με την καταβολή της δόσης, θα είναι διαθέσιμο για την κάλυψη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ποσό €2,25 δισεκ. Με αυτό θα μπορεί να καλυφθεί μεγάλο μέρος τους, καθώς στο τέλος του Νοεμβρίου του 2017 έφθαναν, μαζί με τις εκκρεμείς επιστροφές φόρων, περίπου τα €3,9 δισεκ. Επισημαίνεται το γεγονός ότι, παρότι η τελευταία υποδότηση της προηγούμενης αξιολόγησης, ύψους €800 εκατ., η οποία καταβλήθηκε τον περασμένο Οκτώβριο, προοριζόταν για

αυτό το θέμα, διαμορφώνοντας μαζί με την εθνική συμμετοχή ένα συνολικό διαθέσιμο ποσό ύψους €1,2 δισεκ., εντούτοις οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις περιορίστηκαν τον Νοέμβριο, πλέον πρόσφατο μήνα για τον οποίο υπάρχουν στοιχεία για την εξέλιξή τους, κατά €390 εκατ, Συνεπώς, εφόσον δεν δημιουργήθηκαν σε αυτόν το μήνα πολλές νέες οφειλές, ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων τα οποία προοριζόταν για την κάλυψή τους παρέμενε στην αρχή του Δεκεμβρίου αναξιοποίητο. Σε συνδυασμό με τα κεφάλαια τα οποία θα είναι διαθέσιμα από τη νέα δόση, καθίσταται δυνατή για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια η σημαντική μείωση των χρεών του κράτους προς τους προμηθευτές του, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα δημιουργηθούν καινούργια, με γρήγορο ρυθμό. Εφόσον λάβουν χώρα αυτές οι πληρωμές στο τέλος του προηγούμενου έτους και τους πρώτους μήνες του 2018, θα συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη και το ότι, πρώτον, η Ελλάδα παραμένει εκτός του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, δεύτερον, η παροχή δανείων από το τραπεζικό σύστημα παραμένει χαμηλή, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια της τρέχουσας υπό – ενότητας.

Περνώντας στις συνθήκες και τις εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το νέο stress test από την ΕΚΤ, το οποίο θα ξεκινήσει τον Φεβρουάριο τα αποτελέσματά του θα ανακοινωθούν τον Μάιο, αποτελεί το πλέον καθοριστικό γεγονός για την πιστοδοτική πολιτική που θα ακολουθήσει φέτος και τα προσεχή έτη.

Αυτή θα επηρεαστεί και από τα αποτελέσματα των πωλήσεων και των διευθετήσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς και των πλειστηριασμών ακινήτων. Οι πρόσφατες, επιτυχείς εκδόσεις καλυμμένων ομολόγων από τις μεγαλύτερες τράπεζες (Εθνική, Eurobank, Πειραιώς), συνολικού ύψους €1,75 δισεκ., με όχι υψηλές αποδόσεις (χαμηλότερα του 3%) και συμμετοχή και ξένων επενδυτών, αφενός έχουν αυξήσει την κεφαλαιακή τους επάρκεια, αφετέρου αναδεικνύουν την ενίσχυση της αξιοπιστίας τους στο επενδυτικό κοινό. Κατόπιν αυτών των εκδόσεων και εφόσον προκύψουν νέες κεφαλαιακές ανάγκες από το stress test, θεωρείται αρκετά πιθανή η κάλυψή τους με νέες εκδόσεις, αλλά και χαμηλότερες αποδόσεις. Αυτή τη δυνατότητα θα ευνοήσουν η ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, όπως επίσης η πρόσφατη αναβάθμιση αλλά και θετική προοπτική της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από τον οίκο S&P. Υφίσταται και η δυνατότητα ανακεφαλαιοποίησης από τα αδιάθετα κεφάλαια του προγράμματος χρηματοδότησης τα οποία προορίζονται για το τραπεζικό σύστημα, μεγέθους περίπου €10 δισεκ., τα οποία κρίνονται υπερεπαρκή.

Ανεξαρτήτως του τρόπου κάλυψης ενδεχόμενων κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών οι οποίες θα προκύψουν από το προσεχές stress test, αυτές δεν αναμένεται να μεταβάλλουν την πιστοδοτική πολιτική τους και να προχωρήσουν σε πιστωτική επέκταση, τουλάχιστον μέχρι την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του και,

εφόσον κάποιες τράπεζες χρειαστούν ανακεφαλαιοποίηση, έως την ολοκλήρωσή της. Ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τον ιδιωτικό τομέα έχει εξασθενήσει ελαφρώς από τον περασμένο Αύγουστο και έως τον Νοέμβριο, στο 0,9%, από μέσο όρο πτώσης 1,3% στο πρώτο εξάμηνο του 2017.³² Μεταξύ των βασικών κατηγοριών δανειοληπτών, το υπόλοιπο δανείων περιορίζεται από τον Αύγουστο μόνο προς τα νοικοκυριά, κατά 2,3%, ενώ ουσιαστικά δεν μεταβλήθηκε προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τους ελεύθερους επαγγελματίες, έναντι υποχώρησης στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου πέρυσι κατά 2,6% και 1,3% στην πρώτη και την τρίτη κατηγορία και σταθερότητας στη δεύτερη.

Στη μεταβολή της τάσης των πιστώσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα προς τον ιδιωτικό τομέα κατόπιν της ολοκλήρωσης της διαδικασίας της προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων μπορεί να συμβάλει η τάση που παρουσιάζουν οι καταθέσεις από τον περασμένο Μάιο, εφόσον συνεχιστεί και ενισχυθεί. Συγκεκριμένα, το υπόλοιπο καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα (μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά, εγχώρια και από την Ευρωζώνη) παρουσιάζει συνεχή άνοδο έως τον Νοέμβριο, με αποτέλεσμα να διευρυνθεί κατά €4,7 δισεκ., φθάνοντας τα €121,5 δισεκ. Το μεγαλύτερο μέρος της ανόδου, σε απόλυτους όρους και αναλογικά, +€2,5 ή +14,5%, προέρχεται από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, ενώ τα

³² Ρυθμός μεταβολής υπόλοιπου δανείων, εξαιρουμένων των διαγραφών δανείων, των απομειώσεων της αξίας

χρεογράφων και συναλλαγματικών διαφορών. Στοιχεία: Τράπεζα της Ελλάδος

νοικοκυριά έχουν συμβάλει σε αυτή με €2,2 δισεκ., ποσό που αντιστοιχεί σε αύξηση των καταθέσεων τους κατά 2,2%. Η συνεχής αύξηση των καταθέσεων από τον Μάιο του 2017, όταν νομοθετήθηκαν τα προαπαιτούμενα μέτρα για τη δεύτερη αξιολόγηση του τρίτου προγράμματος, θεωρείται ότι αντανάκλα τη σταθερή αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας για την ολοκλήρωσή του, καθώς και για τη σταδιακή ελάφρυνση του δημόσιου χρέους, μετά την εφαρμογή των βραχυπρόθεσμων μέτρων για αυτόν το σκοπό. Αυτή την τάση έχει ενισχύσει η θετική έκβαση, σε σύντομο χρονικό διάστημα, της τρίτης αξιολόγησης και μπορεί να συνεχιστεί, εφόσον σημειωθούν παρόμοιες εξελίξεις στην επόμενη αξιολόγηση και κυρίως από την εφαρμογή των μεσοπρόθεσμων μέτρων για το δημόσιο χρέος.

Από την άλλη πλευρά, παρά την αύξηση των καταθέσεων που έχει σημειωθεί, αυτές παραμένουν σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από εκείνο στο τέλος του 2014, όταν ξεκίνησε η τελευταία μεγάλη πτώση τους. Επομένως, χρειάζεται συνέχιση και κλιμάκωση της ανόδου τους φέτος, η οποία συναρτάται με τις πολιτικο-οικονομικές εξελίξεις που προαναφέρθηκαν, προκειμένου μετά το stress test και τη διασφάλιση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, αυτές να μπορούν σταδιακά να μεταβάλλουν τη ροή πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Τα τεκταινόμενα γύρω από τις ρυθμίσεις των μη εξυπηρετούμενων δανείων και τους πλειστηριασμούς ακινήτων, εκτός από τα στοιχεία

ενεργητικού των τραπεζών, ευνόητα θα επηρεάσουν και την περιουσία επιχειρήσεων και των νοικοκυριών και επομένως τις αποταμιευτικές τους αποφάσεις. Έως ότου διαμορφωθούν οι συνθήκες στο τραπεζικό σύστημα, κυρίως από τον έλεγχο της κεφαλαιακής του επάρκειας, ο περαιτέρω περιορισμός των καταθέσεων θα επιδράσει ανασχετικά στις επενδύσεις και την κατανάλωση των νοικοκυριών.

Η προβλεπόμενη συνέχιση της ήπιας πιστωτικής συρρίκνωσης τουλάχιστον στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους, ενδεχομένως με χαμηλότερο ρυθμό από ότι στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο, θα ωθήσει τις επιχειρήσεις σε αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων χρηματοδότησής τους. Εκτός των σχετικών δυνατοτήτων από την αναμενόμενη επιτάχυνση υλοποίησης του ΠΔΕ, οι οποίες αφορούν κυρίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι μεγάλες επιχειρήσεις, ιδίως οι εισηγμένες σε χρηματιστηριακές αγορές, θα επιδιώξουν την πρόσβαση σε χρηματοδότηση μέσω των κεφαλαιαγορών, εγχωρίως και στο εξωτερικό, με επιτόκια χαμηλότερα των τραπεζικών. Οι σχετικές ενέργειες πέρυσι, με την έκδοση ομολογιακών δανείων από πολλές μεγάλες επιχειρήσεις, κρίνονται ως επιτυχείς, δεδομένων και των αποδόσεων τις οποίες πρόσφεραν. Κατά τη διάρκεια της τρίτης αξιολόγησης δεν πραγματοποιήθηκαν νέες εκδόσεις, μάλλον λόγω της όξυνσης της αβεβαιότητας στο επενδυτικό κοινό που διαχρονικά προκαλεί αυτή η διαδικασία. Η επιτυχής ολοκλήρωσή της, χωρίς παρατεταμένες διαπραγματεύσεις, και η

προσεχής έκδοση ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο, θα ευνοήσουν την πραγματοποίηση νέων εταιρικών εκδόσεων.

Τόνωση της ρευστότητας, της δραστηριότητας και της απασχόλησής τους παρουσίασαν το περασμένο έτος οι εξαγωγικές επιχειρήσεις, λόγω της κλιμάκωσης της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, που είναι ο σημαντικότερος προορισμός των ελληνικών εξαγωγών, και της επιτάχυνσης του παγκόσμιου εμπορίου. Η συνέχιση αυτών των τάσεων το 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών,³³ θα διατηρήσει αυτές τις επιδράσεις. Από την άλλη πλευρά, η εισαγωγική ζήτηση ενισχύεται έντονα, ως αποτέλεσμα της συσσώρευσης των αναγκών επιχειρήσεων και νοικοκυριών εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, αλλά και της διεύρυνσης του εγχώριου προϊόντος, τόσο από την πλευρά της παραγωγής, όσο και από εκείνη της ζήτησης. Αυτή η επίδραση επενεργεί ανασχετικά στη βελτίωση του ισοζυγίου αγαθών – υπηρεσιών.

Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων σχετικών στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκαν στο τρίμηνο Αυγούστου-Οκτωβρίου πέρυσι κατά 11,3%, λιγότερο έναντι της προηγούμενης περιόδου Ιανουαρίου – Ιουλίου (+15,5%). Η διεύρυνσή τους στην πρόσφατη περίοδο προήλθε κυρίως από τη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών (+€1,4 δισεκ. ή +15,0%) και σε μικρότερο βαθμό από τις

περισσότερες εξαγωγές αγαθών (+€382,5 εκατ. ή +6,0%). Το μεγαλύτερο μέρος της ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών, σχεδόν το 70%, οφείλεται στην αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων, κατά 15,7%, σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο, κατά την οποία είχε προέλθει από την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών. Σχεδόν το σύνολο της υπόλοιπης ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών (27,2%) προήλθε εκ νέου από τις μεταφορικές υπηρεσίες, οι οποίες ανήλθαν κατά 18,1%. Στο σκέλος των εξαγωγών αγαθών, τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην άνοδό τους μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών είχαν οι εξαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων - πλοίων (115,0%), οι εισπράξεις από τις οποίες διευρύνθηκαν κατά 9,8%, με την υπόλοιπη διεύρυνσή τους να οφείλεται στις εξαγωγές πλοίων (11%). Οι εξαγωγές καυσίμων, οι οποίες είχαν πρωτοστατήσει στην αύξηση των εξαγωγών αγαθών στο επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου του προηγούμενου έτους (+45,3%), περιορίστηκαν κατά 5,3%. Από την αρχή του 2017 έως τον Οκτώβριο οι εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές διεύρυνθηκαν κατά 13,1%.

Στην πλευρά των εισαγωγών, η ποσοστιαία άνοδος ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη κατά τους μήνες Αύγουστο – Οκτώβριο εκείνης στις εξαγωγές (+12,7%), ωστόσο επίσης μικρότερη από ότι στο προηγούμενο επτάμηνο (14,7%). Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η διεύρυνση των εισαγωγών από την αρχή του 2017, οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση της

³³ World Economic Outlook Update, IMF, Ιανουάριος 2018

ζήτησης για προϊόντα (+€1,35 δισεκ. ή +13,2% στο τρίμηνο Αυγούστου - Οκτωβρίου) και σε μικρότερο βαθμό για υπηρεσίες (+€267 εκατ. ή +10,6%). Όπως οι εξαγωγές αγαθών, οι εισαγωγές αγαθών ενισχύθηκαν πρωτίστως στην κατηγορία των αγαθών εκτός καυσίμων-πλοίων (57,1% της ανόδου), ενώ στο σκέλος των εισαγωγών υπηρεσιών η αύξηση προήλθε εξ' ημισείας από τις μεταφορικές υπηρεσίες και τις λοιπές υπηρεσίες. Στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου – Οκτωβρίου της προηγούμενης χρονιάς, η ποσοστιαία αύξηση των εισαγωγών αγαθών - υπηρεσιών ήταν οριακά μεγαλύτερη των εξαγωγών, 14,1% έναντι 14,0%. Ωστόσο το μεγαλύτερο πρόπερσι απόλυτο μέγεθος των εισαγωγών, είχε ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του πλεονάσματος του ισοζυγίου κατά 5,7%, από τα €883 εκατ. στα €933 εκατ.

Ως προς τις τάσεις σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, η τιμή του πετρελαίου Brent παρέμεινε σε ανοδική τροχιά καθ' όλο το δεύτερο εξάμηνο του 2017, με αυξημένη ταχύτητα περίπου από τις 20 Οκτωβρίου. Στο τέλος του περασμένου έτους έφτασε τα \$60, τα οποία ξεπέρασε από την αρχή της νέας χρονιάς, προσεγγίζοντας στα μέσα Ιανουαρίου τα \$65. Συνολικά από το τέλος του περυσινού Ιουνίου, όταν ξεκίνησε η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, έως τις 15 Ιανουαρίου φέτος, αυτή έχει αυξηθεί κατά περισσότερο από 52%. Η συνεχής ανοδική τάση οφείλεται στην απόφαση του ΟΠΕΚ στο τέλος του περασμένου Νοεμβρίου να επεκτείνει τη

μείωση της παραγωγής πετρελαίου καθ' όλο το τρέχον έτος, στην επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, τις ΗΠΑ και σε ορισμένες εκ των αναπτυσσόμενων οικονομιών (Βραζιλία, Ρωσία), αλλά και στον εντονότερο του αναμενόμενου χειμώνα στο βόρειο ημισφαίριο, ιδίως στις ΗΠΑ. Υπό αυτές τις επιδράσεις, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent τον Δεκέμβριο ήταν η υψηλότερη των τελευταίων δυόμισι ετών. Ενώ όπως αναφέρθηκε, μέρος της παρατηρούμενης αύξησης οφείλεται σε εποχικούς παράγοντες, συνεπώς θα παρέλθει, οι επενέργειες της μειωμένης παραγωγής πετρελαίου θα συνεχιστούν το 2018, καθώς και της υψηλότερης οικονομικής δραστηριότητας. Ως αποτέλεσμα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent αναμένεται να διαμορφωθεί υψηλότερα από πέρυσι (\$54,3), ωστόσο όχι αισθητά, δεδομένης της ανόδου που ήδη έχει σημειώσει στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο, περίπου κατά 10 – 15%.

Τις επιπτώσεις της ανόδου της τιμής του πετρελαίου στην ανταγωνιστικότητα κόστους των κλάδων της Ελλάδας και της Ευρωζώνης, ιδίως εκείνων των οποίων η παραγωγή είναι έντασης ενέργειας, εν μέρει αντισταθμίζει η σχεδόν συνεχής από τον περυσινό Απρίλιο άνοδος της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου. Πλέον, έχει ξεπεράσει το 1,22, επίπεδο που είναι το μέγιστο των τελευταίων τριών ετών, ενώ από την αρχή της ανόδου της έχει ανατιμηθεί κατά 17,3%. Η έως τώρα έκτασή της κρίνεται ότι μετριάξει τις επιπτώσεις της ανόδου της τιμής του πετρελαίου, χωρίς να πλήττει έντονα τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων

και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης. Όμως, εφόσον συνεχιστεί, οι ευνοϊκές επιδράσεις της στο ενεργειακό κόστος των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών θα υπεραντισταθμιστούν από την άνοδο των τιμών τους. Το γεγονός ότι η διασταλτική νομισματική πολιτική στην Ευρωζώνη συνεχίζεται, έστω ηπιότερα, διατηρεί χαμηλά τις αποδόσεις των χρεογράφων του δημόσιου τομέα και των τραπεζών, επιδρώντας αποτρεπτικά στη μεταφορά κεφαλαίων σε αυτή και την ανατίμηση του ευρώ. Στον αντίποδα, η παρατεταμένη αναμονή για την αλλαγή της οικονομικής πολιτικής στις ΗΠΑ έχει μετριάσει αισθητά τις προσδοκίες για την έκταση των φορολογικών μεταρρυθμίσεων και τις επενέργειές τους στα κέρδη των επιχειρήσεων. Επιπλέον, η επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη έχει ενισχύσει την ελκυστικότητα των τοποθετήσεων σε επιχειρήσεις της, μέσω χρηματιστηριακών αγορών και χρεογράφων τους. Τούτων δεδομένων, θεωρείται αρκετά πιθανή η παραμονή της ισοτιμίας ευρώ / δολαρίου σε ήπια ανοδική τροχιά βραχυπρόθεσμα.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, οι τάσεις ποικίλουν, καθώς κάποια μεγέθη εμφανίζουν νέα επιβράδυνση της ανοδικής δυναμικής τους στο τέταρτο τρίμηνο του 2017, ενώ σε άλλα η άνοδος επιταχύνεται (οικοδομική δραστηριότητα, εισπράξεις από αλλοδαπούς στον Τουριστικό τομέα). Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής επιβραδύνεται περαιτέρω κατά το

τελευταίο τρίμηνο του 2017, αφού στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου δεν ξεπέρασε το 0,8%. Αυτός ο ρυθμός είναι χαμηλότερος εκείνων στο προηγούμενο, τρίτο περυσινό τρίμηνο (3,5%) και στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016 (4,5%). Η επιβράδυνση προήλθε από τη μεταβολή τάσης στα Ορυχεία – Λατομεία και τον Ηλεκτρισμό, από έντονα ανοδική το τρίτο τρίμηνο (+9,3% και +7,7%) σε πτωτική στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς, με την κάμψη στα Ορυχεία – Λατομεία να είναι έντονη (-17,1% και -3,2% αντίστοιχα). Μια μεγαλύτερη αποκλιμάκωση της ανόδου του προϊόντος στη βιομηχανία ή και την πτώση του, απέτρεψε η μικρή ενίσχυσή του στον κύριο βιομηχανικό τομέα, την Μεταποίηση, από 2,3% σε 2,8% και, σε μικρό βαθμό, η αντίθετη από τις παραπάνω αλλαγή τάσης στην Παροχή Νερού, από -3,3% σε 23,7%. Τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την οικοδομική δραστηριότητα αφορούν στον περασμένο Οκτώβριο. Από αυτά προκύπτει άνοδος του αριθμού των αδειών κατά 16,4%, αλλά κυρίως σε όρους επιφάνειας και όγκου, κατά 67,2% και 109,2% αντίστοιχα. Λαμβάνοντας υπόψη τις πολύ ηπιότερες μεταβολές τρίτο τρίμηνο του 2017, κατά 3,5% στις άδειες, 4,3% επιφάνεια και 7,0% στον όγκο, ενδεχομένως οι ισχυρές αυξήσεις του Οκτωβρίου να είναι πρόσκαιρες. Χρειάζεται η παρατήρηση των τάσεων σε αυτά τα μεγέθη τους επόμενους μήνες, προκειμένου να αναδειχθεί αν είναι σταθερές ή όχι. Στην πλευρά του εξωτερικού τομέα της ελληνικής οικονομίας, όπως προαναφέρθηκε, τη σημαντική διεύρυνση των εξαγωγών

τροφοδοτούν οι εξαγωγές υπηρεσιών, μεσώ της ισχυρής ανόδου των ταξιδιωτικών εισπράξεων. Ωστόσο και η ενίσχυση των εξαγωγών αγαθών, κυρίως αυτών εκτός καυσίμων – πλοίων, δεν είναι αμελητέα.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανakλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, ο εποχικά διορθωμένος δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο σημείωσε υποχώρηση στην αρχή του τέταρτου περυσινού τριμήνου, τον Οκτώβριο, τάση η οποία εκδηλώθηκε για πρώτη φορά εντός του 2017 τον Σεπτέμβριο. Η μείωση του συγκεκριμένου δείκτη ήταν της τάξης του 1,4%, κατόπιν οριακής ανόδου του στο τρίτο τρίμηνο του 2017 κατά 0,6% και αύξησης κατά μέσο όρο 1,6% στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι.

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως όσες σχετίζονται με τις αξιολογήσεις του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα και την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη, στην πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, η αύξηση της **κατανάλωσης των νοικοκυριών** στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι θα συνεχιστεί στο τελευταίο τρίμηνό του, με ταχύτητα παραπλήσια με αυτή από την αρχή του προηγούμενου έτους. Η άνοδος της θα προέλθει από τη παραμονή της ανεργίας σε σχετικά χαμηλό επίπεδο σε αυτό το

χρονικό διάστημα, σαφώς χαμηλότερο του αντίστοιχου προπέρσινου τριμήνου, λόγω της διατήρησης μεγάλου μέρους της διεύρυνσης της απασχόλησης που σημειώθηκε από την αρχή του 2017 σε εξωστρεφείς μεταποιητικούς κλάδους και στο Λιανικό – Χονδρικό Εμπόριο και, σε μικρότερο βαθμό, στον Τουρισμό, καθώς η τουριστική περίοδος ολοκληρώνεται στη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου. Στην ήπια ενίσχυση των καταναλωτικών δαπανών στο τέλος του προηγούμενου έτους και στην αρχή του 2018 θα συμβάλει η καταβολή για δεύτερο έτος του κοινωνικού μερίσματος, επειδή ήταν μεγαλύτερο από πρόπερσι. **Παρά τη διεύρυνση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας της εξασθένησης που παρουσίασε η άνοδος τους στο προηγούμενο τρίμηνο η μέση αύξησή τους στο σύνολο του 2017 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 0,8%, χαμηλότερα από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία.**

Η περαιτέρω διεύρυνση των εξαγωγών το 2018, σε προϊόντα και σε υπηρεσίες, καθώς και η ανάκαμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας, θα διατηρήσουν την ανεργία σε πτωτική τροχιά, αυξάνοντας το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και τις καταναλωτικές τους δαπάνες. Ανασχετικά στην άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης θα επενεργήσουν φέτος τα νέα δημοσιονομικά μέτρα. Όπως στα προηγούμενα έτη, οι προσδοκίες των νοικοκυριών θα εξαρτηθούν από τις

εξελιξείς στις διαπραγματεύσεις με τους επίσημους δανειστές, αρχικά γύρω από την επόμενη αξιολόγηση του προγράμματος και κατόπιν για τα μεσοπρόθεσμα μέτρα ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους. Υπό αυτές τις επιδράσεις, **θεωρείται πλέον πιθανή η συνέχιση της αύξησης της κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα φέτος, με ρυθμό ελαφρώς υψηλότερο του περυσινού, στην περιοχή του 1,3%.**

Στην πλευρά του **δημόσιου τομέα**, παρά την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης στο τέλος του περασμένου Ιουνίου και κατόπιν την εκταμίευση του μεγαλύτερου τμήματος της δόσης η οποία συνδεόταν με αυτή, εξελίξεις οι οποίες ήταν τους οποίους οικονομικούς περιορισμούς εξαιτίας των διαπραγματεύσεων, τα καταναλωτικά έξοδα του κράτους περιορίστηκαν στην περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο. Σε ότι αφορά τις πλέον πρόσφατες τάσεις στη δημόσια κατανάλωση, από τα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης (ενοποιημένη βάση) για το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου, προκύπτει μικρή αύξηση ορισμένων κατηγοριών δαπανών οι οποίες συγκαταλέγονται στις καταναλωτικές του δαπάνες και υποχώρηση άλλων. Συγκεκριμένα, οι πληρωμές μισθών και ημερομισθίων (τρέχουσες τιμές), που αποτελούν την κύρια συνιστώσα της κατανάλωσης του δημόσιου τομέα, αυξήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 1,8%, από τα €2,16 δισεκ. πρόπερσι στα €2,21 δισεκ., κατόπιν οριακής ανόδου στο τρίτο τρίμηνο

(+0,4%). Οι δαπάνες για αγορές προϊόντων και υπηρεσιών περιορίστηκαν κατά 6,0%, από τα €1,3 δισεκ, στα €1,23 δισεκ., λιγότερο από ότι στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου (-9,5%). Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις τάσεις, εκτιμάται ότι μάλλον η δημόσια κατανάλωση μειώθηκε και στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, έστω οριακά. **Κατόπιν του περιορισμού της καταναλωτικής δαπάνης του δημόσιου τομέα σε όλα τα τρίμηνα του περασμένου έτους, ο μέσος ρυθμός πτώσης της πέρυσια διαμορφώθηκε στην περιοχή του 1,8%.**

Ως προς την τάση της δημόσιας κατανάλωσης το τρέχον έτος, δεδομένης της συνέχισης της δημοσιονομικής προσαρμογής κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων, από άμεσους και έμμεσους φόρους, καθώς και από εισφορές, βάσει των δημοσιονομικών μέτρων για το 2018 που περιλαμβάνονται στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 και παρουσιάστηκαν προηγουμένως, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη η ήπια αύξησή της. Άλλωστε, σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2018, η δαπάνη από τον Τακτικό Προϋπολογισμό για μισθούς και συντάξεις θα αυξηθεί φέτος σε σύγκριση με το 2017, κατά 3,6%, σαφώς περισσότερο από ότι προβλεπόταν στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (1,4%). **Ακολουθως, κρίνεται ότι η δημοσιονομική πολιτική η οποία θα ασκηθεί το 2018 καθιστά δυνατή μια επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης, της τάξης του 1,5%.**

Σε ότι αφορά τις εκτιμώμενες προοπτικές για τις **επενδύσεις**, η συνέχιση της

μείωσης των πιστώσεων από το τραπεζικό σύστημα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2017, σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν προηγουμένως, ενόψει του νέου stress test από την ΕΚΤ και εν αναμονή των αποτελεσμάτων της διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, θεωρείται ότι αποτέλεσε τον πλέον ανασχετικό παράγοντα στην υλοποίηση επιχειρηματικών επενδύσεων σε αυτήν την περίοδο. Περιοριστικά στην επενδυτική δραστηριότητα στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα εκτιμάται ότι επενέργησε και η σημαντική υποεκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Ως συνέπεια των παραπάνω, εκτιμάται ότι ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου υποχώρησε στο καταληκτικό τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Ωστόσο, το σύνολο των επενδύσεων αυξήθηκε, λόγω της εκτεταμένης μεταβολής της τάσης των αποθεμάτων σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016, από πτωτική σε ανοδική, όπως συνέβη στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. **Η διεύρυνση των αποθεμάτων, σε αντίθεση με τον περιορισμό τους ένα χρόνο νωρίτερα, θεωρείται ότι αποτέλεσε το βασικό, ίσως και το μοναδικό παράγοντα της αύξησης των επενδύσεων το 2017, η τελική ένταση της οποίας εκτιμάται σε 13,5%.**

Η αρνητική επίδραση των παραπάνω ζητημάτων που αφορούν στο τραπεζικό σύστημα θα συνεχιστεί και στο νέο έτος, τουλάχιστον μέχρι την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test, διατηρώντας τον περιορισμό των πιστώσεων,

πιθανότατα με μικρότερη ένταση. Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ανάλυση, απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σταδιακή μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής μετά από αυτό το χρονικό σημείο είναι, πρώτον, η κάλυψη τυχόν κεφαλαιακών αναγκών οι οποίες θα προκύψουν από τον έλεγχο προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, δεύτερον η συνέχιση έως τότε της επιστροφής καταθέσεων που εκδηλώθηκε στην περίοδο Μαΐου – Νοεμβρίου 2017 και η κλιμάκωσή της. Την πρόθεση αποταμίευσης, σε ατομικό επίπεδο και από τις επιχειρήσεις, θα επηρεάσουν οι επιλογές διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες.

Κατόπιν της υπό-υλοποίησης του ΠΔΕ το προηγούμενο έτος, με σημαντική καθυστέρηση, υφίστανται προοπτικές μεγαλύτερης συμβολής του φέτος στην επενδυτική δραστηριότητα. Καθώς ο προϋπολογισμός δαπανών του στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 δεν διαφέρει από εκείνον για το 2017, η ενίσχυση της επίδρασής του αναμένεται να προέλθει κυρίως από την περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του. Έμμεση τόνωση των επενδύσεων από τον δημόσιο τομέα θα προέλθει φέτος από την εκκίνηση επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – παραχωρήσεις. Από την άλλη πλευρά, είναι πιθανές και καθυστερήσεις στην υλοποίηση αυτών των επενδύσεων ή/και αναπροσαρμογές τους, από ζητήματα τα οποία θα ανακύψουν κατά τις διαδικασίες αδειοδότησης.

Οι δυσχέρειες στην εύρεση επενδυτικών κεφαλαίων και κεφαλαίων κίνησης από το τραπεζικό σύστημα και το ΠΔΕ, θα αντιμετωπιστούν από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους μέσω άντλησης κεφαλαίων από τις κεφαλαιαγορές, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Στην πραγματοποίηση επιτυχών εκδόσεων εταιρικών ομολογιακών δανείων, ενδεχομένως και από τις τράπεζες στην περίπτωση που θα χρειαστούν νέα κεφαλαιακή ενίσχυση, θα επιδράσουν καταλυτικά οι αναμενόμενες νέες εκδόσεις του ελληνικού Δημοσίου. Οι επιχειρήσεις που προσέφυγαν το 2017 σε αυτές τις χρηματοδοτικές δυνατότητες, αναμένεται να αρχίσουν να πραγματοποιούν τα επενδυτικά σχέδιά τους από φέτος, συμβάλλοντας στην αναθέρμανση της επενδυτικής δραστηριότητας.

Σε ότι αφορά τις κλαδικές τάσεις και εξελίξεις οι οποίες εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν την επενδυτική δραστηριότητα στο νέο έτος, η συνέχιση της ενίσχυσης της εξαγωγικής ζήτησης, από την κλιμάκωση της ανάπτυξης σε οικονομικές περιφέρειες που συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους (Ευρωζώνη) ή στους αναδυόμενους (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική) εξαγωγικούς προορισμούς των ελληνικών εξαγωγών, θα τονώσει την επενδυτική δραστηριότητα σε εξωστρεφείς κλάδους της Μεταποίησης, όπως επίσης στους τομείς του Τουρισμού και των Μεταφορών. Η εκκίνηση εργασιών σε μεγάλα κατασκευαστικά έργα σε ιδιωτικοποιήσεις – παραχωρήσεις αναμένεται να ενισχύσει την αναιμική πέρυσι οικοδομική δραστηριότητα.

Συνισταμένη των επιδράσεων από τους παραπάνω παράγοντες στην υλοποίηση επενδύσεων φέτος, αναμένεται να είναι η αύξησή τους με διψήφιο ρυθμό ανόδου, περίπου κατά 16%, ενδεχομένως και περισσότερο.

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, οι **εξαγωγές αγαθών** εκτιμάται ότι ευνοήθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους από την επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ, οι αγορές των οποίων απορρόφησαν στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου περίπου το 59% του συνόλου τους. Επίσης, προκύπτει από τα σχετικά στοιχεία ότι συνεχίζεται σε αυτό το χρονικό διάστημα η έντονα ανοδική τάση στις εξαγωγές υπηρεσιών, με τις αφίξεις στα μεγαλύτερα αεροδρόμια της χώρας να είναι στο δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου 13,4% περισσότερες από ότι στην ίδια περίοδο του 2016 και τις εισπράξεις από τον τουρισμό να αυξάνονται τον Οκτώβριο κατά 14,2%. Σημαντική στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών παραμένει η συμβολή της αύξησης των εξαγωγών μεταφορικών υπηρεσιών. Η διαρκής άνοδος σε όλες τις βασικές κατηγορίες εξαγωγών εκτός των καυσίμων, που οφείλεται στην εκτεταμένη ενίσχυση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, συνεπάγεται ότι η συνεχής ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου από τον Απρίλιο του 2017 έως το τέλος του δεν είχε μια αισθητή αρνητική επενέργεια στην ανταγωνιστικότητα των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων και διατιθέμενων υπηρεσιών. **Η αναμενόμενη μικρή κλιμάκωση της ανόδου των εξαγωγών**

στο καταληκτικό τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, εκτιμάται ότι διαμόρφωσε το σύνολο των εξαγωγών πέρυσι σχεδόν 8% υψηλότερα σε σχέση με το 2016.

Η συνεχιζόμενη με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξη στην ΕΕ και τις ΗΠΑ το 2018, βάσει των πλέον πρόσφατων εκθέσεων διεθνών οργανισμών³⁴, όπως και σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες, με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές αγαθών (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική), θα οδηγήσει σε νέα αύξησή τους φέτος. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ένταση στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα συνεχίσουν να επενεργούν αποτρεπτικά στο τουριστικό ενδιαφέρον και να ευνοούν τις διεθνείς μεταφορές μέσω Ελλάδας. Από την άλλη πλευρά, δεδομένης της ήδη σημαντικής αύξησης της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου εντός του 2017, μια περαιτέρω σημαντική άνοδος της κρίνεται ότι θα επενεργήσει αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών. Ωστόσο αυτή η εξέλιξη δεν θεωρείται ως η πλέον πιθανή εξαιτίας, όπως προαναφέρθηκε, της συνέχισης στο τρέχον έτος της διασταλτικής νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ. Συνεπώς, **αναμένεται νέα αύξηση των εξαγωγών το 2018, με την εκτίμηση της διεύρυνσής τους να είναι στην περιοχή του 7,0%.**

Η συνέχιση της άνοδου της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης στο καταληκτικό

τρίμηνο του 2017 θα συντηρήσει τη διεύρυνση των εισαγωγών. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η αύξηση θα αφορά, για ακόμα μια περίοδο, πρωτίστως σε καταναλωτικά αγαθά και σε μικρό βαθμό σε πάγιο κεφάλαιο, αφού η επενδυτική δραστηριότητα στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μάλλον ήταν αναιμική. Την εγχώρια αγοραστική δύναμη ευνόησε στο τέλος του περασμένου έτους η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. **Κατόπιν της ισχυρής αύξησης των εισαγωγών στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, στο σύνολό του αυτές θα είναι 8-8,5% υψηλότερες από πρόπερσι.**

Η άνοδος των εισαγωγών θα συνεχιστεί το 2018, από την ελαφρώς μεγαλύτερη αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης και την κλιμάκωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου. Ωστόσο η επίδραση των επενδύσεων στις εισαγωγές δεν θα είναι αντίστοιχη της προβλεπόμενης σημαντικής ανόδου τους, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών θα αφορά σε κατασκευαστικά έργα. Από την άλλη πλευρά, δεδομένης της υψηλής ελαστικότητας των εισαγωγών προς τις μεταβολές της εγχώριας ζήτησης (σύνολο καταναλωτικής δαπάνης και ακαθάριστου σχηματισμού κεφαλαίου) κατά το 2017 που παρουσιάστηκε στην υποενοότητα των πρόσφατων μακροοικονομικών εξελίξεων, η διεύρυνση των εισαγωγών αναμένεται να υπερβεί εκείνη των εξαγωγών. **Η υψηλή ελαστικότητα των εισαγωγών ως**

³⁴ [World Economic Outlook Update, IMF, Ιανουάριος 2018](#)

προς την εγχώρια ζήτηση, η οποία θεωρείται ότι εν μέρει οφείλεται στις επιπτώσεις των capital controls (συγκράτηση εισαγωγών, αποφυγή δημιουργίας αποθεμάτων εισαγόμενων προϊόντων), αναμένεται να οδηγήσει σε διψήφιο ποσοστό ανόδου των εισαγωγών.

Συνοψίζοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το τελευταίο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, η κατανάλωση των νοικοκυριών θα συνεχίσει να διευρύνεται ήπια, με ρυθμό παρόμοιο με εκείνον από την αρχή του περασμένου έτους, κυρίως λόγω της διατήρησης μεγάλου μέρους της αύξησης της απασχόλησης σε αυτό το χρονικό διάστημα και –σε μικρό βαθμό– από την καταβολή υψηλότερου από πρόπερσι κοινωνικού μερίσματος τον Δεκέμβριο. Οι πλέον πρόσφατες τάσεις σε συνιστώσες της δημόσιας κατανάλωσης καταδεικνύουν την περιστολή της και στο καταληκτικό τρίμηνο του 2017, σε μικρότερο βαθμό από ότι τα προηγούμενα τρίμηνα. Η συνέχιση της μείωσης των πιστώσεων από το τραπεζικό σύστημα και η εκτεταμένη υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, άσκησαν πιέσεις στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου. Ωστόσο, το σύνολο των επενδύσεων αυξήθηκε, λόγω της εκτεταμένης μεταβολής της τάσης των αποθεμάτων σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016, από πτωτική σε ανοδική. Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, οι εξαγωγές παρέμειναν σε ανοδική τροχιά, μάλλον με μεγαλύτερη ταχύτητα, από την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε ορισμένους από τους

κυριότερους προορισμούς τους (ΕΕ, ΗΠΑ), όπως επίσης από τη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου εγχωρίως. Και οι εισαγωγές διευρύνθηκαν, από τη συνέχιση της ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης. **Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2017 και τις μεταβολές τους στο υπόλοιπο του έτους, παραμένει η πρόβλεψη ότι η αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος της ελληνικής οικονομίας πέρυσι ήταν της τάξης του 1,3%.**

Περνώντας στις τάσεις κατά το νέο έτος, τη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα συντηρήσουν και θα ενισχύσουν ελαφρώς πρωτίστως η περαιτέρω αύξηση των εξαγωγών, προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και η ανάκαμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας, που θα τονώσουν την απασχόληση και το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Ανασχετικά στην άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης θα επενεργήσουν τα νέα δημοσιονομικά μέτρα. Καθώς η δημοσιονομική προσαρμογή θα συνεχιστεί κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων, από φόρους και εισφορές, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη για την κατανάλωση του δημόσιου τομέα το 2018 ήπια αύξησή της. Ως προς τις εκτιμώμενες προοπτικές για τις επενδύσεις, η επερχόμενη προσομοίωση ακραίων καταστάσεων και η διαδικασία διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, θα επενεργήσουν αποτρεπτικά στη μεταβολή της περιοριστικής πιστοδοτικής πολιτικής από το τραπεζικό σύστημα, τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας του stress

test. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την κατόπιν σταδιακή μεταβολή της τάσης στην παροχή πιστώσεων είναι, ευνότητα, η κάλυψη τυχόν νέων κεφαλαιακών αναγκών, αλλά και η συνέχιση και κλιμάκωση της επιστροφής καταθέσεων που εκδηλώθηκε στην περίοδο Μαΐου – Νοεμβρίου 2017. Ύστερα από την υπο-υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων το προηγούμενο έτος, είναι αρκετά πιθανή η μεγαλύτερη συμβολή του φέτος στην επενδυτική δραστηριότητα, αφού ο προϋπολογισμός του δεν διαφέρει από τον περυσινό και είναι εφικτή μια περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του. Οι δυσχέρειες άντλησης επενδυτικών κεφαλαίων και κεφαλαίων κίνησης από το τραπεζικό σύστημα και το ΠΔΕ, θα αντιμετωπιστούν από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους μέσω άντλησης κεφαλαίων από τις κεφαλαιαγορές.

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, η συνεχιζόμενη με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξη στην ΕΕ και τις ΗΠΑ, όπως και σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες, με

αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές αγαθών, θα αποτελέσει τον πλέον καθοριστικό παράγοντα της νέας διεύρυνσής τους. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ένταση στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα συνεχίσουν να ευνοούν το διεθνή τουρισμό στην Ελλάδα και τις μεταφορές μέσω αυτής. Ανασχετικά στην ανοδική τάση των εξαγωγών θα επενεργήσει μόνο ενδεχόμενη περαιτέρω σημαντική ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, εξέλιξη η οποία δεν θεωρείται ως η πλέον πιθανή. Η άνοδος θα συνεχιστεί και στο σκέλος των εισαγωγών, από την αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης και την κλιμάκωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, αλλά και εξαιτίας της υψηλής ελαστικότητας των εισαγωγών προς τις μεταβολές της εγχώριας ζήτησης, η οποία εν μέρει οφείλεται στα capital controls. **Συνισταμένη των αναμενόμενων για φέτος εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν τις συνιστώσες του ΑΕΠ, αποτελεί η πρόβλεψη για επιτάχυνση του ρυθμού αύξησής του το 2018, στο 2,1%.**

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής - (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2016	2017	2018	2019
Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	-0,2	1,6	2,5	2,5
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,0	0,9	1,2	1,2
Δημόσια Κατανάλωση	-1,5	0,9	0,2	0,4
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	1,6	5,1	11,5	12,1
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	-1,8	6,8	4,6	4,4
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	0,3	6,0	3,8	4,2
Απασχόληση	0,5	1,9	1,7	1,8
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	-0,9	0,8	1,5	1,8
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,8	0,2	-0,3	-0,4
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,0	1,2	0,8	1,3
Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-0,2	1,4	2,2	2,5
Καθαρές Εξαγωγές	-0,7	0,2	0,0	0,0
Αποθέματα	0,6	0,0	0,2	0,0
Σε ποσοστό του ΑΕΠ				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	1,5	-1,2	0,9	0,8
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-0,6	-0,2	0,4	1,0
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	180,8	179,6	177,8	170,1
Σε ποσοστό				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	23,6	21,8	20,4	18,7

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2017, European Commission, Νοέμβριος 2017

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2016 – 2019 - (σε σταθερές αγοραίες τιμές 2010, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ		ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
ΑΕΠ	1,6	2,5	1,6	2,5	1,3	2,1	1,8	2,6	1,4	2,3
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,9	1,2	0,9	1,2	0,8	1,3	:	:	0,9	1,3
Δημόσια Κατανάλωση	0,9	0,2	0,9	0,2	-1,8	1,5	:	:	1,3	0,4
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	5,4	11,1	5,1	11,5	1,5	12,0	:	:	3,3	7,2
Εξαγωγές	6,9	4,6	6,8	4,6	8,0	7,0	:	:	5,7	5,8
Εισαγωγές	6,0	3,8	6,0	3,8	8,3	10,5	:	:	5,0	4,3
Ανεργία (%)	21,7	20,2	21,8	20,4	21,5	20,0	22,3	20,7	21,7	20,5
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	1,2	0,8	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	1,3	1,2	1,0
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,6	0,6	-1,2	0,9	:	:	-1,7	-1,1	-0,9	-0,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-0,2	0,4	:	:	-0,2	-0,1	0,4	0,4

* Βάσει της μεθοδολογίας της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2017 – European Economic Forecast, autumn 2017, European Commission, Νοέμβριος 2017 – ΙΟΒΕ - OECD Economic Outlook No. 102, Νοέμβριος 2017 – World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017 - Fiscal Monitor, IMF, Οκτώβριος 2017

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών στο τέλος του 2017 και της διεύρυνσης της ιδιωτικής κατανάλωσης, συνεπάγονται τη διατήρηση των περισσότερων θέσεων εργασίας οι οποίες δημιουργήθηκαν στα προηγούμενα τρίμηνά του σε εξαγωγικούς κλάδους της Μεταποίησης, στον Τουρισμό και στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο, από τις οποίες προήλθε κατά κύριο λόγο η κάμψη της ανεργίας. Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένονται το φθινόπωρο και από τον κατασκευαστικό κλάδο, κατόπιν της συνεχούς αύξησης της επιφάνειας και του όγκου νέων οικοδομικών αδειών κατά το δεύτερο και το τρίτο περυσινό τρίμηνο. **Επομένως, θεωρείται ότι η αύξηση της ανεργίας ήταν μικρή στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, με αποτέλεσμα στο σύνολο του 2017 το ποσοστό της να διαμορφωθεί στο 21,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι το 2016.** Για το 2018 εκτιμάται περαιτέρω αποκλιμάκωση της ανεργίας, κυρίως από την προβλεπόμενη νέα ενίσχυση της εξαγωγικής ζήτησης η οποία θα δημιουργήσει και φέτος θέσεις εργασίας στη Μεταποίηση, τον Τουρισμό και τις Μεταφορές. Μεγαλύτερη συμβολή στην απασχόληση αναμένεται από τον Κατασκευαστικό τομέα, από την εκκίνηση επενδύσεων σε ιδιωτικοποιήσεις και την ευρύτερη ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας. Διεύρυνση της απασχόλησης, μόνιμης αλλά και προσωρινής, μέσω κυρίως των προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα, αναμένεται να λάβει χώρα στο δημόσιο

τομέα. **Συνισταμένη των παραπάνω επιδράσεων θα είναι η υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας κατά το τρέχον έτος στην περιοχή του 20%, ίσως και ελαφρώς χαμηλότερα.**

Ολοκληρώνοντας τις προβλέψεις με αυτές για τον **πληθωρισμό**, η νέα επιβράδυνσή του στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, κυρίως από την υποχώρηση σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο της αύξησης των τιμών στις κατηγορίες αγαθών – υπηρεσιών Στέγαση, Μεταφορές και Ξενοδοχεία –καφέ – εστιατόρια, θεωρείται ότι αντανάκλα την εξασθένηση των πληθωριστικών επιδράσεων της ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, καθώς και της αύξησης των έμμεσων φόρων και της επιβολής νέων στην αρχή του 2017. Ιδιαίτερα ενδεικτικό για την τάση των τιμών κατά το τρέχον έτος θεωρείται το γεγονός ότι η αποκλιμάκωση της ανόδου στις δύο από τις τρεις παραπάνω κατηγορίες, τη Στέγαση και τις Μεταφορές, σημειώθηκε παρά την έντονη αύξηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, η οποία εν μέρει ανασχέθηκε από την ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Συνεπώς, μια ενδεχόμενη συνέχιση της ανόδου της τιμής του πετρελαίου φέτος, κατά 10-15% σύμφωνα με την υπόθεση για τις μακροοικονομικές προβλέψεις, θα αντισταθμιστεί εν μέρει από την αναμενόμενη ήπια περαιτέρω ανατίμηση του ευρώ και θα ασκήσει μικρή ανοδική επίδραση στις τιμές. Σε συνδυασμό με τις αλλαγές στον τρόπο υπολογισμού των χρεώσεων Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας από 01/01/2018, οι οποίες αναμένεται

κατά μέσο όρο να αυξηθούν, αλλά και να αντισταθμιστούν από μειώσεις στις χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ, θεωρείται πλέον πιθανό το ενεργειακό κόστος να μεταβληθεί μόνο οριακά φέτος. Η ισχυρότερη αυξητική επίδραση στις τιμές το 2018 αναμένεται να προέλθει από τις νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων (ΦΠΑ στα νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και την επιβολή νέων (φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα). Όμως, δεδομένης της ήπιας επίδρασης από ευρύτερες εξελίξεις στους έμμεσους φόρους πέρυσι, οι φετινές δεν προβλέπεται να οδηγήσουν σε επιτάχυνση του πληθωρισμού. Συνεπώς, **προς το παρόν δεν υφίσταται κάποιος παράγοντας που θα κλιμακώσει την αύξηση των τιμών σε σχέση με πέρυσι, για αυτόν το λόγο η άνοδος τους εκτιμάται ότι θα είναι ηπιότερη, στην περιοχή του 0,8%.**

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

Βιομηχανία

Σημαντική αύξηση κατά 4,4% παρουσίασε η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα κατά το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου πέρυσι, σε σχέση με ηπιότερη βελτίωση κατά 2,5% το αντίστοιχο διάστημα του 2016. Η ενίσχυση οφείλεται κυρίως στην αύξηση που παρουσίασε ο δείκτης κατά το πρώτο τρίμηνο του 2017 (+7,7% αντί 0,6% το πρώτο τρίμηνο του 2016) και λιγότερο στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο, όταν ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 3,5% και 0,8% σε σχέση με τα αντίστοιχα τρίμηνα πρόπερσι. Στην Ευρωζώνη κατά

την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2017 η βιομηχανική παραγωγή επίσης διευρύνθηκε, με ρυθμό διπλάσιο από αυτόν ένα χρόνο νωρίτερα (2,8% αντί 1,4%).

Τη συγκεκριμένη περίοδο του 2017, ο γενικός δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία ενισχύθηκε κατά 5,6% αντί μείωσης 6,6% την αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στη σημαντική άνοδο των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων που απευθύνονται στη διεθνή αγορά (+9,7% αντί -8,3% πρόπερσι) και λιγότερο αυτών που πωλούνται εντός Ελλάδος (4,4% σε σχέση με -6,1% το 2016). Συνισταμένη της αύξησης των τιμών και της βιομηχανικής παραγωγής αντικατοπτρίζεται αποτελεί η άνοδος του δείκτη κύκλου εργασιών στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου κατά 13,1%, έναντι απωλειών κατά 6,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Σε ότι αφορά τις τάσεις της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα, άνοδος καταγράφεται στην παραγωγή των περισσότερων βασικών βιομηχανικών κλάδων. Αναλυτικότερα, η Παραγωγή Ηλεκτρισμού ενισχύθηκε κατά 10,3% αντί οριακών απωλειών κατά 0,1% το 2016. Ο αντίστοιχος δείκτης στα Ορυχεία-Λατομεία αυξήθηκε κατά 8,1%, σε αντίθεση με μείωση κατά 15,9% ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ η παραγωγή στις Μεταποιητικές Βιομηχανίες εξακολούθησε τη θετική πορεία, με ρυθμό χαμηλότερου του προπέρσινου (2,9% αντί 4,7%). Μείωση σημειώθηκε στην παραγωγή Νερού, όπου

ο δείκτης περιορίσθηκε κατά 2,4% αντί αύξησης κατά 0,5% το 2016.

Την ίδια περίοδο στα **Ορυχεία**, σημαντική αύξηση προϊόντος παρουσιάστηκε στην εξόρυξη Άνθρακα-Λιγνίτη, κατά 19,5% αντί απωλειών της τάξης του 32,7% πρόπερσι και μικρή στην εξόρυξη Μεταλλούχων Μεταλλευμάτων (1,5% αντί 6,4% το 2016). Στον αντίποδα, πτωτικά κινήθηκε η άντληση αργού πετρελαίου (-21,5%) η οποία ωστόσο είχε υπερδιπλασιαστεί το 2016 (138,1%), με αποτέλεσμα παρά τη σημαντική περυσινή κάμψη, ο δείκτης να εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το έτος βάσης 2010, κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες. Τέλος, ήπια κάμψη σημειώθηκε στις Λοιπές Εξορυκτικές και Λατομικές Δραστηριότητες με το δείκτη να περιορίζεται κατά 1,1%, αντί βελτίωσης κατά 2,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Στη **Μεταποίηση** την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του περασμένου έτους, αυξήθηκε το πλήθος των υποκλάδων που καταγράφουν αύξηση της παραγωγής τους σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Συγκεκριμένα, θετικές τάσεις επικράτησαν σε 15 από τους 24 υποκλάδους. Σε κλάδους με ειδική βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, η παραγωγή ανήλθε στα Βασικά Μέταλλα κατά 21,1% (από +5,8% το 2016), στα Βασικά Φαρμακευτικά προϊόντα κατά 13,5% (από +5,8% ένα χρόνο νωρίτερα) και στα Τρόφιμα κατά 1,6% (έναντι 2,4% πρόπερσι).

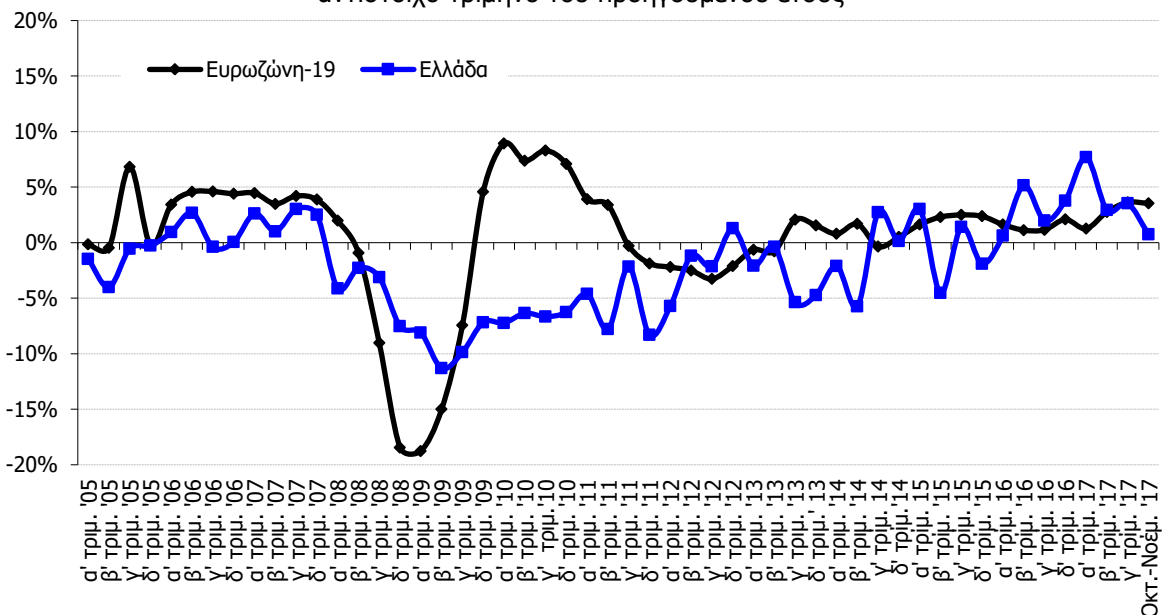
Ενδεικτικά, στους υπόλοιπους κλάδους με τη μεγαλύτερη αύξηση συγκαταλέγονται η παραγωγή Οχημάτων και Ρυμουλκούμενων (+22,4%, κατόπιν +23,9% πρόπερσι), οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές (+9,8%, σε σχέση με -19,6%), ο Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός (6,5% αντί 3,4%) και τα Παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα (+4,1%, έναντι +8,1%).

Αντίθετα, σημαντική μείωση καταγράφηκε στην παραγωγή Καπνού (-17,9%, αντί αύξησης 2,6% το 2016), στον Λοιπό Εξοπλισμό Μεταφορών (-13,8% έναντι +4,3%) και στις Εκτυπώσεις (-12,4%, από +0,5%) Ακολουθούν τα τα Είδη Ένδυσης (-8,7%, σε συνέχεια πτώσης 8,0% πρόπερσι), τα Ποτά (-6,7% αντί +0,5%), και τα Έπιπλα (-5,3% έναντι 12,0%).

Μεταξύ των κύριων ομάδων βιομηχανικών αγαθών, σημειώθηκε οριακή μείωση μόνο στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά (-0,1% αντί αύξησης 2,9% το 2016). Η παραγωγή ενισχύθηκε στις υπόλοιπες κύριες ομάδες. Συγκεκριμένα, στον κλάδο της Ενέργειας διευρύνθηκε κατά 7,0%, μετά από οριακή αύξηση κατά 0,6% πρόπερσι. Τα Ενδιάμεσα αγαθά ενισχύθηκαν κατά 5,6%, αντί βελτίωσης κατά 5,2%, ενώ τα Κεφαλαιουχικά αγαθά αυξήθηκαν κατά 2,6% (από +3,5% το 2016). Τέλος ο δείκτης παραγωγής στα Διαρκή Καταναλωτικά αγαθά ενισχύθηκε κατά 1,0%, περίπου όσο το 2016 (+0,8%).

Διάγραμμα 3.1

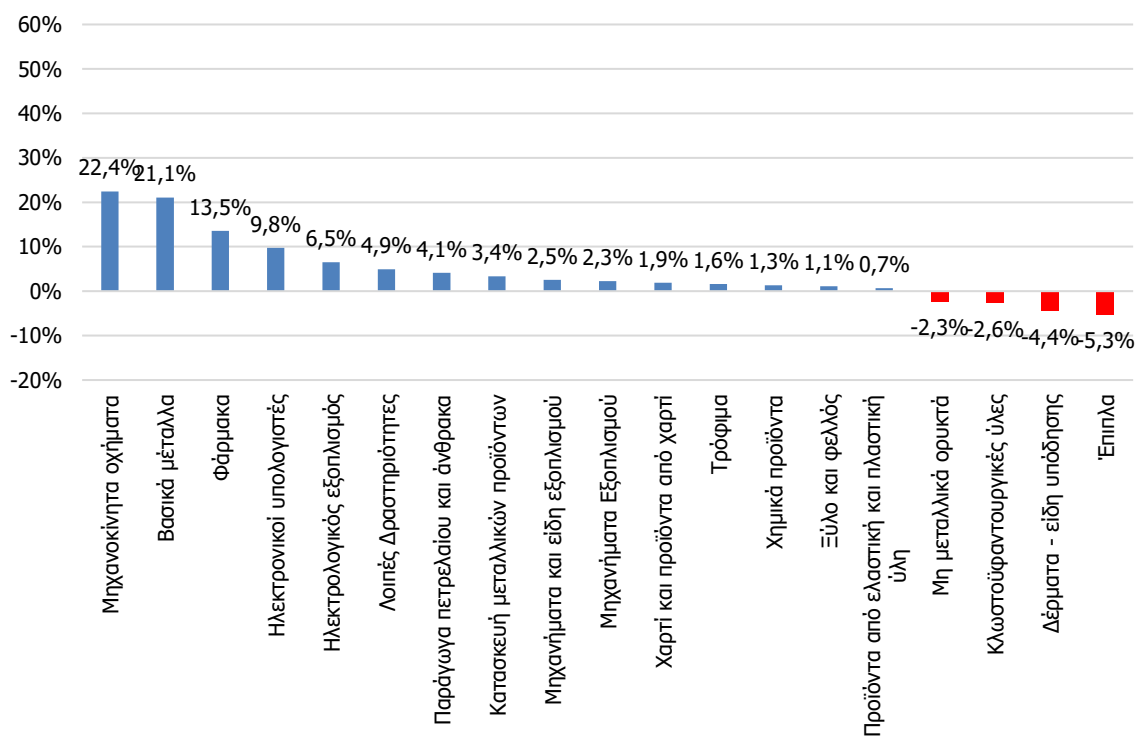
Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19 Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Διάγραμμα 3.2

Βιομηχανική Παραγωγή σε υποκλάδους της Μεταποίησης, Ιανουάριος – Νοέμβριος 2017 (ετήσια % μεταβολή)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία Στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Κατασκευές

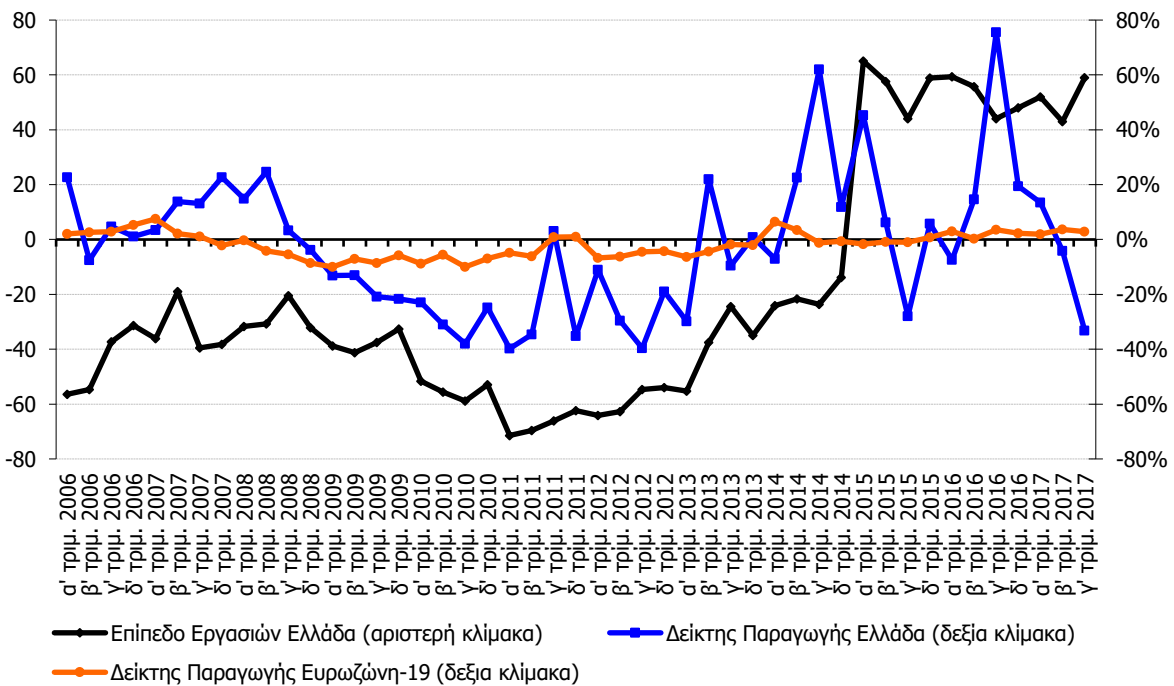
Αντιστρέφεται η τάση του δείκτη παραγωγής στις Κατασκευές το 2017, αφού στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2017 περιορίσθηκε κατά 12,1% όταν κατά την ίδια περίοδο του 2016 αυξανόταν κατά περίπου 26%. Επισημαίνεται πως η θετική πορεία του δείκτη κατά το πρώτο τρίμηνο πέρυσι, ανατράπηκε στο επόμενο (-4,1%), ενώ κατά το τρίτο τρίμηνο υποχώρησε έντονα (-33,1%).

Στους επιμέρους δείκτες, κατά τον Ιανουάριο - Σεπτέμβριο πέρυσι ο δείκτης Παραγωγής Οικοδομικών Έργων περιορίσθηκε κατά 10,2%, αντί αύξησης

18,7% την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Ταυτόχρονα, ο δείκτης Παραγωγής Έργων Πολιτικού Μηχανικού μειώθηκε κατά 13,5%, σε αντίθεση με την αύξηση κατά 35,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Ωστόσο, από τα στοιχεία για την οικοδομική δραστηριότητα, από την ίδια πηγή με το δείκτη παραγωγής στις Κατασκευές (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), προκύπτει κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου του προηγούμενου έτους αύξηση του αριθμού αδειών κατά 9,3%, αντί μείωσης 6,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Εντονότερη άνοδος σημειώθηκε τόσο στον δείκτη Επιφανείας (+23,9% αντί -5,3%) όσο και στον δείκτη Όγκου (+27,4% σε σχέση με -5,0% πρόπερσι).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Κατά το δεκάμηνο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου του 2017, ο δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο ενισχύθηκε κατά 1,6%, υπεραντισταθμίζοντας τη μείωση κατά 1,0% την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε σε 6 από τους 8 υποκλάδους του Λιανικού Εμπορίου. Στους κλάδους με τη μεγαλύτερη άνοδο συγκαταλέγονται τα Βιβλία και Χαρτικά Είδη (+8,4% αντί 3,3% πέρσι), τα Έπιπλα – Ηλεκτρικά Είδη – Οικιακός Εξοπλισμός (+4,6% έναντι -1,6% το 2016) και η Ένδυση-Υπόδηση (+3,3% αντί +6,3%). Έπονται τα Φαρμακευτικά – Καλλυντικά (+1,9%, έναντι απωλειών κατά 2,7%), τα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (+1,5%, μετά από -0,3%) και τα Πολυκαταστήματα, στα οποία ο δείκτης όγκου ήταν αμετάβλητος, κατόπιν αύξησης κατά 8,5% πρόπερσι. Από την άλλη πλευρά, οι μεγαλύτερες, ωστόσο ήπιες απώλειες καταγράφηκαν στα Τρόφιμα-Ποτά (-3,5% αντί -0,4%) και στα Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων (-1,7% αντί -4,0%).

Σύμφωνα με τους **πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE**, που αφορούν στο σύνολο του 2017, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στο σύνολο του Λιανικού Εμπορίου εν γένει εξασθένησαν πέρυσι. Ο σχετικός δείκτης για το σύνολο του λιανικού εμπορίου μειώθηκε κατά 6,6 μονάδες, κατόπιν σημαντικής αύξησης 17,0 μονάδων το 2016. Η απαισιοδοξία κλιμακώθηκε σε 3 από τους 5 υποκλάδους. Αναλυτικότερα, η απαισιοδοξία ήταν εντονότερη στα

Τρόφιμα – Ποτά, όπου ο σχετικός δείκτης επέστρεψε στο επίπεδο του 2015 (-35,7 μονάδες αντί +35,7 πρόπερσι), στα Πολυκαταστήματα (-10,2 μονάδες έναντι +19,9) και στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-0,8 μονάδες, κατόπιν +19,3 το 2016). Στον αντίποδα, περισσότερο αισιόδοξοι εμφανίζονται οι εκπρόσωποι της Ένδυσης –Υπόδησης, όπου ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 20 μονάδες, σε συνέχεια αύξησης μιας μονάδας τον προηγούμενο χρόνο.

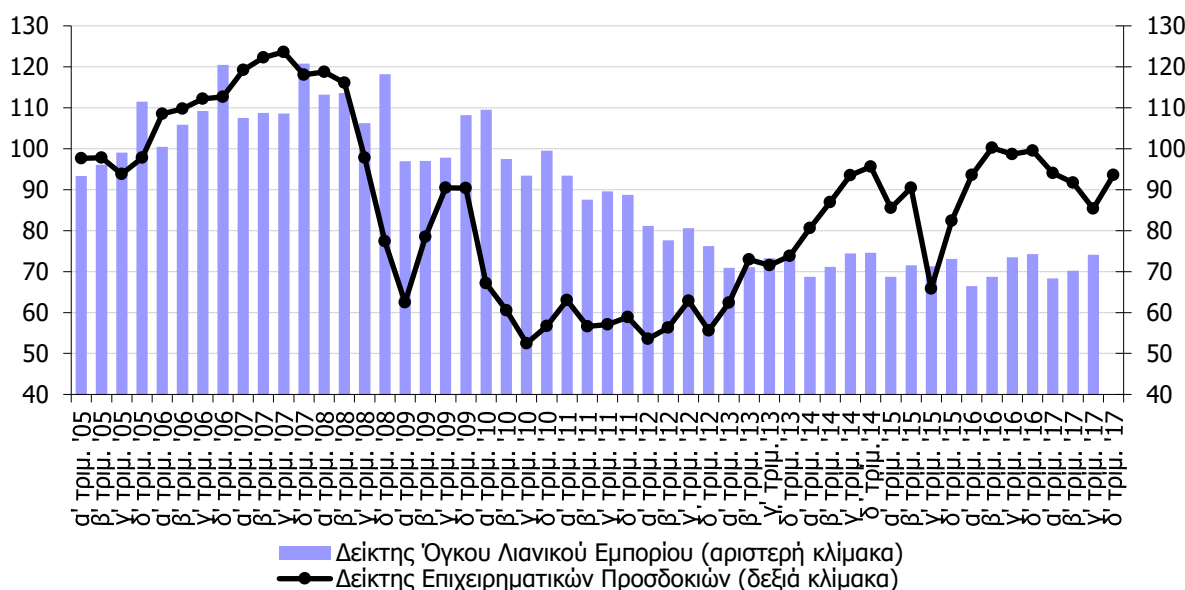
Ο δείκτης στα Οχήματα - Ανταλλακτικά βελτιώθηκε κατά 10,4 μονάδες όταν την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο ήταν αμετάβλητος, στις 108,2 μονάδες. Η τάση του δείκτη συμβαδίζει με τις ετήσιες πωλήσεις επιβατικών αυτοκινήτων, οι οποίες αυξήθηκαν πέρυσι κατά 11,6% σε σύγκριση με το 2016. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι παραπάνω πωλήσεις επιβατικών κυρίως αφορούν εταιρικές πωλήσεις, οι οποίες καταγράφουν άνοδο στα πρόσφατα έτη, κυρίως λόγω τουρισμού, καθώς η λιανική πώληση υποχωρεί. Στα επιμέρους στοιχεία του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών στα Οχήματα - Ανταλλακτικά, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων ανήλθε στις 15 μονάδες το 2017, έναντι αρνητικού ισοζυγίου πρόπερσι (-3 μονάδες) με ενίσχυση του ποσοστού όσων επιχειρήσεων εκτιμούσαν αυξημένες πωλήσεις στο 43% και πτώση όσων δήλωναν μειωμένες πωλήσεις. Στο σκέλος των αποθεμάτων υπερισχύουν οι σταθεροποιητικές τάσεις διαχρονικά. Το ισοζύγιο των πωλήσεων του επόμενου χρονικού διαστήματος εμφανίζεται αρκετά

βελτιωμένο το 2017, στις 21 μονάδες, έναντι ισοσκελισμένου επιπέδου το 2016, με ενίσχυση όσων αναμένουν αυξημένες πωλήσεις κατά 10 μονάδες και αντίστοιχη πτώση όσων προέβλεπαν μείωση. Στο σκέλος των παραγγελιών το ισοζύγιο είναι

οριακά αρνητικό (-1 μονάδες), έναντι -7 μονάδων το 2016, με βελτίωση όσων αναμένουν αύξηση παραγγελιών. Τέλος, ως προς την απασχόληση, οι ενδείξεις σταθεροποίησης του προηγούμενου διαστήματος παραμένουν.

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				Μεταβολή 2016/2015	Μεταβολή 2017/2016
	Ιαν.-2015	Οκτ. 2015	Ιαν.-Οκτ. 2016	Ιαν.-Οκτ. 2017		
Γενικός Δείκτης	70,4		69,8	70,8	-1,0%	1,6%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	72,0		72,1	73,3	0,1%	1,6%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων						
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	79,8		79,6	80,8	-0,3%	1,5%
Πολυκαταστήματα	78,2		85,1	85,1	8,8%	0,0%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	66,5		63,9	62,8	-4,0%	-1,7%
Τρόφιμα-Ποτά - Καπνός	64,6		64,4	62,1	-0,4%	-3,5%
Φαρμακευτικά - Καλλυντικά	66,9		65,1	66,3	-2,7%	1,9%
Ένδυση - Υπόδηση	70,1		74,4	76,9	6,3%	3,3%
Έπιπλα - Ηλεκτρικά Είδη - Οικιακός Εξοπλισμός	61,0		60,0	62,8	-1,6%	4,6%
Βιβλία - Χαρτικά - Λοιπά είδη δώρων	90,0		93,0	100,8	3,3%	8,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	82,0	117,7	82,0	43,5%	-30,3%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	79,2	80,6	101,0	1,8%	25,3%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	66,4	85,7	84,9	29,1%	-0,9%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	97,3	97,8	108,2	0,5%	10,6%
Πολυκαταστήματα	79,5	99,4	89,2	25,0%	-10,3%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	81,0	98,0	91,4	21,0%	-6,7%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Χονδρικό Εμπόριο

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2017 σημειώθηκε αύξηση στον κύκλο εργασιών του χονδρικού εμπορίου, με το σχετικό δείκτη να ενισχύεται κατά 4,0%, αντί μείωσης κατά 1,9% ένα χρόνο νωρίτερα. Πρόκειται για την πρώτη θετική μεταβολή εννεαμήνου από το 2010. Ωστόσο, ο δείκτης εξακολουθεί να βρίσκεται 35 μονάδες κάτω από το μέσο όρο του έτους βάσης του (2010).

Υπηρεσίες

Ο κύκλος εργασιών υποχώρησε κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2017 σε έξι από τους δεκατρείς υποκλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στις Υπηρεσίες Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 58), όπου ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε κατά 18,5%, σε συνέχεια κάμψης κατά 7,5% την ίδια περίοδο του 2016. Ακολούθησαν σε πτώση οι Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί (κλάδος 71) όπου ο σχετικός δείκτης περιορίστηκε κατά 13,8%, αντί -0,8% ένα χρόνο νωρίτερα, οι Υπηρεσίες Καθαρισμού (κλάδος 81.2) με το τζίρο να περιορίζεται κατά 6,1%, σαφώς

λιγότερο από ότι το 2016 (-23,4%), και οι Υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων και Παροχής Πληροφόρησης (κλάδος 63), όπου ο σχετικός δείκτης εξασθένησε κατά 5,8%, ελαφρώς λιγότερο από ότι πρόπερσι (-7,7%).

Στον αντίποδα, στους υποκλάδους με τη μεγαλύτερη άνοδο κατά το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι περιλαμβάνονται οι Υπηρεσίες Λοιπών Επαγγελματικών - Επιστημονικών και Τεχνικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 74) με τον κύκλο εργασιών τους να ενισχύεται κατά 16,7% (αντί -10,3% πρόπερσι), οι Υπηρεσίες σχετικές με την Απασχόληση (κλάδος 78), με άνοδο 6,6% (από +15,5% το 2016) και οι Υπηρεσίες Πληροφορικής (κλάδος 62), επίσης με αύξηση κατά 5,8%, σημαντικά ηπιότερη της προπέρσινης (14,2%). Έπεται σε άνοδο ο σωρευτικός κλάδος 69 & 70.2 που αφορά στις Νομικές, Λογιστικές και Συμβουλευτικές Υπηρεσίες, ο δείκτης κύκλου εργασιών του οποίου βελτιώθηκε κατά 2,5% αντί σημαντικής κάμψης κατά 8,5% το 2016. Ηπιότερη βελτίωση σημειώθηκε στις Τηλεπικοινωνίες (κλάδος 61 – αύξηση κατά 1,0% αντί 0,1% το 2016) και στις Υπηρεσίες Ταχυ-

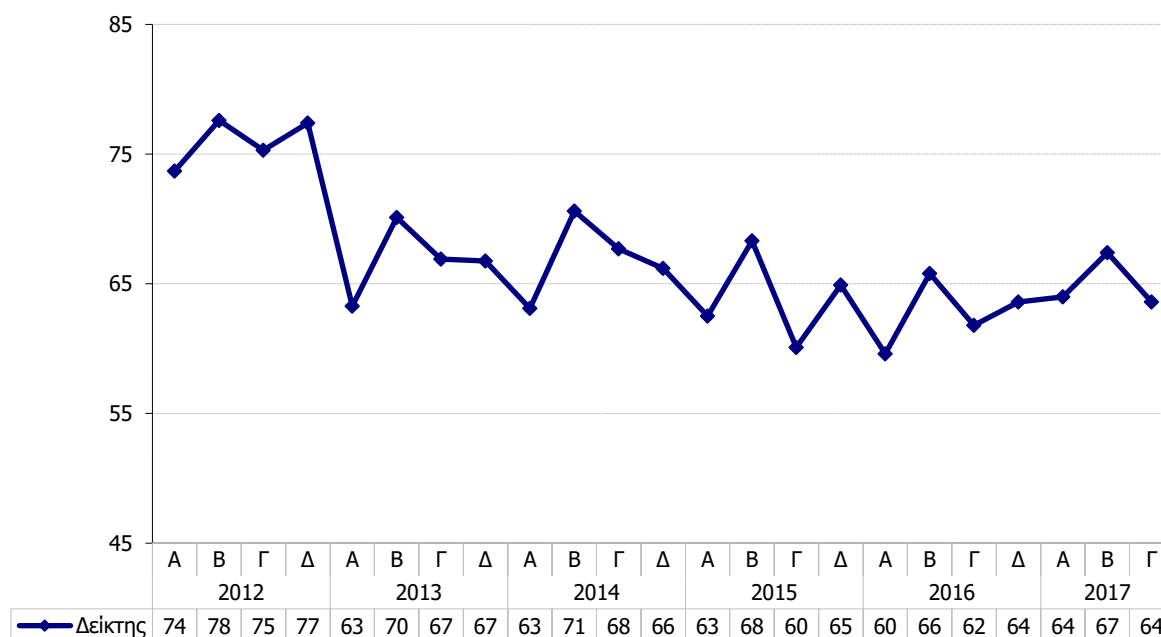
μεταφορικών Δραστηριοτήτων (+0,2% αντί 0,9%).

Σύμφωνα με τους **πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ** που αφορούν στο σύνολο του 2017, οι εκπρόσωποι των περισσότερων υπό μελέτη υποκλάδων των Υπηρεσιών προεξόφλησαν καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με το 2016. Ο γενικός δείκτης υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 10,5 μονάδες σε σχέση με το 2016, όταν είχε σημειώσει βελτίωση 5,5 μονάδων. Στους επιμέρους κλάδους, σαφώς λιγότερο απαισιόδοξοι είναι οι εκπρόσωποι των

Χρηματοπιστωτικών οργανισμών (+25,3 μονάδες αντί +3,5 μονάδων πρόπερσι), όπως και αυτοί στον υποκλάδο του Τουρισμού, στον οποίο ο δείκτης προσδοκιών ανήλθε κατά 18,5 μονάδες, από μόλις 0,2 μονάδες ένα χρόνο νωρίτερα. Αντιθέτως, περισσότερο απαισιόδοξοι σε σχέση με το 2016 ήταν πέρυσι οι εκπρόσωποι του κλάδου της Πληροφορικής, στον οποίο ο σχετικός δείκτης περιορίστηκε κατά 3,1 μονάδες, σε συνέχεια πολύ εντονότερων απωλειών το 2016 (-14,6 μονάδες).

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.6

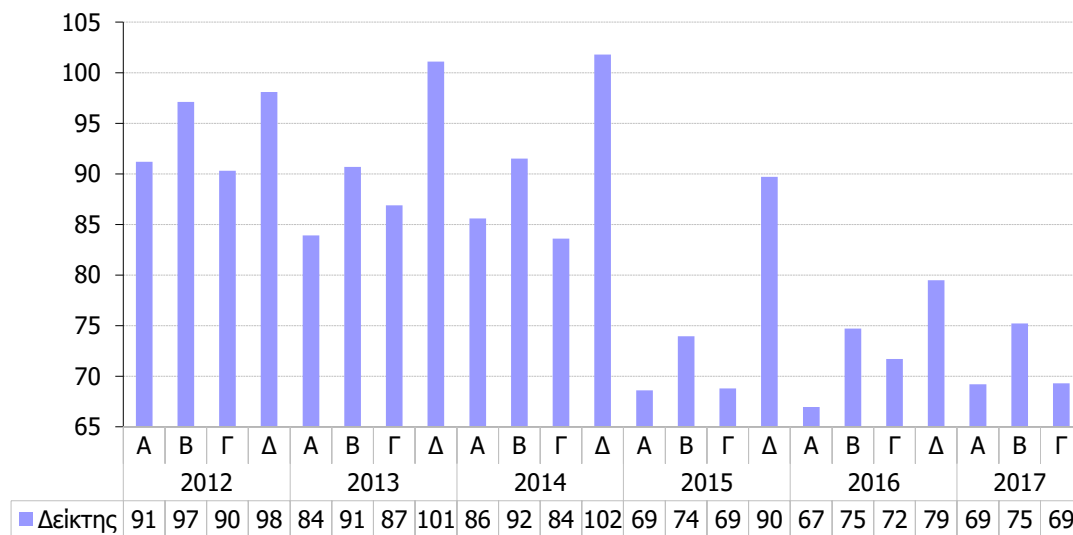
Δείκτης Κύκλου Εργασιών (2010=100)

	α' εννιάμ. 2015	α' εννιάμ. 2016	α' εννιάμ. 2017	ΠΜ% '16/'15	ΠΜ% '17/'16
Πληροφορική	70,2	80,2	84,9	14,2%	5,8%
Μεταφορές Χερσαίες και μέσω Αγωγών	80,1	78,5	85,4	-2,0%	8,7%
Υποστηρικτικές προς τις Μεταφορές Υπηρεσίες & Υπηρεσίες Αποθήκευσης	85,8	94,8	101,4	10,4%	7,0%
Τουρισμός	104,0	103,5	113,9	-0,5%	10,1%
Νομικές, Λογιστικές, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες	78,7	72,0	73,8	-8,5%	2,5%
Εμπόριο Αυτοκινήτου	56,3	62,3	68,6	10,8%	10,1%
Ταχυδρομικές και Ταχυμεταφορικές Δραστηριότητες	70,5	71,1	71,2	0,9%	0,2%
Αεροπορικές Μεταφορές	126,5	131,0	143,1	3,6%	9,2%
Τηλεπικοινωνίες	71,4	71,5	72,2	0,1%	1,0%
Διοικητικές Δραστηριότητες Γραφείου	101,8	118,9	115,8	16,8%	-2,6%
Διαφήμιση, Έρευνα Αγοράς, Δημοσκοπήσεις	43,5	40,9	41,1	-6,0%	0,6%
Επεξεργασία Δεδομένων	92,6	85,4	80,5	-7,7%	-5,8%
Αρχιτέκτονες, Μηχανικοί	43,1	42,7	37,2	-0,8%	-13,0%
Πλωτές Μεταφορές	71,4	69,3	61,6	-2,9%	-11,0%
Εκδοτικές Δραστηριότητες	48,4	44,8	36,5	-7,5%	-18,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

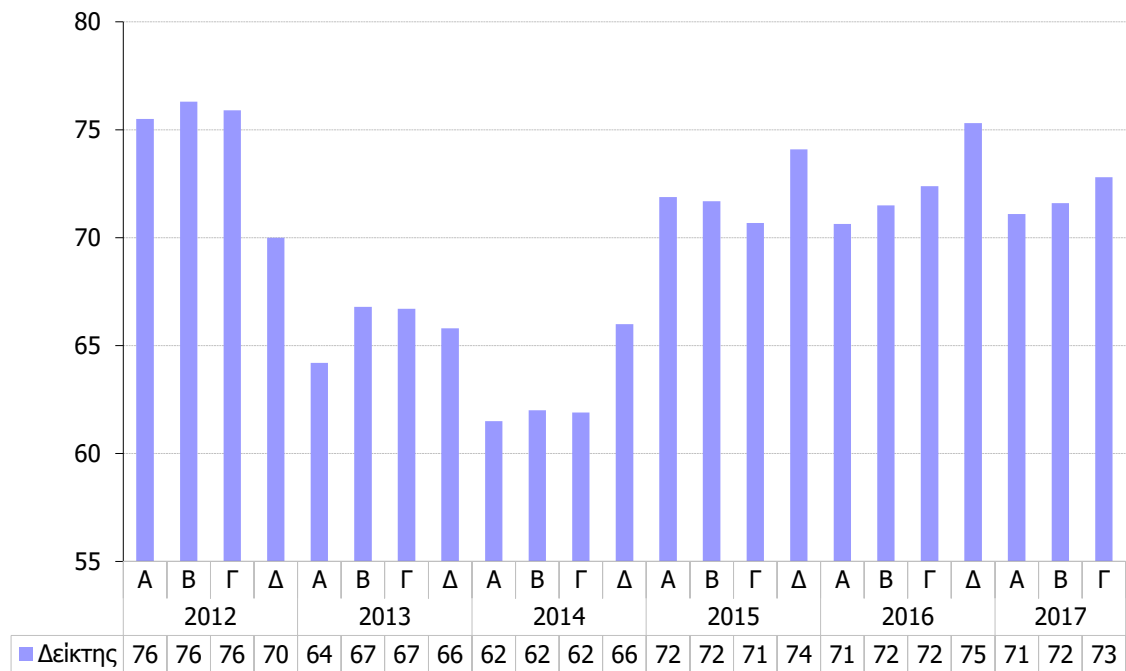
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

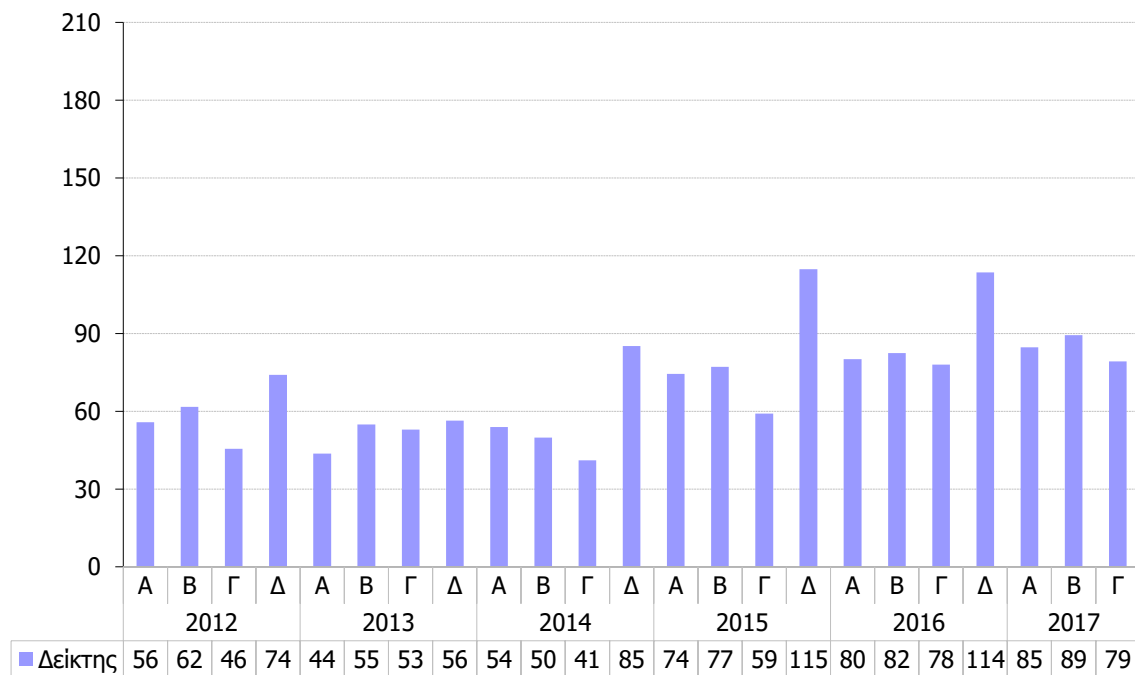
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

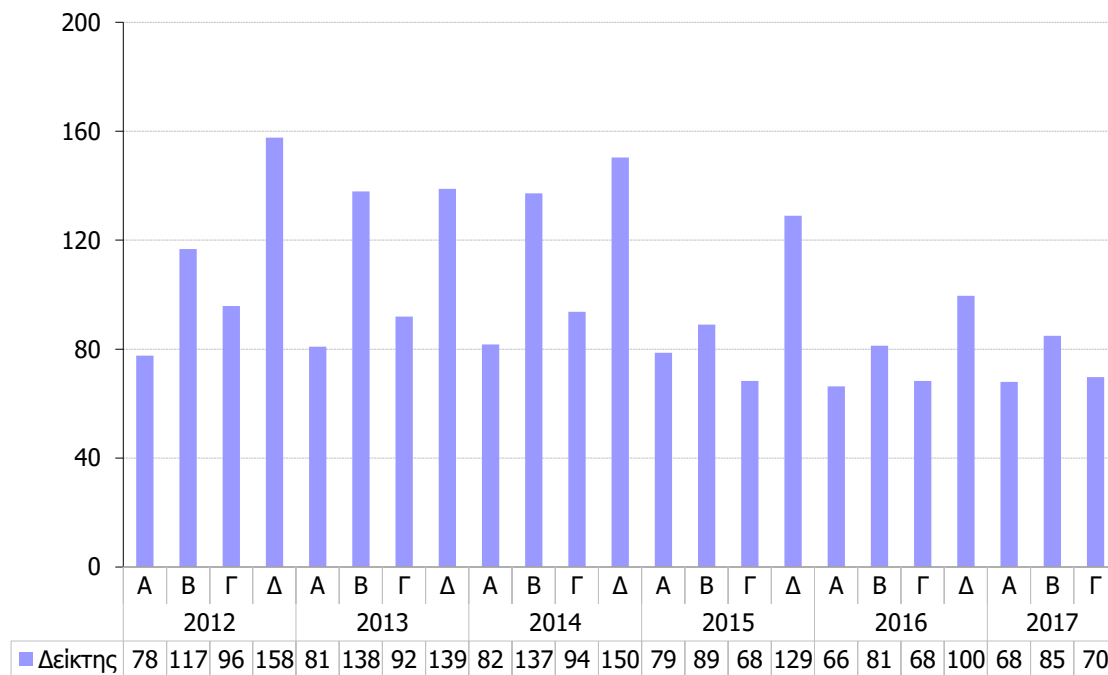
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

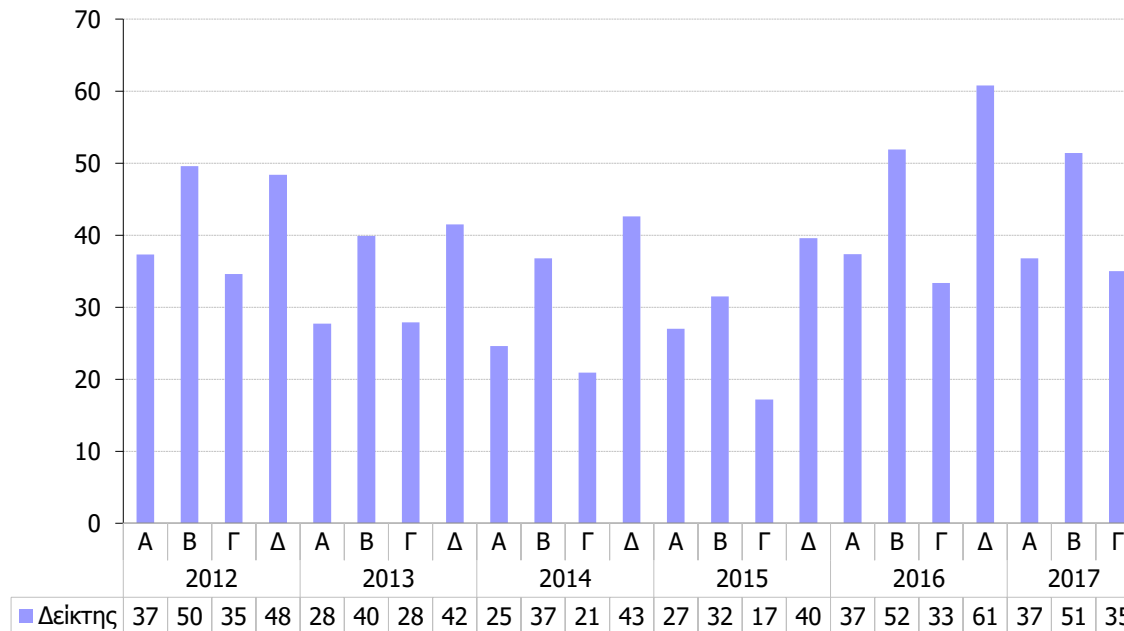
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων (κλάδοι 69+70.2)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

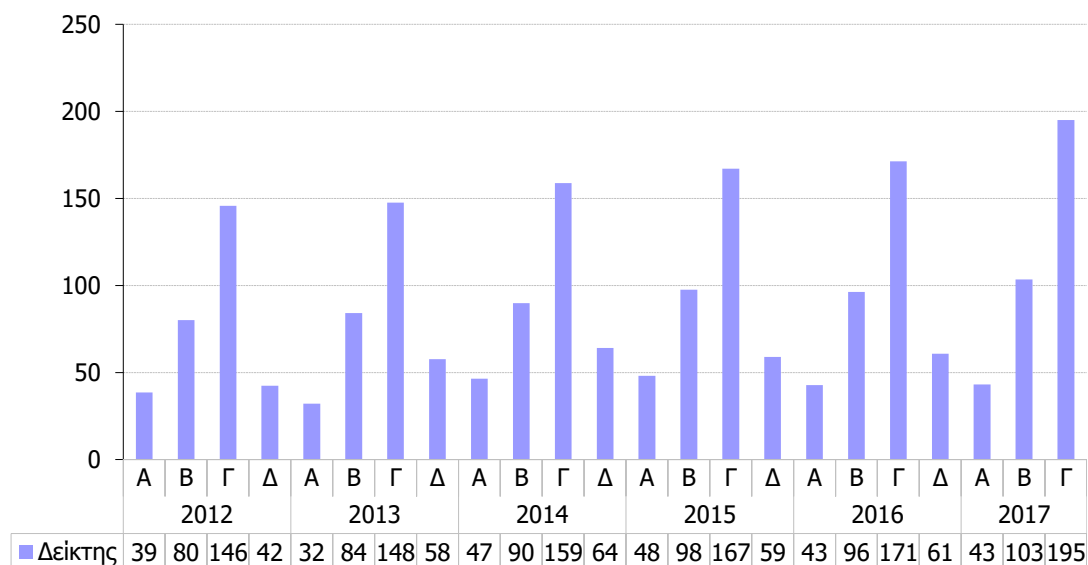
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης (Κλάδος 73)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

Κλαδικόι Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

	2015	2016	2017	ΠΜ% '16-'15	ΠΜ% '17-'16
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	89,3	89,5	108,1	0,2%	20,8%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	49,6	56,4	65,6	13,7%	16,3%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	57,4	60,9	86,2	6,1%	41,5%
Πληροφορική	91,2	76,6	73,5	-16,0%	-4,0%
Σύνολο Υπηρεσιών	70,6	76,1	86,6	7,8%	2,0%

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι εξαγωγές αγαθών διαμορφώθηκαν στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2017 στα €23,3 δισεκ., έναντι €20,6 δισεκ. το 2016, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 12,8%. Εξαιρουμένων των εξαγωγών πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 6,4%, καθώς διαμορφώθηκαν στα €16,2 δισεκ. το 2017, από €15,2 δισεκ. το 2016 (Διάγραμμα 3.12). Οι εισαγωγές παρουσίασαν το δεκάμηνο του 2017 αύξηση κατά 15,2% και διαμορφώθηκαν στα €40,9 δισεκ., από €35,5 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως

αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το εμπορικό έλλειμμα διαμορφώθηκε €2,7 δισεκ. υψηλότερα από ότι το 2016, στα €17,5 δισεκ., από €14,8 δισεκ. (+18,4%). Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας αντιστοιχούσε στο 57% των εισαγωγών της, ενώ πρόπερσι έφθανε το 58,2%.

Αναλυτικά ως προς τις εξελίξεις στις επιμέρους κατηγορίες προϊόντων, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν μείωση 2,7% την περίοδο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου του προηγούμενου έτους, στα €4,5 δισεκ., έναντι €4,6 δισεκ. το

αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε άνοδος 29,6%, εξαιτίας της ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, με αποτέλεσμα να αγγίξουν τα €7,3 δισεκ., από €5,6 δισεκ. πρόπερσι (Πίνακας 3.8). Σημειώνεται ότι οι εξαγωγές από τις δύο συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων αντιστοιχούν στο 50,8% των ελληνικών εξαγωγών προϊόντων (από 49,8% το 2016). Η πτώση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από τη μείωση κατά 26,9% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €413,9 εκατ. (από €566,4 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα), με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί και το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών από 2,7% το 2016 σε 1,8% το 2017. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 77,8% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 1%, από €3,48 δισεκ. σε €3,52 δισεκ. Στα προϊόντα Ποτά – Καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 13,1% των εξαγωγών του κλάδου Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το δεκάμηνο του 2017 στα €593,8 εκατ., μειωμένη κατά 1,5% σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πρόπερσι (€413,9 εκατ.).

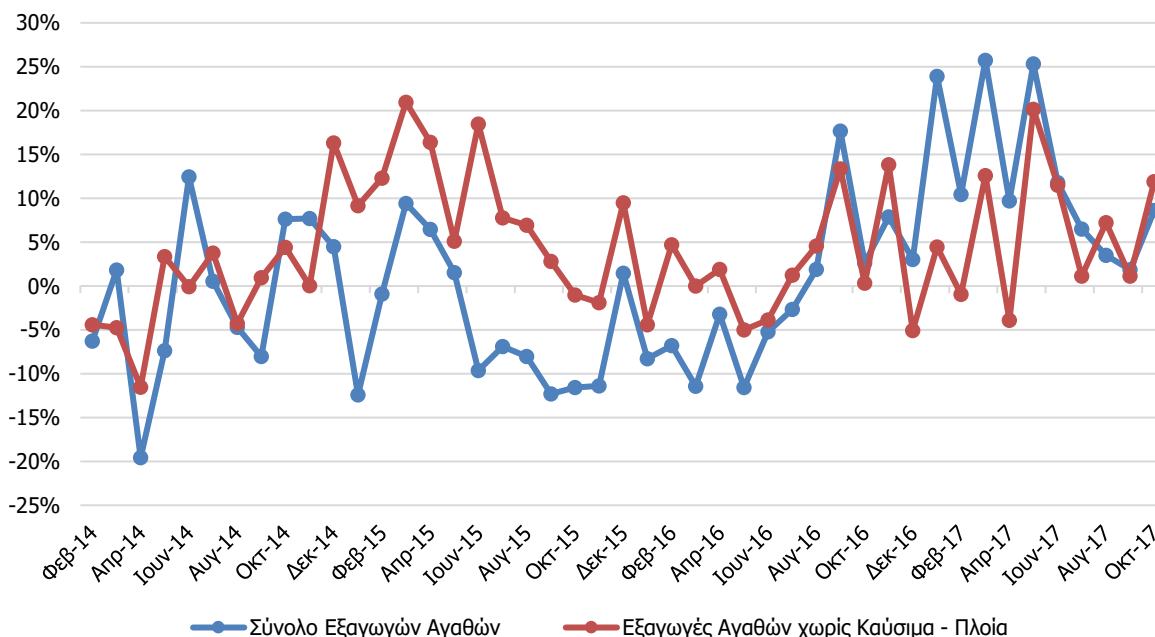
Στις εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσιάστηκε αύξηση της τάξης του 10%

την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου του προηγούμενου έτους, με την αξία τους να αγγίζει τα €10 δισεκ., από €9,1 δισεκ. πριν ένα χρόνο. Αυτή η αύξηση ερμηνεύεται από την άνοδο της διεθνούς ζήτησης για Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη κατά 17,2%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €3,8 δισεκ. (από €3,2 δισεκ. το 2016) καθώς και για τα Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 12,1%, με αποτέλεσμα οι εξαγωγές τους να φτάσουν τα €2,5 δισεκ. το 2017, από €2,2 δισεκ. πρόπερσι. Αντιθέτως, επιδείνωση των εξαγωγικών επιδόσεων σημειώθηκε στα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, της τάξης του 1,4%, στα €2 δισεκ. το 2017 από €2,1 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές στα Διάφορα βιομηχανικά Είδη, κατά 7,3%, φθάνοντας το δεκάμηνο του 2017 τα €1,67 δισεκ., από €1,55 δισεκ.

Τέλος, αύξηση σημειώθηκε στις εξαγωγές Πρώτων Υλών, της τάξης του 28,1%, με την αξία τους να διευρύνεται από €759,2 εκατ. το δεκάμηνο του 2016 σε €972,2 εκατ. την ίδια περίοδο ένα έτος μετά, και μείωση στις εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες κατά 3%, από €444,8 εκατ. το 2016 στα €431,4 εκατ. το 2017.

Διάγραμμα 3.12

Σύνολο εξαγωγών αγαθών και εξαγωγών αγαθών χωρίς καύσιμα-πλοία (% μεταβολή)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε

Ως προς τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, διευρύνθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 6,4%, προσεγγίζοντας στην περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου τα €8,7 δισεκ. από €8,2 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πρόπερσι, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές φέτος το 37,6% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Παραπλήσια αύξηση σημειώθηκε προς την ΕΕ-28, κατά 7,3% ή €851,7 εκατ. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών, αύξηση σημειώθηκε προς την Ιταλία και την Γερμανία, της τάξης του 5,6% σε αμφότερες, από €2,4 δισεκ. και €1,6 δισεκ. αντίστοιχα το 2016, σε €2,5 δισεκ. και €1,7 δισεκ. ένα χρόνο μετά. Άνοδο σημείωσαν οι εξαγωγές και προς τη Γαλλία, κατά 10,3%, από €579,1 εκατ. σε €638,7 εκατ. Αντιθέτως, προς την Ισπανία και την Ολλανδία οι ελληνικές εξαγωγές

περιορίστηκαν πέρυσι, κατά 3%, στα €559,3 εκατ. (από €360 εκατ. στο προηγούμενο έτος) και 1,2%, στα €504,2 εκατ. (από €510,6 εκατ. το 2016) αντίστοιχα. Επισημαίνεται ότι η μεγαλύτερη ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών το δεκάμηνο του 2017 προς χώρα της Ευρωζώνης σημειώθηκε στη Φινλανδία, με την κάμψη να φθάνει το 14,8% ή €18,9 εκατ. (από €127,9 εκατ. το 2016 στα €109 εκατ. το 2017). Στον αντίποδα, η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε προς την Εσθονία (+55,2%).

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν στην περίοδο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου του 2017 κατά 9,4% ή €324,8 εκατ., φθάνοντας τα €3,8 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προς αυτή κατά 8,5% ή €86,5 εκατ. Ανοδική τάση

σημειώθηκε σε δύο άλλες χώρες της ΕΕ οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, τη Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 11,9% ή €74,3 εκατ., ανερχόμενες σε €696,9 εκατ., και κατά 4,9% ή €44,1 εκατ., φθάνοντας τα €939,7 εκατ. αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των χωρών της ΕΕ εκτός Ευρωζώνης, της τάξης του 7,5%, σημειώθηκε προς την Κροατία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές μειώθηκαν κατά €5,5 εκατ. και διαμορφώθηκαν στα €67,7 εκατ.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρώπης, σημειώθηκε αύξηση των ελληνικών εξαγωγών κατά 24%, από τα €3 δισεκ. το 2016, στα €3,8 δισεκ. πέρυσι. Η Τουρκία, ένας από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, παρουσίασε σημαντική αύξηση, της τάξης του 42% ή κατά €424,8 εκατ., με αποτέλεσμα οι εξαγωγές προς αυτή να διευρυνθούν από €1 δισεκ. το χρονικό διάστημα Ιανουάριου - Οκτωβρίου πέρυσι στο €1,4 δισεκ. ένα χρόνο μετά

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος - Οκτώβριος (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2017*	2016*	17*/16*	2017*	2016*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4.529,7	4.656,7	-2,7%	19,4%	22,6%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	3.522,0	3.487,2	1,0%	15,1%	16,9%
Ποτά και Καπνός	593,8	603,1	-1,5%	2,5%	2,9%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	413,9	566,4	-26,9%	1,8%	2,7%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	972,2	759,2	28,1%	4,2%	3,7%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	972,2	759,2	28,1%	4,2%	3,7%
ΚΑΥΣΙΜΑ	7.295,6	5.628,7	29,6%	31,3%	27,3%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	7.295,6	5.628,7	29,6%	31,3%	27,3%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	10.071,8	9.159,5	10,0%	43,2%	44,4%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	2.505,5	2.234,4	12,1%	10,8%	10,8%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	3.799,5	3.243,2	17,2%	16,3%	15,7%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	2.096,5	2.125,9	-1,4%	9,0%	10,3%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.670,3	1.556,0	7,3%	7,2%	7,5%
ΑΛΛΑ	431,4	444,8	-3,0%	1,9%	2,2%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	431,4	444,8	-3,0%	1,9%	2,2%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	23.300,7	20.648,9	12,8%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής διευρύνθηκαν κατά 7,8%, από €1,1 δισεκ. το 2016 σε €1,2 δισεκ. πέρυσι, κυρίως λόγω της ανόδου των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ, κατά 7,8%, από τα €883,7 εκατ. στα €960,7 εκατ., και δευτερευόντως από την αύξηση των εξαγωγών προς τον Καναδά κατά 14,8%. Αντιθέτως, μείωση της τάξης του 3,4% σημείωσαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής αυξήθηκαν κατά 16,4%, φθάνοντας τα €3,5 δισεκ., κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τον Λίβανο (+20,6%), από €834,2 εκατ. στο €1 δισεκ., και προς την Τυνησία, όπου έφτασαν τα €113,5 εκατ., από €83,8 εκατ. (+35,4%). Σε δύο άλλους σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 49,9%, στα €561,2 εκατ., και κατά 14,6%, στα €210 εκατ., αντίστοιχα.

Υψηλότερη κατά 20,8% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων προς την Ωκεανία, με την αξία τους την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2017 να διαμορφώνεται στα €137,9 εκατ., όταν στο ίδιο χρονικό διάστημα ένα χρόνο νωρίτερα βρισκόταν στα €114,2 εκατ. Η διεύρυνση των εξαγωγών προς την Αυστραλία ήταν της τάξης του 20,5% , φθάνοντας τα €124,9 εκατ., ενώ στη Νέα Ζηλανδία, που έχει μικρό μερίδιο στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια σημειώθηκε αύξηση 23,4% (€10,5 εκατ. πρόπερσι, €13 εκατ. το 2017).

Μείωση κατά 30,2% παρουσιάστηκε στις εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της

Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής την περίοδο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου πέρυσι, με την αξία τους να υποχωρεί στα €172 εκατ., από €246,5 εκατ. το ίδιο χρονικό διάστημα ένα χρόνο πριν. Η επιδείνωση των εξαγωγικών επιδόσεων οφείλεται κυρίως στην έντονη μείωση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 75%, η οποία διαμόρφωσε την αξία τους στα €22,5 εκατ.

Αντιθέτως, σημαντική αύξηση της ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες ενισχύθηκαν κατά 43,4%, στο €1,4 δισεκ., έναντι €971,2 εκατ. το 2016. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από τη διεύρυνση των εξαγωγών προς τη Νότια Κορέα (+171,8%, στα € 178,5 εκατ. από €65,7 εκατ.), και τη Σιγκαπούρη (+79,2%, στα €335,7 εκατ. από €187,4 εκατ.). Σημαντική διεύρυνση των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, κατά 35%, καταγράφηκε προς την Κίνα, από €274,3 εκατ. πρόπερσι στα €370,2 εκατ. ένα χρόνο μετά.

Ανακεφαλαιώνοντας, στο δεκάμηνο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου του περασμένου έτους σημειώθηκε σημαντική αύξηση των εξαγωγών της Ελλάδας, τόσο της συνολικής αξίας τους (+12,8%) όσο και της αξίας τους χωρίς πετρελαιοειδή - πλοία (+6,4%). Σημειώθηκε διεύρυνση των εξαγωγών στις περισσότερες βασικές κατηγορίες (Πρώτες Ύλες, Καύσιμα, Βιομηχανικά Προϊόντα), ενώ εμφάνισαν μείωση τα Αγροτικά προϊόντα και τα Άλλα Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά κατηγορίες.

Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των εξαγωγών ήταν μικρότερη σε αυτή την περίοδο από ότι στο πρώτο εξάμηνο πέρυσι.

Η επιβράδυνση της αύξησης, παρά την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε πολύ σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς κατά το τρίτο τρίμηνο (ΕΕ, ΗΠΑ), μάλλον οφείλεται στην ανατίμηση του ευρώ έναντι νομισμάτων αναπτυσσόμενων περιοχών, όπως της Βορείου Αφρικής και της Ασίας. Επιπλέον, παρά τη σημαντική διεύρυνση των εξαγωγών, η μεγαλύτερη άνοδος των εισαγωγών είχε ως συνέπεια τη διεύρυνση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Η σημαντική αύξηση των εξαγωγών στην περίοδο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου πέρυσι θα συνεχιστεί στο τελευταίο δίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, εξαιτίας πρωτίστως της συνέχισης της υψηλής ανάπτυξης στην ΕΕ και τις ΗΠΑ. Ωστόσο ο ρυθμός της θα επιβραδυνθεί ελαφρώς, **με αποτέλεσμα για το σύνολο των εξαγωγών το 2017**

να διαμορφωθεί στην περιοχή του 11,5%, ενώ για τις εξαγωγές εκτός των πετρελαιοειδών στο 6%.

Η παραμονή της ανάπτυξης σε υψηλούς ρυθμούς στην ΕΕ και τις ΗΠΑ το 2018, καθώς και σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές αγαθών στα πρόσφατα έτη (π.χ. Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική), θα οδηγήσει σε νέα άνοδο τους φέτος. Ανασχετικά στην αύξησή τους θα επενεργήσει ενδεχόμενη περαιτέρω ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, δεδομένης της εκτεταμένης αύξησής της το 2017. **Υπό αυτές τις επιδράσεις, το ποσοστό διεύρυνσης του συνόλου των εξαγωγών φέτος αναμένεται να είναι σχεδόν διψήφιο.**

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος – Οκτώβριος*

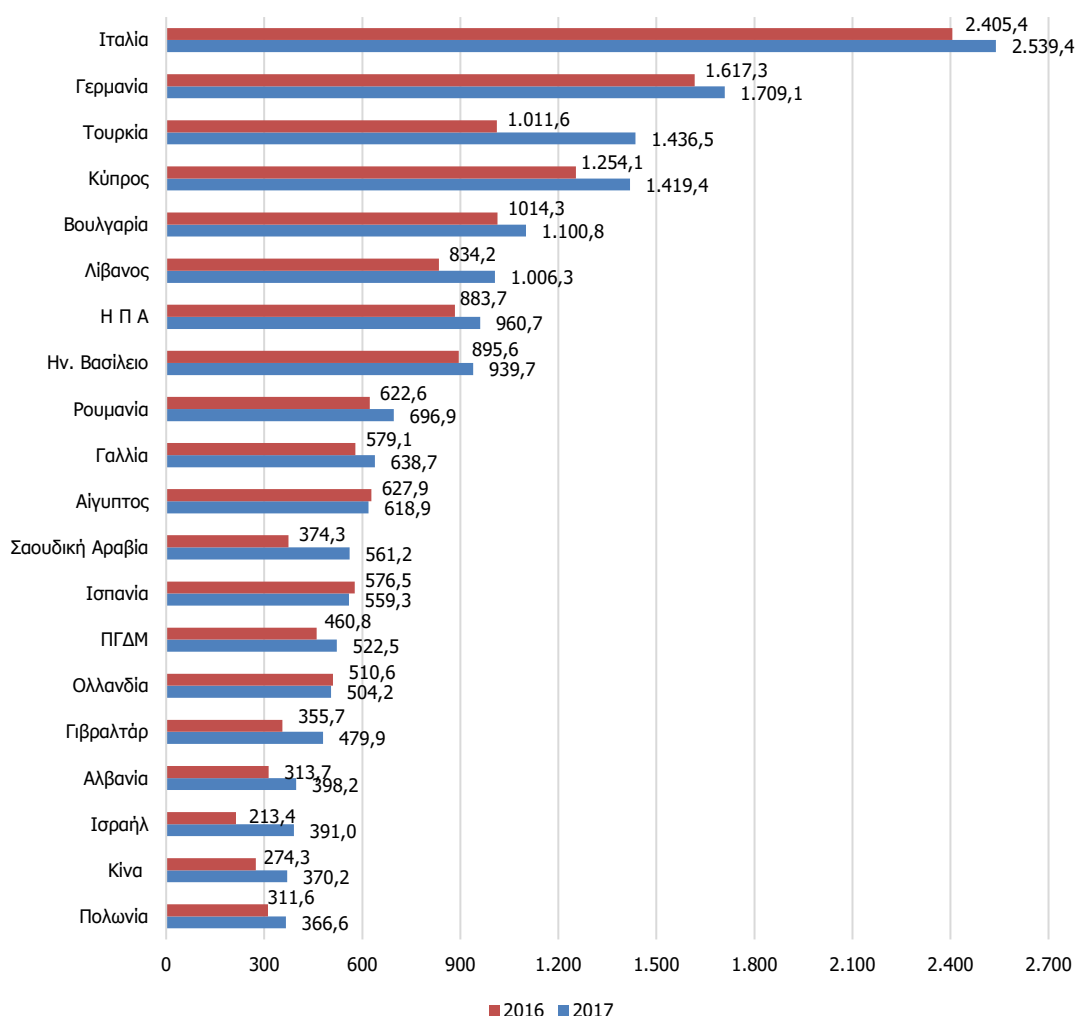
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
		2017	2016	2017/2016	2017	2016
ΚΟΣΜΟΣ		23.300,7	20.648,9	12,8%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ		12.750,2	11.288,8	12,9%	54,7%	54,7%
Ε.Ε. (28)		12.553,6	11.701,9	7,3%	53,9%	56,7%
Ευρωζώνη		8.762,4	8.235,5	6,4%	37,6%	39,9%
G7		6.986,0	6.541,4	6,8%	30,0%	31,7%
Βόρεια Αμερική		1.231,8	1.142,3	7,8%	5,3%	5,5%
Χώρες BRICS		687,8	631,0	9,0%	3,0%	3,1%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική		3.501,5	3.007,0	16,4%	15,0%	14,6%
Βόρεια Αφρική		1.133,0	1.238,2	-8,5%	4,9%	6,0%
Ωκεανία		137,9	114,2	20,8%	0,6%	0,6%
Κεντρική-Λατινική Αμερική		172,0	246,5	-30,2%	0,7%	1,2%
Ασία		1.392,3	971,2	43,4%	6,0%	4,7%
Χώρες OPEC		1.255,8	1.135,3	10,6%	5,4%	5,5%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων: Π.Σ.Ε - Κ.Ε.Ε.Μ.

Διάγραμμα 3.13

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων,
 Ιανουάριος -Οκτώβριος (εκατ. €)

Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε.

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, η ανεργία στην Ελλάδα το γ' τρίμ. του 2017 κατήλθε στο 20,2% από 22,6% ένα έτος νωρίτερα, ενώ ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε για πρώτη φορά μετά το γ' τρίμ. του 2011 κάτω από το ένα εκατομμύριο. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε στους 970,1 χιλ. άνεργους, από 1.092,6 χιλ. το ίδιο τρίμηνο του 2016 (μείωση κατά 11,2% ή κατά 122,5 χιλ. άτομα), ενώ ο

αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 87 χιλ. ή 2,3%, στους 3.823,7 χιλ. από 3.736,7 χιλ. το γ' τρίμ. του 2016. Επομένως, ένα τμήμα της πτώσης της ανεργίας προέρχεται από τη μείωση του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, το εποχικά μη προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας τον Οκτώβριο του 2017 περιορίστηκε στο 20,4%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα έναντι του Οκτωβρίου του 2016 (22,4%), 0,6 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα.

Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης-19, την Ελλάδα ακολουθεί, με αρκετά χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας, η Ισπανία. Το γ' τρίμ. του 2017 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 16,4%, 2,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Ακολουθεί η Ιταλία, με ποσοστό ανεργίας 10,6%, έναντι ποσοστού 10,9%, το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 και έπεται η Κύπρος, όπου η ανεργία διαμορφώθηκε στο 10%, τρεις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το αντίστοιχο προπέρσινο τρίμηνο. Όλες οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης-19 εμφανίζουν μονοψήφια ποσοστά ανεργίας, με το χαμηλότερο εξ' αυτών να παρουσιάζεται το γ' τρίμ. του 2017 στη Γερμανία, διαμορφούμενο στο 3,6%, από 4% ένα έτος νωρίτερα. Εξίσου χαμηλό ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει και η Μάλτα, όπου διαμορφώθηκε στο 4% από 4,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Αναφορικά με τις άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες, στη Γαλλία η ανεργία παρουσιάζει μείωση για όγδοο συνεχόμενο τρίμηνο, διαμορφούμενη στο 9,3% από 9,6% το ίδιο τρίμηνο του 2016, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν της τάξης του 4,4%, από 5% ένα έτος νωρίτερα.

Ως προς το φύλο, η ανεργία παραμένει υψηλότερη στις γυναίκες, ενώ από το β' τρίμ. του 2010 η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα διευρύνεται σε βάρος των γυναικών. Το γ' τρίμ. του 2017 το ποσοστό ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα ήταν 8,4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σύγκριση με αυτό των ανδρών, στο 24,8% των γυναικών, έναντι 16,4% των ανδρών, από 27,2% και 18,9%, αντίστοιχα. Σε σχέση με την Ευρωζώνη-19, το ποσοστό ανεργίας

των ανδρών στην Ελλάδα ήταν 8,1 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο, ενώ στις γυναίκες αυτή η διαφορά ήταν της τάξης των 15,7 ποσοστιαίων μονάδων.

Σε ότι αφορά τις τάσεις στην ηλικιακή διάρθρωση της ανεργίας, το εξεταζόμενο τρίμηνο παρουσίασε πτώση σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, πλην της κατηγορίας των νέων ηλικίας 15-19 ετών. Η υψηλότερη πτώση στα ποσοστά ανεργίας σημειώθηκε στους νέους ηλικίας 20-24 και 25-29 ετών, οι οποίες όμως εμφανίζουν και τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας ανάμεσα σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία το ποσοστό περιορίστηκε από το 43,4% το γ' τρίμ. του 2016 στο 38,5% ένα χρόνο μετά. Στη δεύτερη το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε κατά 4,2 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή από το 33,2% στο 29%. Παρόμοια, θετική εξέλιξη σημειώθηκε στα άτομα ηλικίας 30-44 ετών, με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας να διαμορφωθεί το γ' τρίμ. του 2017 στο 19,5%, έναντι 21,5% ένα έτος νωρίτερα. Τέλος, στην ηλικιακή κατηγορία 45-64 ετών η ανεργία εμφανίζει πτώση για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο, κατερχόμενη στο Γ' τρίμ. του 2017 στο 16,6% από 18,5% ένα έτος νωρίτερα.

Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων, που από το δ' τρίμ. του 2013 κυμαίνεται σε επίπεδα άνω του 70%, το τρίτο τρίμηνο πέρυσι αυξήθηκε στο 75,7%, από 73,8% ένα έτος νωρίτερα. Παρά την άνοδό του, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων είναι σε πτωτική τροχιά από το δ' τρίμ. του 2014 και το γ' τρίμ. του 2017 διαμορφώθηκε στους 734,6 χιλ., από 806,3 χιλ. ένα έτος νωρίτερα, παρουσιάζοντας πτώση κατά 8,9% ή 71,7 χιλ. άτομα.

Σχετικά με τις τάσεις της ανεργίας ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, το γ' τρίμ. του 2017 παρουσιάζεται μείωση των ποσοστών ανεργίας στις περισσότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού. Επισημαίνεται πως για πρώτη φορά από το δ' τρίμ. του 2015 το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό τίτλο σπουδών εμφανίζει αύξηση σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Έτσι, διαμορφώθηκε στο 12,1% από 11,5% ένα έτος νωρίτερα, αλλά παραμένει το χαμηλότερο μεταξύ όλων των κατηγοριών εκπαίδευσης. Η σημαντικότερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης εντοπίζεται στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου και ήταν της τάξης των 3,1 ποσοστιαίων μονάδων, από το 24,9% στο 21,8%. Έπονται με οριακά μικρότερη πτώση, τριών μονάδων, τα άτομα με απολυτήριο Λυκείου ή ισότιμου τίτλου σπουδών, από το 24,7% στο 21,7%. Τόσο στα άτομα με πτυχίο Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, όσο και στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού, το ποσοστό ανεργίας το τρίτο τρίμηνο πέρυσι διαμορφώθηκε σε παραπλήσιο επίπεδο με τις προαναφερθείσες βαθμίδες εκπαίδευσης, δηλαδή στο 21,7% και στο 21,4%, από 23,4% και 24%, αντίστοιχα.

Αναφορικά με την περιφερειακή διάρθρωση της ανεργίας, με εξαίρεση την Ήπειρο, τα Ιόνια Νησιά και το Βόρειο Αιγαίο, σε όλες τις άλλες περιφέρειες της χώρας σημειώθηκε πτώση του ποσοστού ανεργίας. Το υψηλότερο ποσοστό παρουσιάζεται στη Δυτική Μακεδονία, όπου το γ' τρίμ. του 2017 διαμορφώθηκε στο 27,3%, από 29,8% ένα έτος νωρίτερα. Έπεται η περιφέρεια Δυτικής

Ελλάδας, όπου το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 25,6%, 3,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα (29,2%). Ακολουθεί η Ήπειρος, όπου η ανεργία, αντιθέτως, αυξήθηκε, από το 23,5% στο 24,2%. Η υψηλότερη αύξηση στο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στο Βόρειο Αιγαίο, όπου ανήλθε στις 2,8 ποσοστιαίες μονάδες, από το 17,8% στο 20,6%, και η μεγαλύτερη μείωση του στην Κρήτη, κατά έξι ποσοστιαίες μονάδες, στο 19,2% από 13,2%. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των περιφερειών στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι σημειώθηκαν στο Νότιο Αιγαίο (8,6% από 13%) και στα Ιόνια Νησιά (12,3% από 12,1%). Στην Αττική η ανεργία διαμορφώθηκε στο 21,4%, από 22,8% ένα έτος νωρίτερα.

Σε επίπεδο βασικών οικονομικών τομέων, στον Πρωτογενή Τομέα σημειώνεται συνεχής μείωση των απασχολούμενων από το β' τρίμ. του 2014. Το τρίτο τρίμηνο του 2017 ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτόν μειώθηκε κατά 4,2 χιλ. άτομα ή 0,9%, από τους 456,6 χιλ. στους 452,4 χιλ., σε συνέχεια μείωσης κατά 4,7 χιλ. ή 1% το γ' τρίμ. του 2016. Αντιθέτως, στους υπόλοιπους δύο βασικούς τομείς η απασχόληση ενισχύθηκε. Συγκεκριμένα, στο Δευτερογενή Τομέα, η απασχόληση το γ' τρίμ. του 2017 ενισχύθηκε κατά 22 χιλ. άτομα, από τους 567,6 χιλ. στους 589,6 χιλ. (+3,9%) και στον Τριτογενή κατά 69,3 χιλ. άτομα, από τους 2.712,4 χιλ. στους 2.781,7 χιλ. (+2,6%).

Μεταξύ των επιμέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, σε οκτώ σημειώθηκε μείωση της απασχόλησης (Γεωργία-Δασοκομία-Αλιεία, Ορυχεία-Λατομεία,

Μεταφορά-Αποθήκευση, Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες, Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας, Δημόσια Διοίκηση, Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων) και στους υπόλοιπους 13 αύξησή της. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση στην κλαδική απασχόληση εντοπίζεται στον κλάδο Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας όπου έφτασε το 42,9%, από τους 4,9 χιλ. εργαζόμενους στους 2,8 χιλ., και στον κλάδο Ορυχείων-Λατομείων όπου ήταν της τάξης 19,3%, από τους 14 χιλ. στους 11,3 χιλ. Αντιθέτως, οι μεγαλύτερες ποσοστιαίες αυξήσεις στην απασχόληση παρουσιάστηκαν το γ' τρίμ. του 2017 στους κλάδους Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού (+20,4%, από 27,5 χιλ. σε 33,1 χιλ.) και Άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών (+18,8%, από τους 68 χιλ. στους 80,8 χιλ.). Στον σημαντικό για την ελληνική οικονομία κλάδο της Μεταποίησης, η απασχόληση ενισχύθηκε για 11ο συνεχόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στους 362,1 χιλ. εργαζόμενους, από 355,8 χιλ. ένα έτος νωρίτερα (+1,8%). Στον κλάδο Χονδρικού-Λιανικού Εμπορίου η απασχόληση ενισχύθηκε για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στους 687,7 χιλ. εργαζόμενους, από 665,9 χιλ. ένα έτος νωρίτερα. Ενίσχυση κατά 4,6% σημείωσε η απασχόληση στον κλάδο Υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε από τους 381 χιλ. στους 398,7 χιλ., ενώ και στις Κατασκευές η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 6,9%, από τους 145,4 χιλ. στους 155,5 χιλ. (+6,9%). Αντίθετα, στη Δημόσια

Διοίκηση ο αριθμός των απασχολούμενων περιορίζεται για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο περιορίζεται, διαμορφούμενος στους 328,1 χιλ. από 331,4 χιλ. το γ' τρίμ. του 2016 (-1%). Συμπερασματικά, η αύξηση στην απασχόληση το γ' τρίμ. του 2017 προήλθε κυρίως από την άνοδό της:

- στο Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο (+21,8 χιλ. άτομα ή +3,3%), άνοδος συναφής με την αύξηση των εποχικά διορθωμένων δεικτών i) κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο κατά 3%, ii) κύκλου Εργασιών στο Λιανικό εμπόριο κατά 0,3% και iii) όγκου στο Λιανικό εμπόριο κατά 0,6%,
- στον Τουρισμό (+17,7 χιλ. άτομα ή +4,6%), ως αποτέλεσμα της αύξησης των διεθνών τουριστικών αυξήσεων κατά 6,6% (από τα 9,03 εκατ. στα 9,63 εκατ.) αλλά και της σημαντικής αύξησης του κύκλου εργασιών του κλάδου (+13,9% ο σχετικός δείκτης)
- στις Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (+14,5 χιλ. άτομα ή +6,5%).

Σε ότι αφορά την εξέλιξη του **εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της οικονομίας**, ύστερα από επτά συνεχόμενα τρίμηνα αύξησής του, παρουσίασε στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, μικρή πτώση, της τάξης του 0,8% (Διάγραμμα 3.14).

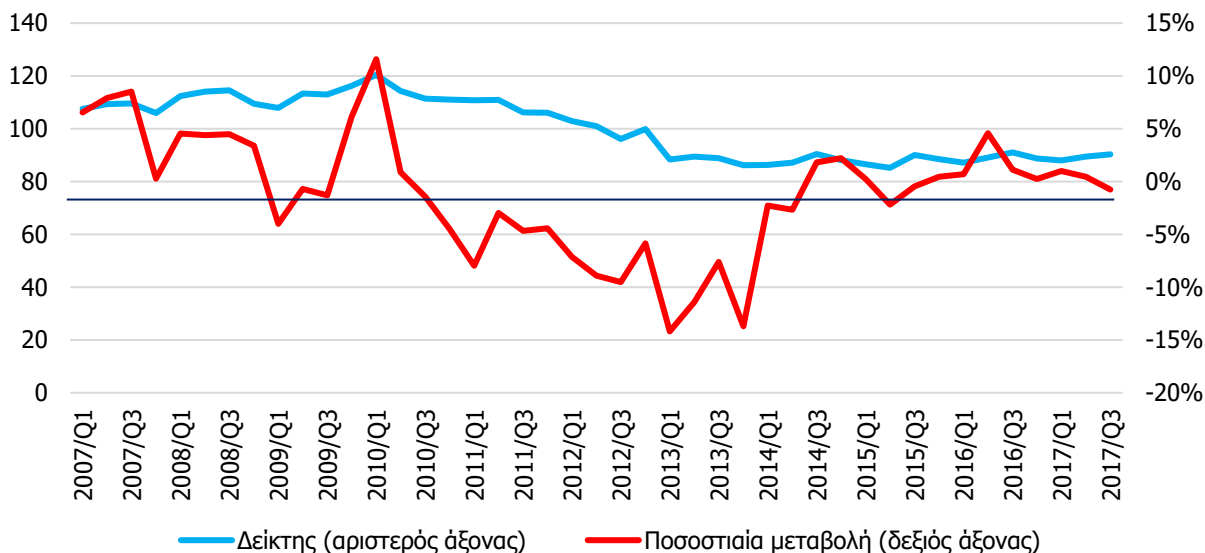
Σε ότι αφορά την τάση της μερικής απασχόλησης, το γ' τρίμηνο του 2017 το ποσοστό της διαμορφώθηκε στο 9,4% (358,9 χιλ. άτομα) και τα αντίστοιχα

ποσοστά στους άνδρες και τις γυναίκες στο 6,5% (144,2 χιλ. άτομα) και 13,5% (214,7

χιλ. άτομα) από 9,7%, 6,9% και 13,5%, αντίστοιχα στο τρίτο τρίμηνο του 2016.

Διάγραμμα 3.14

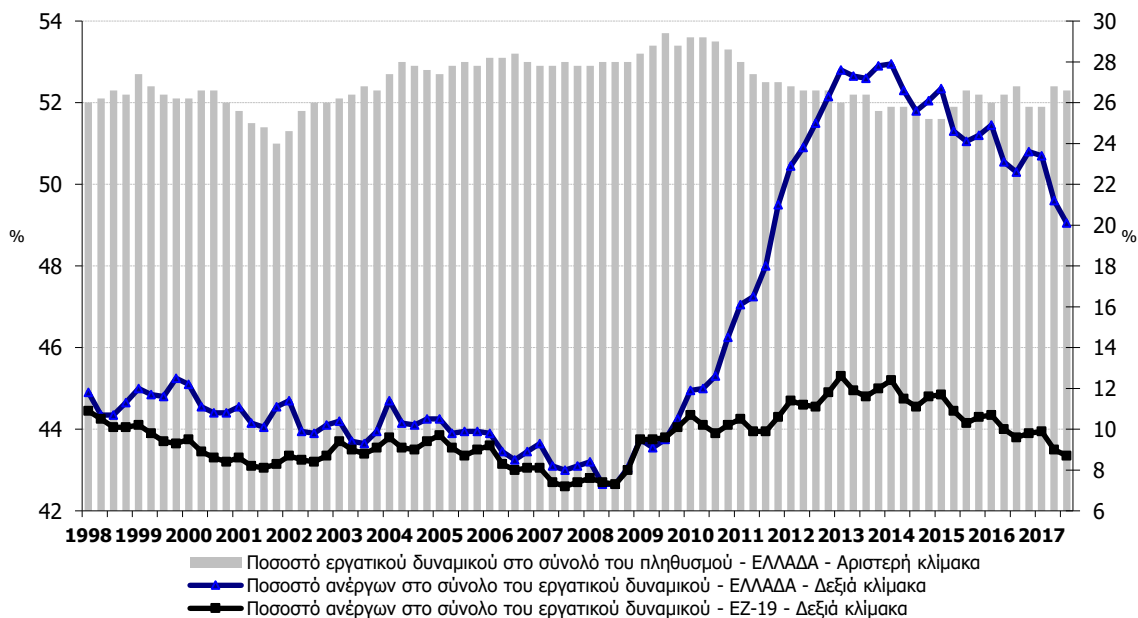
Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολή αυτού (Q1/2007-Q3/2017)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.15

Εξέλιξη του ποσοστού του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού και του ποσοστού των ανέργων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.10

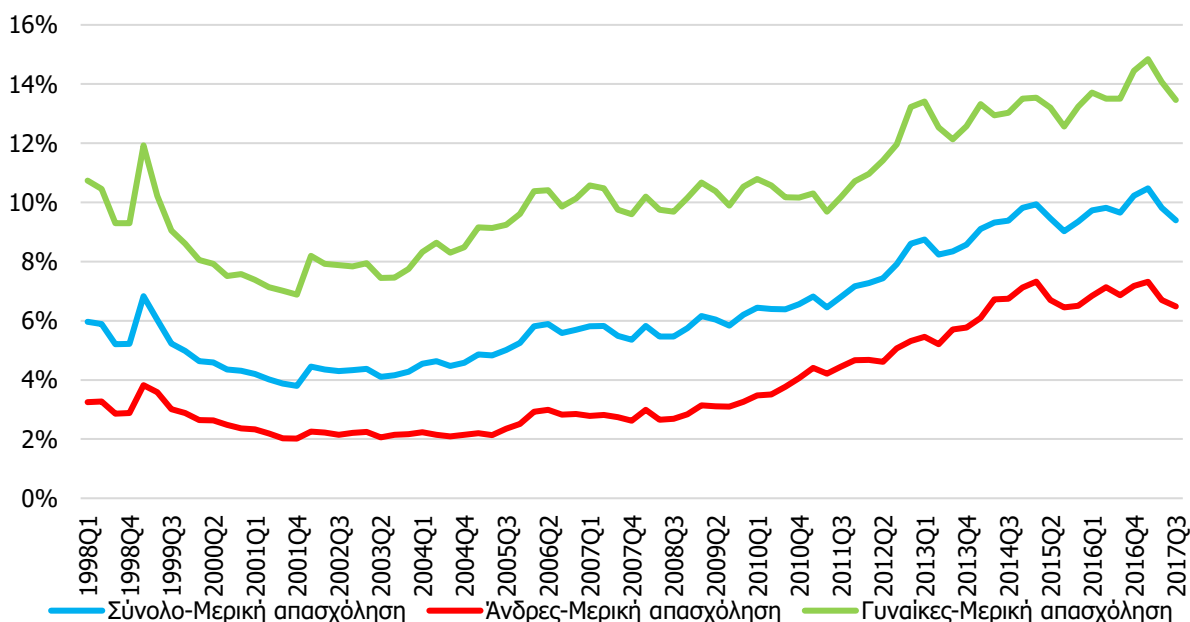
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατάσταση απασχόλησης (σε χιλιάδες)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2006	9.374,1	53,1	4.527,5	91,0	448,2	9,0
2007	9.412,3	52,9	4.564,1	91,6	418,4	8,4
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
Α' τρίμηνο 2015	9.259,1	51,6	3.504,4	73,4	1.272,5	26,6
Β' τρίμηνο 2015	9.250,7	51,9	3.625,5	75,4	1.180,1	24,6
Γ' τρίμηνο 2015	9.242,3	52,3	3.671,1	76,0	1.160,5	24,0
Δ' τρίμηνο 2015	9.234,1	52,2	3.641,7	75,6	1.174,7	24,4
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
Α' τρίμηνο 2016	9.226,3	52,0	3.606,3	75,1	1.195,1	24,9
Β' τρίμηνο 2016	9.217,2	52,2	3.702,6	76,9	1.112,1	23,1
Γ' τρίμηνο 2016	9.208,3	52,4	3.736,7	77,4	1.092,6	22,6
Δ' τρίμηνο 2016	9.199,4	51,9	3.648,6	76,4	1.124,0	23,6
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
Α' τρίμηνο 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
Β' τρίμηνο 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1
Γ' τρίμηνο 2017	9.172,3	52,3	3.823,7	79,8	970,1	20,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Διάγραμμα 3.16

Εξέλιξη του ποσοστού του ποσοστού μερικής απασχόλησης στο σύνολο των εργαζομένων και κατά φύλο (Q1/1998-Q3/2017)

Πηγή: Eurostat

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Ως προς τις πολιτικοοικονομικές εξελίξεις, το δεύτερο εξάμηνο του 2017 χαρακτηρίστηκε από σταδιακή εδραίωση της ανάκαμψης στην ελληνική οικονομία και την ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης σε πολύ συντομότερο χρονικό διάστημα από τις προηγούμενες, κάμπτοντας σημαντικά την αβεβαιότητα για τη δυνατότητα της Ελλάδας να ολοκληρώσει το τρίτο Πρόγραμμα και ενισχύοντας την ελκυστικότητά της ως επενδυτικού προορισμού. Εφόσον και οι προσεχείς αξιολογήσεις πραγματοποιηθούν κατά το τρέχον έτος σε παραπλήσιο χρονικό διάστημα, η ενίσχυση της ελκυστικότητας των ελληνικής οικονομίας θα διατηρηθεί και θα ενισχυθεί.

Θετικές παραμένουν οι εξελίξεις και στον εξωτερικό τομέα στην αρχή του τέταρτου εξαμήνου. Με βάση τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία τον περασμένο Οκτώβριο ήταν αυξημένες κατά 13,2% σε σύγκριση με τον Οκτώβριο του 2016, ενώ στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Οκτωβρίου ήταν υψηλότερες κατά 14,4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Τη διεύρυνσή τους συνεχίζει να ευνοεί η επιτάχυνση της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι ο κυριότερος προορισμός των ελληνικών εξαγωγών, καθώς και η κλιμάκωση του διεθνούς εμπορίου. Και η σημαντική ενίσχυση της τουριστικής κίνησης και του κύκλου εργασιών στον τομέα του Τουρισμού συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε αυτόν. Η δυναμική εξαιτίας αυτών των παραγόντων αναμένεται να συνεχιστεί τόσο το τελευταίο δίμηνο του 2017, όσο και το

2018. Άλλωστε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της, προέβλεψε για την ΕΕ-27 ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 2,2% φέτος. Επιπλέον, οι πρόσφατες προβλέψεις για το συνολικό αριθμό των τουριστών (αεροπορικές αφίξεις, κρουαζιέρα κ.λπ.) που αναμένεται να επισκεφθούν την Ελλάδα το 2018 κάνουν λόγο για 30 εκατ. άτομα, καθώς η χώρα ακόμα επωφελείται από την τεταμένη κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή (Τουρκία, Αίγυπτος, Τυνησία), αλλά και τη σταδιακή υποχώρηση της αβεβαιότητας για το μέλλον της Ελλάδας στην ΕΖ-19.

Ως προς τις επενδύσεις, η αναθέρμανσή τους προβλέπεται να προέλθει από τη σταδιακή εκκίνησή τους σε αποκρατικοποιήσεις και ιδιωτικοποιήσεις που έγιναν τα προηγούμενα έτη και έχει ολοκληρωθεί η αδειοδότηση τους (π.χ. ξενοδοχειακό συγκρότημα Αστέρα Βουλιαγμένης, 14 περιφερειακά αεροδρόμια, περιοχή Ελληνικού). Αυτά και άλλα επενδυτικά σχέδια, π.χ. από μεγάλες, εξαγωγικές επιχειρήσεις, θα τονώσουν την απασχόληση και τη δραστηριότητα στον Κατασκευαστικό τομέα και σε όλους τους κλάδους οι οποίοι θα παράσχουν υλικά, μηχανήματα και εξοπλισμό για τις επενδύσεις.

Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση το 2018 θα προέλθουν και από τα Προγράμματα Κοινωνικού Εργασίας, τόσο από αυτά που είναι ήδη σε εξέλιξη όσο και από αυτά που θα υλοποιηθούν προσεχώς. Σε ότι αφορά τα νέα, σημειώνεται ότι αναμένεται να εφαρμοστούν έξι φέτος, με στόχο ωφελομένων τα 59.180 άτομα συνολικά.

Η κλιμάκωση της δραστηριότητας και η αύξηση των θέσεων εργασίας στους παραπάνω κλάδους ευνόητα θα οδηγήσει σε διεύρυνση της καταναλωτικής δαπάνης. Ακολουθώντας θα συντηρήσει την άνοδο των θέσεων εργασίας στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο που σημειώθηκε στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, ενώ ευνοεί περαιτέρω αύξησή τους φέτος.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις, η πρόβλεψη του IOBE σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας το 2017 αναθεωρείται επί τα βελτίω, στο 21,5% από 21,7%. Το τρέχον έτος το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή το 20%, ίσως ελαφρώς χαμηλότερα από αυτό.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2017 σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, καταγράφεται επιδείνωση σε όλους τους τομείς ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης, η οποία είναι οριακή στο Λιανεμπόριο.

Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται βελτίωση στις προβλέψεις όλων των τομέων, εκτός από το Λιανικό εμπόριο, όπου και καταγράφεται οριακή επιδείνωση. Συνολικά δε το 2017 σε σχέση με το 2016, ο δείκτης απασχόλησης έχει βελτιωθεί σε όλους τους τομείς εκτός από τις Κατασκευές, όπου και καταγράφεται πτώση. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των +6 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου υποχωρεί κατά 9 μονάδες κατά το δ' τρίμηνο του έτους, στις -3 μονάδες. Σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση, ο μέσος

τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 3 μονάδες. Συνολικά το 2017, ο δείκτης διαμορφώνεται στις -2 μονάδες κατά μέσο όρο (από -5 το 2016). Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα κινείται στο 12% (από 8%), ενώ περιορίζεται στο 9% (από 14%), το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (79% από 78%) προβλέπει εκ νέου σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν χειροτέρευση στο ήδη χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο και διαμορφώνεται στις -45 (από -39) μονάδες, κατά 7 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα του 2016. Συνολικά το 2017, ο δείκτης διαμορφώνεται στις -46 μονάδες κατά μέσο όρο (από -32 το 2016). Το δ' τρίμηνο του 2017, το 53% (από 44%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν και πάλι λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 8% (από 6%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η πτώση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια Έργα (στις -62 από -43 μονάδες κατά μέσο όρο ο δείκτης) αντισταθμίζεται εν μέρει μόνο από τη βελτίωση του αντίστοιχου δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (στη +1 από -29 μον. το ισοζύγιο).

Στις Υπηρεσίες, οι προβλέψεις για την απασχόληση χάνουν έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ως προς το αντίστοιχο περσινό διάστημα έχουν

βελτιωθεί. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +2 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο διαμορφώνεται στις -2 μονάδες (από -8 μον. κατά μέσο όρο το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016). Συνολικά το 2017, ο δείκτης διαμορφώνεται στη -1 μονάδες κατά μέσο όρο (από -8 το 2016). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 17% (από 11%) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να κινείται εκ νέου στο 14-15%. Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι πτωτική σε όλους τους επιμέρους κλάδους εκτός από την Πληροφορική.

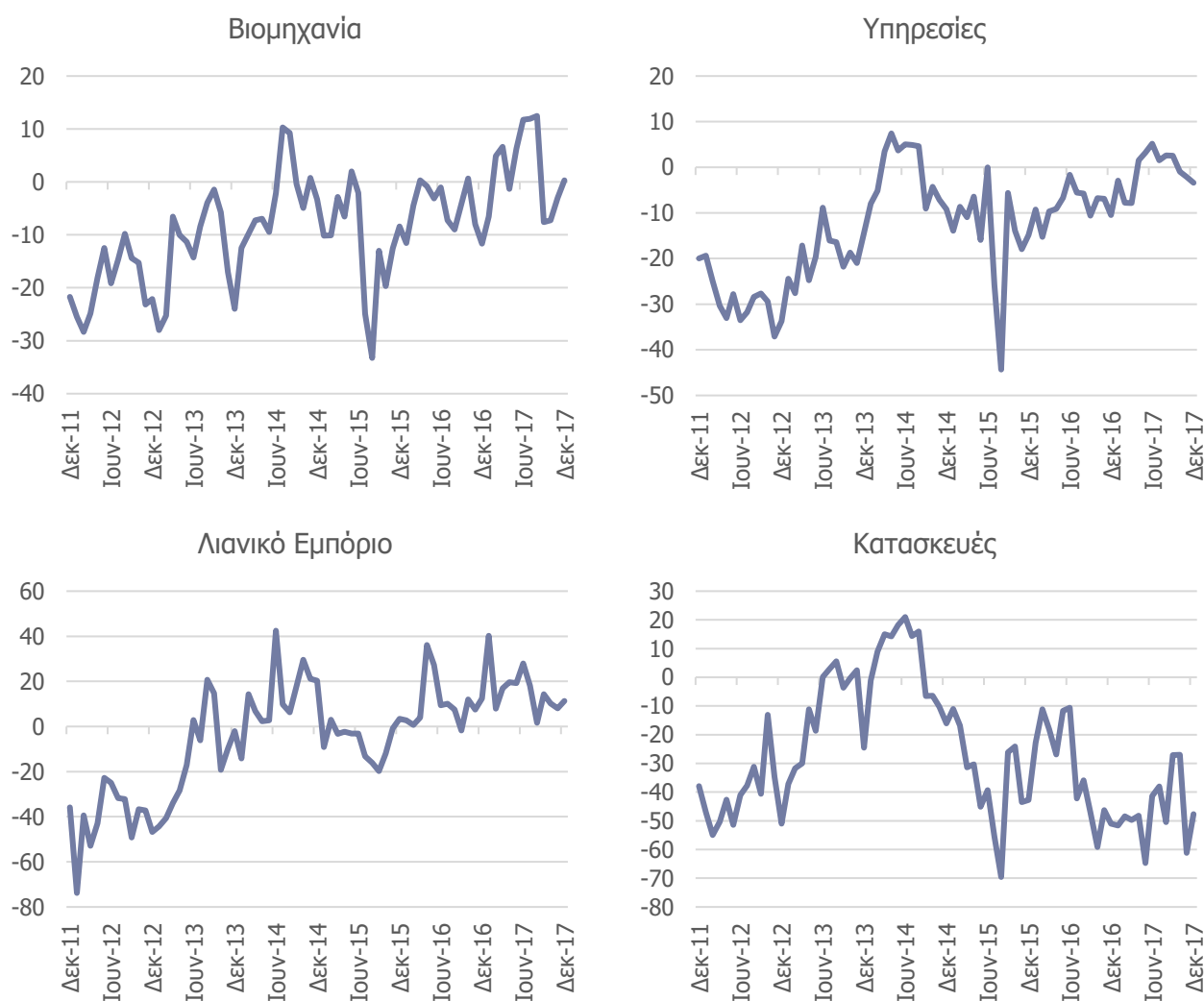
Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο κινείται οριακά χαμηλότερα κατά το δ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +10 μονάδες. Η

επίδοση αυτή βρίσκεται επίσης οριακά χαμηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή. Συνολικά το 2017, ο δείκτης διαμορφώνεται στις +16 μονάδες κατά μέσο όρο (από +11 το 2016). Το 3% (από 6%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 13% (από 17%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να εκπροσωπούνται από το 83% (από 77%) του συνόλου.

Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους κατά το δ' τρίμηνο του 2017 σημειώνεται σταθερότητα του σχετικού ισοζυγίου στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός και άνοδος στους υπόλοιπους κλάδους, εκτός από τα Πολυκαταστήματα, όπου καταγράφεται σημαντική πτώση στο σχετικό δείκτη.

Διάγραμμα 3.17

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων ≡ διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.5 Τιμές Καταναλωτή

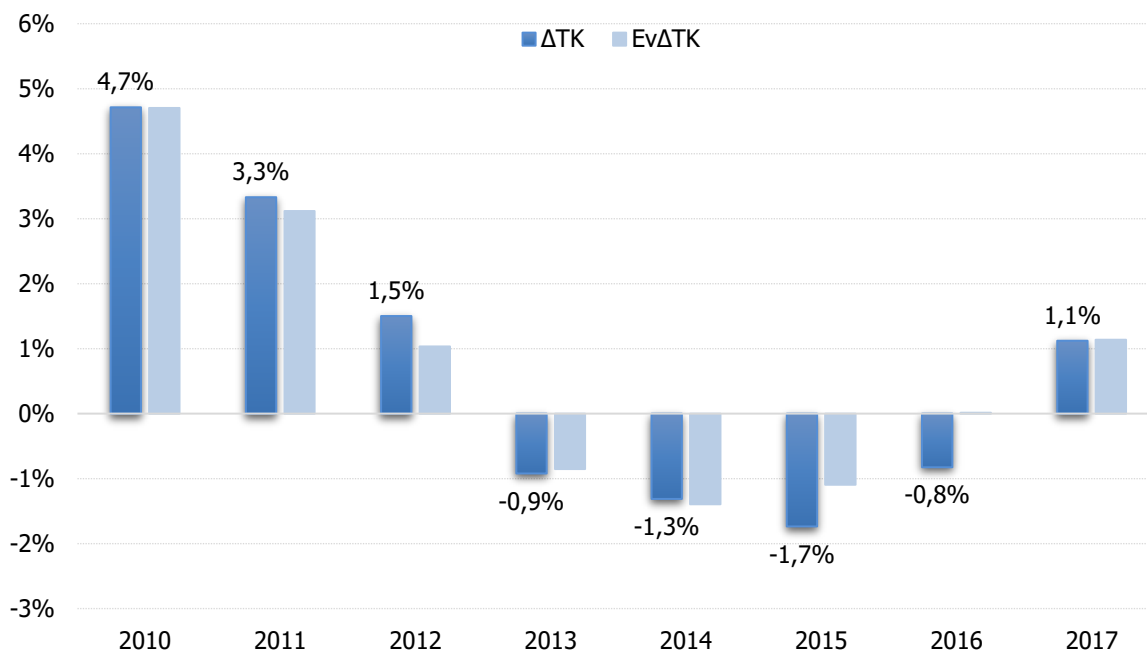
Πρόσφατες εξελίξεις

Στο σύνολο του 2017, η ελληνική οικονομία εμφάνισε ήπιο πληθωρισμό έπειτα από τέσσερα έτη συνεχόμενου αποπληθωρισμού. Ο εθνικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) αυξήθηκε κατά μέσο όρο πέρυσι κατά 1,1% σε σχέση με το 2016,

όταν είχε μειωθεί κατά 0,8%. Αντίστοιχα, ο εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) παρουσίασε αύξηση κατά 1,1% στο προηγούμενο έτος, έναντι μηδενικής μεταβολής το 2016 (διάγραμμα 3.18). Το τέταρτο τρίμηνο του 2017 η ετήσια αύξηση των τιμών βάσει του εθνικού ΔΤΚ διαμορφώθηκε στο 0,8%, έναντι 1,0% το τρίτο τρίμηνο, και ελαφρώς χαμηλότερα από το μέσο όρο του έτους.

Διάγραμμα 3.18

Ετήσια μεταβολή εθνικού ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.19

Μηνιαία εξέλιξη ΔTK στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Βασικά αίτια για την ανοδική τάση των τιμών το 2017 παρέμειναν καθ' όλη τη διάρκεια του ή στο μεγαλύτερο τμήμα του οι

υψηλότερες διεθνείς τιμές πετρελαίου και οι αυξήσεις των έμμεσων φόρων από τον Ιούλιο του 2016 (ΦΠΑ, ΕΦΚ σε μπύρα) και

στην αρχή του 2017 (ΕΦΚ σε παράγωγα πετρελαίου, υγραέριο κίνησης, παράγωγα καπνού και ηλεκτρονικά τσιγάρα, νέο τέλος στους συνδρομητές σταθερής τηλεφωνίας, νέος φόρος στην εισαγωγή καφέ).

Η μέση διεθνής τιμή πετρελαίου το 2017 ήταν κατά 24% υψηλότερη από τη μέση τιμή το 2016 (σε \$/βαρέλι)³⁵, την οποία μόνο μερικώς αντιστάθμισε η υψηλότερη μέση ισοτιμία του ευρώ το 2017 έναντι του δολαρίου, κατά 2%. Έπειτα από μία αποκλιμάκωση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου το δεύτερο τρίμηνο του 2017, σημειώθηκε εκ νέου άνοδος του στο τρίτο και τέταρτο τρίμηνό του, η οποία όμως, όπως προαναφέρθηκε, αντισταθμίστηκε μερικώς από την ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Ως συνέπεια των ανωτέρω μεταβολών, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου σε ευρώ στο τελευταίο τρίμηνο του 2017 διαμορφώθηκε περί τα 52 €/βαρέλι, 15% υψηλότερα από το τέταρτο τρίμηνο του 2016. Ενδεικτικό της εξέλιξης της επίδρασης των τιμών ενέργειας στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ, είναι το ότι στο πρώτο εξάμηνο του 2017 ήταν +0,6%, ενώ στο δεύτερο εξάμηνο περιορίστηκε σε +0,2%

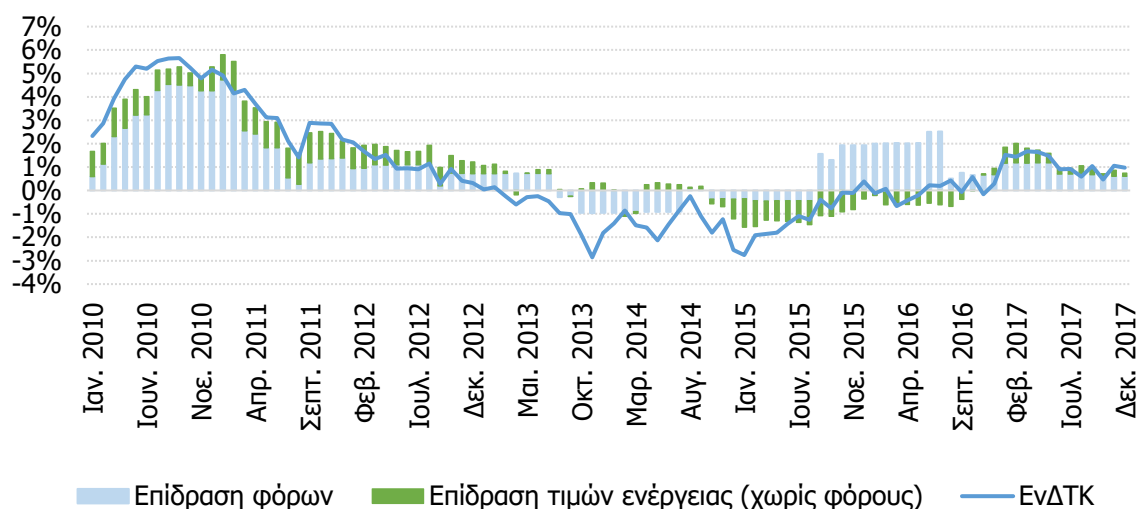
Η επίδραση των έμμεσων φόρων στις τιμές ήταν αυξητική, αν και φθίνουσα, κατά τη διάρκεια του 2017 (διάγραμμα 3.20), καθώς

εκτός από την αύξηση στον ΦΠΑ τον Ιούνιο του 2016, η επίδραση της οποίας στις τιμές τεχνικά ολοκληρώθηκε ένα έτος μετά την εφαρμογή της, σημαντικές μεταβολές στην έμμεση φορολογία τέθηκαν σε ισχύ από 01/01/2017, όπως η αύξηση στον ΕΦΚ σε παράγωγα πετρελαίου κίνησης, στο υγραέριο κίνησης, τον καπνό, το ηλεκτρονικό τσιγάρο, τη σταθερή τηλεφωνία και τον καφέ. Επιπλέον, από τον Οκτώβριο του 2016 τέθηκε σε ισχύ η αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης, ενώ η αύξηση του ΕΦΚ στην μύρα από 01/06/2016, οι επιδράσεις των οποίων στον ρυθμό πληθωρισμού επίσης ολοκληρώθηκαν ένα έτος μετά την εφαρμογή τους. Οι παραπάνω αυξήσεις αντισταθμίστηκαν μόνο μερικώς από τη μείωση στον ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου από τα νοικοκυριά και την αναπροσαρμογή του ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου πλην θέρμανσης και μετακίνησης, που εφαρμόστηκαν από την αρχή του 2017, καθώς και την προγενέστερη, από τον Ιούνιο του 2016, κατάργηση του ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή. Ενδεικτικό της φθίνουσας επίδρασης των μεταβολών στους έμμεσους φόρους είναι το ότι ενώ η επίδραση στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ το πρώτο εξάμηνο του 2017 ήταν +1,1 ποσοστιαίες μονάδες, το δεύτερο εξάμηνο περιορίστηκε σε 0,6 ποσοστιαίες μονάδες.

³⁵ Μέσες τιμές περιόδου με βάση την Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration, https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

Διάγραμμα 3.20

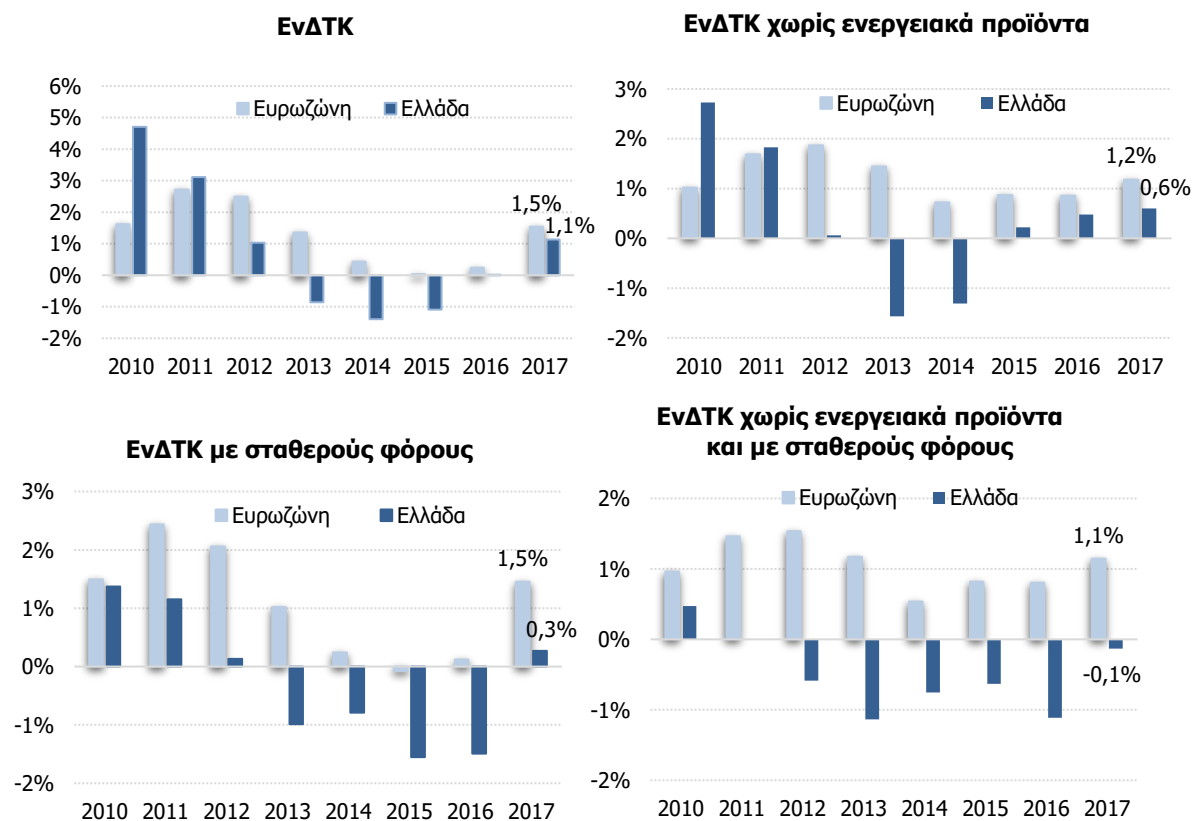
Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.21

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Δεδομένων των παραπάνω επιδράσεων, η θετική τάση εξέλιξης των τιμών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 2017 διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό από την επίδραση των έμμεσων φόρων και δευτερευόντως των διεθνών τιμών ενέργειας (διάγραμμα 3.20).

Στο σύνολο του 2017, η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ ήταν 40 μονάδες βάσης χαμηλότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, (1,1% αντί 1,5%). Ωστόσο, αφαιρώντας την επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, οι τιμές αυξήθηκαν σημαντικά γρηγορότερα στην Ευρωζώνη από ότι εγχωρίως, με ρυθμό μεταβολής μεγαλύτερο κατά 120 μονάδες βάσης (διάγραμμα 3.21). Συγκεκριμένα, για το σύνολο του 2017 ο ρυθμός πληθωρισμού χωρίς τα ενεργειακά προϊόντα στην Ελλάδα ήταν 0,6%, ο τέταρτος χαμηλότερος στην Ευρωζώνη μετά την Ιρλανδία (-0,1%), την Κύπρο (0,1%) και την Φινλανδία (0,5%). Επιπλέον, ο ρυθμός πληθωρισμού χωρίς την επίδραση των φόρων στην Ελλάδα ήταν 0,3%, που ήταν ο δεύτερος χαμηλότερος πέρυσι στην Ευρωζώνη μετά από εκείνο στην Ιρλανδία (0,1%). Αν αφαιρεθεί η επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, ο ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα το 2017 παρέμεινε αρνητικός για έκτη συνεχόμενη χρονιά, με ετήσια μεταβολή -0,1%, η οποία είναι η δεύτερη χαμηλότερη στην Ευρωζώνη μετά από εκείνη της Ιρλανδίας (-0,2%).

Το γενικό επίπεδο του ΕνΔΤΚ που καταγράφηκε στο τέλος του 2017 ήταν 1,9 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το γενικό επίπεδο των τιμών το 2010, στην αρχή της εγχώριας δημοσιονομικής κρίσης.

Αφαιρώντας την επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, το επίπεδο των τιμών καταναλωτή στο τέλος του 2017 παρουσίασε σωρευτική πτώση κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες από το γενικό επίπεδο των τιμών του 2010, πτώση που, εκτός από την ύφεση, αποδίδεται και στις μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών. Πάρα ταύτα, αυτή η πτώση υπολείπεται σημαντικά της σωρευτικής μείωσης του ονομαστικού μοναδιαίου κόστους εργασίας στο ίδιο χρονικό διάστημα, περίπου κατά 14 ποσοστιαίες μονάδες.

Η διαφοροποίηση της εξέλιξης τιμών στην Ελλάδα μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2017 αποτυπώνει σε μεγάλο βαθμό τις αυξητικές επιδράσεις της υψηλότερης τιμής του πετρελαίου και των μεγαλύτερων έμμεσων φόρων. Η μεγαλύτερη άνοδος τιμών για το σύνολο του περασμένου σημειώθηκε στις Μεταφορές (+6,3%, έναντι -2,7% το 2016) και η τρίτη μεγαλύτερη στη Στέγαση (+2,2%, από -3,2% το 2016), κατηγορίες οι οποίες αμφότερες επηρεάζονται από το ενεργειακό κόστος, παρότι σε αμφότερες σημειώθηκε σημαντική επιβράδυνση τιμών κατά το τέταρτο τρίμηνο. Στα Αλκοολούχα ποτά - Καπνός σημειώθηκε η δεύτερη ισχυρότερη άνοδος τιμών για το σύνολο του 2017, της τάξης του 6,0%, έναντι 1,5% πρόπερσι, αντανakλώντας τις αυξήσεις έμμεσων φόρων στον καπνό, τα τσιγάρα και την μπίρα. Υπό την επίδραση του νέου τέλους στη σταθερή τηλεφωνία, οι Επικοινωνίες παρουσίασαν αύξηση τιμών κατά, 1,6%, από +0,4% το 2016. Έπονται σε αύξηση οι τιμές στα Ξενοδοχεία-Καφέ- Εστιατόρια (+1,6%, από 2,2% πέρυσι), και τη

Διατροφή - μη αλκοολούχα ποτά (+0,3%, από -0,2% το 2016). Οι υπόλοιποι κλάδοι (εκπαίδευση, ένδυση-υπόδηση, αναψυχή, υγεία) παρουσίασαν αρνητική μεταβολή τιμών πέρυσι, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνεται στα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (-2,9%, σε συνέχεια κάμψης 0,9% το 2016).

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, αυξήθηκε κατά 5,6%, το 2017, έπειτα από έντονη υποχώρηση το 2016 (-6,7%) και το 2015 (-7,2%). Το δεύτερο εξάμηνο του 2017 η αύξηση του ΓΔΤΠ επιβραδύνθηκε κοντά στο 3,0%. Η μεγάλη διακύμανση του ΓΔΤΠ αντανακλά σε μεγάλο βαθμό αντίστοιχες μεταβολές στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων, από τις διακυμάνσεις στις τιμές του πετρελαίου. Η ετήσια αύξηση του ΓΔΤΠ μετά από τέσσερα έτη πτώσης είναι η υψηλότερη μετά το 2011. Ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια παρουσίασε πέρυσι αύξηση 1,0%, έναντι πτώσης 1,3% το 2016.

Αναλυτικά στις επιμέρους κατηγορίες, οι ισχυρότερες ανοδικές κινήσεις στο διάστημα Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου του 2017 σημειώθηκαν στα Ενεργειακά αγαθά εκτός ηλεκτρικής ενέργειας, κατά 22% (έναντι -28% το 2016), στα Ενεργειακά αγαθά, κατά 13% (έναντι -14% το 2016) και στα Ορυχεία - Λατομεία – Μεταποίηση, κατά +6% (-6% το 2016). Μικρότερες θετικές μεταβολές σημειώθηκαν, μεταξύ άλλων, στα Ενδιάμεσα αγαθά (κεφαλαιουχικά και μη), στα Διαρκή και στα Καταναλωτικά αγαθά.

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) επίσης παρουσίασε σημαντική αύξηση

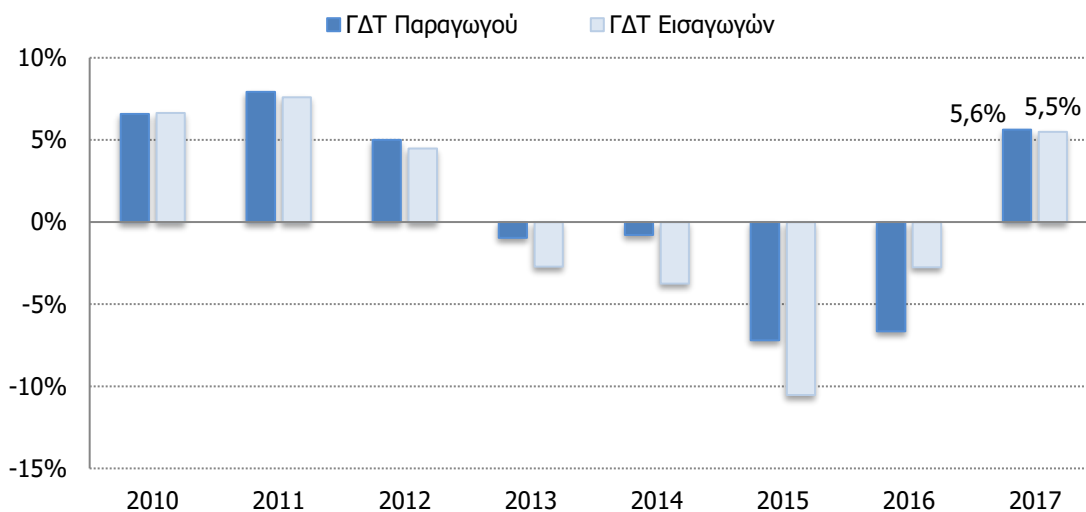
πέρυσι, κατά 5,5%. Η άνοδος του ήταν η μεγαλύτερη στις δέκα χώρες της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία και ίση με αυτή στην Φινλανδία. Ανοδικά κινήθηκε ο δείκτης σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης. Η άνοδος των τιμών των εισαγωγών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην υψηλότερη μέση τιμή του πετρελαίου σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Οι διαφορές στην άνοδο του ΓΔΤΕ μεταξύ των χωρών αντανακλούν επίσης το διαφορετικό βαθμό χρήσης ενεργειακών προϊόντων, καθώς και το μέγεθος εμπορικών συναλλαγών με χώρες εκτός Ευρωζώνης. Επισημαίνεται ότι τόσο η αποκλιμάκωση των διεθνών τιμών πετρελαίου το δεύτερο τρίμηνο του 2017 όσο και η ανατίμηση του ευρώ στο δεύτερο εξάμηνο του 2017 οδήγησαν σε εξασθένιση της άνοδου του ΓΔΤΕ από τα μέσα του 2017.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των τάσεων στις μεταβολών στις τιμές καταναλωτή κατά το 2017, η επανάκαμψη του πληθωρισμού οφείλεται πρωτίστως στους υψηλότερους και περισσότερους έμμεσους φόρους και δευτερευόντως στην επίδραση των διεθνών τάσεων στις τιμές πετρελαίου. Η επίπτωση του πρώτου παράγοντα αναμένεται θετική αλλά φθίνουσα το 2018, ενώ η επίδραση των τιμών του πετρελαίου είναι πιθανό να παραμείνει ελαφρά θετική κατά το νέο έτος. Το επίπεδο του πυρήνα πληθωρισμού πλην ενέργειας και φόρων αναμένεται να συνεχίσει να είναι αμελητέο, ίσως οριακά θετικό.

Διάγραμμα 3.22

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου – Νοεμβρίου)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Συγκεκριμένα, η επίδραση στις τιμές από τις αυξήσεις των έμμεσων φόρων στην αρχή του 2017, ιδίως εκείνων στο πετρέλαιο και το υγραέριο κίνησης, καθώς και από τους νέους έμμεσους φόρους (σταθερή τηλεφωνία, εισαγωγή καφέ) έληξε στο τέλος του, οπότε και συμπληρώθηκε ένα έτος από την επιβολή τους. Οι αναμενόμενες αυξήσεις έμμεσων φόρων (ΦΠΑ στα νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και επιβολή νέων (φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα) από το 2018, εκτιμάται ότι θα επιδράσουν ανοδικά στην ετήσια μεταβολή του γενικού επιπέδου των τιμών, αλλά αρκετά χαμηλότερη της επίδρασης που άσκησαν οι έμμεσοι φόροι συνολικά το 2017 (+0,9%).

Κατά τη διάρκεια του 2018, η διακύμανση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου αναμένεται πλησίον των τιμών του τέταρτου τριμήνου (μεταξύ 60-64 \$/βαρέλι), σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις αναλυτών (US Energy Information Administration), που συνεπάγεται ότι θα κυμαθεί κατά μέσο όρο

10%-15% υψηλότερα από τη μέση τιμή του 2017. Μια τέτοια αυξητική τάση στις τιμές του πετρελαίου υποστηρίζεται από την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης τόσο στις αναπτυγμένες όσο και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Την ενισχυτική επίδραση της τιμής του πετρελαίου στις τιμές καταναλωτή αποσοβεί σε μεγάλο βαθμό η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Με την ισοτιμία του ευρώ να αναμένεται να διαμορφωθεί κατά μέσο όρο στο τρέχον έτος στα επίπεδα του τέλους του 2017, δηλαδή περί τα 1,22 δολάρια/ευρώ, η μέση ισοτιμία για το 2018 θα είναι περίπου 8% υψηλότερη από πέρυσι. Με την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη να συνεχίζεται με τουλάχιστον παραπλήσιο ρυθμό το 2018, μια πιθανή διατήρηση της ισοτιμίας σε αυτό το χρονικό διάστημα θα μετριάσει σε μεγάλο βαθμό τις πληθωριστικές πιέσεις του κόστους του πετρελαίου. Ως προς τα τιμολόγια στην Ελληνική αγορά ηλεκτρισμού, οι αλλαγές στον τρόπο υπολογισμού των χρεώσεων Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας από 01/01/2018, αναμένεται να προκαλέσουν

αυξήσεις, οι οποίες πιθανά θα αντισταθμιστούν από μειώσεις στις χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ για τον λογαριασμό των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, αλλά και μεγαλύτερες εκπτώσεις στο ανταγωνιστικό σκέλος των χρεώσεων. Συνολικά, θεωρείται πιθανό το ενεργειακό κόστος να αυξηθεί μόνο οριακά το 2018.

Συνοψίζοντας, η εξασθένιση της αυξητικής επίδρασης των έμμεσων φόρων και η μικρή επίδραση από την αύξηση των διεθνών τιμών πετρελαίου στο ΓΔΤΚ, θα επιβραδύνουν οριακά τον πληθωρισμό το 2018, στην περιοχή του 0,8%.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μικτές και κατά το δ' τρίμηνο του 2017 έναντι του προηγούμενου τριμήνου, με τα σχετικά ισοζύγια στις Ιδιωτικές Κατασκευές, το Λιανικό Εμπόριο, την Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες να λαμβάνουν αρνητικά πρόσημα. Συγκεκριμένα, το ισοζύγιο τιμών το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο παραμένει σταθερό στη Βιομηχανία και Λιανικό Εμπόριο, ενώ μειώνεται στις Υπηρεσίες και αυξάνεται στις Ιδιωτικές Κατασκευές. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν ελαφρά θετική μεταβολή στις Υπηρεσίες και την Βιομηχανία και εντονότερη στις Ιδιωτικές Κατασκευές, ενώ μειώνονται στο Λιανικό

Εμπόριο. Συνολικά δε για το 2017 σε σχέση με το 2016, οι δείκτες τιμών έχουν αυξηθεί σε όλους τους τομείς, εκτός από το Λιανικό εμπόριο. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το δ' τρίμηνο του έτους διαμορφώνονται στα ίδια επίπεδα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με τον σχετικό ισοσκελισμένο δείκτη να μην μεταβάλλεται, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι βρισκόταν στις -2 μονάδες. Συνολικά, το 2017 ο μέσος δείκτης ισοσκελιζεται (από -5 μον. το 2016). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 9% (από 7%) κατά μέσο όρο προβλέπει και πάλι μείωση τιμών το επόμενο διάστημα, με το 82% (από 86%) να αναμένει σταθερότητα και το 9% (από 7%) αύξησή τους.

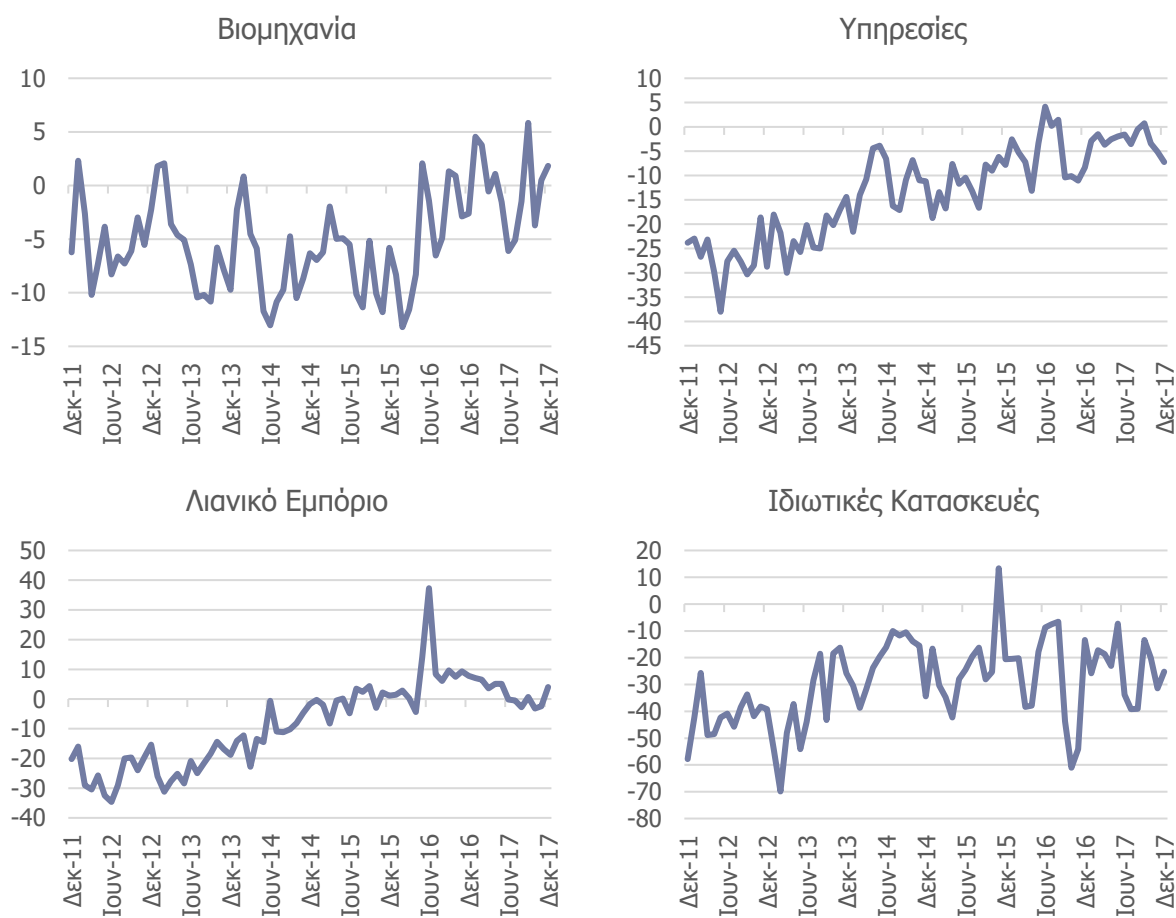
Στο Λιανικό Εμπόριο, ο δείκτης της -1 μονάδας των τιμών των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο δεν μεταβάλλεται κατά το υπό εξέταση τρίμηνο (από +8 μον. το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο). Συνολικά, το 2017 ο μέσος δείκτης διαμορφώνεται στις +2 μονάδες (+8 το 2016). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 6% (από 9%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ μειώνεται στο 5% (από 8%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδο τους, με το υπόλοιπο 89% (από 84%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το δ' τρίμηνο του έτους, σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο είναι ελαφρώς ανοδικές σε όλους τους κλάδους εκτός από τα Πολυκαταστήματα, όπου και σημειώνεται μεγάλη πτώση και τα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση, όπου καταγράφεται σταθερότητα.

Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο υποχωρεί σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κινούμενος στις -5 (από -1) μονάδες, σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περσινή του επίδοση (-10 μον.). Συνολικά, το 2017 ο μέσος δείκτης διαμορφώνεται στις -3 μονάδες (-5 το 2016). Το τρέχον τρίμηνο, το 13% (από 12%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 8% (από 10%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης αυξάνεται στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και την Πληροφορική και υποχωρεί στους υπόλοιπους.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -31 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου κινείται στις -26 μονάδες, σε υψηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα περσινά (-43 μον.). Συνολικά, το 2017 ο μέσος δείκτης διαμορφώνεται στις -25 μονάδες (-27 το 2016). Το 27% (από 33%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο διαμορφώνεται κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο στη +1 (από +3) μονάδες.

Διάγραμμα 3.23

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Ιανουάριος-Νοέμβριος 2017

Στο διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2017 το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών διαμορφώθηκε στα €213 εκατ., έναντι ελλείμματος €864 εκατ. στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016. Το έλλειμμα περιορίστηκε, καθώς παρά τη μεγάλη αύξηση του εμπορικού ελλείμματος, καταγράφηκε σημαντική αύξηση του πλεονάσματος στο ισοζύγιο υπηρεσιών.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών** διαμορφώθηκε στα €16,9 δισεκ. στο 11μηνο του 2017, καθώς διογκώθηκε κατά 12% ή €1,8 δισεκ., έναντι συρρίκνωσης το 2016 κατά 4,3%. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €25,3 δισεκ., σημαντικά ενισχυμένες κατά 14% (€3,1 δισεκ.)³⁶, με σημαντική αύξηση στα καύσιμα (+28%), αλλά και στα λοιπά αγαθά. Οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν στα €42,3 δισεκ., αυξημένες κατά 13,2% (€4,9 δισεκ.). Το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία** διαμορφώθηκε την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου στα €13,3 δισεκ., διογκωμένο κατά 6,3% σε σχέση με πρόπερσι, καθώς παράλληλα με την ενίσχυση των εξαγωγών κατά €1,5 δισεκ., σημειώθηκε και αύξηση εισαγωγών κατά €2,3 δισεκ. Σημαντική αύξηση καταγράφηκε στις εξαγωγές και εισαγωγές καυσίμων, με ενίσχυση κατά €1,5 δισεκ. και €2,5 δισεκ. αντίστοιχα. Το

ισοζύγιο καυσίμων κατέγραψε αυξημένο έλλειμμα, κατά €1,5 δισεκ.

Το πλεόνασμα στο **Ισοζύγιο Υπηρεσιών** ενισχύθηκε κατά €2,1 δισεκ. το διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, στα €17,0 δισεκ., έναντι €14,9 δισεκ. το 2016, με ταυτόχρονη αύξηση εισπράξεων και πληρωμών. Σημαντική επίδραση στη βελτίωση του ισοζυγίου είχε η συνεχής αύξηση των εισπράξεων από μεταφορικές υπηρεσίες σε όλη τη διάρκεια του 2017, ενώ στο διάστημα Ιουνίου-Οκτωβρίου οι τουριστικές εισπράξεις ήταν αυξημένες κατά €1,4 δισεκ, τροφοδοτώντας την αύξηση σε ολόκληρη την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου. Στο 11μηνο οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €26,9 δισεκ., υψηλότερες κατά 13,7% (€3,2 δισεκ.), ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €9,9 δισεκ., αυξημένες κατά 12,2% (€1,1 δισεκ.). Τα έσοδα από τον τουρισμό έφθασαν τα €14,4 δισεκ., ενώ οι εισπράξεις από μεταφορές ενισχύθηκαν σημαντικά, στα €8,3 δισεκ., υψηλότερες κατά €1,2 δισεκ. σε σύγκριση με το 2016. Επιπλέον, οι εισπράξεις από λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 17,5%, στα €4,1 δισεκ. Οι πληρωμές στο ταξιδιωτικό σκέλος εμφάνισαν κάμψη, κατά 6,7%, στα €1,7 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορές αυξήθηκαν κατά 13,7%, στα €4,6 δισεκ. Οι πληρωμές για λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 22,4%, στα €3,6 δισεκ.

Το ισοζύγιο στο **Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων** ήταν πλεονασματικό κατά €202 εκατ. την περίοδο Ιανουαρίου –

του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

³⁶ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα

Νοεμβρίου, έναντι ελλείμματος €73 εκατ. το 2016. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €5,5 δισεκ., αυξημένες κατά 2,7%, ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν κατά 2,4%, στα €5,3 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία διατηρήθηκαν κοντά στα €126 εκατ., από επενδύσεις σημείωσαν αύξηση 23,3%, στα €3,0 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής), μειώθηκαν κατά 15,3%, στα €2,4 δισεκ. Οι πληρωμές από εισοδήματα εργασίας αυξήθηκαν στα €255 εκατ., τα εισοδήματα επενδύσεων μειώθηκαν κατά 3,2%, στα €4,7 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε πτώση κατά 4,9%, στα €365 εκατ.

Το **Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων** εμφάνισε έλλειμμα €479 εκατ., έναντι ελλείμματος €499 εκατ. το 2016. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €1,7 δισεκ., έναντι €1,6 εκατ. το 2016, ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €2,2 δισεκ., με αύξηση κατά €49 εκατ. σε σύγκριση με το 2016.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το πλεόνασμα του **Ισοζυγίου Κεφαλαίων**³⁷ διαμορφώθηκε στα €445 εκατ., έναντι πλεονάσματος €756 εκατ. στο 11μηνο του 2016, με σημαντική μείωση των εισπράξεων κατά €367 εκατ., ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν κατά €56 εκατ.

Τέλος, το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων**, που

αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν πλεονασματικό κατά €232 εκατ., έναντι ελλείμματος €108 εκατ. το 2016.

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** ήταν πλεονασματικό στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2017, στα €15,0 εκατ., έναντι ελλείμματος €299 εκατ. το 2016.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από **άμεσες επενδύσεις** από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €512 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους (επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα) ενισχύθηκαν σημαντικά, κατά €3,3 δισεκ.

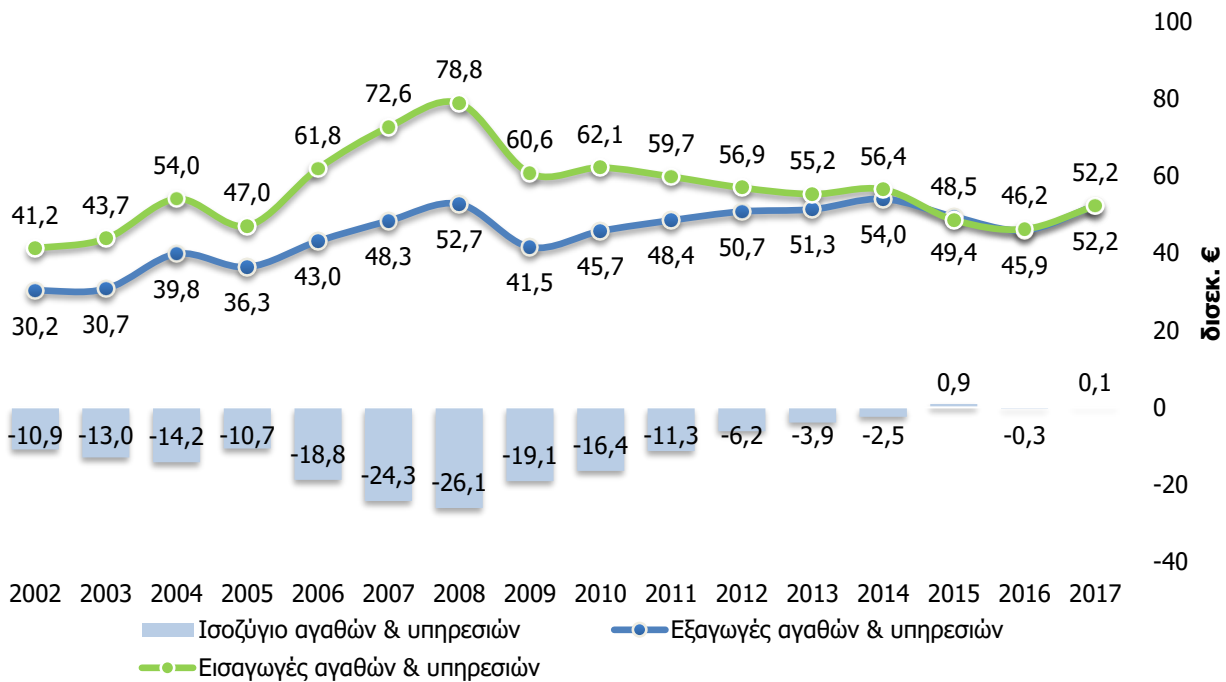
Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου**, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν κατά €9,9 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤΤΕ σημειώθηκε μείωση των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους περιορίστηκαν κατά €1,6 δισεκ., από μείωση κυρίως των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του ελληνικού Δημοσίου.

³⁷ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον

κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.24

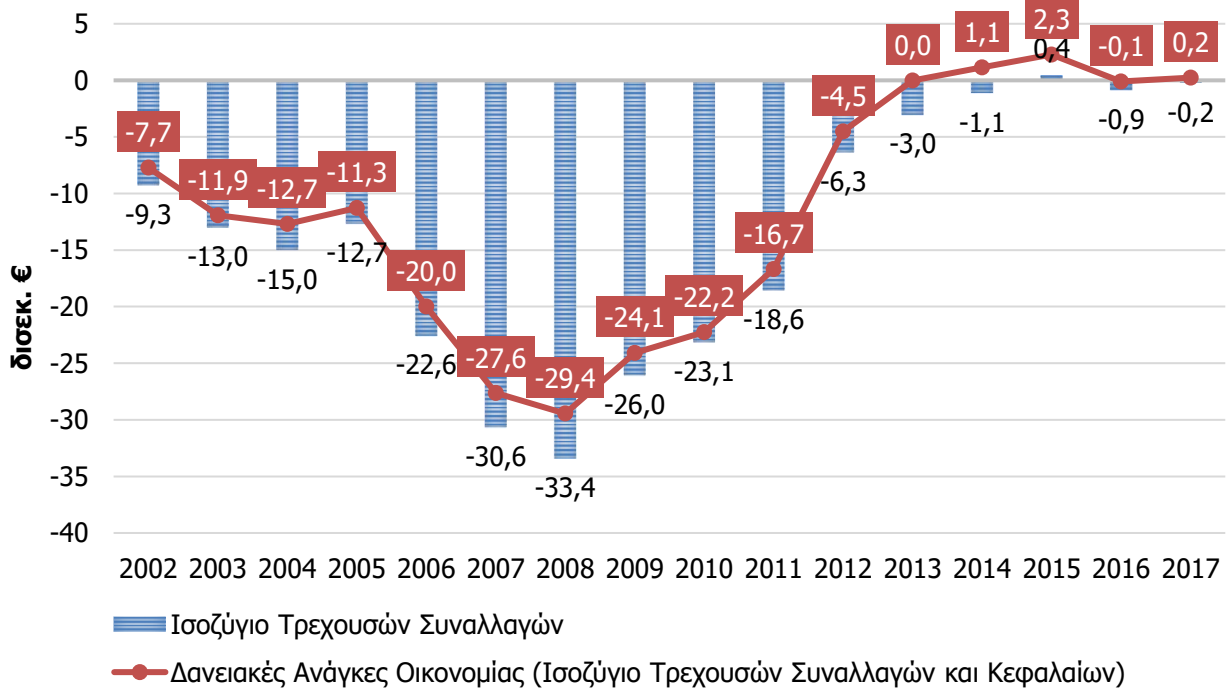
Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.25

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Στην κατηγορία των **λοιπών επενδύσεων**, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν στο 11μηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου κατά €11,2 δισεκ., με καθαρή μείωση κατά €2,7 δισεκ. των καταθέσεων και repos κατοίκων (πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών) στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις περιορίστηκαν κατά €22,2 δισεκ., αποτυπώνοντας την πτώση των καταθέσεων και repos μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €19,9 δισεκ., ενώ υπήρξε αύξηση των δανειακών υποχρεώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους κατά €5,9 δισεκ.

Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στο τέλος Νοεμβρίου του 2017 στα €6,5 δισεκ., στο ίδιο επίπεδο με το 2016.

Αποτίμηση

Το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε κλάδου ή προϊόντος μιας οικονομίας υπολογίζεται με πληθώρα δεικτών. Ένας βασικός δείκτης αξιολόγησης των προϊόντων ή των κλάδων με συγκριτικό πλεονέκτημα είναι ο δείκτης Balassa. Υπολογίζεται χρησιμοποιώντας δύο επιμέρους δείκτες, τις εξαγωγές ενός κλάδου μιας οικονομίας προς τις συνολικές εξαγωγές της, και τις εξαγωγές του ίδιου κλάδου παγκοσμίως προς τις συνολικές εξαγωγές παγκοσμίως. Ο δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος προκύπτει διαιρώντας τον πρώτο δείκτη με το δεύτερο. Συνεπώς, μια τιμή του δείκτη άνω της μονάδας συνεπάγεται ότι η εξεταζόμενη οικονομία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στο συγκεκριμένο κλάδο, καθώς εξάγει σχετικά περισσότερο από τις υπόλοιπες χώρες, ενώ μια τιμή χαμηλότερη της μονάδας υποδηλώνει ότι η

χώρα δεν έχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε αυτόν τον κλάδο.

Ο δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος υπολογίστηκε για τους διψήφιους κατά ΣΤΑΚΟΔ - 08 μεταποιητικούς κλάδους στην Ελλάδα, στο σύνολο του μεταποιητικού εμπορίου, εξωκοινοτικού και ενδοκοινοτικού, αλλά και για καθεμιά από τις δύο κατηγορίες διακριτά. Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από την Eurostat, για τα έτη 2008, πριν την εγχώρια κρίση, και 2016, που είναι τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα. Ως περιφέρεια σύγκρισης επιλέχθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση των 28. Επομένως, συγκρίθηκε η κλαδική επίδοση στην Ελλάδα με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, τόσο για το σύνολο των εμπορικών ροών, αλλά και διακρίνοντας τις σε εκτός και εντός της ΕΕ. Επισημαίνεται ότι από τα στοιχεία για την ΕΕ έχουν αφαιρεθεί οι εξαγωγές και οι εισαγωγές της ελληνικής οικονομίας, προκειμένου να αποτυπώνουν την κατάσταση του ευρωπαϊκού ανταγωνισμού, χωρίς την επίδραση των ελληνικών μεγεθών.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, το 2008 δέκα κλάδοι της μεταποίησης εμφάνισαν συγκριτικό πλεονέκτημα, δηλαδή ο δείκτης ήταν πάνω από τη μονάδα, υποδηλώνοντας ότι οι εξαγωγές αυτών των κλάδων ως προς τις συνολικές εξαγωγές της ελληνικής μεταποίησης ήταν σχετικά ισχυρότερες, έναντι των εξαγωγών των ίδιων κλάδων στην ΕΕ ως προς τις συνολικές εξαγωγές της ΕΕ. Αντίστοιχα το 2016, οι κλάδοι με συγκριτικό πλεονέκτημα ήταν επίσης δέκα. Σημειώνεται ότι και στα δύο έτη θα πρέπει να προστεθεί στους κλάδους με ισχυρή ανταγωνιστικότητα αυτός της διύλισης πετρελαίου, ο οποίος έχει εξαιρεθεί από την ανάλυση, καθώς εμφανίζει ιδιαιτερότητες ως προς τα προϊόντα του. Συγκεκριμένα, τα προϊόντα του κλάδου

στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά σε εισαγωγές και επιπρόσθετα ο κλάδος καλύπτει σχεδόν το ήμισυ των εξαγωγών ενώ οι τιμές του διαμορφώνονται διεθνώς.

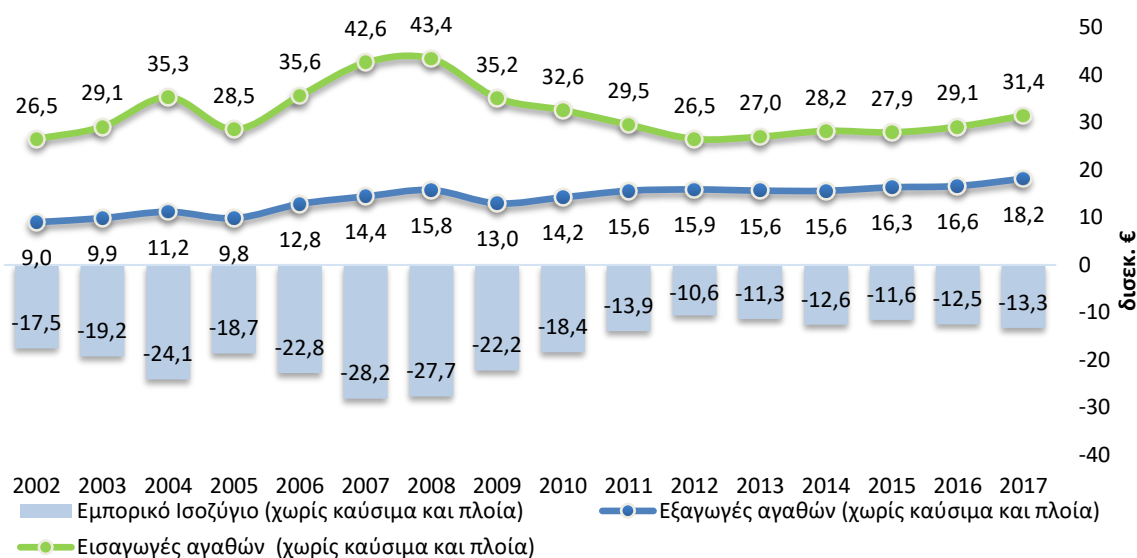
Το 2008 σημαντικό πλεονέκτημα είχε ο κλάδος καπνικών, με σαφώς μεγαλύτερο πλεονέκτημα στις εξαγωγές εκτός ΕΕ, έναντι του ενδοκοινοτικού εμπορίου. Ο κλάδος ένδυσης ακολουθεί σε μέγεθος συγκριτικού πλεονεκτήματος και έπονται ο κλάδος τροφίμων, οι κλωστοϋφαντουργικές ύλες και τα βασικά μέταλλα. Επισημαίνεται ότι στους τέσσερις αυτούς κλάδους δεν υφίσταται διαφορά μεταξύ ενδοκοινοτικού και εξωκοινοτικού εμπορίου. Αντιθέτως, στην παραγωγή μη μεταλλικών ορυκτών που ακολουθεί, το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι εντονότερο στο εξωκοινοτικό εμπόριο, ενώ στον κλάδο φαρμάκων, ο οποίος βρίσκεται στην όγδοη θέση, το ενδοκοινοτικό συγκριτικό πλεονέκτημα είναι σαφώς

υψηλότερο, δηλαδή ο κλάδος παρουσιάζει καλύτερες σχετικά εξαγωγικές επιδόσεις έναντι των ευρωπαϊών ανταγωνιστών του εντός της ΕΕ.

Το 2016 ο κλάδος με το ισχυρότερο συγκριτικό πλεονέκτημα είναι και πάλι η παραγωγή καπνικών, διατηρώντας ισχυρότερο πλεονέκτημα στο εμπόριο εκτός της ΕΕ, ενώ ισχυροποιείται και ο κλάδος τροφίμων σε σύγκριση με το 2008, με ίδια δυναμική στο εμπόριο εντός και εκτός ΕΕ. Ακολουθούν τα βασικά μέταλλα και η παραγωγή μη μεταλλικών ορυκτών, όπου το συγκριτικό πλεονέκτημα μεταξύ εντός και εκτός ΕΕ διευρύνεται σε σύγκριση με το 2008, με σαφώς καλύτερες επιδόσεις στις εξαγωγές εκτός ΕΕ. Τέλος, οι δύο τελευταίοι κλάδοι με οριακό συγκριτικό πλεονέκτημα, η Ποτοποιία και τα Φάρμακα, εμφανίζουν συγκριτικό πλεονέκτημα ενδοκοινοτικά, αλλά μειονέκτημα εξωκοινοτικά.

Διάγραμμα 3.26

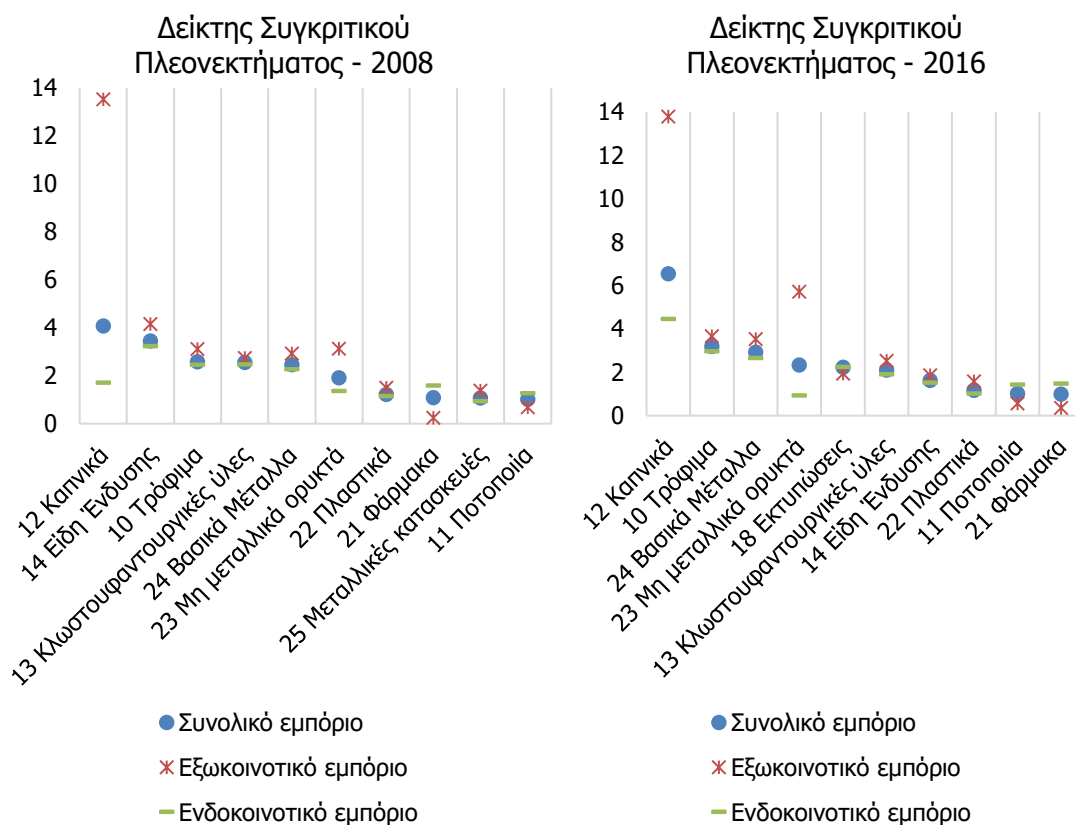
Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Διάγραμμα 3.27

Δείκτης Συγκριτικού Πλεονεκτήματος κλάδων*

* Ο αριθμός στους κλάδους δηλώνει την αρίθμηση με βάση τη Στατιστική Ταξινόμηση Κλάδων (ΣΤΑΚΟΔ-08)

Πηγή: Eurostat, EU Trade Since 1988 by CPA, **Επεξεργασία στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.11 Ισοζύγιο Πληρωμών σε εκ. €

	Ιανουάριος - Νοέμβριος			Νοέμβριος			
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	430,1	-863,9	-212,7	-1.220,6	-1.249,9	-954,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	870,9	-291,5	63,7	-1.195,8	-1.174,3	-869,5
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-15.749,9	-15.065,7	-16.875,2	-1.596,4	-1.640,7	-1.350,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-3.753,6	-2.434,0	-3.385,9	-302,4	-460,1	28,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-11.996,3	-12.631,6	-13.489,3	-1.294,0	-1.180,6	-1.379,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-425,2	-143,7	-220,7	-36,8	-29,0	-23,5
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-15.324,6	-14.922,0	-16.654,5	-1.559,6	-1.611,7	-1.326,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-11.571,0	-12.487,9	-13.268,6	-1.257,2	-1.151,6	-1.355,5
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	22.720,7	22.261,3	25.376,5	2.024,7	2.130,7	2.516,0
	Καύσιμα	6.204,4	5.499,2	7.040,8	614,9	517,6	740,6
	Πλοία (πωλήσεις)	171,1	143,7	165,2	8,7	7,2	22,6
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	16.345,1	16.618,4	18.170,5	1.401,1	1.605,9	1.752,8
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	38.470,5	37.327,0	42.251,7	3.621,1	3.771,4	3.866,3
	Καύσιμα	9.958,1	7.933,3	10.426,6	917,3	977,7	712,0
	Πλοία (αγορές)	596,3	287,3	385,9	45,5	36,2	46,1
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	27.916,2	29.106,4	31.439,1	2.658,3	2.757,4	3.108,3
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	16.620,8	14.774,2	16.938,9	400,6	466,4	480,8
I.B.1	Εισπράξεις	26.675,7	23.612,2	26.856,6	1.128,1	1.331,8	1.383,0
	Ταξιδιωτικό	13.941,4	13.025,9	14.413,6	254,5	222,2	225,1
	Μεταφορές	9.313,1	7.087,1	8.332,0	613,6	710,6	798,3
	Λοιπές υπηρεσίες	3.421,2	3.499,1	4.111,1	260,0	399,0	359,5
I.B.2	Πληρωμές	10.055,0	8.838,0	9.917,7	727,5	865,4	902,1
	Ταξιδιωτικό	1.857,8	1.869,7	1.744,1	153,7	165,7	122,6
	Μεταφορές	5.050,9	4.046,9	4.599,9	370,3	403,2	426,9
	Λοιπές υπηρεσίες	3.146,3	2.921,4	3.573,8	203,4	296,5	352,6
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	119,7	-73,1	202,2	0,5	14,1	-10,3
I.Γ.1	Εισπράξεις	6.270,4	5.388,4	5.531,6	420,6	421,5	278,5
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	143,2	122,4	125,6	9,8	11,3	10,1
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	3.386,7	2.450,4	3.021,0	290,1	213,0	205,6
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.740,5	2.815,6	2.385,0	120,8	197,2	62,8
I.Γ.2	Πληρωμές	6.150,7	5.461,5	5.329,3	420,2	407,4	288,7
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	361,2	210,2	254,6	12,8	20,0	21,6
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	5.512,4	4.867,7	4.709,6	391,1	354,7	243,5
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	277,1	383,5	365,1	16,3	32,7	23,6
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	-560,5	-499,3	-478,7	-25,3	-89,7	-74,2
I.Δ.1	Εισπράξεις	1.705,6	1.648,7	1.718,0	110,6	144,3	103,4
	Γενική κυβέρνηση	913,5	938,5	795,0	40,3	65,7	20,9
	Λοιποί τομείς	792,1	710,1	923,0	70,4	78,6	82,5
I.Δ.2	Πληρωμές	2.266,1	2.148,0	2.196,7	135,9	233,9	177,7
	Γενική κυβέρνηση	1.570,2	1.618,6	1.564,5	92,4	185,2	133,8
	Λοιποί τομείς	695,9	529,4	632,2	43,4	48,8	43,8
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	1.851,9	756,2	445,0	190,2	116,8	83,2
II.1	Εισπράξεις	2.151,4	972,8	606,0	199,5	138,0	92,9
	Γενική κυβέρνηση	2.105,1	916,0	520,6	196,6	133,9	85,6
	Λοιποί τομείς	46,2	56,8	85,3	2,9	4,1	7,3
II.2	Πληρωμές	299,4	216,6	161,0	9,3	21,2	9,7
	Γενική κυβέρνηση	4,0	28,4	2,8	0,1	0,2	0,4
	Λοιποί τομείς	295,4	188,2	158,2	9,2	21,0	9,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	2.282,1	-107,7	232,3	-1.030,4	-1.133,0	-870,8
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	3.198,3	-299,4	15,3	-449,6	-712,7	-498,1
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	455,4	-3.916,9	-2.792,2	50,0	-87,4	-119,0
	Απαιτήσεις	1.331,5	-1.454,3	512,2	127,3	67,8	56,5
	Υποχρεώσεις	876,0	2.462,6	3.304,4	77,3	155,2	175,5
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	3.959,2	8.964,7	-8.249,8	-7.214,8	665,4	1.194,8
	Απαιτήσεις	1.568,9	6.682,7	-9.878,4	459,6	580,6	1.679,8
	Υποχρεώσεις	-2.390,4	-2.282,1	-1.628,6	7.674,5	-84,8	485,0
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-1.170,7	-5.868,7	10.988,2	6.713,2	-1.212,7	-1.530,0
	Απαιτήσεις	19.059,7	-13.770,2	-11.196,1	-620,1	-1.121,2	-1.876,3
	Υποχρεώσεις	20.230,5	-7.901,4	-22.184,3	-7.333,3	91,5	-346,3
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	6.763,0	6.520,1	5.511,7	1.995,6	13,4	1,8
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-45,6	521,5	69,0	2,0	-78,0	-44,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	916,3	-191,7	-217,0	580,8	420,4	372,7
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				5.245	6.531	6.471

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνή Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ: ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΝΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΤΑΛΗΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ³⁸

4.1 Εισαγωγή

Η βαθιά και παρατεταμένη οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει σοβαρές κοινωνικές προεκτάσεις. Ως αποτέλεσμα της εκτεταμένης πτώσης του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της υψηλής ανεργίας, σημαντικό μέρος του πληθυσμού φαίνεται πως αντιμετωπίζει δυσκολίες στην εξασφάλιση επαρκών ποσοτήτων θρεπτικών τροφίμων. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η λειτουργία των τραπεζών τροφίμων, οι οποίες συνεισφέρουν καθοριστικά τόσο στην καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας (food poverty), όσο και στη μείωση της σπατάλης τροφίμων.

Στη μελέτη που παρουσιάζεται συνοπτικά σε αυτό το κεφάλαιο της τριμηνιαίας έκθεσης, αναλύονται τα στοιχεία για την έκταση της επισιτιστικής ένδειας και της σπατάλης τροφίμων στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται τα διαθέσιμα εργαλεία για την καταπολέμηση αυτών των κοινωνικών προβλημάτων, με έμφαση στο θεσμό της τράπεζας τροφίμων.

4.2 Η επισιτιστική ένδεια

Ένα άτομο βρίσκεται σε «επισιτιστική ανασφάλεια» (food insecurity) ή «επισιτιστική ένδεια» (food poverty) όταν δεν έχει ασφαλή πρόσβαση σε επαρκείς ποσότητες ασφαλών και θρεπτικών τροφίμων για τη φυσιολογική του ανάπτυξη και για μια δραστήρια και υγιή ζωή. Η επισιτιστική ανασφάλεια αποτελεί σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα ψυχικής και φυσικής ανάπτυξης, να επηρεάσει τις επιδόσεις των παιδιών στο σχολείο, ακόμα και να οδηγήσει σε παχυσαρκία, λόγω υπερβολικής κατανάλωσης τροφίμων χαμηλής ποιότητας και υψηλής θερμιδικής περιεκτικότητας, με αρνητικές προεκτάσεις για την υγεία.

Στην Ελλάδα εκτιμάται ότι το 2015 περίπου 1,4 εκατ. άτομα αντιμετώπιζαν επισιτιστική ανασφάλεια, ήτοι το 12,9% του πληθυσμού. Σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα βρίσκονται τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ-28 (8,5% ή 43 εκατ. άτομα) και την Ευρωζώνη (7,3% ή 25 εκατ. άτομα). Η απόκλιση σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της εγχώριας οικονομικής κρίσης, καθώς το 2008 η Ελλάδα κατέγραφε μικρότερο ποσοστό του πληθυσμού με επισιτιστική ανασφάλεια (7,1%) σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης (7,8% - Διάγραμμα 4.1). Το μεγαλύτερο ποσοστό επισιτιστικής ανασφάλειας καταγράφηκε στην Ελλάδα το 2012 (14,2%), ενώ έκτοτε παρατηρείται

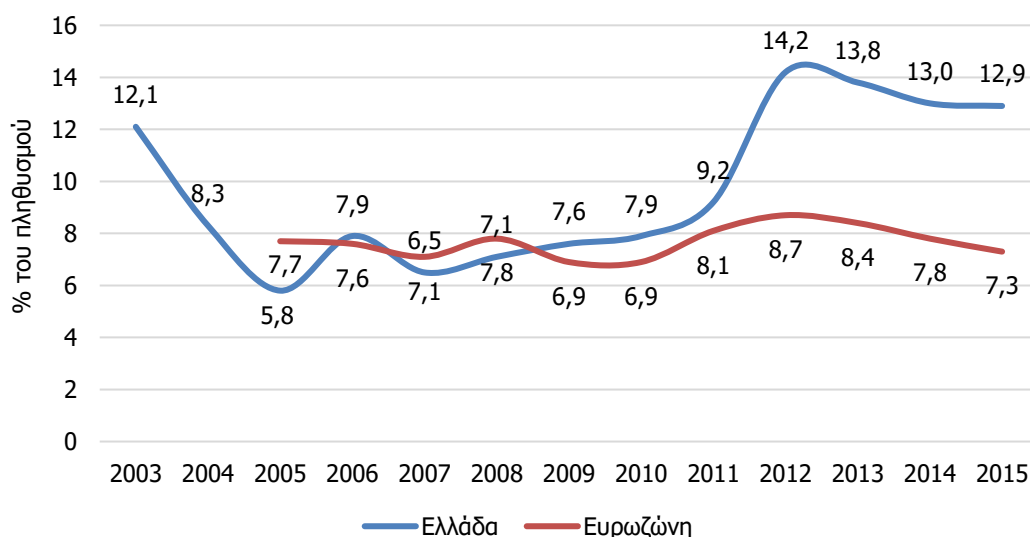
³⁸ Το πλήρες κείμενο της μελέτης είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του IOBE (http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=149).

τάση μείωσης, η οποία ενδέχεται να οφείλεται και στη σταδιακή αποκλιμάκωση της ανεργίας στη χώρα την ίδια περίοδο.

Η όξυνση της επισιτιστικής ανασφάλειας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αναδεικνύεται και από τη σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ. Το 2015 η Ελλάδα κατέλαβε την όγδοη χειρότερη θέση ανάμεσα σε 30 ευρωπαϊκές χώρες, έναντι της 15^{ης} χειρότερης θέσης το 2008. Μεγαλύτερη επισιτιστική ανασφάλεια από την Ελλάδα αντιμετωπίζουν έξι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Ρουμανία, Λιθουανία και Λετονία) και η Μάλτα. Άλλες χώρες που εντάχθηκαν σχετικά πρόσφατα στην ΕΕ, όπως η Τσεχία, η Πολωνία και η Σλοβενία, έχουν μικρότερο ποσοστό του πληθυσμού τους με επισιτιστική ανασφάλεια.

Διάγραμμα 4.1

Εξέλιξη της επισιτιστικής ανασφάλειας στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη την περίοδο 2003-2015

Πηγή: Eurostat

Ιδιαίτερα έντονο είναι το πρόβλημα της επισιτιστικής ένδειας σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Το 54% των νοικοκυριών με εισόδημα κάτω του ορίου της φτώχειας δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν επισιτιστική ανασφάλεια το 2015 στην Ελλάδα, έναντι 21,3% το 2006.

Η αυξημένη επισιτιστική ανασφάλεια στην Ελλάδα δεν οφείλεται σε ανεπάρκεια της συνολικής προσφοράς τροφίμων στη χώρα. Με βάση τα στοιχεία της Οργάνωσης Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ (FAO), η συνολική προσφορά τροφίμων στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι προσέγγισε το 2013 τις 13,60 χιλ. θερμίδες ανά άτομο την ημέρα, ποσότητα που βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ (13,63 χιλ. θερμίδες ανά άτομο). Σε κατάταξη 206 χωρών με βάση τη συνολική προσφορά τροφίμων ανά άτομο, η Ελλάδα βρίσκεται σχετικά υψηλά, στην 23η θέση.

4.3 Πόροι από διεθνή προγράμματα για την αντιμετώπιση της επισιτιστικής ένδειας

Το Διεθνές Δίκαιο προβλέπει ότι τα κράτη – μέλη του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα έχουν την υποχρέωση να σέβονται (respect), προστατεύουν (protect) και εκπληρώνουν (fulfil) το δικαίωμα όλων σε επαρκή διατροφή. Αυτή η υποχρέωση συνεπάγεται ότι κάθε κράτος πρέπει να προβαίνει ενεργά σε δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ενίσχυση της πρόσβασης όλων των πολιτών σε πόρους και μέσα για την εξασφάλιση της επάρκειάς τους σε τρόφιμα (CESCR, 1999). Σε αυτό το πλαίσιο, έχουν θεσπιστεί διεθνώς πολιτικές, θεσμοί και εργαλεία για την καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας.

Το σημαντικότερο εργαλείο σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA – Fund for European Aid to the Most Deprived, FEAD), το οποίο θεσπίστηκε στη θέση του Προγράμματος Διανομής Τροφίμων στους Άπορους της Κοινότητας MDP. Πάνω από €3,8 δισεκ. (σε πραγματικές τιμές) διατίθενται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της ΕΕ στο TEBA για την περίοδο 2014-2020. Επιπλέον, προβλέπεται εθνική συμμετοχή κάθε χώρας στο δικό της πρόγραμμα, κατά τουλάχιστον 15% του συνολικού προϋπολογισμού.

Η Ελλάδα προβλέπεται να λάβει €281 εκατ. από το TEBA την περίοδο 2014-2020. Μαζί με την εθνική συμμετοχή, το ύψος του σχετικού επιχειρησιακού προγράμματος της χώρας ανέρχεται σε €331 εκατ., εκ των οποίων το 83,5% (€276 εκατ.) προσδιορίζεται για επισιτιστική συνδρομή. Στην κατάταξη των κρατών μελών της ΕΕ με βάση το συνολικό ύψος του προγράμματος, η Ελλάδα έρχεται στην έκτη θέση, ενώ στην κατάταξη με βάση τους κατά κεφαλήν πόρους του προγράμματος βρίσκεται στη δεύτερη θέση (€26,0 ανά κάτοικο – Διάγραμμα 4.3).

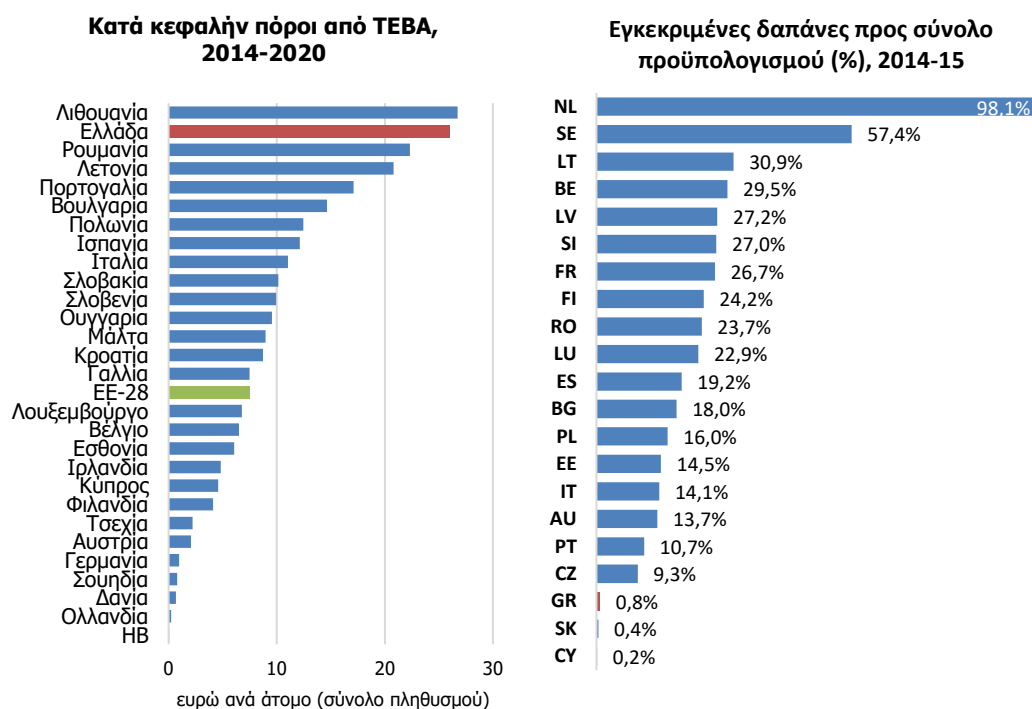
Η αξιοποίηση των πόρων από το TEBA, ωστόσο, έχει καθυστερήσει σημαντικά στην Ελλάδα, όπου το πρόγραμμα υλοποιείται κυρίως από τις δημοτικές αρχές της χώρας. Τα πρώτα δυο έτη της επταετούς περιόδου εγκρίθηκε μόλις το 0,8% των δαπανών του προγράμματος και καταβλήθηκε σε δικαιούχους που υλοποιούν δράσεις μόλις το 0,7% του συνολικού προϋπολογισμού. Με βάση την απορρόφηση των πόρων του προγράμματος, η Ελλάδα βρίσκεται στην 19^η θέση σε όρους εγκεκριμένων δαπανών και στη 16^η θέση σε όρους δαπανών που καταβλήθηκαν. Εντός της πρώτης διετίας, δεν φαίνεται να έχει δοθεί επισιτιστική συνδρομή σε τελικούς αποδέκτες στο πλαίσιο του προγράμματος στην Ελλάδα.

Βελτίωση στην αξιοποίηση του προγράμματος στην Ελλάδα καταγράφεται το 2016. Σύμφωνα με την έκθεση της διαχειριστικής αρχής του προγράμματος, το συγκεκριμένο έτος διανεμήθηκαν 9,6 χιλ. τόνοι τροφίμων συνολικής αξίας €3,4 εκατ. και ετοιμάστηκαν 226 χιλ. γεύματα. Εξυπηρετήθηκαν 412 χιλ. ωφελούμενοι στο πλαίσιο

του προγράμματος. Ωστόσο, υπάρχει σημαντικό περιθώριο για εντατικοποίηση της αξιοποίησης των πόρων, καθώς η αξία των τροφίμων που διανεμήθηκαν το 2016 αντιστοιχεί μόλις στο 1,2% του συνολικού προϋπολογισμού για επισιτιστική συνδρομή του προγράμματος στην επταετή περίοδο.

Διάγραμμα 4.3

Προϋπολογισμός και εκτέλεση των επιχειρησιακών προγραμμάτων ΤΕΒΑ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Για ευχέρεια συγκρίσεων με άλλες χώρες, στη Γαλλία, όπου οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών έχουν αναλάβει ενεργό ρόλο στην υλοποίηση του προγράμματος, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, τα ποσοστά απορρόφησης τα πρώτα δυο έτη ανήλθαν σε 26,7% όσον αφορά τις εγκεκριμένες δαπάνες και σε 18,0% όσον αφορά τις δαπάνες που καταβλήθηκαν. Στο πλαίσιο του προγράμματος 4,2 εκατ. άτομα έλαβαν στην Γαλλία επισιτιστική συνδρομή τη διετή περίοδο 2014-15.

4.4 Περιορισμός της σπατάλης τροφίμων

Πέρα από τους πόρους από διεθνή προγράμματα, ένα επιπλέον σημαντικό εργαλείο για την καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας είναι η αξιοποίηση του τροφικού πλεονάσματος. Δεν καταλήγουν όλα τα παραγόμενα τρόφιμα στην κατανάλωση. Ένα μέρος των τροφίμων που παράγονται αποσύρεται από την αλυσίδα εφοδιασμού και απορρίπτεται ή αξιοποιείται για άλλη χρήση (όχι ως τροφή), παρότι εμπεριέχει τρόφιμα κατάλληλα για ανθρώπινη κατανάλωση. Ως «σπατάλη τροφίμων» ορίζεται η ποσότητα των προϊόντων που καλλιεργούνται, εκτρέφονται, θηρεύονται, αλιεύονται και

μεταποιούνται για ανθρώπινη κατανάλωση, αλλά εν τέλει δεν καταναλώνονται παρότι θα μπορούσαν να είχαν καταναλωθεί εάν είχαν τύχει διαφορετικού χειρισμού.

Η σπατάλη τροφίμων φαίνεται να είναι υψηλότερη στην Ελλάδα. Με βάση τη μεθοδολογία μέτρησης της σπατάλης της FAO, υπολογίζεται ότι το 5,1% της παραγωγής τροφίμων στην Ελλάδα το 2013 αποτέλεσε βρώσιμο πλεόνασμα (Διάγραμμα 4.4). Αυτό το ποσοστό είναι υπερδιπλάσιο σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρώπης το συγκεκριμένο έτος (2,3%), υψηλότερο σε σχέση και με τον παγκόσμιο μέσο όρο (4,5%). Ανάμεσα στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, υπολογίζεται ότι η Ελλάδα βρίσκεται στη πέμπτη χειρότερη θέση με βάση το ποσοστό της παραγωγής τροφίμων που αποτελεί βρώσιμο πλεόνασμα, και στην τέταρτη χειρότερη θέση σε όρους σπατάλης τροφίμων ανά άτομο (196 κιλά τον χρόνο ανά άτομο το 2013).

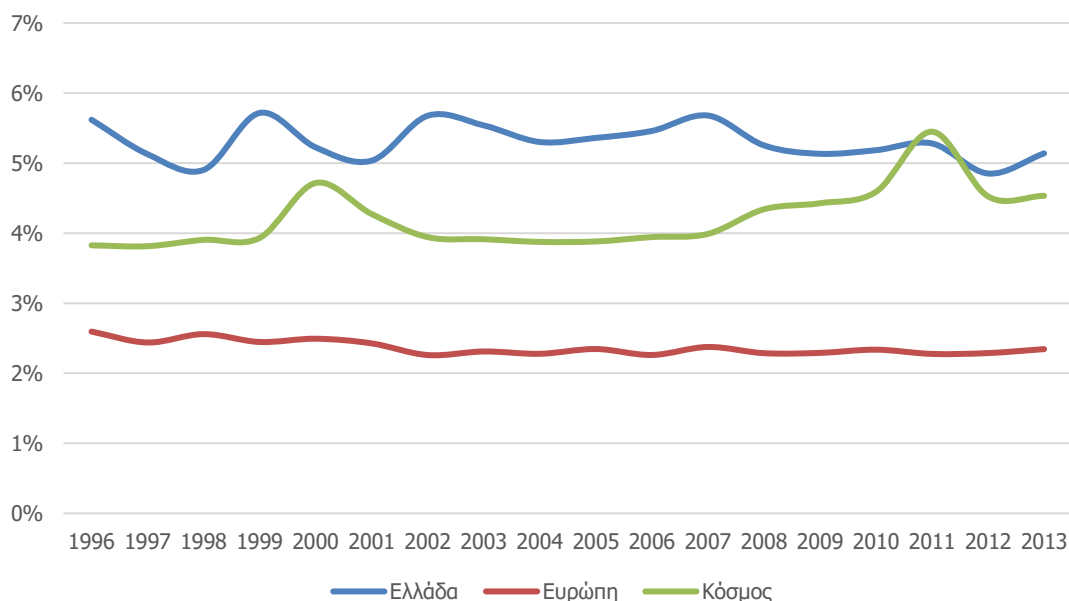
Ο περιορισμός της σπατάλης τροφίμων αποτελεί από μόνος του σημαντικό στόχο πολιτικής. Οι Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ προβλέπουν τη μείωση κατά το ήμισυ της σπατάλης τροφίμων στο λιανικό εμπόριο και στην κατανάλωση παγκοσμίως μέχρι το 2030. Προς την επίτευξη αυτού του στόχου έχουν θεσπιστεί πολιτικές σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Σε αυτές τις πολιτικές η ανακατανομή του βρώσιμου τροφικού πλεονάσματος μέσω δωρεών σε ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν επισιτιστική ανασφάλεια αναγνωρίζεται ως η δεύτερη προτιμότερη μέθοδος για τον περιορισμό της σπατάλης, μετά την πρόληψη.

4.5 Ο θεσμός της τράπεζας τροφίμων

Ως προς την καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας και της σπατάλης τροφίμων, λειτουργούν διεθνώς, και στην Ελλάδα, φορείς που έχουν συσσωρεύσει σημαντική τεχνογνωσία και έχουν αναπτύξει ειδικές υποδομές για αυτόν το σκοπό. Δραστηριοποιούνται ιδρύματα πρωτοβάθμιας φροντίδας, όπως συσσίτια, καταλύματα και γηροκομεία, τα οποία προσφέρουν γεύματα και τρόφιμα σε ευπαθείς ομάδες σε τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε δευτεροβάθμιο επίπεδο στην κατανομή δωρεών τροφίμων προς τα ιδρύματα πρωτοβάθμιας φροντίδας. Σε αυτό το πλαίσιο λειτουργούν και οι τράπεζες τροφίμων, οι οποίες λαμβάνουν δωρεές τροφίμων από επιχειρήσεις μεταποίησης και εμπορίου τροφίμων και τις προσφέρουν σε ιδρύματα πρωτοβάθμιας φροντίδας προς ανακούφιση της επισιτιστικής ένδειας.

Διάγραμμα 4.4

Εξέλιξη της σπατάλης τροφίμων ως ποσοστό της συνολικής παραγωγής στην Ελλάδα και διεθνώς, 1996-2013

Πηγή: FAO Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Ο θεσμός της τράπεζας τροφίμων έχει μακρά ιστορία και σημαντική παρουσία διεθνώς. Συμπληρώθηκε πέρυσι μισός αιώνας από την ίδρυση της πρώτης Τράπεζας Τροφίμων στο Φοίνιξ (Phoenix) της Αριζόνα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ), το 1967. Το 1986 ιδρύθηκε η ευρωπαϊκή ομοσπονδία τραπεζών τροφίμων FEBA (Fédération Européenne des Banques Alimentaires).

Η Ελλάδα ήταν η δέκατη στη σειρά χώρα που εντάχθηκε στη FEBA, με την ίδρυση της Τράπεζας Τροφίμων – Ίδρυμα για την Καταπολέμηση της Πείνας στην Αθήνα το 1995. Το 1998, η δραστηριότητα της Τράπεζας Τροφίμων επεκτάθηκε στη Θεσσαλονίκη με την έναρξη λειτουργίας παραρτήματος, το οποίο εξελίχθηκε σε ανεξάρτητο ίδρυμα το 2015.

Οι δύο τράπεζες τροφίμων υποστηρίζουν σε τακτική βάση τη λειτουργία δεκάδων κοινωφελών ιδρυμάτων στην Αττική και τη Θεσσαλονίκη (144 ιδρύματα με βάση στοιχεία για το 2014). Στα ιδρύματα που συνεργάζονται με τις τράπεζες τροφίμων περιλαμβάνονται συσσίτια, γηροκομεία, ιδρύματα φροντίδας παιδιών, κέντρα απεξάρτησης, φορείς υποστήριξης ΑΜΕΑ, κέντρα ψυχικής υγείας και άλλες δομές υποστήριξης ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Οι τελικοί αποδέκτες της επισιτιστικής συνδρομής της Τράπεζας Τροφίμων στην Αττική ξεπέρασαν το 2014 τους 23 χιλ., στους οποίους διανεμήθηκαν 1,2 χιλ. τόνοι τροφίμων σε 341 χιλ. κιβώτια.

Ο θεσμός της τράπεζας τροφίμων έχει πολυετή παρουσία στην Ελλάδα, με αξιοσημείωτη δράση στην Αττική και τη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο, τα προβλήματα

επισιτιστικής ανασφάλειας δεν περιορίζονται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Η εκτεταμένη οικονομική κρίση στη χώρα θα δικαιολογούσε την ενισχυμένη δραστηριότητα των τραπεζών τροφίμων στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη και την αυξημένη παρουσία του θεσμού στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

4.6 Προτάσεις πολιτικής

Στο πλαίσιο της μελέτης προτείνονται οι εξής ενέργειες:

- Αναζήτηση της δυνατότητας στήριξης της ίδρυσης και της ανάπτυξης φορέων της κοινωνίας των πολιτών, στο πρότυπο επιτυχημένων παραδειγμάτων, για την καταπολέμηση της επισιτιστικής ανασφάλειας και της σπατάλης τροφίμων στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας. Προβλέπεται η διάθεση πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου μέσω ΕΣΠΑ 2014-2020 για παρεμφερείς σκοπούς, ενώ υπάρχουν και δυνατότητες στήριξης κοινωφελών οργανισμών, και μέσα από προγράμματα του Ομίλου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.
- Εξασφάλιση της δυνατότητας για περισσότερο ενεργή και ουσιαστική συμμετοχή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών στο σχεδιασμό και στη διαχείριση της επισιτιστικής συνδρομής του ΤΕΒΑ. Η ενεργοποίηση της τεχνογνωσίας και των δικτύων των κοινωφελών φορέων μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τις επιδόσεις του προγράμματος. Προς αυτήν την κατεύθυνση, θα μπορούσε να δημιουργηθεί παράλληλο εθνικό δίκτυο διαχείρισης πόρων του ΤΕΒΑ που κινδυνεύουν να μην αξιοποιηθούν εγκαίρως από τον υφιστάμενο μηχανισμό, στο οποίο να συμμετάσχουν διαπιστευμένες οργανώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με υφιστάμενη δραστηριότητα στην καταπολέμηση της επισιτιστικής ένδειας.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	3,7	1,5	-3,8	1,8	2,9	0,7	0	0,8	1,1	1,5
Βέλγιο	3,4	0,8	-2,3	2,7	1,8	0,2	0,2	1,4	1,4	1,5
Βουλγαρία	7,3	6	-3,6	1,3	1,9	0	0,9	1,3	3,6	3,9
Γαλλία	2,4	0,2	-2,9	2	2,1	0,2	0,6	0,9	1,1	1,2
Γερμανία	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,9	1,7	1,9
Δανία	0,9	-0,5	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,6	1,6	2
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,6	2,7	-4,8	2,3	1,8	-0,8	-0,5	2,7	5,3	2,6
ΕΕ (28 χώρες)	3	0,4	-4,3	2,1	1,7	-0,4	0,3	1,8	2,3	2
Ελλάδα	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,3	-0,2
Εσθονία	7,7	-5,4	-14,7	2,3	7,6	4,3	1,9	2,9	1,7	2,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	3	0,4	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,2	1,3	2,1	1,8
Ηνωμένο Βασίλειο	2,4	-0,5	-4,2	1,7	1,5	1,5	2,1	3,1	2,3	1,9
Ιρλανδία	5,2	-3,9	-4,6	1,8	3	0	1,6	8,3	25,6	5,1
Ισπανία	3,8	1,1	-3,6	0	-1	-2,9	-1,7	1,4	3,4	3,3
Ιταλία	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	1	0,9
Κροατία	5,2	2,1	-7,4	-1,4	-0,3	-2,2	-0,6	-0,1	2,3	3,2
Κύπρος	4,8	3,9	-1,8	1,3	0,3	-3,1	-5,9	-1,4	2	3
Λετονία	10	-3,5	-14,4	-3,9	6,4	4	2,6	1,9	2,8	2,1
Λιθουανία	11,1	2,6	-14,8	1,6	6	3,8	3,5	3,5	2	2,3
Λουξεμβούργο	8,4	-1,3	-4,4	4,9	2,5	-0,4	3,7	5,8	2,9	3,1
Μάλτα	4	3,3	-2,5	3,5	1,4	2,6	4,6	8,2	7,2	5,5
Ολλανδία	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,2	1,4	2,3	2,2
Ουγγαρία	0,4	0,9	-6,6	0,7	1,7	-1,6	2,1	4,2	3,4	2,2
Πολωνία	7	4,2	2,8	3,6	5	1,6	1,4	3,3	3,8	2,9
Πορτογαλία	2,5	0,2	-3	1,9	-1,8	-4	-1,1	0,9	1,8	1,5
Ρουμανία	6,9	8,3	-5,9	-2,8	2	1,2	3,5	3,1	4	4,8
Σλοβακία	10,8	5,6	-5,4	5	2,8	1,7	1,5	2,8	3,9	3,3
Σλοβενία	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3	2,3	3,1
Σουηδία	3,4	-0,6	-5,2	6	2,7	-0,3	1,2	2,6	4,5	3,2
Φινλανδία	5,2	0,7	-8,3	3	2,6	-1,4	-0,8	-0,6	0	1,9

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	64,7	68,4	79,6	82,4	82,2	81,7	81	83,8	84,3	83,6
Βέλγιο	87	92,5	99,5	99,7	102,6	104,3	105,5	106,8	106	105,7
Βουλγαρία	16,3	13	13,7	15,3	15,2	16,7	17	27	26	29
Γαλλία	64,3	68	78,9	81,6	85,2	89,6	92,4	95	95,8	96,5
Γερμανία	63,7	65,1	72,6	80,9	78,6	79,8	77,4	74,6	70,9	68,1
Δανία	27,3	33,3	40,2	42,6	46,1	44,9	44	44	39,5	37,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	27,5	28,3	33,6	37,4	39,8	44,5	44,9	42,2	40	36,8
ΕΕ (28 χώρες)	64,9	68,6	78,4	83,8	86,1	89,4	91,3	91,8	89,9	88,9
Ελλάδα	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	179	176,8	180,8
Εσθονία	3,7	4,5	7	6,6	6,1	9,7	10,2	10,7	10	9,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	57,5	60,7	72,7	78,3	81	83,7	85,6	86,5	84,5	83,2
Ηνωμένο Βασίλειο	41,9	49,9	64,1	75,6	81,3	84,5	85,6	87,4	88,2	88,3
Ιρλανδία	23,9	42,4	61,5	86,1	110,3	119,6	119,4	104,5	76,9	72,8
Ισπανία	35,6	39,5	52,8	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,4	99
Ιταλία	99,8	102,4	112,5	115,4	116,5	123,4	129	131,8	131,5	132
Κροατία	37,7	39,6	49	58,2	65	70,6	81,7	85,8	85,4	82,9
Κύπρος	53,5	45,1	53,8	56,3	65,7	79,7	102,6	107,5	107,5	107,1
Λετονία	8	18,2	35,8	46,8	42,7	41,2	39	40,9	36,9	40,6
Λιθουανία	15,9	14,6	28	36,2	37,2	39,8	38,8	40,5	42,6	40,1
Λουξεμβούργο	7,7	14,9	15,7	19,8	18,7	22	23,7	22,7	22	20,8
Μάλτα	62,3	62,6	67,6	67,5	70,1	67,8	68,4	63,8	60,3	57,6
Ολλανδία	42,7	54,7	56,8	59,3	61,6	66,3	67,8	68	64,6	61,8
Ουγγαρία	65	71	77,2	79,7	79,9	77,6	76	75,2	74,7	73,9
Πολωνία	44,2	46,3	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,2	51,1	54,1
Πορτογαλία	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129	130,6	128,8	130,1
Ρουμανία	12,7	13,2	23,2	30,2	34,4	37,3	37,8	39,4	37,9	37,6
Σλοβακία	30,1	28,5	36,3	41,2	43,7	52,2	54,7	53,5	52,3	51,8
Σλοβενία	22,8	21,8	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,3	82,6	78,5
Σουηδία	39,3	37,8	41,4	38,6	37,9	38,1	40,8	45,5	44,2	42,2
Φινλανδία	34	32,7	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,6	63,1

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	-1,4	-1,5	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-2	-2,7	-1	-1,6
Βέλγιο	0,1	-1,1	-5,4	-4	-4,1	-4,2	-3,1	-3,1	-2,5	-2,5
Βουλγαρία	1,1	1,6	-4,1	-3,1	-2	-0,3	-0,4	-5,5	-1,6	0
Γαλλία	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,1	-3,9	-3,6	-3,4
Γερμανία	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1	0	-0,1	0,3	0,6	0,8
Δανία	5	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,2	1,1	-1,8	-0,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	-0,7	-2	-5,5	-4,2	-2,7	-3,9	-1,2	-1,9	-0,6	0,7
ΕΕ (28 χώρες)	-0,9	-2,5	-6,6	-6,4	-4,6	-4,2	-3,3	-3	-2,4	-1,7
Ελλάδα	-6,7	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,2	-3,6	-5,7	0,5
Εσθονία	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	-0,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,6	-2,2	-6,3	-6,2	-4,2	-3,6	-3	-2,6	-2,1	-1,5
Ηνωμένο Βασίλειο	-2,6	-5,2	-10,1	-9,4	-7,5	-8,2	-5,4	-5,5	-4,3	-2,9
Ιρλανδία	0,3	-7	-13,8	-32,1	-12,7	-8	-6,1	-3,6	-1,9	-0,7
Ισπανία	1,9	-4,4	-11	-9,4	-9,6	-10,5	-7	-6	-5,3	-4,5
Ιταλία	-1,5	-2,7	-5,3	-4,2	-3,7	-2,9	-2,9	-3	-2,6	-2,5
Κροατία	-2,4	-2,8	-6	-6,5	-7,8	-5,2	-5,3	-5,1	-3,3	-0,9
Κύπρος	3,2	0,9	-5,4	-4,7	-5,7	-5,6	-5,1	-8,8	-1,2	0,5
Λετονία	-0,5	-4,2	-9,1	-8,7	-4,3	-1,2	-1	-1,2	-1,2	0
Λιθουανία	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,6	-0,2	0,3
Λουξεμβούργο	4,2	3,3	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1	1,3	1,4	1,6
Μάλτα	-2,1	-4,2	-3,2	-2,4	-2,4	-3,5	-2,4	-1,8	-1,1	1,1
Ολλανδία	0,2	0,2	-5,4	-5	-4,3	-3,9	-2,4	-2,3	-2,1	0,4
Ουγγαρία	-5	-3,7	-4,5	-4,5	-5,4	-2,4	-2,6	-2,7	-2	-1,9
Πολωνία	-1,9	-3,6	-7,3	-7,3	-4,8	-3,7	-4,1	-3,6	-2,6	-2,5
Πορτογαλία	-3	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2
Ρουμανία	-2,8	-5,5	-9,5	-6,9	-5,4	-3,7	-2,1	-1,4	-0,8	-3
Σλοβακία	-1,9	-2,4	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-2,2
Σλοβενία	-0,1	-1,4	-5,8	-5,6	-6,7	-4	-14,7	-5,3	-2,9	-1,9
Σουηδία	3,4	1,9	-0,7	0	-0,2	-1	-1,4	-1,6	0,2	1,1
Φινλανδία	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	-1,7

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 147)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0
Βέλγιο	21,6	20,8	20,2	20,8	21	21,6	20,8	21,2	21,1	20,7
Βουλγαρία	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48	40,1	41,3	40,4
Γαλλία	19	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7	:
Γερμανία	20,6	20,1	20	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20	:
Δανία	16,8	16,3	17,6	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	17,7	16,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,8	15,3	14	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	14	13,3
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	23,7	24,3	24,7	24,6	24,4	23,7	:
Ελλάδα	28,3	28,1	27,6	27,7	31	34,6	35,7	36	35,7	35,6
Εσθονία	22	21,8	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	26	24,2	24,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	21,9	21,7	21,6	22	22,9	23,3	23,1	23,5	23	:
Ηνωμένο Βασίλειο	22,6	23,2	22	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	23,5	22,2
Ιρλανδία	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30	29,5	27,6	26	:
Ισπανία	23,3	23,8	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9
Ιταλία	26	25,5	24,9	25	28,1	29,9	28,5	28,3	28,7	:
Κροατία	:	:	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	29,1	28,5
Κύπρος	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	28,9	:
Λετονία	35,1	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5
Λιθουανία	28,7	28,3	29,6	34	33,1	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1
Λουξεμβούργο	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	18,4	19	19	18,5	:
Μάλτα	19,7	20,1	20,3	21,2	22,1	23,1	24	23,8	22,4	:
Ολλανδία	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15	15,9	16,5	16,4	16,8
Ουγγαρία	29,4	28,2	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3
Πολωνία	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9
Πορτογαλία	25	26	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6	:
Ρουμανία	47	44,2	43	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8
Σλοβακία	21,4	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1
Σλοβενία	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4
Σουηδία	13,9	14,9	15,9	15	16,1	15,6	16,4	16,9	16	18,3
Φινλανδία	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16	17,3	16,8	16,6

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αυστρία	1,7	3,6	2,6	2,1	1,5	0,8	1,0	2,2
Βέλγιο	2,3	3,4	2,6	1,2	0,5	0,6	1,8	2,2
Βουλγαρία	3,0	3,4	2,4	0,4	-1,6	-1,1	-1,3	1,2
Γαλλία	1,7	2,3	2,2	1,0	0,6	0,1	0,3	1,2
Γερμανία	1,1	2,5	2,1	1,6	0,8	0,1	0,4	1,7
Δανία	2,2	2,7	2,4	0,5	0,4	0,2	0,0	1,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,2	2,2	3,5	1,4	0,4	0,3	0,6	2,4
ΕΕ (28 χώρες)	2,1	3,1	2,6	1,5	0,5	0,0	0,3	1,7
Ελλάδα	4,7	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-1,1	0,0	1,1
Εσθονία	2,7	5,1	4,2	3,2	0,5	0,1	0,8	3,7
Ευρωζώνης (19 χώρες)	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,0	0,2	1,5
Ηνωμένο Βασίλειο	3,3	4,5	2,8	2,6	1,5	0,0	0,7	2,7
Ιρλανδία	-1,6	1,2	1,9	0,5	0,3	0,0	-0,2	0,3
Ισπανία	2,0	3,0	2,4	1,5	-0,2	-0,6	-0,3	2,0
Ιταλία	1,6	2,9	3,3	1,2	0,2	0,1	-0,1	1,3
Κροατία	1,1	2,2	3,4	2,3	0,2	-0,3	-0,6	1,3
Κύπρος	2,6	3,5	3,1	0,4	-0,3	-1,5	-1,2	0,7
Λετονία	-1,2	4,2	2,3	0,0	0,7	0,2	0,1	2,9
Λιθουανία	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2	-0,7	0,7	3,7
Λουξεμβούργο	2,8	3,7	2,9	1,7	0,7	0,1	0,0	2,1
Μάλτα	2,0	2,5	3,2	1,0	0,8	1,2	0,9	1,3
Ολλανδία	0,9	2,5	2,8	2,6	0,3	0,2	0,1	1,3
Ουγγαρία	4,7	3,9	5,7	1,7	0,0	0,1	0,4	2,4
Πολωνία	2,6	3,9	3,7	0,8	0,1	-0,7	-0,2	1,6
Πορτογαλία	1,4	3,6	2,8	0,4	-0,2	0,5	0,6	1,6
Ρουμανία	6,1	5,8	3,4	3,2	1,4	-0,4	-1,1	1,1
Σλοβακία	0,7	4,1	3,7	1,5	-0,1	-0,3	-0,5	1,4
Σλοβενία	2,1	2,1	2,8	1,9	0,4	-0,8	-0,2	1,6
Σουηδία	1,9	1,4	0,9	0,4	0,2	0,7	1,1	1,9
Φινλανδία	1,7	3,3	3,2	2,2	1,2	-0,2	0,4	0,8

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	125	127	126	128	132	131	130	130	128
Βέλγιο	115	118	120	120	121	120	119	119	118
Βουλγαρία	43	44	45	45	46	46	47	47	49
Γαλλία	107	108	108	108	107	108	107	105	104
Γερμανία	117	117	120	123	124	124	126	124	123
Δανία	125	125	129	128	127	128	128	127	124
Δημοκρατία της Τσεχίας	84	85	83	83	82	84	86	87	88
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	93	94	85	75	72	72	72	69	68
Εσθονία	69	64	65	71	74	75	76	75	75
Ευρωζώνη (19 χώρες)	109	109	108	108	107	107	107	106	106
Ηνωμένο Βασίλειο	110	107	108	106	107	108	109	108	107
Ιρλανδία	134	129	130	130	132	132	137	181	183
Ισπανία	101	100	96	93	91	89	90	91	92
Ιταλία	106	106	104	104	102	98	96	95	97
Κροατία	63	62	59	60	60	60	59	59	60
Κύπρος	105	105	100	96	91	84	81	82	83
Λετονία	59	52	53	57	60	62	64	64	65
Λιθουανία	63	56	60	66	70	73	75	75	75
Λουξεμβούργο	262	255	257	265	260	261	270	267	258
Μάλτα	79	81	84	83	84	86	90	93	96
Ολλανδία	139	137	134	133	133	134	130	129	128
Ουγγαρία	63	64	65	66	66	67	68	68	67
Πολωνία	55	60	62	65	67	67	67	68	68
Πορτογαλία	81	82	82	77	75	77	77	77	77
Ρουμανία	49	50	51	52	54	54	55	56	58
Σλοβακία	71	71	74	75	76	77	77	77	77
Σλοβενία	90	85	83	83	82	82	82	82	83
Σουηδία	127	123	125	126	127	125	124	125	123
Φινλανδία	121	117	116	117	115	113	111	109	109

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	117,6	117,9	115,4	115,7	117,7	117	116,5	117,7	116,6
Βέλγιο	128,3	129,6	131,3	129,7	130,7	130,2	130,6	130,3	129,5
Βουλγαρία	39,3	39,4	41,3	42,2	43,5	42,9	43,8	44,2	45,4
Γαλλία	116,5	117,5	117	116,6	114,9	116,2	115,6	115	114,8
Γερμανία	106,9	104,1	105,2	106,4	105,2	104,7	106,4	106,1	105,8
Δανία	107,6	109,6	115,2	114,6	114,4	115,2	115,2	114,4	111,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	77,7	79,2	77,1	77,4	76,2	76,6	79,1	79,7	80,2
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	98,4	98,1	89,5	85,5	85,9	86,9	86,2	83,2	81
Εσθονία	66	66,6	70,6	72	73,3	73,3	73,8	70,9	71,8
Ευρωζώνη (19 χώρες)	108,5	108,6	107,8	107,7	107,1	107,2	107,3	107,2	107,1
Ηνωμένο Βασίλειο	105,8	103,8	103,6	101,8	102,2	101,9	101,8	101,3	101,1
Ιρλανδία	130,5	135	141	142,6	144,8	141,5	145,7	189,7	190,2
Ισπανία	100,8	105,5	101,9	101,3	103,1	103,4	103,4	102,2	101,9
Ιταλία	114,9	114,9	112,8	112,2	110,1	108,7	107,2	106,3	107,5
Κροατία	70,5	68,5	67,2	70,2	72,4	73,4	70,7	70,1	70,9
Κύπρος	94,9	95,2	91,5	89,9	88,7	86,8	85	84,4	83,7
Λετονία	56,1	56,1	58,8	61,4	62,9	62,5	64,6	63,9	64,8
Λιθουανία	65,1	61,2	67,2	71,3	73	74,1	74,6	73,3	72,1
Λουξεμβούργο	169,5	162,8	162,5	166,3	162,1	163,4	170	168,3	163,2
Μάλτα	93,2	94	94,7	91,2	90,3	89,6	91	92,5	93,4
Ολλανδία	118,3	115,7	113,4	112,1	111,9	113,8	111,9	111,5	110,8
Ουγγαρία	70,5	72,4	73	74,1	72,8	73,1	71,1	69,8	67,8
Πολωνία	62	65,3	70,1	72,7	74,1	73,9	73,6	74	74,2
Πορτογαλία	77,4	79,5	79,8	76,4	76,7	79,6	78,9	78,2	77,9
Ρουμανία	51,3	51,4	50,6	51,6	55,6	56,3	56,6	58,7	61,6
Σλοβακία	79,3	79,2	83,5	81,5	82,4	83,7	83,9	82,7	81,7
Σλοβενία	83,7	80,1	79,5	80,7	80,1	80,5	81,4	80,7	80,7
Σουηδία	118,2	116,2	116,7	116,2	116,2	114	113,3	114,2	113,8
Φινλανδία	115,9	113,4	112,6	112,5	109,5	108,3	107,2	107,1	107,9

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	74,2	74,3	74,8	75,0	75,5	75,9	0,4	0,5
Βέλγιο	67,3	67,2	67,7	67,4	67,5	68,5	1,0	0,1
Βουλγαρία	65,1	67,1	67,7	68,8	68,5	73,0	4,5	-0,3
Γαλλία	69,3	69,5	70,0	70,0	70,3	70,8	0,5	0,3
Γερμανία	77,7	78,0	78,6	78,2	79,0	79,5	0,5	0,8
Δανία	75,9	76,5	77,4	76,7	77,7	77,7	0,0	1,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	73,5	74,8	76,7	75,1	77,0	79,0	2,0	1,9
ΕΕ (28 χώρες)	69,2	70,0	71,0	70,5	71,5	:	:	1,0
Ελλάδα	53,3	54,9	56,2	55,9	57,2	58,9	1,7	1,3
Εσθονία	74,3	76,5	76,6	78,8	77,3	79,3	2,0	-1,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	68,1	68,9	69,9	69,3	70,3	:	:	1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	76,2	76,8	77,5	77,0	77,7	78,3	0,6	0,7
Ιρλανδία	67,0	68,7	70,3	69,1	70,7	:	:	1,6
Ισπανία	59,9	62,0	63,9	62,6	64,5	66,2	1,7	1,9
Ιταλία	59,9	60,5	61,6	61,0	61,9	62,7	0,8	0,9
Κροατία	59,2	60,6	61,4	62,1	62,9	65,6	2,7	0,8
Κύπρος	67,6	67,9	68,7	67,6	69,2	71,8	2,6	1,6
Λετονία	70,7	72,5	73,2	72,8	73,1	75,5	2,4	0,3
Λιθουανία	71,8	73,3	75,2	74,0	75,7	76,3	0,6	1,7
Λουξεμβούργο	72,1	70,9	70,7	69,9	70,0	71,8	1,8	0,1
Μάλτα	66,4	67,8	69,6	69,2	70,2	72,0	1,8	1,0
Ολλανδία	75,4	76,4	77,1	76,5	77,4	78,3	0,9	0,9
Ουγγαρία	66,7	68,9	71,5	69,7	72,1	73,8	1,7	2,4
Πολωνία	66,5	67,8	69,3	68,4	69,7	71,3	1,6	1,3
Πορτογαλία	67,6	69,1	70,6	69,5	71,4	74,1	2,7	1,9
Ρουμανία	65,7	66,0	66,3	67,8	67,7	70,3	2,6	-0,1
Σλοβακία	65,9	67,7	69,8	67,9	70,1	71,3	1,2	2,2
Σλοβενία	67,7	69,1	70,1	70,2	70,4	74,1	3,7	0,2
Σουηδία	80,0	80,5	81,2	81,4	82,1	82,7	0,6	0,7
Φινλανδία	73,1	72,9	73,4	74,0	74,5	74,8	0,3	0,5

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	45,1	46,3	49,2	46,7	49,7	51,8	2,1	3,0
Βέλγιο	42,7	44,0	45,4	44,7	45,6	49,2	3,6	0,9
Βουλγαρία	50,0	53,0	54,5	54,6	55,6	60,4	4,8	1,0
Γαλλία	46,9	48,7	49,8	49,0	50,1	51,2	1,1	1,1
Γερμανία	65,6	66,2	68,6	66,7	68,9	70,5	1,6	2,2
Δανία	63,2	64,7	67,8	64,4	69,0	70,2	1,2	4,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	54,0	55,5	58,5	55,9	59,0	62,6	3,6	3,1
ΕΕ (28 χώρες)	51,8	53,3	55,2	53,7	55,6	:	:	1,9
Ελλάδα	34,0	34,3	36,3	34,9	37,2	38,8	1,6	2,3
Εσθονία	64,0	64,5	65,2	68,6	68,1	67,7	-0,4	-0,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	51,7	53,3	55,3	53,7	55,6	:	:	1,9
Ηνωμένο Βασίλειο	61,0	62,2	63,4	62,3	63,4	63,9	0,5	1,1
Ιρλανδία	53,0	55,6	57,2	55,8	56,9	:	:	1,1
Ισπανία	44,3	46,9	49,1	47,0	49,5	50,8	1,3	2,5
Ιταλία	46,2	48,2	50,3	48,5	50,5	52,4	1,9	2,0
Κροατία	36,2	39,2	38,1	39,4	38,9	43,2	4,3	-0,5
Κύπρος	46,9	48,5	52,2	48,9	52,9	57,8	4,9	4,0
Λετονία	56,4	59,4	61,4	59,6	60,7	62,9	2,2	1,1
Λιθουανία	56,2	60,4	64,6	61,2	64,8	65,5	0,7	3,6
Λουξεμβούργο	42,5	38,4	39,6	34,1	38,4	39,8	1,4	4,3
Μάλτα	37,8	40,3	44,1	42,1	45,5	47,5	2,0	3,4
Ολλανδία	59,9	61,7	63,5	61,9	63,8	66,0	2,2	1,9
Ουγγαρία	41,7	45,3	49,8	46,4	50,6	52,4	1,8	4,2
Πολωνία	42,5	44,3	46,2	45,3	46,6	49,4	2,8	1,3
Πορτογαλία	47,8	49,9	52,1	50,2	53,2	57,1	3,9	3,0
Ρουμανία	43,1	41,1	42,8	42,4	43,6	45,7	2,1	1,2
Σλοβακία	44,8	47,0	49,0	47,6	49,5	53,3	3,8	1,9
Σλοβενία	35,4	36,6	38,5	37,2	37,6	42,8	5,2	0,4
Σουηδία	74,0	74,5	75,5	74,4	76,1	76,8	0,7	1,7
Φινλανδία	59,1	60,0	61,4	60,8	62,4	62,4	0,0	1,6

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)	
	2013	2014	2015	2016	2017/16	2016/15
Αυστρία	0,4	0,1	0,8	1,8	0,5	2,0
Βέλγιο	0,1	0,3	0,0	0,9	1,6	0,3
Βουλγαρία	-0,2	1,3	1,6	-0,6	5,2	-1,8
Γαλλία	-0,1	2,3	0,0	0,5	0,9	0,4
Γερμανία	0,8	0,7	0,7	2,5	1,2	2,9
Δανία	0,0	0,7	1,4	2,6	-0,1	2,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,7	0,8	1,0	1,7	1,9	1,6
ΕΕ (28 χώρες)	-0,3	1,3	1,1	1,5	:	1,4
Ελλάδα	-4,9	0,6	2,0	1,8	2,2	1,9
Εσθονία	0,9	0,5	2,3	-0,1	1,8	-1,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,6	0,9	0,9	1,7	:	1,7
Ηνωμένο Βασίλειο	0,9	2,2	1,5	1,4	1,1	1,3
Ιρλανδία	2,1	1,5	2,3	2,8	:	3,1
Ισπανία	-2,7	1,2	2,9	2,6	2,7	2,6
Ιταλία	-1,8	0,2	0,7	1,2	1,0	1,0
Κροατία	-2,3	3,2	1,1	0,5	3,1	0,5
Κύπρος	-4,9	-0,4	-1,4	1,1	4,7	2,4
Λετονία	1,7	-0,9	1,1	-0,6	0,7	-1,1
Λιθουανία	1,6	1,9	1,0	1,3	-1,2	1,1
Λουξεμβούργο	1,0	2,8	5,1	1,6	5,7	2,1
Μάλτα	3,1	2,8	2,4	3,6	2,9	3,0
Ολλανδία	-0,9	-0,9	1,1	1,3	1,8	1,5
Ουγγαρία	1,8	5,4	2,6	3,2	1,3	2,8
Πολωνία	-0,2	1,8	1,4	0,6	1,2	0,0
Πορτογαλία	-2,3	2,3	1,3	1,4	3,2	1,9
Σλοβακία	-0,5	0,9	-0,2	-0,8	2,2	-1,3
Σλοβενία	0,0	1,4	2,4	2,8	1,2	2,8
Σουηδία	-2,0	0,5	1,0	0,1	5,6	-1,2
Τσεχία	1,0	0,9	1,4	1,6	2,2	1,3
Φινλανδία	-1,1	-0,7	-0,8	0,5	0,4	0,6

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,6	5,7	6,0	5,6	6,1	5,5	-0,6	0,5
Βέλγιο	8,5	8,5	7,8	8,2	7,9	7,2	-0,7	-0,3
Βουλγαρία	11,4	9,2	7,6	8,3	7,0	5,9	-1,1	-1,3
Γαλλία	10,3	10,4	10,1	10,0	9,6	9,3	-0,3	-0,4
Γερμανία	5,0	4,6	4,1	4,4	4,0	3,6	-0,4	-0,4
Δανία	6,6	6,2	6,2	6,2	6,3	5,9	-0,4	0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,1	5,1	4,0	4,8	4,0	2,8	-1,2	-0,8
ΕΕ (28 χώρες)	10,2	9,4	8,6	8,9	8,2	7,3	-0,9	-0,7
Ελλάδα	26,5	24,9	23,6	24,1	22,6	20,1	-2,5	-1,5
Εσθονία	7,4	6,2	6,8	5,2	7,5	5,2	-2,3	2,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,6	10,9	10,0	10,3	9,6	8,7	-0,9	-0,7
Ηνωμένο Βασίλειο	6,1	5,3	4,8	5,5	5,0	4,4	-0,6	-0,5
Ιρλανδία	11,9	9,9	8,4	9,9	8,6	6,9	-1,7	-1,3
Ισπανία	24,5	22,1	19,6	21,2	18,9	16,4	-2,5	-2,3
Ιταλία	12,7	11,9	11,7	10,6	10,9	10,6	-0,3	0,3
Κροατία	17,2	16,1	13,4	14,5	11,7	9,5	-2,2	-2,8
Κύπρος	16,1	15,0	13,0	14,7	13,0	10,0	-3,0	-1,7
Λετονία	10,8	9,9	9,6	9,7	9,5	8,5	-1,0	-0,2
Λιθουανία	10,7	9,1	7,9	8,3	7,5	6,6	-0,9	-0,8
Λουξεμβούργο	6,0	6,5	6,3	6,4	6,2	5,5	-0,7	-0,2
Μάλτα	5,8	5,4	4,7	5,3	4,8	4,0	-0,8	-0,5
Ολλανδία	7,4	6,9	6,0	6,6	5,6	4,5	-1,1	-1,0
Ουγγαρία	7,7	6,8	5,1	6,4	4,9	4,1	-0,8	-1,5
Πολωνία	9,0	7,5	6,2	7,1	5,9	4,7	-1,2	-1,2
Πορτογαλία	14,1	12,6	11,2	12,1	10,7	8,6	-2,1	-1,4
Ρουμανία	6,8	6,8	5,9	6,5	5,7	4,7	-1,0	-0,8
Σλοβακία	13,2	11,5	9,7	11,3	9,5	8,0	-1,5	-1,8
Σλοβενία	9,7	9,0	8,0	8,6	7,4	6,3	-1,1	-1,2
Σουηδία	7,9	7,4	6,9	6,5	6,3	6,2	-0,1	-0,2
Φινλανδία	8,7	9,4	8,8	8,4	7,6	7,7	0,1	-0,8

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,9	6,1	6,5	6,0	6,4	5,8	-0,6	0,4
Βέλγιο	9,0	9,1	8,1	8,5	7,9	7,5	-0,4	-0,6
Βουλγαρία	12,3	9,8	8,1	8,8	7,4	6,1	-1,3	-1,4
Γαλλία	10,6	10,8	10,3	10,3	9,4	9,3	-0,1	-0,9
Γερμανία	5,3	5,0	4,5	4,8	4,3	3,9	-0,4	-0,5
Δανία	6,4	5,9	5,8	5,7	5,6	5,6	0,0	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,1	4,2	3,4	3,9	3,3	2,2	-1,1	-0,6
ΕΕ (28 χώρες)	10,1	9,3	8,4	8,8	7,9	7,1	-0,8	-0,9
Ελλάδα	23,7	21,8	19,9	20,7	18,9	16,4	-2,5	-1,8
Εσθονία	7,9	6,2	7,4	4,7	7,5	5,8	-1,7	2,8
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,5	10,7	9,7	10,1	9,2	8,3	-0,9	-0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	6,4	5,5	5,0	5,6	5,1	4,4	-0,7	-0,5
Ιρλανδία	12,7	10,8	9,1	10,6	9,1	7,1	-2,0	-1,5
Ισπανία	23,6	20,8	18,1	19,9	17,4	14,8	-2,6	-2,5
Ιταλία	11,9	11,3	10,9	10,0	10,2	9,6	-0,6	0,2
Κροατία	16,6	15,6	12,7	13,8	10,8	8,6	-2,2	-3,0
Κύπρος	17,1	15,1	12,7	14,1	12,5	9,5	-3,0	-1,6
Λετονία	11,8	11,1	10,9	11,1	11,2	9,1	-2,1	0,1
Λιθουανία	12,2	10,1	9,1	9,1	8,5	7,7	-0,8	-0,6
Λουξεμβούργο	5,8	5,9	6,1	5,8	6,0	5,8	-0,2	0,2
Μάλτα	6,1	5,5	4,4	5,5	4,6	3,9	-0,7	-0,9
Ολλανδία	7,2	6,5	5,6	6,3	5,2	4,2	-1,0	-1,1
Ουγγαρία	7,6	6,6	5,1	6,1	4,9	3,6	-1,3	-1,2
Πολωνία	8,5	7,3	6,1	6,7	5,7	4,6	-1,1	-1,0
Πορτογαλία	13,8	12,4	11,1	11,7	10,5	7,9	-2,6	-1,2
Ρουμανία	7,3	7,5	6,6	7,0	6,3	5,3	-1,0	-0,7
Σλοβακία	12,8	10,3	8,8	10,0	8,7	7,8	-0,9	-1,3
Σλοβενία	9,0	8,1	7,5	7,2	6,7	5,1	-1,6	-0,5
Σουηδία	8,2	7,5	7,3	6,7	6,5	6,3	-0,2	-0,2
Φινλανδία	9,3	9,9	9,0	8,5	7,4	7,4	0,0	-1,1

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,4	5,3	5,6	5,2	5,8	5,0	-0,8	0,6
Βέλγιο	7,9	7,8	7,6	7,8	7,9	6,9	-1,0	0,1
Βουλγαρία	10,4	8,4	7,0	7,6	6,5	5,5	-1,0	-1,1
Γαλλία	10,0	9,9	9,9	9,6	9,9	9,3	-0,6	0,3
Γερμανία	4,6	4,2	3,8	4,0	3,7	3,3	-0,4	-0,3
Δανία	6,8	6,4	6,6	6,7	7,1	6,2	-0,9	0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	7,4	6,1	4,7	6,0	4,9	3,5	-1,4	-1,1
ΕΕ (28 χώρες)	10,3	9,5	8,8	9,1	8,5	7,7	-0,8	-0,6
Ελλάδα	30,2	28,9	28,1	28,2	27,2	24,8	-2,4	-1,0
Εσθονία	6,8	6,1	6,1	5,8	7,5	4,5	-3,0	1,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,8	11,1	10,4	10,5	10,1	9,1	-1,0	-0,4
Ηνωμένο Βασίλειο	5,8	5,1	4,7	5,4	4,8	4,4	-0,4	-0,6
Ιρλανδία	10,9	8,9	7,6	9,1	7,9	6,7	-1,2	-1,2
Ισπανία	25,4	23,6	21,4	22,7	20,7	18,2	-2,5	-2,0
Ιταλία	13,8	12,7	12,8	11,4	12,0	11,8	-0,2	0,6
Κροατία	18,0	16,7	14,2	15,3	12,6	10,5	-2,1	-2,7
Κύπρος	15,1	14,8	13,4	15,4	13,4	10,5	-2,9	-2,0
Λετονία	9,8	8,6	8,4	8,3	7,9	7,9	0,0	-0,4
Λιθουανία	9,2	8,2	6,7	7,6	6,5	5,6	-0,9	-1,1
Λουξεμβούργο	6,4	7,1	6,5	7,1	6,4	5,3	-1,1	-0,7
Μάλτα	5,3	5,2	5,2	4,9	5,1	4,2	-0,9	0,2
Ολλανδία	7,8	7,3	6,5	6,9	6,1	4,9	-1,2	-0,8
Ουγγαρία	7,9	7,0	5,1	6,7	5,0	4,6	-0,4	-1,7
Πολωνία	9,6	7,7	6,2	7,5	6,2	4,9	-1,3	-1,3
Πορτογαλία	14,5	12,9	11,3	12,4	10,8	9,3	-1,5	-1,6
Ρουμανία	6,1	5,8	5,0	5,9	4,9	4,0	-0,9	-1,0
Σλοβακία	13,6	12,9	10,8	12,9	10,6	8,2	-2,4	-2,3
Σλοβενία	10,6	10,1	8,6	10,1	8,2	7,7	-0,5	-1,9
Σουηδία	7,7	7,3	6,5	6,3	6,0	6,1	0,1	-0,3
Φινλανδία	8,0	8,8	8,6	8,2	7,7	7,9	0,2	-0,5

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	27,2	30,5	33,7	30,7	33,6	36,4	2,8	2,9
Βέλγιο	49,9	52,9	52,8	51,9	53,4	45,3	-8,1	1,5
Βουλγαρία	60,4	61,9	59,6	63,9	62,7	55,7	-7,0	-1,2
Γαλλία	42,8	45,4	47,2	46,0	47,9	48,0	0,1	1,9
Γερμανία	44,3	45,3	42,7	44,9	43,5	43,3	-0,2	-1,4
Δανία	25,2	29,8	25,5	28,6	22,9	23,3	0,4	-5,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	43,5	48,2	42,8	49,8	40,6	34,3	-6,3	-9,2
ΕΕ (28 χώρες)	52,6	50,2	48,6	49,8	48,3	46,8	-1,5	-1,5
Ελλάδα	73,5	73,6	72,4	74,3	74,1	76,0	1,9	-0,2
Εσθονία	45,3	40,0	32,6	37,7	33,2	41,3	8,1	-4,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	49,5	52,8	51,5	52,5	51,5	50,2	-1,3	-1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	35,8	33,9	30,3	32,1	28,9	29,7	0,8	-3,2
Ιρλανδία	59,2	59,4	57,3	54,8	52,9	42,7	-10,2	-1,9
Ισπανία	52,8	52,5	49,2	52,1	49,1	44,8	-4,3	-3,0
Ιταλία	61,4	59,7	59,1	58,9	58,3	59,7	1,4	-0,6
Κροατία	58,4	66,2	53,2	70,8	53,2	45,0	-8,2	-17,6
Κύπρος	47,7	46,7	45,3	45,9	46,4	44,5	-1,9	0,5
Λετονία	43,0	46,2	41,8	50,9	41,7	40,3	-1,4	-9,2
Λιθουανία	44,7	43,3	38,8	44,3	37,6	38,7	1,1	-6,7
Λουξεμβούργο	27,4	30,3	37,0	28,9	39,9	39,7	-0,2	11,0
Μάλτα	46,9	48,2	45,3	51,2	43,8	45,9	2,1	-7,4
Ολλανδία	40,0	48,0	47,4	47,7	46,4	44,4	-2,0	-1,3
Ουγγαρία	47,5	46,8	47,7	48,9	47,2	39,0	-8,2	-1,7
Πολωνία	42,7	40,1	35,9	38,8	34,7	33,6	-1,1	-4,1
Πορτογαλία	59,6	59,1	56,9	59,4	58,8	51,4	-7,4	-0,6
Ρουμανία	41,1	45,1	51,7	46,3	50,7	41,9	-8,8	4,4
Σλοβακία	70,2	66,9	61,4	68,5	60,6	62,7	2,1	-7,9
Σλοβενία	54,5	53,0	53,9	56,3	53,1	49,4	-3,7	-3,2
Σουηδία	18,9	24,1	22,4	24,8	21,7	21,9	0,2	-3,1
Φινλανδία	22,4	27,5	29,4	29,8	30,4	29,1	-1,3	0,6

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			Υ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	10,3	10,6	11,2	11,2	12,2	10,5	-1,7	1,0
Βέλγιο	23,2	22,1	20,1	22,2	21,8	19,1	-2,7	-0,4
Βουλγαρία	23,8	21,6	17,2	19,2	18,8	13,9	-4,9	-0,4
Γαλλία	24,2	24,7	24,6	24,3	25,2	22,3	-2,9	0,9
Γερμανία	7,7	7,2	7,1	8,3	7,5	7,0	-0,5	-0,8
Δανία	12,6	10,8	12,0	12,8	13,3	12,9	-0,4	0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,9	12,6	10,5	12,9	11,4	8,7	-2,7	-1,5
ΕΕ (28 χώρες)	22,2	20,3	18,7	19,9	18,5	:	:	-1,4
Ελλάδα	52,4	49,8	47,3	48,8	44,2	40,1	-4,1	-4,6
Εσθονία	15,0	13,1	13,4	11,6	12,7	10,9	-1,8	1,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	23,8	22,4	20,9	21,9	20,4	:	:	-1,5
Ηνωμένο Βασίλειο	17,0	14,6	13,0	15,2	14,0	13,0	-1,0	-1,2
Ιρλανδία	23,9	20,9	17,2	20,7	17,7	:	:	-3,0
Ισπανία	53,2	48,3	44,4	46,6	41,9	36,0	-5,9	-4,7
Ιταλία	42,7	40,3	37,8	35,3	34,5	32,3	-2,2	-0,8
Κροατία	45,5	42,3	31,3	40,9	27,8	22,8	-5,0	-13,1
Κύπρος	36,0	32,8	29,1	32,3	30,1	23,9	-6,2	-2,2
Λετονία	19,6	16,3	17,3	16,2	19,3	17,6	-1,7	3,1
Λιθουανία	19,3	16,3	14,5	15,3	13,1	12,0	-1,1	-2,2
Λουξεμβούργο	22,6	17,3	18,9	17,4	23,1	13,7	-9,4	5,7
Μάλτα	11,7	11,8	11,0	13,3	12,3	10,4	-1,9	-1,0
Ολλανδία	12,7	11,3	10,8	11,0	10,3	8,4	-1,9	-0,7
Ουγγαρία	20,4	17,3	12,9	16,7	12,7	11,3	-1,4	-4,0
Πολωνία	23,9	20,8	17,7	19,7	18,0	14,7	-3,3	-1,7
Πορτογαλία	34,8	32,0	28,0	30,8	26,1	24,2	-1,9	-4,7
Ρουμανία	24,0	21,7	20,6	19,9	20,5	16,9	-3,6	0,6
Σλοβακία	29,7	26,5	22,2	27,9	22,7	19,7	-3,0	-5,2
Σλοβενία	20,2	16,3	15,2	12,9	13,7	10,8	-2,9	0,8
Σουηδία	22,9	20,4	18,9	15,9	14,7	14,8	0,1	-1,2
Φινλανδία	20,5	22,4	20,1	16,3	14,2	14,1	-0,1	-2,1

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_V IEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&Cb oTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_V IEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&Cb oTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0